

PRAVDOU PROTI PRAUDE

„NIE JE TO PRAVDA, ALE MOHLA BY BYŤ“

Zborník príspevkov z XI. ročníka Medzinárodnej vedeckej konferencie študentov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej 20. mája 2022 Katedrou politológie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, OZ Res Publica, Katedrou bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Inštitútom politických vied a verejnej správy Fakulty politológie a žurnalistiky Univerzity Marie Curie-Sklodowskej v Lubline, Ústavom sociálnych štúdií Fakulty regionálneho rozvoja a medzinárodných štúdií Mendelovej univerzity v Brne a Katedrou politológie Filozofickej fakulty Univerzity v Miškovci.

Michaela RUŽIČKOVÁ

Patrik FURIK

Lukáš JAKABOVIČ

(eds.)

Košice 2023

Publikácia vychádza ako súčasť riešenia projektu APVV-20-0334: „Nie je to pravda, ale mohla by byť“: konšpiračné teórie a hoaxy v modernom vývoji Slovenska v európskom kontexte.

VEDECKÍ REDAKTORI A ZOSTAVOVATELIA:

Mgr. Michaela RUŽIČKOVÁ
Mgr. Patrik FURIK
PhDr. Lukáš JAKABOVIČ, MBA

VÝKONNÝ REDAKTOR:

Mgr. Michaela Ružičková

REDAKČNÁ RADA:

Dr. h. c. prof. PhDr. Marcela Gbúrová, CSc.
prof. PhDr. Svetozár Krno, CSc. doc. PhDr. Jana Šutajová, PhD.
prof. PhDr. Jozef Lysý, CSc. doc. Mgr. Gabriel Eštok, PhD.
prof. PhDr. Ján Lidák, CSc. Mgr. Ján Ruman, PhD.
doc. PhDr. Marta Goňcová, CSc. Mgr. Tomáš Dvorský, PhD.
doc. PhDr. Daniel Dobiaš, PhD. Dr. Sándor Fekete
doc. Mgr. Peter Juza, PhD., CSc. Dr. Ewelina Kancik-Kořtun
doc. Mgr. Alexander Onufrák, PhD.
doc. PhDr. Mgr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M.

RECENZENTI:

PhDr. Jakub Bardovič, PhD.
doc. PhDr. Rastislav Kazanský, PhD., MBA

Tento text je publikovaný pod licenciou CC BY NC ND Creative Commons Attribution-NonCommercial-No-derivates 4.0 („Uveďte pôvod – Nepoužívajte komerčne - Nespracováajte“)

Za odbornú a jazykovú stránku tejto publikácie zodpovedajú autori.

Umiestnenie: <http://unibook.upjs.sk>
Dostupné od: 06.06.2023

ISBN 978-80-574-0209-1 (e-publikácia)

OBSAH

Úvod.....	5
The framework of Hungary's 2022 parliamentary elections	
Bence Máté CSABAI.....	7
Informačná vojna ako súčasť zahraničnej politiky Ruskej federácie.	
Analýza informačnej vojny na Ukrajine	
Stanislav FEDORCHUK.....	34
Antielitizmus v kontexte ruskej propagandy	
Patrik FURIK.....	54
Postavenie Konfuciových inštitútov v európskom priestore	
Jana GREGOVÁ - Ľubica ŠTIBLÁROVÁ.....	62
Turecký vplyv na západnom Balkáne	
Tamara HARČARIKOVÁ.....	76
Differences in reporting on protest actions by government friendly and independent online news portals in Hungary	
Virag HAVASI.....	91
Orientalizmus v 21. storočí - hoaxy o Číne a Indii	
Beáta IZSÓFOVÁ.....	115
Between east and west: Hungary's unique stance on the war in Ukraine and the reasons behind it	
Daniel KISS.....	133
Dezinformácie v kontexte COVID-19 (SARS-CoV-2)	
Klaudia LIBÁKOVÁ.....	152
Legitimita obecných zastupiteľstiev v rozhodnutiach Ústavného súdu Slovenskej republiky	
Dominika PETRÁŠOVÁ.....	167

Dezinformácie a vyváženosť v médiách	
Tomáš Imrich PROFANT.....	181
Vplyv ideológií na dezinformácie	
Martin ŠOMAN.....	191

Úvod

Online zborník *Pravdou proti praude: „Nie je to pravda, ale mohla by byť!“* je výstupom už tradičnej série konferencií Košické politologické dialógy. XI. ročník konferencie v časti určenej študentom a mladým vedeckým pracovníkom vytvoril priestor na prezentáciu vedeckých prístupov participantom zo Slovenskej republiky a Maďarska. Publikácia vznikla ako súčasť riešenia projektu APVV- 20-0334 (*„Nie je to pravda, ale mohla by byť“: konšpiračné teórie a hoaxy v modernom vývoji Slovenska v európskom kontexte; osoba zodpovedná za riešenie projektu: Dr. h. c. prof. Ing. Pavel Nečas, PhD., MBA; doba riešenia: 2021-2025*).

Téma konferencie, ako už z názvu vyplýva, upriamila pozornosť na problematiku dezinformácií, konšpirácií a hoaxov. Táto problematika sa stáva mimoriadne aktuálnou, práve v čase kedy bola Ukrajina bezprecedentne napadnutá Ruskou federáciou. Vplyv hybridných hrozieb pôsobí primárne na obyvateľov susedných štátov za účelom destabilizácie spoločnosti. Participantí reflektovali ujmy spôsobené na spoločnosti vplyvom dezinformácií a konšpiračných teórií v širokom spektre konfliktných plôch medzi spoločnosťou faktickou a spoločnosťou post-faktuálnou.

Vedecké príspevky sa dotýkali situácie na Slovensku ale aj v Maďarsku. Výstupy reflektovali ako vnútroštátnu situáciu spomínaných štátov, tak aj medzinárodné vplyvy. Cieľom cyklu konferencií zameraných na „horúce“ témy je reagovať na výzvy, ktoré ponúka aktuálna spoločenská situácia. Odpoveďou akademickej obce na post-faktuálnu dobu by mala byť odbornosť, vecnosť a faktickosť. Inak k tomu nepristupovali ani participantí konferencie, ktorí ponúkli svoje pohľady postavené na teoretickom základe a overených dátach.

Pre potreby diskusie o vplyve dezinformácií na spoločnosť zorganizovala 20. mája 2022 *Katedra politológie Filozofickej fakulty UPJŠ v Košiciach* spolu s partnermi – občianskym združením *Res Publica*, *Katedrou bezpečnostných štúdií Fakulty politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici*, *Inštitútom politických vied a verejnej správy Fakulty politológie a žurnalistiky Univerzity Marie*

Curie-Sklodowskej v Lubline, Ústavom sociálnych štúdií Fakulty regionálneho rozvoja a medzinárodných štúdií Mendelovej univerzity v Brne, Katedrou politológie Filozofickej fakulty Univerzita v Miškovci konferenciu s medzinárodným charakterom, určenú pre mladých vedeckých pracovníkov, ktorej výsledkom je tento zborník.

Veríme, že príspevky autorov budú pre čitateľov podnetným zdrojom myšlienok do ďalších diskusií.

Košice, 10. október 2022

zostavovatelia

The framework of Hungary's 2022 parliamentary elections

Bence Máté Csabai

In the parliamentary elections of 2022, the governing party Fidesz-KDNP won once more with a decisive majority, leaving the united opposition in shambles. To achieve this Fidesz made sure to use everything in its arsenal including the system it had been building up 2010, the state media to manipulate voters, making up statements that were not true, but could have been, easing up on monetary restrictions and using funds to make sure the people know whom to vote for on election day. The united opposition which came to be unprecedented came short to beat Fidesz with both sides being so uneven plus the parties fighting with themselves within the coalition. The result of this election will have a lasting effect as its most likely that Fidesz cemented itself and cannot be defeated under today's system.

Introduction

Fidesz-KDNP coalition governs Hungary since 2010, winning every consequent election with a supermajority. The leader of this coalition is *Viktor Orbán (Fidesz)*, a right-wing, religious, conservative and populist politician,¹ who is infamous for his war on liberal democracy,² the European Union,³ migration policies⁴ and recently for „being the trojan

¹ HVG. „Orbán: Ha egy konzervatív vezető hibát követ el, másnap megölik”. [online], [cit.19/7/22]. Available online: <https://hvg.hu/itthon/20200204_Orban_Ha_egy_konzervativ_vezeto_hibat_kovet_el_masnap_megolik>.

² Geneva Graduate Institute. „Orbán's Lawfare against Liberal Democracy in Hungary”. [online], [cit.19/7/22]. Available online: <<https://globalchallenges.ch/issue/2/orbans-lawfare-liberal-democracy-hungary/>>.

³ ZSIROS, S.: „Hungary election: A short history of Viktor Orbán's strained relationship with the EU”. Euronews. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/30/hungary-election-a-short-history-of-viktor-orban-s-strained-relationship-with-the-eu>>.

⁴ Reuters. „Hungary to defy EU court ruling over migration policy, Orbán says”. Reuters. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://www.reuters.com/world/europe/hungary-defy-eu-court-ruling-over-migration-policy-orban-says-2021-12-21/>>.

horse of the Russians” inside the EU⁵ amidst the Russo-Ukrainian war, currently happening. *Orbán* and his party made sure to rewrite the constitution (authorized by the supermajority in the parliament⁶) in ways that would benefit *Fidesz*, changing the electoral system in ways that the opposition would have a slim chance to win any election. In the 2022 parliamentary elections however the fragmented opposition has united to go toe-to-toe with *Fidesz* on election day.

More than 3 months have passed since the elections whereupon the governing coalition has won against the united opposition, winning parliamentary seats from the total of 199 at the ratio of 135:57⁷. Although they won yet again, hardly anything changed in terms of the state of the country. *Fidesz* did not have an election program for anything new (they don't have any election programs for 12 years now⁸ for that matter), the new government has 6 ministries for economics⁹ and none for healthcare or education.¹⁰ As in June of 2022 the inflation

⁵ CRAGG, G.: „Is Hungary Russia's Trojan horse in Europe?”. France24. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://www.france24.com/en/tv-shows/focus/20210217-is-hungary-russia-s-trojan-horse-in-europe>>.

⁶ Parlament.hu. „Decisions requiring a qualified majority of the Parliament and other voting ratios other than a simple majority”. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://www.parlament.hu/az-orszaggyules-minositett-tobbseget-igenylo-dontesei-az-alaptorveny-mas-torvenyek-es-a-hazszabaly-szerint>>.

⁷ National Election Office. „Election results 2022”. National Election Office. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://vtr.valasztas.hu/ogy2022>>.

⁸ Ez a lényeg. „80 nap alatt a NER körül: Orbánnak és kormányjának 2010 óta nincs programja”. Ez a lényeg. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://hatarut.ezalenyeg.hu/kozugy/80-nap-alatt-a-ner-korul-orbannak-es-kormanyanak-2010-ota-nincs-programja-152782>>.

⁹ Portfolio. „Hivatalos: így áll fel az ötödik Orbán-kormány”. Portfolio. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220513/hivatalos-igy-all-fel-az-otodik-orban-kormany-544723>>.

¹⁰ PÁLOS, M.: „Az EU-ban csak az Orbán-kormány bánik ilyen mostohán az oktatással és egészségüggyel”. G7. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://g7.hu/kozelet/20220527/az-eu-ban-csak-az-orban-kormany-banik-ilyen-mostohan-az-oktatással-es-egeszseguggyel/>>.

has skyrocketed¹¹ and the forint officially became the weakest currency on the world.¹²

These results beg the question: how come that the two sides, the united opposition and the governing part were equally strong according to the results of the 2018 election, but the opposition came so short, giving one more cycle to *Fidesz* to reign? To explain this, we must look into the campaign, the results first, then the system itself, the circumstances of this election, and the state of the opposition whose could have affected the election.

The Campaign

The campaign began on 12 February¹³ and lasted until the day of the election on 3 April. *Fidesz* initially based its election campaign on the LGBTQ and gender question, even organising a referendum in that theme.¹⁴ However, it quickly lost its momentum, and both sides reverted into the narrative of *Orbán* contra change (opposition) or *Orbán* contra *Gyurcsány* (*Fidesz*). This stalemate broke up at the end of February, when Russia invaded Ukraine,¹⁵ broadening the already

¹¹ VELLER, V.: „Hogy jutottunk el a 11,7 százalékos válságig?”. Telex. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/gazdasag/2022/07/08/inflacio-valsag-elemzes-dragulas>>.

¹² HERMAN, B.: „A világ leggyengébb valutája lett a forint, nem enyhül a nyomás”. Napi.hu. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://www.napi.hu/tozsdek-piacok/forint-gyengules-deviza-piac-arfolyam-euro-valsag-energia.755614.html>>.

¹³ VASKOR, M.: „50 nap a választásig: szombaton kezdődik a kampány”. 24.hu. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://24.hu/belfold/2022/02/11/kampany-kezdodik-szombat/>>.

¹⁴ JOÓ, H.: „Ugyanaznap lehet a választás és a „gyermekvédelmi” népszavazás”. HVG360. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <https://hvg.hu/360/202138_kampanyuzemmodban_akormany_homofobia_csusz_tatas_ketto_azegyben>.

¹⁵ Telex. „Oroszország megtámadta Ukrajnát, Kijevet robbanások rázták meg péntek hajnalban”. Telex. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/kulfold/2022/02/24/oroszorszag-ukrajna-tamadas-putyin-hadmuvelet-raketa-kijev>>.

existing Russo-Ukrainian war¹⁶ into a more open conflict. This war situation changed the campaign entirely. The government almost instantly changed their tone, claiming that they are the ones who want to keep peace and prosperity inside the country while the opposition, „wants to send troops to fight in Ukraine”, who wants to „make Hungary join the war effort.”¹⁷ The other parties made only slight change to their narratives. The prime minister candidate of the opposition, Péter Márki-Zay kept comparing Orbán’s regime to an eastern type autocracy while promising a re-westernisation if the opposition were to win, while also claiming that Orbán is Putin’s close ally.¹⁸ The competition before election day was so close that some of the social research institutes measured the support of government – opposition to: 33-31 (*Publicus*),¹⁹ 35-33 (*Republicon*)²⁰.

Results of the election

On the election day of 3 April, as the results started coming in all the hopes of an oppositional victory faded into obscurity hour-by-hour. Election day results showed that *Fidesz* received 53,4% of the votes with 2,658,000 votes total while the united opposition only received 35,2% with only 1,750,000 votes total. The governing party gave a mortal

¹⁶ University of Oxford. „Expert Comment: Putin’s war – How did we get here? ...Ukraine 2014”. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://www.ox.ac.uk/news/2022-03-15-expert-comment-putin-s-war-how-did-we-get-here-ukraine-2014>>.

¹⁷ Mediaworks Hírcentrum. „Orbán Viktor: A béke épít, és mi békét akarunk”. *VilágGazdaság*. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://www.vg.hu/kozelet/2022/04/orban-viktor-a-beke-epit-es-mi-beket-akarunk>>.

¹⁸ NAGY, G. M.: „Putyin háborúja lett az ellenzéki kampány állatorvosi lova, ami tökéletesen dokumentálta, hogy futottak falnak Orbán ellenfelei”. *24.hu*. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://24.hu/belfold/2022/05/31/haboru-ellenzek-kampany-marki-zay-peter-katona-fegyver/>>.

¹⁹ Publicus Research. „Pártok támogatottsága – 2022 március eleje”. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://publicus.hu/blog/partok-tamogatottsaga-2022-marcius-eleje/>>.

²⁰ BIRÓ, M.: „Republikon: A dolgozó magyarok 28 százaléka inkább elhagyná az országot, ha Orbán hatalmon marad”. *Telex*. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/valasztas-2022/2022/03/30/republikon-a-dolgozo-magyarok-28-szazaleka-inkabb-elhagyna-az-orszagot-ha-orban-hatalmon-marad>>.

strike to the opposition, receiving even more votes than in 2010²¹, their previous historical victory when they received 52,73% of the votes. The numbers and parliamentary seats finalized on 9 April²² and with 100% of the data processed the total numbers were: 3,057,000 votes (54,1%) *Fidesz*, 1,947,000 (34,5%) *United for Hungary*, and a third party also got into the parliament, receiving 332,000 (5,9%) votes: a radical right-wing nationalist party called *Mi Hazánk*, which were running separately from the united opposition, calling it a „rainbow coalition without principles”²³ while others also called it a „proxy party of *Fidesz*.”²⁴

Out of the 199 seats *Fidesz* received 135 (claiming supermajority once more) while the *United Opposition* only got 57 (DK: 16, *Momentum*: 11, *MSZP*: 10, *Jobbik*: 9, *Párbeszéd*: 7, *LMP*: 4), *Mi Hazánk* received 6, and 1 seat went for German minority list.²⁵ Following this defeat the united opposition almost instantly fell apart starting to accuse each other for their fall,²⁶ while *Fidesz* was more than delighted receiving the most

²¹ TÖRÖK, L.: „Kiütéssel nyert a *Fidesz*, padlót fogott az ellenzéki összefogás”. 24.hu. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://24.hu/belfold/2022/04/04/valasztas-2022-eredmenyek-orban-marki-zay/>>.

²² Portfolio. „Választás 2022: itt a végeredmény, a legvégén is voltak még változások”. Portfolio. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://www.portfolio.hu/global/20220409/valasztas-2022-itt-a-vegeredmeny-a-legvegen-is-voltak-meg-valtozasok-538629>>.

²³ NOVÁK, E.: „A *Mi Hazánk* nem vesz részt az elvtelen ellenzéki szivároánykoalícióban!”. Mandiner. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <https://mandiner.hu/cikk/20201220_a_mi_hazank_nem_vesz_reszt_az_elvtelen_ellenzeki_szivarvanykoalicioban>.

²⁴ UNGVÁRY, K.: „A *Fidesz* bejuttatta a *Mi Hazánk* nevű proxipártját is”. Mandiner. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <https://mandiner.hu/cikk/20220408_ungvary_krisztian_belfold_valasztas_2022_fidesz_mi_hazank>.

²⁵ 24.hu. „Országgyűlési választások: parlamenti patkó”. 24.hu. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://24.hu/app/orszaggyulesi-valasztas-2022/?content=vote&subContent=results&dataType=parliamentarians>>.

²⁶ FÁBIÁN, T.; LENGYEL-SZABÓ, P.; FILLÉR, M.: „Teljes összefogás után teljes szétesés”. Telex. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/video/2022/05/08/ellenzeki-szeteses-valasztas-utan-magyarazo>>.

votes in Hungarian history.²⁷ The prime minister even said in his victory speech on election night: „*Our win is so huge you can see it from the Moon, never mind from Brussels!*”²⁸

The System

Following the 2010 electoral victory, the governing party felt the need to rewrite the constitution in a way that would be comfortable for them, as they were authorized to do so with their supermajority (before the changes the parliament had 368 seats, out of which *Fidesz* received 263²⁹). First in 2011 they changed the electoral law,³⁰ redrew the lines of constituencies³¹ so it would benefit them in the long run. In 2012³² they reformed the elections into a one-round, two-ballot system, utilizing both single-member constituencies and party list(s). The first ballot is to choose members for the single-member districts (106 total), using first-past-the post (as in the UK³³ for example) while the remaining 93 party-list national seats are given based on the sum of the second ballot votes, plus the wasted votes of the second ballot. This leads us to the next

²⁷ HASZÁN, Z.: „*Soha nem szavaztak annyian egy pártra Magyarországon, mint most a Fideszre*”. 444. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://444.hu/2022/04/10/soha-nem-szavaztak-annyian-egy-partra-magyarorszagon-mint-most-a-fideszre>>.

²⁸ SARKADI, Z.: „*Akkora győzelmet arattunk, hogy még a holdról is látszik!*”. 444. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://444.hu/2022/04/03/orban-akkora-gyozelmet-arattunk-hogy-meg-a-holdrol-is-latszik>>.

²⁹ Composition of the Parliament 2010”. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://static.valasztas.hu/dyn/pv10/outroot/vdin2/hu/150.htm>>.

³⁰ KIRÁLY, A.: „*Elfogadták az új választási törvényt*”. Index. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <https://index.hu/belfold/2011/12/23/elfogadtak_az_uj_valasztajogi_torvenyt/>.

³¹ KIRÁLY, A.: „*Így lesz jobboldali Magyarország*”. Index. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <https://index.hu/belfold/2011/11/28/igy_lesz_jobboldali_magyarorszag/>.

³² Political Capital. „*The new electoral law in hungary. In-depth analysis*”. Political Capital. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <http://www.valasztasirendszer.hu/wp-content/uploads/PC_ElectoralSystem_120106.pdf>.

³³ UK Parliament. „*Voting systems in the UK*”. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://www.parliament.uk/about/how/elections-and-voting/voting-systems/>>.

change, the system of “winner compensation”³⁴ which was created to support the reigning party: fractional votes created by the loser candidate were also created for and by the winner candidate. For example, if in an election the elected person gets 50% of the votes and the person after him gets 40%, the winner takes his 10% difference into the compensation list, which later translates into the party list.

The electoral laws further differentiate Hungarians living or staying abroad: those who have addresses registered in Hungary, and those who do not. The former (Hungarians in Germany or England for example) have it harder to vote from abroad as they have to personally go to consulates to vote and they can only vote for party lists. The ones who have no registered addresses (Hungarian minorities living in neighbouring countries - like Romania or Slovakia - due to historical reasons) can simply vote by mail. Mail votes from neighbouring countries are historically pro-*Fidesz*: in 2014 95,49%³⁵, in 2018 96,24%³⁶ and in 2022 93,9%³⁷ of these votes went to the governing party. To make voting by mail even more beneficial for *Fidesz*, in a recent amendment in 2021 loosened the need of a registered address, allowing those with a fictive address to vote for candidates in single-member districts.³⁸

³⁴ KIRÁLY, A.: „Egyáltalán nem lesz elvesztett szavazat”. Index. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <https://index.hu/belfold/2011/11/21/egyaltalan_nem_lesz_elveszett_szavazat/>.

³⁵ Mandiner. „Megszámolták az összes levélszavazatot: tarolt a Fidesz”. Mandiner. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <https://mandiner.hu/cikk/20140410_megszamoltak_az_osszes_levelszavazatot_tarolt_a_fidesz>.

³⁶ SZABÓ, Z.: „Választás 2018: itt a levélben leadott listás szavazatok eredménye”. Napi.hu. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://www.napi.hu/magyar-gazdasag/valasztas-2018-itt-a-levelben-leadott-listas-szavazatok-eredmenye.660577.html>>.

³⁷ HVG. „A levélszavazatok 94 százalékát a Fidesz-KDNP kapta”. HVG. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <https://hvg.hu/itthon/20220409_valasztas_2022_levelszavazatok>.

³⁸ BIRÓ, M.; NVILAS, G.: „Voksturizmus, trükközés támogatásokkal, iskolakörzetekkel? Szabad az út!”. Telex. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/belfold/2021/11/18/fiktiv-lakcim-valasztas-torvenymodositasi>>.

On the informative side the governing party can always be on “campaign mode”, since apart from the 50-day campaign period, nothing is regulated in connection of showing your presence as a party to the public. Using governmental funds, *Fidesz* actively spreads governmental propaganda,³⁹ wrapping it as “important governmental information”, actively outshining the opposition between elections. Such misinforming includes the above mentioned “child protecting referendum”,⁴⁰ which were precisely timed to the day of the parliamentary elections⁴¹ for the purpose of keeping the people’s attention of the government’s anti-LGBTQ tenor. Apart from outshining, the government also out-resources the opposition, for example, spending eight times more⁴² for the billboard campaign than the united opposition’s 6 parties total.

The public media which is funded by the government (receives 130 billion annually) only invited pro-government politicians to be featured in the past 4 years, only providing 5-5 minutes for the opposition parties.⁴³ Documents has shown, that the prime minister’s and other ministers’ cabinets dictate to the state news agency what they

³⁹ Ez a Lényeg. „80 nap alatt a NER körül: A köztévé propagandagépezetté züllesztése”. Ez a Lényeg. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://ezalenyeg.hu/publi/80-nap-alatt-a-ner-korul-a-kozteve-propagandagepezette-zullesztese-152567>>.

⁴⁰ TENCZER, G.; JANECSKÓ, K.: „Megpróbáltuk megfejtetni, mi az értelme az Orbán által bejelentett gyereknépszavazás kérdéseinek”. Telex. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/belfold/2021/07/22/nepszavazasi-kerdesek-factcheck>>.

⁴¹ -NMS-. „Kampányba kezd a kormány”. Index. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://index.hu/belfold/2022/02/11/vedjuk-meg-a-gyerekeket-tajekoztato-kampanyt-indit-a-kormany-nepszavazas/>>.

⁴² TENCZER, G.: „Civil szervezetek: Nyolcszor annyit költöttek a kormányoldal plakátkampányra, mint az ellenzék”. Telex. [online], [cit.19/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/valasztas-2022/2022/03/30/k-monitor-nyolcszor-annyit-koltott-a-kormanyoldal-plakatkampanyra-mint-az-ellenzek>>.

⁴³ PRESINSZKY, J.: „Az elmúlt négy évben összesen tizennyolcszor szerepelhetett ellenzéki képviselő köztévés műsorban”. Telex. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/valasztas-2022/2022/03/09/valasztas-2022-kozmedia-kampany-bemutatkozas-ellenzek>>.

can and cannot show⁴⁴ to avoid criticism of the government⁴⁵ while senior editors telling their colleagues that they must support the government during the election period, otherwise they are free to leave.⁴⁶ The state of the Hungarian press is in an even worse condition than it was 4 years ago, according to the research of the RSF.⁴⁷ Most likely this state of affairs will only get worse, as of now: 90% of the media in Hungary is either in the hands of the government, or powers close to it.⁴⁸

The European Union itself declared even before the elections that Hungary has become an electoral autocracy.⁴⁹

The circumstances

Besides the distorted election system and governmental control in major areas of the political system, the government was eager to use everything they could to beat the united opposition, in fear of losing the elections.

⁴⁴ WIRTH, Z.: „Kiszivárgott iratok mutatják, hogyan diktálnak Orbánék a nemzeti hírügynökségnek”. Telex. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/direkt36/2022/03/04/kiszivargott-iratok-mutatjak-hogyan-diktalnak-orbanek-mti-hirugynokseg>>.

⁴⁵ WIRTH, Z.: „Ne írd meg semmilyen formában, köszi” – Így hallgatja el a kormánynak kínos híreket az állami hírügynökség”. Telex. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/direkt36/2022/03/07/ne-ird-meg-semmilyen-formaban-koszi-igy-hallgatja-el-a-kormany-nak-kinos-hireket-az-allami-hirugynokseg>>.

⁴⁶ BOZZAY, B.: „Kiszivárgott hangfelvételen magyarázzák a köztévé vezető szerkesztői, hogy „az intézményben nem az ellenzéki összefogást támogatják”. Telex. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/belfold/2020/11/12/kozmedia-kiszivargo-hangfelvetel-ellenzeki-osszefogas-bende-balasz>>.

⁴⁷ Reporters Without Borders. „Hungary”. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://rsf.org/en/country/hungary>>.

⁴⁸ FÁBIÁN, T.: „Orbánnek olyan befolyása lett a médiában, mint senki másnak Magyarországon”. Telex. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/belfold/2021/03/15/orban-viktor-media-sajtoszabadsag-kesma-fidesz>>.

⁴⁹ Mandiner. „Magyarország „választási autokráciává” vált – állítja az Európai Parlament egyik jelentésszervezete”. Mandiner. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <https://mandiner.hu/cikk/20220512_europai_parlament_valasztas_autokracia_ep_ke_pviselok>.

The plenty of EU funding which arrived to Hungary, and the EUs decision to unlock the strict rules about public budget deficit and national debt to ease the lasting effects of the pandemic, allowed the Hungarian government to spend these funds well but instead, they abused it.⁵⁰ They went against the EU legislation, raised the national debt and national deficit, and even after that they wrongfully used these resources. They didn't use these funds as it was intended from the beginning⁵¹: enriching their own circles and using it for pointless investments. The rest of these funds went to ensure that their voters know whom to vote for, even though they knew very well, that it will result in major deficit. The government announced tax returns of families with 3 or more children⁵² (parents could get up to 800,000 Fts back [roughly 2000 €/parent]), personal income tax exemption for people under the age of 25, the rebuilding of 13th monthly pension, state-mandated prices (to ease inflation) for basic foods and fuel, freezing the interest rates of banks and the protection of utility cost reduction by the state.⁵³ Following these governmental distributions, the national budget closed 2021 with a whopping 5101,5-billion-forint deficit.⁵⁴

⁵⁰ Clean Air Action Group. „*The misuse of the activation of the General Escape Clause by the Hungarian government*”. Clean Air Action Group. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <https://www.levego.hu/sites/default/files/Misuse_of_General_Escape_Clause_by_Hungarian_government.pdf>.

⁵¹ HVG: „*A gazdaságvédelemre szánt pénzeknek legfeljebb a negyede mehetett válságkezelésre*”. HVG. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <https://hvg.hu/gazdasag/20210119_gazdasagvedelmi_alap_szamok>.

⁵² BEKE, K.: „*Itt a nagy matek: megmutatjuk, mennyi adót kaphatsz vissza Orbán Viktor ígérete után!*”. Portfolio. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210610/itt-a-nagy-matek-megmutatjuk-mennyi-adot-kaphatsz-vissza-orban-viktor-igerete-utan-487504>>.

⁵³ The Government of Hungary. „*Pricestop - extended until October 1st*”. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://kormany.hu/arstop>>.

⁵⁴ Portfolio. „*5000 milliárd forint feletti költségvetési deficitet hozott a 2021-es év*”. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220111/5000-milliard-forint-feletti-koltsegvetes-deficitet-hozott-a-2021-es-ev-520478>>.

Following the material, the government shifted to the abstract field. As I mentioned before, the Russian invasion on Ukraine on 24 February⁵⁵ changed the perspective of the campaign strategy entirely for *Fidesz*. One of the strongest narrative the government managed to deepen was the government/peace vs opposition/war: portraying the opposition as the enemy of the nation. The entire establishment (in hands of the government) started to misinform the public. The most common was that the joint prime minister-candidate of the united opposition, *Péter Márki-Zay* wants Hungary to join the war effort and to send troops and weapons, and to send our „sons and daughters” into Ukraine to die⁵⁶. These distortions went as far as even 30% of the opposition voters believed that the joint candidate wants to send troops to Ukraine.⁵⁷ Next to the anti-opposition narratives was the pro-Russian propaganda in the state media⁵⁸ which made sure that the governments voter base is manipulated well: only 44% of *Fidesz* voters considered Russia’s invasion an aggression, furthermore 25% of them even blamed Ukraine itself for the conflict.⁵⁹ This pro-Russian stance was also present in the international field, causing conflict inside the

⁵⁵ -CSJ-; MOLNÁR, S.; BEREZNYAY, I.: „Putyin Elrendelte a katonai műveletet Ukrajna területén”. Index. [online], [cit.19/7/22]. Available online: <<https://index.hu/kulfold/2022/02/24/putyin-katonai-muvelet-ukrajna-orosz-donbasz-donyec-luhanszk-haboru/>>.

⁵⁶ BOZZAY, B.: „Fact-check: Erre alapozza a kormány, hogy „a baloldal katonákat és fegyvereket küldene” Ukrajnába”. Telex. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/ellenorzo/2022/02/24/marki-zay-fidesz-media-propaganda-nato-magyar-katonak/>>.

⁵⁷ 24.hu. „Az ellenzéki szavazók 30 százaléka is elhitte, hogy Márki-Zay háborúba vinné az országot”. 24.hu. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://24.hu/belfold/2022/04/13/marki-zay-peter-haboru-ellenek-kutatas-alhir/>>.

⁵⁸ Magyar Hang. „Magyarországon is terjed a kormányközeli médiában az orosz propaganda”. Magyar Hang. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://hang.hu/belfold/a-magyar-adofizetok-penzebol-terjeszt-orosz-propagandat-a-kozmedia-137735>>.

⁵⁹ HERCEG, M.: „Publicus Intézet: A fideszeseknek csak a 44 százaléka tartja agresszióknak, hogy Oroszország lerohanta Ukrajnát”. 444. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://444.hu/2022/03/17/publicus-intezet-a-fideszeseknek-csak-a-44-szazaleka-tartja-agresszionak-hogy-oroszorszag-lerohanta-ukrajnat/>>.

EU, inside V4,⁶⁰ even our historically most loyal friends and allies, the polish too, put us „on ice”.⁶¹

State of the opposition

The opposition in Hungary is somewhat fragmented, although from 1990 to 2010 there were many changes in the political competition,⁶² coming close to resemble a quasi-two-party system. In 2022 however, these opposition parties managed to run as one under the banner of their alliance “United for Hungary”. This union was initially formed on 20 December 2020⁶³ by 6 opposition parties (DK,⁶⁴ MSZP-Párbeszéd,⁶⁵ LMP,⁶⁶ Momentum⁶⁷ and Jobbik⁶⁸). The treaty between these parties stated that they will make a joint party list with joint candidates for all the 106 voting districts while also organising a primary election in 2021 to decide who will challenge *Viktor Orbán* for the position of the prime

⁶⁰ KOMÓCSIN, S.: „Rossz hírt kapott a magyar kormány, elmaradhat a találkozó”. Napi.hu. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://www.napi.hu/nemzetkozi-gazdasag/v4-lengyel-szlovak-lemondas-latvanytalalkozo.749186.html>>.

⁶¹ Mandiner. „Lengyel lap: A V4-ekből V3 válhat, eljött az ideje egy lengyel-cseh-szlovák háromszögnek”. Mandiner. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <https://mandiner.hu/cikk/20220719_ukrajna-oroszország-haboru_v4-szovetseg-feszultseg-varso-praga>.

⁶² CSIZMADIA, E.; LAKATOS, J.; NOVÁK, Z.; PAÁR, Á.; RAJNAI, G.: (2021) Uralkodó párt: A Fidesz nemzetközi és hazai történeti összehasonlításban. Gondolat - Méltányosság Politikaelemző Központ, Budapest. 182.

⁶³ HVG: „Megszületett a teljes ellenzéki összefogás”. HVG. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <https://hvg.hu/itthon/20201220_Megszuletett_a_teljes_ellenzeki_osszefogas>.

⁶⁴ Demokratikus Koalíció (Democratic Coalition), (DK for short) is a pro-EU leftist party.

⁶⁵ Magyar Szocialista Párt (Hungarian Socialist Party), (MSZP for short) is a socialist leftist party and it's coalition partner Párbeszéd Magyarországért (Dialogue for Hungary)(Párbeszéd or P for short) is a leftist-green-progressive party.

⁶⁶ Lehet Más a Politika (Politics can be Different), (LMP for short) is a leftist party, the green party of Hungary.

⁶⁷ Momentum is a progressive-liberal-centrist-feminist party.

⁶⁸ Jobbik (a play on words, could mean „better” or „the one to the right”) is a rightwing nationalist people's party.

minister.⁶⁹ 5 people ran in this election⁷⁰: *Klára Dobrev* backed by *DK*, *Gergely Karácsony* backed by *MSZP-Párbeszéd* and *LMP*, *Péter Jakab* backed by *Jobbik*, *András Fekete-Győr* backed by *Momentum* and the only odd one in the mix: *Péter Márki-Zay* who ran outside this alliance, backed only by his movement *MMM* and the *New World People's Party*.⁷¹ Oddly enough, it was him who decisively won this election⁷², beating other promising candidates like *Dobrev* or *Karácsony*.

Márki-Zay himself was considered as an unusual phenomenon⁷³ by some, suddenly appearing in Hungarian politics in 2018 when he won in *Hódmezővásárhely* in a by-election: a city which was considered by many as a “*Fidesz* bastion.”⁷⁴ A religious conservative person, who came outside of politics,⁷⁵ who even got called as “the Hungarian

⁶⁹ HÓTIN, T.: „Megszületett a teljes ellenzéki összefogás 2022-re”. Index. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <https://index.hu/belfold/2020/12/20/ellenzeki_partok_megszuletett_a_teljes_ellenzeki_osszefogas/>.

⁷⁰ NÉMETH SÁNDOR, M.: „Lezárult az Index szavazása a miniszterelnök-jelöltekkel kapcsolatban”. Index. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://index.hu/belfold/2021/10/10/ki-legyen-az-ellenzek-miniszterelnok-jeloltje-szavazzon-az-indexen-/>>.

⁷¹ *Mindenki Magyarországa Mozgalom* *MMM* for short and *New World People's Party* are organizations made by *Márki-Zay Péter* and *Pálinkás József* (former minister in the first *Orbán*-government) respectively. However, they have little to no social support and they weighted little in terms of candidate support.

⁷² Szabad Európa. „*Márki-Zay Péter lesz az ellenzék közös miniszterelnök-jelöltje*”. Szabad Európa. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <<https://www.szabadeuropa.hu/a/marki-zay-peter-lesz-az-ellenzek-kozos-miniszterelnok-jeloltje/31514469.html>>.

⁷³ VECÁN, Z.: „*Vita: mennyit bír a „Márki-Zay jelenség”?*”. Mandiner. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <https://mandiner.hu/cikk/20211019_mennyit_bir_a_marki_zay_jelenseg>.

⁷⁴ DULL, S. „*Óriási meglepetés: az ellenzék legyőzte a Fideszt Hódmezővásárhelyen*”. Index. [online], [cit.20/7/22]. Available online: <https://index.hu/belfold/2018/02/25/hodmezovasarhelyi_idokozi_polgarmester-valasztas_eredmenye_hegedus_zoltan_marki-zay_peter/>.

⁷⁵ MAGYAR, P.: „*A kívülről jött ember diadala*”. 444. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://444.hu/2021/10/17/a-kivulrol-jott-ember-diadala>>.

trump.”⁷⁶ With a religious-conservative candidate at the helm, the opposition hoped that it would balance out the mostly liberal coalition, granting them victory over the long time reigning *Fidesz*. It didn't. News about conflicts inside the coalition already came up in 2021⁷⁷, but after the elections an investigation report came out,⁷⁸ showing the true discord inside unity: background calculations between separate parties of the union, politicians threatening each other, parties holding grudges about the results of the primary election, close to no co-operation between parties and leading politicians and although he won the primary elections, as it turned out *Márki-Zay* was in no shape or form fit for the helm. His arrogance, negligence and incompetence lead ways for other primary politicians to grasp for control, undermining him. The unity's image was also weakened in the eyes of the voters, since *Ferenc Gyurcsány*,⁷⁹ an infamous left-wing politician in Hungarian politics (the husband of *Klára Dobrev* and the president of *DK*) still remained on the opposition's party list, which was not received well by the people⁸⁰, but was received well by *Fidesz* instantly starting a smearing campaign on the opposition based on *Gyurcsány*.⁸¹

⁷⁶ TÓTH, G.: „Miért mondják Márki-Zayra, hogy ő a magyar Trump?”. Telex. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://telex.hu/kulfold/2021/10/25/marki-zay-trump-hasonlosag-kulonbseg>>.

⁷⁷ Infostart. „Török Gábor: az ellenzéki oldalon több a konfliktus, mint amennyi látszik”. Infostart. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://infostart.hu/interju/2021/09/23/torok-gabor-az-ellenzeki-oldalon-tobb-a-konfliktus-mint-amennyi-latszik>>.

⁷⁸ SZABÓ, A. (et al.): „Ilyen volt belülről az ellenzéki kampány összeomlása”. Direkt36. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://www.direkt36.hu/ilyen-volt-belulrol-az-ellenzeki-kampany-osszeomlasa/>>.

⁷⁹ *Ferenc Gyurcsány* (1961 -) former prime minister of Hungary from 2004-2006 and 2006-2009 when *MSZP* (2002-2010) was the governing party. His policies caused an economical and prosperity decline, making us the laggards of the region. *Fidesz* used him as a negative example when campaigning in 2010 and using him as that ever since.

⁸⁰ -AB-. „Még a kormányellenesek többsége is leléptetné Gyurcsány Ferencet. Index. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://index.hu/belfold/2021/09/15/a-valasztok-haromnegyede-leleptetne-gyurcsany-ferencet/>>.

⁸¹ RUGLI, T.: „Nincs költségesebb politikai YouTube-kampány Európában a Fidesz gyurcsányozásnál.” 24.hu. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://24.hu/belfold/2021/07/01/gyurcsany-show-youtube-koltseg/>>.

Not only the united opposition lost the election they received worst results than they did in 2018.⁸² Over 750,000 voters vanished since the previous election, refusing to vote, voting for *Fidesz* or voting for *Mi Hazánk*.⁸³

Conclusion

Despite the efforts of the so called “United for Hungary” oppositional alliance, they failed to win the elections, to change *Orbán’s* system. To summarize it in one sentence: the gap between the two sides were just too big. The system *Orbán* built under 12 years were too robust for the opposition to beat, even with their differences within themselves. The control over resources, the media, the ability to amend laws and to change the constitution left no chance for anyone to win the election other than to the governing party itself. The economic crisis which was resulted by the COVID-19 pandemic got only worse after the Russo-Ukrainian war getting broader as time went by and the mismanagement of the government resulted in major economical setbacks, so much so that in June of 2022 Hungary became the second poorest country inside the EU.⁸⁴ As in July of 2022 the half year national deficit was registered as 2900 billion forints⁸⁵, with an inflation rate of 11,7% (which would have been 31% without state mandated

⁸² VAS, A.: „Nem működött az összefogás, a 2018-asnál is nagyobb pofont kapott az ellenzék”. Népszava. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <https://nepszava.hu/3152435_valasztas-2022-ellenzek-osszefogas-elemzes>.

⁸³ NÉMETH MÁRTON, S.: „Az eltűnt 750 ezer ellenzéki szavazó nyomában”. Index. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://index.hu/belfold/2022/04/11/az-eltunt-750-ezer-ellenzeki-szavazo-nyomaban/>>.

⁸⁴ HVG: „Eurostat: A magyarok a második legszegényebbek az EU-ban”. HVG. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <https://hvg.hu/gazdasag/20220620_Eurostat_szegenyseg_fogyasztas?utm_medium=Social&utm_source=Facebook#Echobox=1655737435>.

⁸⁵ Magyar Hang. „2900 milliárd forint a féléves államháztartási hiány”. Magyar Hang. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://hang.hu/gazdasag/2900-milliard-forint-a-feleves-allamhaztartasi-hiany-142948>>.

prices),⁸⁶ measuring 29,4% rising in food prices⁸⁷ and the currency dropping (per euro) as time went by, reaching its lowest in July: 416 Ft / 1 €.⁸⁸

Following this victory, we can safely say that in 2026 *Fidesz* will win once again, as the opposition in its state is not able to beat *Fidesz* inside its own system it has built during its reign. The only way out would be that the EU will hold *Orbán* and his government in a “shorter leash” and enforce necessary steps⁸⁹ to make Hungary turn around on a road, which could lead us leaving the EU.

Literature:

„Composition of the Parliament 2010”. [online], [cit. 17/07/2022]. Available at: <<https://static.valasztas.hu/dyn/pv10/outroot/vdin2/hu/l50.htm>>.

24.HU.: „Országgyűlési választások: parlamenti patkó”. [online], [cit. 17/07/2022]. <<https://24.hu/app/orszaggyulesi-valasztas-2022/?content=vote&subContent=results&dataType=parliamentarians>>.

⁸⁶ HVG. „GKI:11,7 helyett 31 százalékos lenne az inflációnk árrögzítések nélkül”. HVG. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <https://hvg.hu/gazdasag/20220713_GKI_inflacio_arrogzites?utm_medium=Social&utm_source=Facebook#Echobox=1657693048>.

⁸⁷ BEREZNAVAY, I.: „Majdnem harmincszázalékos élelmiszer-inflációt mértek Magyarországon. Index. [online], [cit.17/7/22]. Available online: <<https://index.hu/gazdasag/2022/07/06/elelmiszer-inflacio-magyarorszagon-meres-29-4-szazalekos-dragulas/>>.

⁸⁸ HVG. „416-is is gyengült szerdán a forint árfolyama”. HVG. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <https://hvg.hu/gazdasag/20220706_Szabadesesben_zuhan_a_forint_az_euroval_es_a_dollarral_szemben_is>.

⁸⁹ DE LA BAUME, M.: „EU report renews Hungary, Poland rule-of-law critiques amid key negotiations”. Politico. [online], [cit.18/7/22]. Available online: <<https://www.politico.eu/article/commission-unveil-critical-rule-law-report-against-hungary-poland/>>.

- 24.HU.: „Az ellenzéki szavazók 30 százaléka is elhitte, hogy Márki-Zay háborúba vinné az országot”. In: 24.hu. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://24.hu/belfold/2022/04/13/marki-zay-peter-haboru-ellenzek-kutatas-alhir/>>.
- AB-: „Még a kormányellenesek többsége is leléptetné Gyurcsány Ferencet”. In: Index. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <<https://index.hu/belfold/2021/09/15/a-valasztok-haromnegyede-leleptetne-gyurcsany-ferencet/>>.
- BEKE, K.: „Itt a nagy matek: megmutatjuk, mennyi adót kaphatsz vissza Orbán Viktor ígérete után!”. In: Portfolio. [online], [cit. 17/07/2022]. Available at: <<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210610/itt-a-nagy-matek-megmutatjuk-mennyi-adot-kaphatsz-vissza-orban-viktor-igerete-utan-487504>>.
- BEREZNAY, I.: „Majdnem harmincszázalékos élelmiszer-inflációt mértek Magyarországon”. In: Index. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://index.hu/gazdasag/2022/07/06/elelmiszer-inflacio-magyarorszagon-meres-29-4-szazalekos-dragulas/>>.
- BIRÓ, M.; NYILAS, G.: „Voksturizmus, trükközés támogatásokkal, iskolakörzetekkel? Szabad az út!”. In: Telex. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/belfold/2021/11/18/fiktiv-lakcim-valasztas-torvenymodositas>>.
- BIRÓ, M.: „Republikon: A dolgozó magyarok 28 százaléka inkább elhagyná az országot, ha Orbán hatalmon marad”. In: Telex. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/valasztas-2022/2022/03/30/republikon-a-dolgozo-magyarok-28-szazaleka-inkabb-elhagyna-az-orszagot-ha-orban-hatalmon-marad>>.
- BOZZAY, B.: „Fact-check: Erre alapozza a kormány, hogy „a baloldal katonákat és fegyvereket küldene” Ukrajnába”. In: Telex. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/ellenorzo/2022/02/24/marki-zay-fidesz-media-propaganda-nato-magyar-katonak>>.
- BOZZAY, B.: „Kiszivárgott hangfelvételen magyarázzák a köztvé vezető szerkesztői, hogy „az intézményben nem az ellenzéki összefogást

- támogatják". In: Telex. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/belfold/2020/11/12/kozmedia-kiszivargo-hangfelvetel-ellenzeki-osszefogas-bende-balazs>>.
- CLEAN AIR ACTION GROUP.: „*The misuse of the activation of the General Escape Clause by the Hungarian government*”. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <https://www.levego.hu/sites/default/files/Misuse_of_General_Escape_Clause_by_Hungarian_government.pdf>.
- CRAGG, G.: „*Is Hungary Russia's Trojan horse in Europe?*”. In: France24. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://www.france24.com/en/tv-shows/focus/20210217-is-hungary-russia-s-trojan-horse-in-europe>>.
- CSIZMADIA, E.; LAKATOS, J.; NOVÁK, Z.; PAÁR, Á.; RAJNAI, G.: *Uralkodó párt: A Fidesz nemzetközi és hazai történeti összehasonlításban*. Budapest: Gondolat - Méltányosság Politikaelemző Központ, 2021, 182. HVG: „*Megszületett a teljes ellenzéki összefogás*”. In: HVG. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20201220_Megszuletett_a_teljes_ellenzeki_osszefogas>.
- CSJ-, MOLNÁR, SZ.; BEREZSNAY, I.: „*Putyin Elrendelte a katonai műveletet Ukrajna területén*”. In: Index. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <<https://index.hu/kulfold/2022/02/24/putyin-katonai-muvelet-ukrajna-orosz-donbasz-donyec-luhanszk-haboru/>>.
- DE LA BAUME, M.: „*EU report renews Hungary, Poland rule-of-law critiques amid key negotiations*”. In: Politico. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <<https://www.politico.eu/article/commission-unveil-critical-rule-law-report-against-hungary-poland/>>.
- Demokratikus Koalíció (Democratic Coalition) DK for short is a pro-EU leftist party
- EZALÉNYEG.: „*80 nap alatt a NER körül: A köztvé propaganda gépezetté züllesztése*”. In: EzAlényeg. [online], [cit.20/07/2022]. Available at:

- <<https://ezalenyeg.hu/publi/80-nap-alatt-a-ner-korul-a-kozteve-propagandagepezette-zullesztese-152567>>.
- EZALÉNYEG.: „80 nap alatt a NER körül: Orbánnak és kormányjának 2010 óta nincs programja”. In: EzALényeg. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://hatarut.ezalenyeg.hu/kozugy/80-nap-alatt-a-ner-korul-orbannak-es-kormanyanak-2010-ota-nincs-programja-152782>>.
- FÁBIÁN, T.: „Orbánnak olyan befolyása lett a médiában, mint senki másnak Magyarországon”. In: Telex. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/belfold/2021/03/15/orban-viktor-media-sajtoszabadsag-kesma-fidesz>>.
- FÁBIÁN, T.; LENGYEL-SZABÓ, P.; FILLÉR, M.: „Teljes összefogás után teljes szétesés”. In: Telex. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/video/2022/05/08/ellenzeki-szeteses-valasztas-utan-magyarazo>>.
- GENEVA GRADUATE INSTITUTE.: „Orbán’s Lawfare against Liberal Democracy in Hungary”. [online]. [cit.19/07/2022]. Available at: <<https://globalchallenges.ch/issue/2/orbans-lawfare-liberal-democracy-hungary/>>.
- HASZÁN, Z.: „Soha nem szavaztak annyian egy pártra Magyarországon, mint most a Fideszre”. In: 444. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://444.hu/2022/04/10/soha-nem-szavaztak-annyian-egy-partra-magyarorszagon-mint-most-a-fideszre>>.
- HERCEG, M.: „Publicus Intézet: A fideszeseknek csak a 44 százaléka tartja agresszióknak, hogy Oroszország lerohanta Ukrajnát”. In: 444. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://444.hu/2022/03/17/publicus-intezet-a-fideszeseknek-csak-a-44-szazaleka-tartja-agresszionak-hogy-oroszország-lerohanta-ukrajnat>>.
- HERMAN, B.: “A világ leggyengébb valutája lett a forint, nem enyhül a nyomás”. In: Napi.hu. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://www.napi.hu/tozsdek-piacok/forint-gyengules-deviza-piac-arfolyam-euro-valsag-energia.755614.html>>.

- HÓTIN, T.: *„Megszületett a teljes ellenzéki összefogás 2022-re”*. In: Index. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <https://index.hu/belfold/2020/12/20/ellenzeki_partok_megszuletett_a_teljes_ellenzeki_osszefogas/>.
- HVG.: *„416-is is gyengült szerdán a forint árfolyama”*. In: HVG. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <https://hvg.hu/gazdasag/20220706_Szabadesesben_zuhan_a_forint_az_euroval_es_a_dollarral_szemben_is>.
- HVG.: *„A levélszavazatok 94 százalékát a Fidesz-KDNP kapta”*. In: HVG. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20220409_valasztas_2022_levelszavazatok>.
- HVG.: *„Eurostat: A magyarok a második legszegényebbek az EU-ban”*. In: HVG. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <https://hvg.hu/gazdasag/20220620_Eurostat_szegenyseg_fogyasztas?utm_medium=Social&utm_source=Facebook#Echobox=1655737435>.
- HVG.: *„GKI:11,7 helyett 31 százalékos lenne az inflációnk árrögzítések nélkül”*. In: HVG. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <https://hvg.hu/gazdasag/20220713_GKI_inflacio_arrogzites?utm_medium=Social&utm_source=Facebook#Echobox=1657693048>.
- HVG.: *„Orbán: Ha egy konzervatív vezető hibát követ el, másnap megölik”*. In: HVG. [online], [cit.19/07/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20200204_Orban_Ha_egy_konzervativ_vezeto_hibat_kovet_el_masnap_megolik>.
- HVG.: *„A gazdaságvédelemre szánt pénzeknek legfeljebb a negyede mehetett válságkezelésre”*. In: HVG. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <https://hvg.hu/gazdasag/20210119_gazdasagvedelmi_alap_szamok>.
- INFOSTART.: *„Török Gábor: az ellenzéki oldalon több a konfliktus, mint amennyi látszik”*. [online], [cit.18/07/2022]. Available at:

- <<https://infostart.hu/interju/2021/09/23/torok-gabor-az-ellenzeki-oldalon-tobb-a-konfliktus-mint-amennyi-latszik>>.
- Jobbik (a play on words, could mean „better” or „the one to the right”) is a rightwing nationalist people’s party
- JOÓ, H.: „Ugyanaznap lehet a választás és a „gyermekvédelmi” népszavazás”. In: HVG360. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <https://hvg.hu/360/202138__kampanyuzemmodban_akormany__homofobia_csusztatás_ketto_azegyben>.
- KIRÁLY, A.: „Egyáltalán nem lesz elvesztett szavazat”. In: Index. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <https://index.hu/belfold/2011/11/21/egyaltalan_nem_lesz_elveszett_szavazat/>.
- KIRÁLY, A.: „Elfogadták az új választási törvényt”. In: Index. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <https://index.hu/belfold/2011/12/23/elfogadtak_az_uj_valaszt_ojogi_torvenyt/>.
- KIRÁLY, A.: „Így lesz jobboldali Magyarország”. In: Index. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <https://index.hu/belfold/2011/11/28/igy_lesz_jobboldali_magyarorszag/>.
- KOMÓCSIN, S.: „Rossz hírt kapott a magyar kormány, elmaradhat a találkozó”. In: Napi.hu. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://www.napi.hu/nemzetkozi-gazdasag/v4-lengyel-szlovak-lemondas-latvanytalalkozo.749186.html>>.
- Lehet Más a Politika (Politics can be Different) LMP for short is a leftist party, the green party of Hungary Momentum is a progressive-liberal-centrist-feminist party
- MAGYAR, P.: „A kívülről jött ember diadala”. In: 444. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://444.hu/2021/10/17/a-kivulrol-jott-ember-diadala>>.
- MAGYAR HANG.: „2900 milliárd forint a féléves államháztartási hiány”. In: Magyar Hang. [online], [cit.18/07/2022]. Available at:

- <<https://hang.hu/gazdasag/2900-milliard-forint-a-feleves-allamhaztartasi-hiany-142948>>.
- MAGYAR HANG.: „Magyarországon is terjed a kormányközeli médiában az orosz propaganda”. In: Magyar Hang. [online], [cit. 17/07/2022]. Available at: <<https://hang.hu/belfold/a-magyar-adofizetok-penzebol-terjeszt-orosz-propagandat-a-kozmedia-137735>>.
- Magyar Szocialista Párt (Hungarian Socialist Party) MSZP for short is a socialist leftist party and it's coalition partner Párbeszéd Magyarországért (Dialogue for Hungary), Párbeszéd or P for short is a leftist-green-progressive party
- MANDINER.: „Lengyel lap: A V4-ekből V3 válhat, eljött az ideje egy lengyel-cseh-szlovák háromszögnek”. In: Mandiner. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <https://mandiner.hu/cikk/20220719_ukrajna_oroszorszag_haboru_v4_szovetseg_feszultseg_varso_praga>.
- MANDINER.: „Magyarország „választási autokráciává” vált – állítja az Európai Parlament egyik jelentésszervezete”. In: Mandiner. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <https://mandiner.hu/cikk/20220512_europai_parlament_valasztas_autokracia_ep_kepviselok>.
- MANDINER.: „Megszámolták az összes levélszavazatot: tarolt a Fidesz”. In: Mandiner. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <https://mandiner.hu/cikk/20140410_megszamoltak_az_osszes_levelszavazatot_tarolt_a_fidesz>.
- MEDIAWORKS HÍRCENTRUM.: „Orbán Viktor: A béke épít, és mi békét akarunk”. In: VilágGazdaság. [online], [cit. 0/07/2022]. Available at: <<https://www.vg.hu/kozelet/2022/04/orban-viktor-a-beke-epites-mi-beket-akarunk>>.
- NÉMETH MÁRTON, S.: „Az eltűnt 750 ezer ellenzéki szavazó nyomában”. In: Index. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <<https://index.hu/belfold/2022/04/11/az-eltunt-750-ezer-ellenzeki-szavazo-nyomaban/>>.

- NÉMETH MÁRTON, S.: „Lezárult az Index szavazása a miniszterelnök-jelöltekkel kapcsolatban”. In: Index. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://index.hu/belfold/2021/10/10/ki-legyen-az-ellenzek-miniszterelnok-jeloltje-szavazzon-az-indexen-/>>.
- NAGY, G. M.: „Putyin háborúja lett az ellenzéki kampány állatorvosi lova, ami tökéletesen dokumentálta, hogy futottak falnak Orbán ellenfelei”. In: 24.hu. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://24.hu/belfold/2022/05/31/haboru-ellenzek-kampany-marki-zay-peter-katona-fegyver/>>.
- NOVÁK, E.: „A Mi Hazánk nem vesz részt az elvtelen ellenzéki szivárványkoalícióban!”. In: Mandiner. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <https://mandiner.hu/cikk/20201220_a_mi_hazank_nem_vesz_r_eszt_az_elvtelen_ellenzeki_szivarvanykoalicioban>.
- NEMZETI VÁLASZTÁSI IRODA.: „Election results 2022”. [online], [cit. 18/07/2022]. Available at: <<https://vtr.valasztas.hu/ogy2022>>.
- NMS-: „Kampányba kezd a kormány”. In: Index. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://index.hu/belfold/2022/02/11/vedjuk-meg-a-gyerekeket-tajekoztato-kampanyt-indit-a-kormany-nepszavazas/>>.
- PARLAMENT.HU.: „Decisions requiring a qualified majority of the Parliament and other voting ratios other than a simple majority”. [online], [cit. 20/07/2022] Available at: <<https://www.parlament.hu/az-orszaggyules-minositett-tobbseget-igenylo-dontesei-az-alaptorveny-mas-torvenyek-es-a-hazszabaly-szerint>>.
- PÁLOS, M.: „Az EU-ban csak az Orbán-kormány bánik ilyen mostohán az oktatással és egészségügyel”. In: G7. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://g7.hu/kozelet/20220527/az-eu-ban-csak-az-orban-kormany-banik-ilyen-mostohan-az-oktatással-es-egeszseguggyel/>>.
- POLITICAL CAPITAL: „The new electoral law in Hungary. In-depth analysis”. [online], [cit.17/07/2022]. Available at:

- <http://www.valasztasirendszer.hu/wp-content/uploads/PC_ElectoralSystem_120106.pdf>.
- PORTFOLIO.: *"Hivatalos: így áll fel az ötödik Orbán-kormány"*. In: Portfolio. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220513/hivatalos-igy-all-fel-az-otodik-orban-kormany-544723>>.
- PORTFOLIO.: *"Választás 2022: itt a végeredmény, a legvégén is voltak még változások"*. In: Portfolio. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://www.portfolio.hu/global/20220409/valasztas-2022-itt-a-vegeredmeny-a-legvegen-is-voltak-meg-valtozasok-538629>>.
- PRESINSZKY, J.: *"Az elmúlt négy évben összesen tizennyolcszor szerepelhetett ellenzéki képviselő köztévés műsorban"*. In: Telex. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/valasztas-2022/2022/03/09/valasztas-2022-kozmedia-kampany-bemutakozas-ellenzek>>.
- PUBLICUS RESEARCH.: *"Pártok támogatottsága – 2022 március eleje"*. [online], [cit.18/04/2022]. Available at: <<https://publicus.hu/blog/partok-tamogatottsaga-2022-marcius-eleje/>>.
- REPORTERS WITHOUT BORDERS.: *"Hungary"*. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <<https://rsf.org/en/country/hungary>>.
- REUTERS.: *"Hungary to defy EU court ruling over migration policy, Orban says"*. In: Reuters. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://www.reuters.com/world/europe/hungary-defy-eu-court-ruling-over-migration-policy-orban-says-2021-12-21/>>.
- RUGLI, T.: *"Nincs költségesebb politikai YouTube-kampány Európában a Fidesz gyurcsányozásnál"*. In: 24.hu. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <<https://24.hu/belfold/2021/07/01/gyurcsany-show-youtube-koltseg/>>.
- SARKADI, ZS.: *"Akkora győzelmet arattunk, hogy még a holdról is látszik!"*. In: 444. [online], [cit.17/07/2022]. Available at:

- <<https://444.hu/2022/04/03/orban-akkora-gyozelmet-arattunk-hogy-meg-a-holdrol-is-letszik>>.
- SZABAD EURÓPA.: „Márki-Zay Péter lesz az ellenzék közös miniszterelnök-jelöltje”. In: Szabad Európa. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://www.szabadeuropa.hu/a/marki-zay-peter-lesz-az-ellenzek-kozos-miniszterelnok-jeloltje/31514469.html>>.
- SZABÓ, A.; PANYI, SZ.; MATYASOVSKAI, F.; SZŐKE, D.; PETHŐ, A.: „Ilyen volt belülről az ellenzéki kampány összeomlása”. In: Direkt36. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://www.direkt36.hu/ilyen-volt-belulrol-az-ellenzeki-kampany-osszeomlása/>>.
- TELEX.: „Oroszország megtámadta Ukrajnát, Kijevet robbanások rázták meg péntek hajnalban”. In: Telex. [online], [cit. 20/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/kulfold/2022/02/24/oroszorszag-ukrajna-tamadas-putyin-hadmuvelet-raketa-kijev>>.
- TENCZER, G.: „Civil szervezetek: Nyolcszor annyit költöttek a kormányoldal plakátkampányra, mint az ellenzék”. In: Telex. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/valasztas-2022/2022/03/30/k-monitor-nyolcszor-annyit-koltott-a-kormanyoldal-plakatkampanyra-mint-az-ellenzek>>.
- TENCZER, G.; JANESCKÓ, K.: „Megpróbáltuk megfejtetni, mi az értelme az Orbán által bejelentett gyereknépszavazás kérdéseinek”. In: Telex. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/belfold/2021/07/22/nepszavazasi-kerdesek-factcheck>>.
- THE GOVERNMENT OF HUNGARY.: „Pricestop – extended until October 1st”. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://kormany.hu/arstop>> PORTFOLIO.: „5000 milliárd forint feletti költségvetési deficitet hozott a 2021-es év”. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220111/5000-milliard-forint-feletti-koltsegvetesi-deficitet-hozott-a-2021-es-ev-520478>>.

- TÖRÖK, L.: „Kiütéssel nyert a Fidesz, padlót fogott az ellenzéki összefogás”. In: 24.hu. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://24.hu/belfold/2022/04/04/valasztas-2022-eredmenyek-orban-marki-zay/>>.
- TÓTH, G.: „Miért mondják Márki-Zayra, hogy ő a magyar Trump?”. In: Telex. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/kulfold/2021/10/25/marki-zay-trump-hasonlosag-kulonbseg/>>.
- UK PARLIAMENT.: „Voting systems in the UK”. [online], [cit.17/08/2022]. Available at: <<https://www.parliament.uk/about/how/elections-and-voting/voting-systems/>>.
- UNIVERSITY OF OXFORD.: „Expert Comment: Putin’s war – How did we get here? ...Ukraine 2014”. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://www.ox.ac.uk/news/2022-03-15-expert-comment-putin-s-war-how-did-we-get-here-ukraine-2014>>.
- UNGVÁRY, K.: „A Fidesz bejuttatta a Mi Hazánk nevű proxipártját is”. In: Mandiner. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <https://mandiner.hu/cikk/20220408_ungvary_krisztian_belfold_valasztas_2022_fidesz_mi_hazank>.
- VAS, A.: „Nem működött az összefogás, a 2018-asnál is nagyobb pofont kapott az ellenzék”. In: Népszava. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <https://nepszava.hu/3152435_valasztas-2022-ellenzek-osszefogas-elemzes>.
- VASKOR, M.: „50 nap a választásig: szombaton kezdődik a kampány”. 24.hu. [online], [cit.17/08/2022]. Available at: <<https://24.hu/belfold/2022/02/11/kampany-kezdodik-szombat/>>.
- VELLER, V.: „Hogy jutottunk el a 11,7 százalékos válságig?”. In: Telex. [online], [cit.17/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/gazdasag/2022/07/08/inflacio-valsag-elemzes-dragulas>>.

- VECÁN, Z.: „*Vita: mennyit bír a „Márki-Zay jelenség”?*”. In: Mandiner. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <https://mandiner.hu/cikk/20211019_mennyit_bir_a_marki_zay_jelenseg>
- SZABOLCS, D.: „Óriási meglepetés: az ellenzék legyőzte a Fideszt Hódmezővásárhelyen”. In: Index. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <https://index.hu/belfold/2018/02/25/hodmezovasarhelyi_idok_oz_i_polgarmester-valasztas_eredmenye_hegedus_zoltan_marki-zay_peter/>.
- WIRTH, ZS.: „*Választás 2018: itt a levélben leadott listás szavazatok eredménye*”. In: Napi.hu. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://www.napi.hu/magyar-gazdasag/valasztas-2018-itt-a-levelben-leadott-listas-szavazatok-eredmenye.660577.html>>.
- WIRTH, ZS.: „*Kiszivárgott iratok mutatják, hogyan diktálnak Orbánék a nemzeti hírügyökségnek*”. In: Telex. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/direkt36/2022/03/04/kiszivargott-iratok-mutatjak-hogyan-diktalnak-orbanek-mti-hirugynokseg>>.
- WIRTH, ZS.: „*Ne írd meg semmilyen formában, köszi*” – Így hallgatja el a kormánynak kínos híreket az állami hírügyökség”. In: Telex. [online], [cit.18/07/2022]. Available at: <<https://telex.hu/direkt36/2022/03/07/ne-ird-meg-semmilyen-formaban-koszi-igy-hallgatja-el-a-kormany-nak-kinos-hireket-az-allami-hirugynokseg>>.
- ZSIROS, S.: „*Hungary election: A short history of Viktor Orbán's strained relationship with the EU*”. In: Euronews. [online], [cit.20/07/2022]. Available at: <<https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/30/hungary-election-a-short-history-of-viktor-orban-s-strained-relationship-with-the-eu>>.

Informačná vojna ako súčasť zahraničnej politiky Ruskej federácie. Analýza informačnej vojny na Ukrajine

Stanislav Fedorchuk

The information field is a classic tool for manipulating public opinion both inside and outside the state. Influence on the information space is of strategic importance during the beginning and course of a conflict, including a military one. The Russian Federation uses a large number of methods of propaganda, falsification and disclosure of information to its advantage. The informational influence of the Russian Federation not only within its borders, but throughout the world is an integral part of international politics. Thanks to this, the Russian authorities gain supporters of their regime and their vision of world order. On the example of the Russian-Ukrainian conflict, we can observe the work of the information and propaganda policy of the Russian Federation in relation to the neighboring state.

Úvod

Hlavným cieľom práce je analyzovať koncepciu informačnej vojny a na základe získaných informácií dokázať, že Ruská federácia vedie nepriateľskú informačnú kampaň proti Ukrajine. Základom práce bude teoretická analýza fenoménu informačnej vojny na príklade konfliktu Ruska s Ukrajinou, analýza hrozieb a metód vedenia informačnej kampane proti nepriateľovi. Čiastkovými cieľmi bude charakteristika fenoménu hybridných operácií, informačnej vojny a ruských propagandistických aktivít voči Ukrajine, ktoré majú vplyv na vnímanie rusko-ukrajinského konfliktu v niektorých štátoch.

V prvej kapitole sa pozrieme na kľúčové pojmy potrebné na úplné pochopenie problematiky informačnej vojny: hybridná vojna a jej hlavné aspekty, a napokon informačná vojna.

V druhej kapitole prenikneme hlbšie do problematiky informačnej vojny Ruska proti Ukrajine. Charakterizujeme kľúčové metódy a ciele. Spomenieme aj ruskú propagandu tak mimo Ruska, ako aj vo vnútri Ruska. Pripomenieme si, ako Rusko kontroluje svoj informačný

priestor, čo robí s opozíciou, opozičnými médiami a nezávislými novinármi. Je dôležité venovať pozornosť ruským štátnym médiám. Dôležitým poslaním ruskej informačnej vojny je šírenie „ruského sveta“, ktorému bude venovaná samostatná položka.

V poslednej tretej kapitole tejto práce sa pokúsime kvalitatívne analyzovať a zhodnotiť výsledky Ruskej federácie, ktoré dokázala dosiahnuť prostredníctvom informačnej vojny.

V práci sme použili hlavne internetové zdroje v anglickom, slovenskom, ukrajinskom a ruskom jazyku.

Kľúčové pojmy

Informačná vojna je súčasťou takzvanej hybridnej vojny. Preto musíme najskôr pochopiť, čo je hybridná vojna, ako sa líši od bežnej vojny, prečo je informačná vojna súčasťou hybridnej vojny a akú úlohu v nej zohráva.

Hybridná vojna

Je to vojna, ktorá spája viacero spôsobov boja, môžu to byť bežné tradičné i netradičné, vojenské aj nevojenské, teda také, ktoré na prvý pohľad nemusia pripomínať agresiu. V hybridnej vojne je takmer nemožné s istotou určiť, či už ide o vojnu alebo nie. Toto znamenie je charakteristické a najnebezpečnejšie.

Ak je pri tradičných vojenských metódach vojny všetko jasné a nevznikajú žiadne otázky, potom určite vznikajú otázky o netradičných metódach hybridnej vojny.

Vo všeobecnosti môžeme rozlíšiť štyri vojenské a štyri nevojenské faktory hybridnej vojny. Vojenské faktory sú vojenská zložka vojny, použitie armády, použitie konvenčných síl, síl špeciálnych operácií, zástupných síl a nekonvenčných síl (Wagnerova skupina).¹

¹ Wagnerova skupina je vojenská formácia, ktorá dostala názov „Wagner“, vznikla v roku 2013 na základe takzvaného „Slovanského zboru“. Na jar 2014 sa Wagnerova

Nevojenskou zložkou sú politické faktory, ekonomické faktory (najmarkantnejším príkladom sú sankcie), kybernetická vojna a informačný priestor (propaganda, dezinformácie...²

Na objasnenie si musíme vysvetliť pojem konvenčná vojna a pojem zástupné sily. Konvenčná vojna je formou vojny vedenej konvenčnými zbraňami a vojenskou taktikou medzi dvoma alebo viacerými štátmi v otvorenej konfrontácii podľa medzinárodného práva.³ Súčasťou konvenčnej vojny sú aj tzv. zástupné sily. Zástupné sily majú za cieľ vytvoriť „partizánske hnutie“ alebo „hnutie odporu“ na nepriateľskom území.⁴ Napríklad separatistické ozbrojené skupiny v DLR (Donecká ľudová republika) a LLR (Luhanská ľudová republika).⁵

Ďalšou črtou hybridnej vojny je aj asymetrickosť. To znamená, že v tejto vojne je charakteristické, že jeden nepriateľ využíva jeden

skupina podieľala na anexii Krymu a konala v záujme Ruska, neskôr žoldnieri bojovali aj v Luhansku a Sýrii na ruskej strane. Všetci sú vybavení obrnenými vozidlami a ťažkými pechotnými zbraňami. Vodca „Wagner“ *Dmitrij Utkin* je ruský podplukovník narodený v roku 1970, ktorý má volací znak „Wagner“. Preto bola jednotka takto pomenovaná. *Kto sú Wagnerovci*. [online], [cit.14/03/22]. Dostupné na internete: <<https://tsn.ua/ato/hto-taki-wagnerivci-2001667.html>>.

² JURČÁK, V.: 2021. *Identifikácia príznakov vedenia hybridnej vojny*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. [online], [cit. 14/03/22]. Dostupné na internete: <http://www.aos.sk/aktuality21/Tyzden_vedy_2021/KtBaO_Tyzden_vedy.pdf>.

³ *Irregular Warfare (IW) Joint Operating Concept (JOC)*. Department of defence. [online], [cit.27/03/22]. Dostupné na internete: <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/joc_iw_v1.pdf?ver=2017-12-28-162020-260>.

⁴ BIDIČEV, B.: *Tak čo je hybridná vojna? Je to hybridná vojna na Ukrajine?* In: *Armyfm.com* [online]. [cit. 25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.armyfm.com.ua/tak-shho-zh-take-g%D1%96bridna-v%D1%96jna-%D1%96chi-g%D1%96bridna-v%D1%96jna-v-ukra%D1%97n%D1%96/>>.

⁵ Organizované ozbrojené skupiny ľudí podporované Ruskou federáciou. Ich cieľom je vytvoriť Novorossiu a oddeliť sa od Ukrajiny. *Putín priznal vojakov na Ukrajine. S americkou chce prehlbovať spoluprácu*. [online], [cit.14/03/22] Dostupné na internete: <<https://hnonline.sk/svet/557702-putin-priznal-vojakov-na-ukrajine-s-americkou-chce-prehlbovat-spolupracu>>.

z faktorov, druhému zodpovedá iný, čím je vývoj vojenskej, politickej a ekonomickej akcie takmer nepredvídateľný.⁶

Príkladom je vojenský konflikt na východe Ukrajiny. Ruská strana začala na Donbase používať vojenské metódy. Ukrajina zasa použila politické metódy v reakcii na ozbrojené nepokoje na východe. Išlo o sankcie a Minské dohody.⁷

Dôležitou otázkou v hybridnej vojne je víťazstvo. Hlavným problémom je, že rôzne strany môžu mať rôzne predstavy o víťazstve. Pre jednu stranu bude víťazstvom zničenie nepriateľa vojenskými prostriedkami a druhá strana vidí víťazstvo v ekonomickom, ideologickom a politickom zničení nepriateľa. Pokiaľ existuje kontroverzia, pokiaľ existuje konflikt ako taký, môže nadobudnúť ozbrojené alebo neozbrojené formy, mierovejšie alebo vojenskejšie, s väčším alebo menším percentom násilia.⁸ Ale pokiaľ budú existovať predpoklady, bude to pokračovať a na tieto problémy sa musíme pozeráť z geopolitickej perspektívy. Kým sa nevyriešia, tento konflikt bude pokračovať.⁹

⁶ BIDIČEV, B.: Ref. 4.

⁷ Minské dohody sú súborom dokumentov vypracovaných na ukončenie vojenského konfliktu na východnej Ukrajine v roku 2014. Dohoda dostala názov podľa miesta ich prerokovania a podpisu - Minska. *Minské dohody. Čo je podstatou trojstranných dohôd o Donbase?*. [online], [cit.14/03/22] Dostupné na internete: <<https://www.rbc.ua/ukr/news/minskie-soglasheniya-sut-trehstoronnih-dogovorennostey-1644336754.html>>.

⁸ JURČÁK, V.: Ref. 2.

⁹ BIDIČEV, B.: Ref. 4.

Informačná vojna

Hneď na úvod treba poznamenať, že informačná vojna sa stala neoddeliteľnou súčasťou ozbrojeného konfliktu.¹⁰

Dnes sa v informačnom priestore vedú informačné vojny. Informácie sú v dnešnej dobe globálnym zdrojom, ktorý zvyšuje efektivitu riadenia vo všetkých sférach života. Takmer vo všetkých ozbrojených konfliktoch v posledných desaťročiach sa efektívne využívajú metódy a prostriedky informačného boja, čo môže viesť k takým tragickým následkom, akými sú: zmeny v spoločenskom poriadku a politickom systéme, rozpad štátu, strata armády, kolaps ekonomického systému v krajine, spochybňovanie národnej myšlienky a duchovných hodnôt, úmrtia atď.¹¹

Používanie informačných nástrojov na boj s nepriateľom bolo zaznamenané v časoch Kyjevskej Rusi. Napríklad cár *Svyatoslav* vopred informoval svojich nepriateľov o svojich vojenských plánoch, ale neuviedol dátum a silu svojej armády. V dôsledku toho nepriateľské jednotky spanikárili, čo umožnilo rýchlo zničiť nepriateľa.¹²

Informačná vojna je boj dvoch alebo viacerých štátov prostredníctvom informácií. Ide o fenomén, ktorého začiatok a koniec je veľmi ťažké určiť. Znamená otvorené a skryté informačné útoky štátov na rôzne účely. Cieľom môže byť destabilizácia, získanie náklonnosti, propaganda, diskriminácia, získanie výhod v materiálnej sfére. Informačná vojna má za cieľ manipulovať masy, dezorientovať a dezinformovať občanov. Na základe informačného konfliktu Ukrajiny s Ruskom možno informačnú vojnu definovať ako

¹⁰ CHMELÁR, E.: *Pravidlá informačnej vojny*. In: *Noveslovo.sk*. [online], [cit. 14/03/22]. Dostupné na internete: <https://www.noveslovo.sk/c/25782/Pravidla_informacnej_vojny>.

¹¹ SASIN, G.: *Informačná vojna: podstata, prostriedky realizácie, výsledky a možnosti boja (na príklade ruskej expanzie do ukrajinského priestoru)*. [online], [cit. 14/03/22]. Dostupné na internete: <<https://core.ac.uk/download/pdf/268616704.pdf>>.

¹² SASIN, G. Ref. 11.

najostrejšiu formu konfrontácie v informačnom priestore, kde sú prvoradá vlastnosti ako nekompromisnosť, vysoká intenzita polemiky v ruskej televízii, prispôsobovanie sa priebehu udalostí a obhajovanie oficiálneho postavenia bez ohľadu na tieto udalosti a krátke trvanie ostrej rivality.¹³ Hlavnými aspektmi informačnej vojny sú riziko a neistota. To znamená, že úplne dobre nevieme, ako bude naša informačná stratégia vnímaná nepriateľom.

Ruská informačná vojna na Ukrajine

Metódy a ciele informačnej vojny Ruska proti Ukrajine

Hlavným záverom a poučením z informačnej a propagandistickej vojny Ruska proti Ukrajine ako dôležitej súčasti „hybridnej vojny“ je jej bezprecedentný charakter v zmysle obsahu, rozsahu a smerovania. So začiatkom odporu Ukrajiny voči vojenskej agresii zo strany Ruskej federácie v Doneckej a Luhanskej oblasti, ako aj okupáciou a anexiou ukrajinského Krymu sa informačná politika Ruska pretavila do totálnej vojenskej dezinformačnej agresie, ktorej cieľom bolo démonizovať súčasné vedenie Ukrajiny v očiach ruského obyvateľstva a medzinárodnej spoločnosti:

Po prvé, informačná vojna začala dávno pred vojenskou agresiou Ruska proti Ukrajine a naďalej ju sprevádza vo všetkých fázach, pričom sa vopred prispôsobuje aktuálnym cieľom a zámerom. Príkladom je prejav *Vladimíra Putina* na priamej linke zo 17. apríla 2014. Tam už použil názov Novorossija a načrtol regióny ukrajinských miest, ktoré vraj nemuseli byť súčasťou Ukrajiny a mali by vytvoriť takzvanú Novorossiju;¹⁴

Po druhé, dezinformačné projekty, operácie a aktivity zamerané na všetky vrstvy obyvateľstva a všetky regióny Ukrajiny, ako

¹³ SASIN, G. Ref. 11.

¹⁴ *Putin: Naša armáda „stála za“ sebaobranou Krymu.* In: *BBC News*. [online], [cit. 24/03/22]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/russian/russia/2014/04/140417_putin_phone_line>.

aj na obyvateľstvo Ruska a Západu – v tomto poradí s rôznymi cieľmi a zámermi. Ako príklad môžeme uviesť vytváranie proruských médií na Ukrajine (112 Ukrajina, ZIK, NewsOne, Nash). V médiách spravidla zverejňujú negatívne informácie o ekonomickej, sociálnej a politickej situácii v krajine, ktorá znepokojuje širokú populáciu, aby Ukrajinu ukázali ako polorozpadnutú. Rozširujú falzifikáty o takzvanej „vonkajšej manipulácii“ skresľovaním informácií s cieľom destabilizovať spoločnosť.¹⁵

Za ďalší príklad takýchto informačných útokov zo strany Ruska môžeme považovať vnučovanie myšlienky federalizmu Ukrajiny, šírenie pochybností o územnej celistvosti a nezávislosti Ukrajiny, vnučovanie ruštiny, šírenie paniky. Pre západné štáty Rusi šíria dezinformácie s cieľom spochybníť medzinárodný imidž Ukrajiny s cieľom znížiť geopolitický význam krajiny a investičnú atraktivitu. To by sa priamo dotýkalo ekonomickej, sociálnej, politickej a vojenskej sféry štátu. Hlásia, že Ukrajina je na pokraji úpadku, že na Ukrajine vládnu radikáli, fašisti, neonacisti, banderovci, kyjevska junta, ktorí páchajú bezprávie a neporiadky, vandalizmus, zabíjanie ľudí na uliciach, porušovanie práv Rusov a rusky hovoriacich občanov. Známym je aj príbeh o ukrižovanom chlapcovi a obvinení Ukrajiny zo zostrelenia boeingu Malaysia Airlines nad Donbasom.¹⁶

Po tretie, hlavným cieľom informačnej vojny na Ukrajine je likvidácia ukrajinskej štátnosti. V Rusku – získanie verejnej podpory na ospravedlnenie krokov ruského vedenia.¹⁷ Pre západné krajiny – diskreditácia konania vedenia Ukrajiny a jej ozbrojených síl. Putin opakovane vyslovoval fiktívnu informáciu, že Ukrajinci nie sú nezávislým národom. Ukrajinci sú podľa neho malorusi, menej

¹⁵ TASR: „Putinov kmotor“ je v domácom väzení, na Ukrajinu ho obvinili z vlastizrady In: Hnonline.sk. [online], [cit. 25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://hnonline.sk/svet/2344655-putinov-kmotor-je-v-domacom-vazeni-na-ukrajine-ho-obvinili-z-vlastizrady>>.

¹⁶ SASIN, G. Ref. 11.

¹⁷ CHMELÁR, E.: Ref. 10.

kvalitní Rusi, ale stále Rusi. Preto musíme byť spolu s ruským ľudom ako súčasť Ruskej federácie.¹⁸

Ďalšou oblasťou je kultúra. Rusko sa snažilo dosiahnuť dominanciu ruského jazyka na Ukrajine. Šírilo svoje tradície pre ďalšiu sebaidentifikáciu Ukrajincov ako jedného národa s Rusmi.

Ruská propaganda proti Ukrajine

Ruská propaganda proti Ukrajine je štátna informačná politika zameraná na psychologické zaobchádzanie s obyvateľstvom Ruskej federácie a obyvateľstvom iných krajín.¹⁹

Propaganda má svoje vlastné charakteristiky. Je dosť flexibilná a bezzásadová pri výbere alebo falšovaní faktov. Nevenuje veľkú pozornosť zdrojom informácií a pokrýva fakty z priaznivej strany. V prípade potreby môžu ruskí propagandisti vytvoriť alternatívny pohľad na situáciu a zverejniť ho pod rúškom autentického a jediného správneho.²⁰ To všetko podčiarkuje cynizmus ruskej propagandy.

Súčasťou propagandy je zverejňovanie dezinformácií v informačnom poli médií. Často môže stačiť najjednoduchšie štúdium ich materiálov, aby ste sa uistili, že sú úplne nepravdivé. Príkladom takejto informácie je situácia s mŕtvymi vojakmi na ukrajinskom fronte. Ruské velenie ozbrojených síl nehlásilo žiadne obete medzi ruskou armádou na Ukrajine. Oficiálne štatistiky Ukrajiny uvádzajú straty ruskej strany, ktoré sú totožné so stratami ruských jednotiek počas vojny v Afganistane. Jednoduchým overením týchto skutočností bol moment návratu ruskej armády s označením „Cargo 200“ (preprava padlých vojakov). Ukrajinský mediálny

¹⁸ TASR: *Putin v prejave vyhlásil, že Rusi a Ukrajinci sú „jeden národ“ a pochválil ruských vojakov*. In: *Trend.sk*. [online], [cit. 2022/03/23]. Dostupné na internete: <<https://www.trend.sk/spravy/putin-prejave-vyhlasil-rusi-ukrajinci-su-jeden-narod-pochvalil-ruskych-vojakov>>.

¹⁹ CHMELÁR, E.: Ref. 10.

²⁰ SASIN, G. Ref. 11.

priestor je navyše plný fotografií a videí potvrdzujúcich straty okupačných vojsk.²¹

Zmyslom celej tejto činnosti nie je presvedčanie ako v klasickej propagande, ale kontaminácia informačného poľa sfalšovanými informáciami tak, aby nikto nemohol nikomu plne dôverovať. Ak sa dosiahne „smrť“ informačného poľa, tak v spoločnosti zostane len strach, panika a apatia, ktorá ju oslabí a bude kontrolovanou.

Ruská štátna propaganda je priamym predchodcom sovietskej propagandy. Propaganda v Rusku sa vždy používa v tandeme s cenzúrou: cenzúra prerušuje akýkoľvek nesúhlas, propaganda vás núti myslieť v súlade so záujmami a cieľmi vládnucej elity.

Rusko zároveň prísne kontroluje svoj informačný priestor. Všetci vieme, že Kremeľ robí všetko pre to, aby odstránil opozičné sily. Nezávislí novinári sú prenasledovaní, vydieraní, štát sa im vyhráza násilím alebo väzením a sú zabíjaní.

Propaganda zo strany RF sa šíri aj prostredníctvom štátnych médií. Ruské médiá, ktoré pôsobia v Rusku aj v zahraničí, sú využívané na intenzívnu, viackanálovú propagáciu a presvedčanie svetového spoločenstva o názoroch, ktoré ponúka ruské vojensko-politické vedenie. Medzi najznámejšie ruské propagandistické médiá patrí Sputnik, RussiaToday (RT), Ria Novosti, LifeNews atď.

RT je hlavnou zbraňou ruskej vlády v informačnom boji. Jeho publikum v roku 2015 bolo 700 miliónov ľudí vo viac ako 100 krajinách. Podľa roku 2020 ruská vláda financovala televíznu sieť RT a jej webové stránky za 27,4 miliardy ruských rubľov.²²

²¹ SHTEKEL, M.: *Ruská publikácia zverejnila a následne vymazala „údaje ministerstva obrany“ o stratách ruských jednotiek na Ukrajine*. In: *Rádio Liberty* [online]. [cit. 25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosijske-vydannia-straty-rosii/31763839.html>>.

²² *Federal budget subsidies received by RT (Russia Today) and Rossiya Segodnya in Russia from 2014 to 2020 and planned financing until 2024* In: *Statista.com* [online]. [cit.01/05/22]. Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/1288564/rt-rossiya-segodnya-budget/>>.

Rusko tiež podporuje a skryto financuje (prostredníctvom svojich agentov na Ukrajine, akými sú *Viktor Medvedčuk*, *Jevgenij Muraev* atď.) početné proruské regionálne médiá na Ukrajine, ako napríklad Prvé nezávislé televízne kanály *Viktora Medvedčuka*, 112, ZIK, NewsOne. *Jevgenij Muraev* má TV kanál *Náš*, internet „strana.ua“, „vesti.ua“ atď.²³

Ďalším prostriedkom Ruska sú boti. Boti sú provokatívni používatelia, ktorí za peniaze zanechávajú príspevky a komentáre v špeciálne vybavených kanceláriách pod správami online publikácií alebo iných zdrojov na internete, aby šíрили ruskú propagandu na sociálnych sieťach. Práca najatých komentátorov, ktorí zverejňovali nepravdivé informácie a provokatívne komentáre, sa stala jednou zo súčasťou rozsiahlej informačnej vojny Ruska proti Ukrajine. Zároveň sa využívali nielen ruské internetové zdroje, ale aj internetové zdroje Ukrajiny, Európy a Spojených štátov amerických na pokrytie udalostí z priaznivého hľadiska pre ruskú propagandu, prípadne na formovanie verejnej mienky o nich. Ukrajinskí používatelia Facebooku hovoria, že proti nim pracuje organizovaný systém ruských botov. Cielene pracujú na zablokovaní stránok známych ukrajinských používateľov sociálnej siete. V roku 2015 problém dosiahol najvyššiu úroveň škandálu. Dokonca aj exprezident Ukrajiny *Petro Porošenko* požiadal *Marka Zuckerberga*, aby otvoril na Ukrajine pobočku Facebooku, ktorá by nezávisela od Ruska.²⁴

²³ TASR: *Zelenskyj uvalil sankcie voči TV kanálom spájaným s Medvedčukom*. In: *Aktuality.sk* [online]. [cit. 25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.aktuality.sk/clanok/em4n6s3/zelenskyj-uvalil-sankcie-voci-tv-kanalom-spajany-m-s-medvedcukom/>>.

²⁴ VASILKO, T.: *Ukrajinci píšú Zuckerbergovi: zastavte ruských trolov na Facebook*. In: *DennikN.sk* [online]. [cit. 25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/131896/ukrajinci-pisu-zuckerbergovi-zastavte-ruskych-trolov-na-facebooku/>>.

Putinizmus ako nástroj šírenia „ruského sveta“

Neoddeliteľnou súčasťou ruskej informačnej intervencie na Ukrajine je šírenie vlastných politických názorov a popularizácia vlastného politického režimu. Ruská propagandistická mašinéria neustále vnucuje myšlienku, že ukrajinský ľud je k ruskému ľudu bratský, že sme jedno a musíme sa spojiť proti spoločnému západnému nepriateľovi. Ukladá, že ak Ukrajina nebude proruská, bude čeliť bezpráviu, chaosu a zmiznutiu z politickej mapy.²⁵

Jeden z najnovších, najzaujímavejších a najambicióznejších politických režimov v dnešnom Rusku je putinizmus. Prejdeme k tejto problematike podrobnejšie.

Putinizmom je nazývaný súčasný politický režim v Rusku. Je podmnožinou ruského nacionalizmu, ktorý vznikol začiatkom 21. storočia. Je založený na koncepcii vytvorenia a šírenia „ruského sveta“ na čo najväčšom území, pričom sa usiluje o ekonomickú spoluprácu so Západom s cieľom zvýšiť bohatstvo ruskej oligarchickej elity.²⁶

Najdôležitejšie je šírenie „ruského sveta“ („Русского мира“). Ide o pokus orientovať obyvateľstvo na ideologické základy existencie a rozvoja ruskej spoločnosti prostredníctvom formovania symbiózy vnímania histórie a vízie budúcnosti pri hľadaní nového modelu ideologického obsahu ruskej spoločnosti. Národná myšlienka nového Ruska. Technológia ruského vplyvu na domácu politiku susedných štátov.²⁷ Vo vzťahu k Ukrajine sú hlavnými nástrojmi Ruska na šírenie ruského sveta: kybernetická vojna, informačná vojna, ekonomická vojna, právna vojna a kultúrna vojna. Najdôležitejším aspektom putinizmu voči Ukrajine sú však jeho nároky na Ukrajinu, ktoré sú

²⁵ TASR. Ref. 18.

²⁶ APPLEBAUM, A.: *Putinism: the ideology*. [online]. [cit. 27/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/updates/LSE-IDEAS-Putinism-The-Ideology.pdf>>.

²⁷ NEMCOV, B.: 2007. *Spoved' rebela*. Moskva: Partizán. 2007, s. 57-61. ISBN 978-5911140045.

vyjadrené v nárokoch Ruska na územie Ukrajiny, a zodpovedajúce vojenské akcie na zabratie týchto území.

Vzhľadom na všetky vyššie uvedené informácie je potrebné preskúmať vplyv informačnej kampane na občanov niekoľkých krajín. Pre kvalitatívnu analýzu si zoberieme občanov Ruskej federácie ako agresorskej krajiny, kde by štátna propaganda mala určovať názor a postoj občanov ku konfliktu, a Slovensko ako člena Európskej únie a jedného z najbližších susedov k vojenským akciám. Slovensko je zaujímavé aj výsledkami informačného vplyvu Ruska.

Teda v ďalšej kapitole sa budeme zaoberať výsledkami prieskumov verejnej mienky v Rusku a na Slovensku, ktoré sa uskutočnili počas vojny na Ukrajine. V tomto prípade by bolo nevhodné uvažovať o prieskumoch verejnej mienky na Ukrajine, vzhľadom na otvorený vojenský konflikt s Ruskou federáciou od 24. februára 2021. Sociálne cítenie v tejto krajine je celkom predvídateľné, čo znamená, že drvivá väčšina ukrajinských občanov je ostro proti Rusku ako nepriateľovi.

Prieskumy verejnej mienky týkajúce sa vojny na Ukrajine Sociologický prieskum v Rusku

Skupina nezávislých ruských sociológov uskutočnila týždeň a pol od konca februára do polovice marca prieskum a zistila, že takmer tri štvrtiny Rusov podporujú vojnu proti Ukrajine a prežívajú pozitívne emócie ako sú hrdosť, radosť, rešpekt, dôvera a nádej. Prvý prieskum trval od 28. februára do 1. marca, druhý od 12. do 13. marca medzi dospelou populáciou Ruska.²⁸

Podľa prieskumu Rusi nad 35 rokov častejšie prejavovali pocity hrdosti, rešpektu a nádeje. Respondenti do 18 rokov boli náchylnejší k frustrácii. Dvaja z piatich Rusov vyjadrili obavy z vojny a tieto pocity

²⁸ *Nezávislí sociológovia: 71 % Rusov je hrdých na vojnu s Ukrajinou* In: *Radiosvoboda.org* [online]. [cit.09/04/22]. Dostupné na internete: <<https://www.radiosvoboda.org/a/news-sotsiology-rosiyany-viynagordist/31757775.html>>.

najčastejšie prejavovali mladí Rusi. Rusi vo veku 25 až 44 rokov častejšie hovorili o strachu z „vojenskej operácie“. Viac ako polovica ľudí nad 55 rokov uviedla, že podporuje vojnu proti Ukrajine. Mladí Rusi vo veku 18 až 24 rokov zároveň častejšie vyjadrovali ľahostajnosť k daniu na Ukrajine. Rozdiely medzi prvým a druhým prieskumom verejnej mienky ukazujú nárast počtu ľudí, ktorí podporujú „vojenskú operáciu“ a nezávislosť takzvaných „DLR“ a „LLR“.²⁹

Prieskumy tiež ukazujú, že viac ako dve tretiny Rusov sa dozvedia o vojne v televízii: 87 % zo štátnych televíznych kanálov, 22 % z rádia. Na zistenie noviniek používajú VPN – 5,5 %. Z tých, ktorí používajú internet na vojnové správy, 37 % nevie, čo je VPN. YouTube používa 11 % opýtaných, Telegram – 7 %.³⁰

Výskumníci tvrdia, že tretina respondentov je pevne presvedčená, že *Vladimír Putin* pracuje v ich záujme, 26 % - to je do určitej miery v ich záujme. Vo všeobecnosti väčšina Rusov verí, že by bolo lepšie, keby *Putin* zostal prezidentom čo najdlhšie.³¹

Podľa prieskumu zverejneného 22. apríla v Social Europe, môžeme vyčleniť priaznivcov „ruského sveta“, ktorí môžu mať rôzne vekové kategórie. Ide o ideologicky presvedčených ľudí, ktorí veria v imperiálne vznešené poslanie Ruska. Medzi takými ľuďmi sú rozšírené názory nielen na ospravedlnenie vojny, ale aj na jej podporu. Ako poslanie tejto vojny vidia ukončenie sporov s NATO a Západom, nastolenie mieru vo svete, zničenie nacionalistických myšlienok na Ukrajine a návrat Ukrajincov spolu s Ukrajinou do jedného „ruského ľudu“. Nájdu sa aj ľudia, ktorí vojnu vnímajú ako adekvátnu reakciu na to, že sa na Ukrajine rozšírili myšlienky fašizmu, nacionalizmu a kultu nenávisťi voči Rusku a Rusom. A to všetko aktívne podporovali západné krajiny EÚ a NATO zbraňami a financiami, aby Ukrajina mohla v budúcnosti predstavovať

²⁹ *Nezávislí sociológovia: 71 % Rusov je hrdých na vojnu s Ukrajinou. Ref. 28.*

³⁰ *Nezávislí sociológovia: 71 % Rusov je hrdých na vojnu s Ukrajinou. Ref. 28.*

³¹ *Nezávislí sociológovia: 71 % Rusov je hrdých na vojnu s Ukrajinou. Ref. 28.*

vojenskú hrozbu pre celé Rusko. Sú však aj takí, ktorí sú voči ruskej štátnej propagande skeptickí a snažia sa kriticky a realisticky zhodnotiť situáciu. Viac sa prikláňajú k obavám z ekonomických, sociálnych a politických dôsledkov pre Rusko, nepodporujú vojnu, pretože ju nepovažujú za prospešnejšiu ako katastrofy pre ich krajinu a pre nich osobne. Niektorí z týchto ľudí sa snažia postaviť proti ruskej propagande a ponúknuť alternatívny a objektívny pohľad na dianie ruskej spoločnosti.³²

Sociologický prieskum na Slovensku

Podľa prieskumu Inštitútu experimentálnej psychológie (Institute of Experimental Psychology) sa 34 % Slovákov domnieva, že vojnu na Ukrajine vyvolal Západ a Rusko je nútené takto reagovať. 28 % považuje za dôvod vojny takzvanú denacifikáciu Ukrajiny. 27 % opýtaných je presvedčených, že vojnu vyvolala genocída rusky hovoriaceho obyvateľstva na východe Ukrajiny. Spomedzi opýtaných sa 13 % domnieva, že Rusko začalo vojenský konflikt kvôli hrozbe chemického alebo jadrového úderu Ukrajiny. Prieskum sa uskutočnil od 22. do 24. marca.³³

Podľa rovnakého monitoringu, ale od 22. apríla obavy zo samotnej vojny na Ukrajine mierne klesli (zo 78,2 % na 74 %). Mierne narástli obavy z vypuknutia 3. svetovej vojny (73,6 %) a rozšírenia vojny na Slovensko (70,3 %).³⁴

³² ERPYLEVA, S.: *Why do Russians support the war against Ukraine?* In: *Socialeurope.eu* [online]. [cit.02/05/22]. Dostupné na internete: <<https://socialeurope.eu/why-do-russians-support-the-war-against-ukraine>>.

³³ *Public opinion on the war in Ukraine.* [online]. Institute of Experimental Psychology [cit. 14/04/22]. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2022/public-opinion-on-the-war-in-ukraine/en-public-opinion-on-the-war-in-ukraine-20220401.pdf>>.

³⁴ *Public opinion on the war in Ukraine.* [online]. Institute of Experimental Psychology [cit.02/05/22]. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2022/public-opinion-on-the-war-in-ukraine/en-public-opinion-on-the-war-in-ukraine-20220422.pdf>>.

Podľa Ipsosu 40 % Slovákov nevie, že sú objektom ruskej informačnej vojny. Takmer tretina Slovákov považuje fámy o informačnej vojne za dôvod na obmedzenie schopnosti vyjadrovať svoje názory. 14 % sa domnieva, že Slovenska sa informačná vojna nedotkla a celý konflikt je izolovaný v hraniciach Ukrajiny a Ruska. Podpora ruského prezidenta *Vladimíra Putina* klesla z 55 % (marec) na 28 %.³⁵

Autorova analýza prieskumov verejnej mienky

Roky ovplyvňovania verejnej mienky spôsobili, že niektorí obyvatelia porovnávaných štátov vnímajú ruskú agresiu pozitívne. Ak si v krátkosti zhrnieme výsledky prieskumov verejnej mienky, uvidíme, že Rusi vo veku 18 až 24 rokov sú náchylní k ľahostajnosti voči vojenskej akcii Ruska proti Ukrajine. O strachu zo situácie hovoria skôr Rusi vo veku 25 až 44 rokov. Niektorí Rusi nad 35 rokov sú hrdí na svoju krajinu, rešpektujú vládu a vkladajú veľké nádeje do budúcnosti. Prevažná väčšina občanov vo veku 55 rokov a starších výrazne podporuje kroky Ruska proti Ukrajine. Zistili sme tiež, že ľudí možno klasifikovať aj podľa ich sociálneho postavenia, sociálneho prostredia, spôsobov získavania informácií a geografickej polohy, prípadne rodinných, priateľských, pracovných vzťahov, čo výrazne ovplyvňuje ich vnímanie udalostí.

Vo všeobecnosti je veľmi ťažké posúdiť kvalitu sociálneho cítenia v Ruskej federácii. Hlavným dôvodom sú represie a prenasledovanie tých, ktorí nazývajú vojnu vojnou a ostro kritizujú súčasnú vládu. Musíme pochopiť, že veľké množstvo ľudí bude radšej mlčať o nastolených otázkach alebo dokonca klamať, že podporujú vojnu, aby nemali problémy v spoločnosti a s políciou. Autoritatívny režim neumožňuje bežným občanom vyjadrovať kritické názory, preto nie je možné očakávať od veľkých ruských sociologických výskumníkov objektívnu pravdu, alebo aspoň jednoducho pravdu. Na Slovensku je

³⁵ *Public opinion on the war in Ukraine*. Ref. 34.

tretina obyvateľov presvedčená o vine Západu na rozpútaní vojny. Asi štvrtina obyvateľov je tolerantná k proruským náladám o vojenskom konflikte.

Slovenskí občania majú obavy z vypuknutia 3. svetovej vojny a bojov v blízkosti svojich domovov. Slováci tiež zvyknú odmietať akékoľvek dôkazy o vplyve ruskej informačnej vojny na ich krajinu a ľudí.

Záver

Hlavným cieľom príspevku bolo analyzovať koncepciu informačnej vojny a na základe získaných informácií dokázať, že Ruská federácia vedie nepriateľskú informačnú kampaň proti Ukrajine.

V prvej kapitole sme sa zaoberali pojmami hybridná a informačná vojna. Pochopili sme, že hybridná vojna znamená vojnu, ktorá spája viacero spôsobov boja, môžu to byť bežné tradičné i netradičné, vojenské aj nevojenské, teda také, ktoré na prvý pohľad nemusia pripomínať agresiu. Informačná vojna - boj dvoch alebo viacerých štátov prostredníctvom informácií. Znamená otvorené a skryté informačné útoky štátov na rôzne účely.

V druhej kapitole sme sa ponorili do rusko-ukrajinskej informačnej vojny a dospeli sme k záveru, že rusko-ukrajinská informačná vojna obsahuje súbor opatrení, ktoré neustále vykonávajú vládna a mimovládne organizácie Ruska a Ukrajiny v informačnom priestore Ukrajiny, Ruska, iných krajín a medzinárodných organizácií. Ich cieľom je získať strategické a politické výhody demoralizáciou alebo zavádzaním nepriateľa a vystupovať proti druhej strane v globálnej konfrontácii medzi Ruskom a Ukrajinou, ako aj konfrontácii medzi Ruskom a „západným svetom“. Súčasťou bolo aj priblíženie metód a cieľov ruskej propagandy, financovanie ruských štátnych médií a kontroly Kremľa nad vnútorným informačným priestorom.

V tretej kapitole sme sa pozreli na výsledok ruskej informačnej vojny, kde sme videli reakciu a postoje občanov Slovenska a Ruska

k vojne, pričom sa ukázalo, že prevažná väčšina Rusov nad 35 rokov podporuje vojnu proti Ukrajine. Prieskum na Slovensku ukázal, že najmenej tretina populácie podľahla ruským dezinformačným aktivitám.

Vo všeobecnosti môžeme s istotou povedať, že ruská informačná kampaň dosiahla v rámci svojej krajiny významný úspech, ktorý poskytuje potrebnú podporu obyvateľstva vo vzťahu k otvorenej vojenskej agresii voči susednému štátu. Rusko dosiahlo značné úspechy aj mimo vlastných hraníc, čo môžeme potvrdiť aj sociologickým výskumom v členskom štáte EÚ – na Slovensku.

Počas vojny sa sociálne cítenie v priebehu času neustále mení, ale pred začiatkom vojenskej agresie Rusku sa celkom podarilo vytvoriť potrebný informačný priestor nielen vo vlastnej krajine, ale aj mimo vlastných hraníc.

Literatúra:

APPLEBAUM, A.: *Putinism: the ideology*. [online]. [cit. 27/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/updates/LSE-IDEAS-Putinism-The-Ideology.pdf>>.

BIDIČEV, B.: *Tak čo je hybridná vojna? Je to hybridná vojna na Ukrajine?* In: Armyfm.com. [online], [cit. 25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.armyfm.com.ua/tak-shho-zh-take-g%D1%96bridna-v%D1%96jna-%D1%96chi-g%D1%96bridna-v%D1%96jna-v-ukra%D1%97n%D1%96/>>.

Čo je to informačná vojna? – definícia z technológie. In: Theastrologypage.com [online], [cit. 25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://sk.theastrologypage.com/information-warfare>>.

ERPYLEVA, S.: *Why do Russians support the war against Ukraine?* In: Socialeurope.eu. [online], [cit. 02/05/22]. Dostupné na internete: <<https://socialeurope.eu/why-do-russians-support-the-war-against-ukraine>>.

- Federal budget subsidies received by RT (Russia Today) and Rossiya Segodnya in Russia from 2014 to 2020 and planned financing until 2024.* In: Statista.com. [online], [cit. 01/05/22]. Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/statistics/1288564/rt-rossiya-segodnya-budget/>>.
- CHMELÁR, E.: *Pravidlá informačnej vojny.* In: Noveslovo.sk. [online], [cit.14/03/22]. Dostupné na internete: <https://www.noveslovo.sk/c/25782/Pravidla_informacnej_vojny>.
- Irregular Warfare (IW) Joint Operating Concept (JOC).* Department of defence. [online], [cit.27/03/22]. Dostupné na internete: <https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/joc_iw_v1.pdf?ver=2017-12-28-162020-260>.
- JURČÁK, V.: 2021. *Identifikácia príznakov vedenia hybridnej vojny.* Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. [online], [cit.14/03/22]. Dostupné na internete: <http://www.aos.sk/aktuality21/Tyzden_vedy_2021/KtBaO_Tyzden_vedy.pdf>.
- Kto sú Wagnerovci: história súkromnej vojenskej spoločnosti.* In: TSN.ua. [online], [cit.08/04/22]. Dostupné na internete: <<https://tsn.ua/ato/hto-taki-vagnerivci-2001667.html>>.
- MACKO, O.: *Ako sa vedie kybernetická vojna a čo z nej vyplýva pre nás?* In: Touchit.sk. [online], [cit.14/03/22]. Dostupné na internete: <<https://touchit.sk/ako-sa-vedie-kyberneticka-vojna-a-co-z-nej-vyplyva-pre-nas/402171>>.
- NEMCOV, B.: *Spoved' rebela.* Moskva: Partizán, 2007, s. 57-61. ISBN 978-5911140045.
- Nezávislí sociológovia: 71 % Rusov je hrdých na vojnu s Ukrajinou.* In: Radiosvoboda.org. [online], [cit.09/04/22]. Dostupné na internete: <<https://www.radiosvoboda.org/a/news-sotsiology-rosiyany-viyna-gordist/31757775.html>>.
- O kybernetických útokoch na vládne weby.* Bezpečnostná služba Ukrajiny: [online], [cit.23/03/22]. Dostupné na internete:

<<https://ssu.gov.ua/novyny/shchodo-aktak-na-saity-derzhavnykh-orhaniv>>.

Prehľad hlavných operácií ruského informačného vplyvu na Ukrajinu za prvý polrok 2021. Kyjev: Ukrajinský dom, 2021. [online], [cit. 14/03/22]. Dostupné na internete: <<https://uacrisis.org/uk/operatsiyi-ros-inform>>.

Public opinion on the war in Ukraine. [online], [cit.14/04/22]. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2022/public-opinion-on-the-war-in-ukraine/en-public-opinion-on-the-war-in-ukraine-20220401.pdf>>.

Public opinion on the war in Ukraine. [online], [cit.02/05/22]. Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2022/public-opinion-on-the-war-in-ukraine/en-public-opinion-on-the-war-in-ukraine-20220422.pdf>>.

Putin: *Naša armáda „stála za“ sebaobranou Krymu.* In: BBC News. [online], [cit.24/03/22]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/russian/russia/2014/04/140417_putin_p_hone_line>.

RATKOVERTS, J.: *Hybridná vojna Ruska proti Ukrajine: poučenia a závery.* In: Ukrinform.ua. [online], [cit. 14/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2107122-gibridna-vijna-rosii-proti-ukraini-uroki-ta-visnovki.html>>.

SASIN, G.: 2015. *Informačná vojna: podstata, prostriedky realizácie, výsledky a možnosti boja (na príklade ruskej expanzie do ukrajinského priestoru).* [online], [cit.14/03/22]. Dostupné na internete: <<https://core.ac.uk/download/pdf/268616704.pdf>>.

SHTEKEL, M.: *Ruská publikácia zverejnila a následne vymazala „údaje ministerstva obrany“ o stratách ruských jednotiek na Ukrajine.* In: Rádio Liberty. [online], [cit.25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiiske-vydannia-straty-rosii/31763839.html>>.

- TASR: „*Putinov kmotor*“ je v domácom väzení, na Ukrajine ho obvinili z vlastizrady. In: Hnonline.sk. [online], [cit.25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://hnonline.sk/svet/2344655-putinov-kmotor-je-v-domacom-vazeni-na-ukrajine-ho-obvinili-z-vlastizrady>>.
- TASR: *Putin v prejave vyhlásil, že Rusi a Ukrajinci sú „jeden národ“ a pochválil ruských vojakov.* In: Trend.sk. [online], [cit.23/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.trend.sk/spravy/putin-prejave-vyhlasil-rusi-ukrajinci-su-jeden-narod-pochvalil-ruskych-vojakov>>.
- TASR: *Zelenskyj uvalil sankcie voči TV kanálom spájaným s Medvedčukom.* In: Aktuality.sk. [online], [cit. 25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://www.aktuality.sk/clanok/em4n6s3/zelenskyj-uvalil-sankcie-voci-tv-kanalom-spajany-m-s-medvedcukom/>>.
- VASILKO, T.: *Ukrajinci píšú Zuckerbergovi: zastavte ruských trolov na Facebook.* In DenníkN.sk. [online], [cit.25/03/22]. Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/131896/ukrajinci-pisu-zuckerbergovi-zastavte-ruskych-trolov-na-facebooku/>>.

Antielitizmus v kontexte ruskej propagandy¹

Patrik Furik

The main aim of the article is to characterise the key disinformation narratives in Russian propaganda in the context of the aggression in Ukraine, with an emphasis on the anti-elitist aspect, which forms a fundamental pillar of the homogenization of public opinion in Russian society in an effort to gain support for the Kremlin's aggressive policy. The primary aim of anti-elitist rhetoric is to seek to demonise the so-called external enemy behind every failure of the Russian people. Propagandists stress that only the Russian government can protect Russian society from the inevitable destruction brought about by the decadent West.

Odkedy človek začal organizovať spoločnosť na istej politickej úrovni, prirodzene vznikali skupiny, ktoré pri rozhodovacích procesoch disponovali väčšou mierou moci. Vládnuca zložka spoločnosti, súhrnne označovaná ako politická elita, sa však neustále stretáva s opozičným odporom.² V prípade zastupiteľských

¹ Príspevok je súčasťou riešenia projektu APVV- 20-0334 („Nie je to pravda, ale mohla by byť“: konšpiračné teórie a hoaxy v modernom vývoji Slovenska v európskom kontexte; osoba zodpovedná za riešenie projektu: Dr. h. c. prof. Ing. Pavel Nečas, PhD., MBA; doba riešenia: 2021-2025.

² Obdobie datované do siedmeho a šiesteho storočia pred naším letopočtom, kedy sa objavuje vláda gréckych tyranov, sa považuje za obdobie späté práve aj s rannými prejavmi populizmu. Dichotómia *vládnuce elity verzus ľud* položila základný kameň, ktorý sa stal ideovým pilierom moderných populistických hnutí. Pri formovaní verejnej mienky sa v spoločnosti prirodzene vytýčili lídri, ktorí využívali aj negatívne nálady v spoločnosti voči vládnucej elite. To bolo častokrát spôsobené nebezpečenstvom alebo iným vonkajším vplyvom, v snahe vytvoriť ekvivalent k súčasnému javu akým je opozícia. Neurodzení ľudia zaobaľovali svoje mocenské ambície do vznešených ideí ako bola napríklad ochrana spoločnosti pred oligarchiou a elitami. V prípade, že sa mocenské centrum presunulo práve z elit na reprezentantov ľudu-tyranov, častokrát sa z tyrana stala mocensky identická entita ako predchádzajúca vládnuca elita. V úsvite mocenskej etapy smerovali ich prvé kroky k posilneniu vlastnej legitimity, spôsobom, ktorý by sme v súčasnosti nazvali korupčným správaním. Išlo o rozdeľovanie pôdy medzi ľud, zvyšovanie mzdy pre vojakov, kritika bohatých a podobné akty, ktoré mali nakloniť verejnú mienku v ich prospech. Po získaní dôveryhodnosti začali tyrani praktizovať elitárske spôsoby. Paradoxom je, že ide o konanie, ktoré pri predošlých elitách kritizovali. Historický vývoj v antike umožnil vývoj antielitárskej rétoriky. Tá sa tiahne naprieč dejinami západného civilizačného okruhu až do súčasnosti

demokracií, kde sa vôľa ľudu odráža na formovaní politického smerovania štátu, je verejná mienka jedným z najzraniteľnejších miest slobodného sveta.

Zneužívanie vzťahu elity verzus ľud je v politickej realite jedným z najdlhšie popisovaných aspektov. Antielitistický naratív³ tvorí presvedčenie, že vládnuca elita nevykonáva svoju moc v prospech bežného občana, ale zneužíva moc pre dosahovanie svojich vlastných cieľov. Zväčša ide o ekonomický alebo mocenský prospech, ktorý si elity od takého konania sľubujú. Tento naratív nie je výmyslom ruskej propagandy, figuruje v spoločnosti už dlho. Prokremeľské dezinformačné kanály však fenomén antielitizmu a vonkajšieho nepriateľa využívajú vo veľkej miere.⁴

Tento naratív je efektívny na ľudí, ktorí majú pocit, že ich svetonázor sa neodráža v politike štátu.⁵ Vytvára sa tak možnosť

a vytvorila tak priestor pre populistickú agendu. Viac pozri KELLER, J.: *Hybridní politika*. Praha: Ivan David, 2000, s. 44.

³Súčasný antielitizmus chápeme ako naratív, ktorý tvrdí, že všetky štandardné politické subjekty nevnímajú potreby všetkých demografických vrstiev, ale politiku realizujú na základe osobných záujmov. Špecifiká sa líšia na základe štátu, o ktorom momentálne pojednávame, avšak v princípe populistí uvádzajú, že politické elity úzko spolupracujú s ekonomickými elitami, pričom z pozície ekonomickej moci sú politici ovplyvňovaní na zabezpečenie legalizácie ekonomickej činnosti. Na základe tejto skutočnosti národní populistí poukazujú na fakt, že z politiky v zastupiteľskej demokracii, ktorá vznikla za účelom zastúpenia hlasu ľudu, sa stal nástroj na napĺňanie osobných cieľov politikov a ich partnerov. Zo štandardného politika sa tak stala nálepka, ktorá súhrnne spája ako korupčné správanie, nepotizmus, klientelizmus, egoizmus, nezáujem o pomoc „bežným ľuďom“ a iné deformanty, ktoré krivia ideál demokracie ako takej.

⁴ *Key Narratives in pro-Kremlin Disinformation Part 1: The Elites v the People*. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <<https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation-part-1-the-elites-v-the-people/>>.

⁵ Prevládajúcu predstavu, že populistickým technikám prepádajú iba občania zo slabších socio-ekonomických vrstiev spoločnosti neakceptujú autori *Eatwell a Goodwin*, ktorí tvrdia, že volebné výsledky národných populistov ako *Donalda Trumpa*, *Marine Le Penn*, *Viktora Orbána* dokazujú, že podpora národno-populistických subjektov je omnoho širšia. Viac pozri: EATWELL, R.; GOODWIN, M.: *National Populism The Revolt Against Liberal Democracy*. B.m: Pelikan, 2018, s. 3. Fenomén, ktorý je s najväčšou pravdepodobnosťou zodpovedný za podporu národnopopulistických politických subjektov naprieč širokou verejnosťou sa nazýva *sekundárny analfabetizmus*. Viac pozri:

obviniť zo zlej situácie externé činitele, ktoré môžu za zlú situáciu v spoločnosti. Zväčša ide o skupiny spájané s konšpiračnými teóriami ako bankári, korporáty, Židia, oligarchovia, Brusel a podobne.⁶ Súhrnne tieto skupiny môžeme označiť ako umelo vytvorený koncept *vonkajšieho nepriateľa*,⁷ ktorý je zodpovedný za negatívne javy v spoločnosti. Fenomén vonkajšieho nepriateľa môžeme považovať za manipulatívnu techniku nie len národných populistov, ktorá slúži na ciele frustrácie a negatívnych emócií spoločnosti smerom od národných vlád na externé subjekty. V prípade, že sa podarí implementovať fenomén vonkajšieho nepriateľa do jadra spoločnosti, stane sa tak esenciálnou zložkou svetonázoru obyvateľstva. Následok úspešnej politiky vonkajšieho nepriateľa môžeme badať v podobe homogenizácie cieľov naprieč širokým spektrom verejnosti tohto štátu.

V súčasnosti môžeme pozorovať využívanie tohto naratívu v kontexte ruskej invázie na Ukrajinu.⁸ *Putinov* režim súhrnne označuje západ ako Anglosasov, ktorí stoja v priamom konflikte

EŠTOK, G.: *Problematika volieb v kontexte sekundárneho analfabetizmu*. Prešov: Inštitút Politológie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2010, s. 34.

⁶ *Key Narratives in pro-Kremlin Disinformation Part 1: The Elites v the People*. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <<https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation-part-1-the-elites-v-the-people/>>.

⁷ S fenoménom vonkajšieho nepriateľa sme sa mohli stretnúť v románe od *Georga Orwella* – *1984*, v podobe fiktívnej postavy *Emmanuela Goldstiena* – autor v tomto diele vynikajúco vystihol akú úlohu zohráva smerovanie nenávisti pre udržateľnosť systému.

⁸ Počet dezinformačných stránok sa od ruskej invázie na Ukrajinu viac ako zdvojnásobil, uvádza organizácia *Newsguard*. Na začiatku marca 2022 bolo identifikovaných 116 stránok uverejňujúcich dezinformačné naratívy o ruskej agresii. Na konci augusta sme mohli pozorovať navýšenie tohto počtu na 258. Viac pozri: RUŽIČKOVÁ, M.: *Počet dezinformačných stránok sa od ruskej invázie na Ukrajinu viac ako zdvojnásobil*. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <https://infosecurity.sk/dezinfo/pocet-dezinformacnych-stranok-sa-od-ruskej-invazie-na-ukrajinu-viac-ako-zdvojnásobil/?fbclid=IwAR0DE-ZUw_XmsYgAVzMuW6zFt_zvxIrtmGiZ7ykR-VuVXDORz_4HajVKspc>. V súčasnosti sa toto číslo pohybuje na hodnote 326. Viac pozri: *Russia-Ukraine Disinformation Tracking Center: 326 Websites Spreading War Disinformation And The Top Myths They Publish*. [online], [cit. 05/01/2023]. Dostupné na internete: <<https://www.newsguardtech.com/special-reports/russian-disinformation-tracking-center/>>.

so slovanstvom.⁹ Tvrdí, že v štátoch, ktoré sú objektmi západného záujmu sa organizujú občianske prevraty a revolúcie. V princípe sa však označenie Anglosasi v ruských médiách demonizovalo natoľko, že automaticky u publika sa toto pomenovanie stáva ekvivalentom k *zlým elitám*.¹⁰

Vytvára sa tak naratív vonkajšieho nepriateľa, proti ktorému môže režim mobilizovať ruské obyvateľstvo či už vojensky, alebo v zmysle ideologického konfliktu.¹¹

Ruská vojenská agresia na Ukrajine je tak prezentovaná ako civilizačný stret Anglosasov (západné elity) a bežného slovanského obyvateľstva (ruský národ). Prokremeľské propagandistické kanály tak pracujú s myšlienkou, že vojenská operácia u nášho východného suseda je vlastne obranným aktom, ktorý slúži na obranu Ruska od *zlých západných elit*, ktorých jediným cieľom je obohatiť sa ekonomicky a mocensky na úkor *úbohého* ruského národa. Od apríla 2022 sa v prokremeľských médiách objavuje naratív, ktorý popisuje

⁹ V kontexte Slovenskej republiky je pro-ruský sentiment považovaný za najviac zraniteľnú líniu. Uvádza to *Disinformation Resilience Index In Central And Eastern Europe In 2021*. Pro-ruský sentiment vychádza z naratívu o všeslovanskej vzájomnosti, ktorý využívajú prokremeľské propagandistické médiá. Štúdia uvádza, že *prevládajúci je naratív o Rusku ako o našom veľkom bratovi. Koncept slovanskej jednoty je základom naratívu o obeti, ktorý vykresľuje Rusko ako obeť Západu. Podľa výskumu Globsec až 42% respondentov vníma Rusko ako strategického partnera a 78% respondentov považuje Rusko za bratský národ. Viac pozri: JEVČÁK, M.; DUBÓCZI, P.: Slovakia. In: HAVLÍČEK, P.; YELISEYEU, A.: Disinformation Resilience Index In Central And Eastern Europe In 2021. Warsaw: 2021, s. 203. [online], [cit. 05/01/2023]. Dostupné na internete: <https://east-center.org/wp-content/uploads/2021/09/DRI-report-2021.pdf?fbclid=IwAR0JTs-paBrLqdA5C9e9bTS_XZkZcaJt7iJkoWv5xaUhUtRcMjuq6Kcnozl>. Po invázii Ruskej federácie na Ukrajinu sa táto podpora znížila, no proruský sentiment je v podmienkach Slovenskej spoločnosti stále citeľný. Až 37% respondentov vníma Ruskú federáciu ako strategického partnera, čo je najviac v regióne. Viac pozri: *Slováci prestávajú veriť Rusku, viac než polovica ho vníma ako hrozbu*. [online], [cit. 05/01/2023] Dostupné na internete: <<https://domov.sme.sk/c/22925352/slovaci-prestavaju-verit-rusku-viac-nez-polovica-ho-vnima-ako-hrozbu.html>>.*

¹⁰ Koncept vonkajšieho nepriateľa aplikovaný v praxi.

¹¹ *Disinfo: In every Country where the Anglo-Saxons act, Civil Wars are organised*. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <<https://euvsdisinfo.eu/report/in-every-country-where-the-anglo-saxons-act-against-civil-wars-are-organised>>.

vyprovokovanie III. svetovej vojny západnými elitami, a Moskva je obeťou, ktorá sa proti anglosaskej agresii len bráni.¹²

V rétorike propagandistov ruskej dezinformačnej scény sme mohli zaregistrovať viaceré snahy o démonizačnú kampaň Západu podporujúceho Ukrajinu proti ruskej agresii. Medzi niektoré z nich patrí napríklad v čase blížiacich sa kresťanských sviatkov využívanie biblických aspektov. Prirovnávanie kremľských aktivít na Ukrajine ku svätej vojne so snahou o zastavenie Satana umožňuje demonizáciu západných elít aj za hranicami Ruskej federácie.¹³ Medzi ďalšie príklady patrí obviňovanie ukrajinskej vlády z fašizmu a Európskej únie z podporovania fašistického režimu.¹⁴

Udalosti na Ukrajine z roku 2014 podľa tohto naratívu započali proces *westernizácie*, a prinášajú tak ohrozenie Západom priamo na ruské hranice. V prípade, že by bol tento proces dokonaný, vojenský stret v podobe globálneho konfliktu by bol nevyhnutný.¹⁵ Argumentácia na podporu tohto naratívu je postavená na tvrdení, že v prípade integrácie Ukrajiny do štruktúr NATO by Ukrajina mohla mať ambíciu pripojiť Krymský polostrov opätovne k svojmu územia, pričom by na dosiahnutie tohto cieľa mohol byť uplatnený článok

¹² *Russian Disinformation Warfare: Live Updates (January 20 - April 29)*. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <<https://ukraineworld.org/articles/infowatch/RU-disinfo>>.

¹³ *Medvedev says Russia is fighting a sacred battle against Satan*. [online], [cit. 10/12/2022]. <<https://www.reuters.com/world/europe/medvedev-says-russia-is-fighting-sacred-battle-against-satan-2022-11-04/>>.

¹⁴ *Key narratives in pro-kremlin disinformation*. [online], [cit. 10/12/2022]. <<https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation/?highlight=fascism>>.

¹⁵ *Russian Disinformation Warfare: Live Updates (January 20 - April 29)*. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <<https://ukraineworld.org/articles/infowatch/RU-disinfo>>.

5 charty NATO. Pre Ruskú federáciu by to v tomto prípade znamenalo existenčné ohrozenie.^{16, 17}

Záver

Využívanie antilelitistického naratívu má pre publikum významnú emočnú hodnotu, nakoľko ide o intervenciu elít voči bežnému obyvateľstvu. V prípade Ruskej federácie je využívanie antielitizmu jednou z hlavných zbraní kremľských propagandistov. Vykonštruovaný vonkajší nepriateľ v podobe ukrajinskej vlády, Západu podporujúceho fašizmus, USA, Bruselu, Európskej únie a podobne (podľa toho, čo sa propagandistom v danom čase hodí) má za následok homogenizáciu verejnej mienky ruskej spoločnosti. Takáto podpora vytvára priestor pre agresívnu politiku Ruskej federácie a umožňuje vedenie vojenského konfliktu. Dôležitosť verejnej mienky v prebiehajúcom konflikte sme mohli badať napríklad v USA počas vojny vo Vietname, kedy práve názor spoločnosti zamedzil pokračovaniu vojnového konfliktu. Antielitistický naratív v dezinformačnej propagandistickej mašinérii, na ktorú kladie Kremľ mimoriadny dôraz považujeme v tomto prípade za jeden z hlavných elementov, ktoré umožňujú ohrozovanie suverenity Ukrajiny.

Literatúra:

Disinfo: In every Country where the Anglo-Saxons act, Civil Wars are organised. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <<https://euvsdisinfo.eu/report/in-every-country-where-the-anglo-saxons-act-against-civil-wars-are-organised>>.

¹⁶ *Russian Disinformation Warfare: Live Updates (January 20 - April 29).* [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <<https://ukraineworld.org/articles/infowatch/RU-disinfo>>.

¹⁷ *The North Atlantic Treaty.* [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm>.

- EATWELL, R.; GOODWIN, M.: *National Populism The Revolt Against Liberal Democracy*. B.m: Pelikan, 2018.
- EŠTOK, G.: *Problematika volieb v kontexte sekundárneho analfabetizmu*. Prešov: Inštitút Politológie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2010.
- JEVČÁK, M.; DUBÓCZI, P.: *Slovakia*. In: HAVLÍČEK, P.; YELISEYEU, A.: *Disinformation Resilience Index In Central And Eastern Europe In 2021*. Warsaw: 2021. [online], [cit. 05/01/2023]. Dostupné na internete: <https://east-center.org/wp-content/uploads/2021/09/DRI-report-2021.pdf?fbclid=IwAR0JTs-paBrLqdA5C9e9bTS_XZkZcaJt7iJkoWv5xaUhUtRcMjuq6Kcnozl>. s.197-225.
- KELLER, J.: *Hybridní politika*. Praha: Ivan David, 2000.
- Key narratives in pro-kremlin disinformation*. [online], [cit. 10/12/2022]. <<https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation/?highlight=fascism>>.
- Key Narratives in pro-Kremlin Disinformation Part 1: The Elites v the People*. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <<https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation-part-1-the-elites-v-the-people/>>.
- Medvedev says Russia is fighting a sacred battle against Satan*. [online], [cit. 10/12/2022]. <<https://www.reuters.com/world/europe/medvedev-says-russia-is-fighting-sacred-battle-against-satan-2022-11-04/>>.
- ORWELL, G.: 1984. Londýn: Penguin Books, 2008.
- Russian Disinformation Warfare: Live Updates (January 20 – April 29)*. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <<https://ukraineworld.org/articles/infowatch/RU-disinfo>>.
- Russia-Ukraine Disinformation Tracking Center: 326 Websites Spreading War Disinformation And The Top Myths They Publish*. [online], [cit. 05/01/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.newsguardtech.com/special-reports/russian-disinformation-tracking-center/>>.

RUŽIČKOVÁ, M.: *Počet dezinformačných stránok sa od ruskej invázie na Ukrajinu viac ako zdvojnásobil*. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <https://infosecurity.sk/dezinfo/pocet-dezinformacnych-stranok-sa-od-ruskej-invazie-na-ukrajinu-viac-ako-zdvojnasil/?fbclid=IwAR0DE-ZUw_XmsYgAVzMuW6zFt_zvxIrtmGiZ7ykR-VuVXDORz_4HajVKspc>.

Slováci prestávajú veriť Rusku, viac než polovica ho vníma ako hrozbu. [online], [cit. 05/01/2023] Dostupné na internete: <<https://domov.sme.sk/c/22925352/slovaci-prestavaju-verit-rusku-viac-nez-polovica-ho-vnima-ako-hrozbu.html>>.

The North Atlantic Treaty. [online], [cit. 10/10/2022]. Dostupné na internete: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm>.

Postavenie Konfuciových inštitútov v európskom priestore¹

Jana Gregová – Ľubica Štiblárová

In the recent decades, we have witnessed economic, but also geopolitical rise of the Chinese economy driven by the numerous activities in the field of soft power. In line with this, one of China's goals is to establish training centers that focus on the spread of the Chinese language in Europe through the Confucius Institutes. The aim of this article is thus to closely evaluate the functioning and position of the Confucius Institutes in the European area. A problematic aspect of the functioning of these institutions can be seen in their connection to large Chinese companies, the army, but also in the lack of transparency in its functioning.

Úvod

Číne trvalo pomerne krátky čas dostať sa z kategórie zaostalých ekonomík medzi najvyspelejšie ekonomiky sveta. Fenomén, ktorý pozorujeme posledné dekády sa prv javil ako pozitívny príklad obrody národa, predovšetkým v ekonomickej stránke. So vzrastaním kapitálu však nastal aj vzrast potenciálu moci.

Predchádzajúce empirické štúdie zaoberajúce sa geopolitickými zmenami vo svetovej ekonomike v tejto súvislosti poukázali na nedávny záujem čínskych lídrov o stratégiu mäkkej sily, najmä po Veľkej recesii 2008-09.² Na rozdiel od vojenských a ekonomických prostriedkov, zdroje mäkkej sily zahŕňajú diplomaciu, zahraničnú politiku, medzinárodný imidž, politické hodnoty a kultúru.³ Môžeme sledovať prepojenie nielen jednotlivých sfér mocenského pôsobenia Číny, ako je napríklad akademická s ekonomickou, ale aj očividný tok propagandy ideológie, kultúry a ekonomiky do častí Európy, kde

¹ Článok vznikol ako súčasť riešenia projektu VEGA 1/0394/21.

² LI, X.; WORM, V.: *Building China's Soft Power for a Peaceful Rise*. In: *Journal of Chinese Political Science*. 16/2011, s. 69 - 89, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1007/s11366-010-9130-2>>.

³ NYE, J. S.: *Soft Power*. In: *Foreign Policy*. 80/1990, s. 153 - 171, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.2307/1148580>>.

je slabšie viditeľný vplyv Európskej únie. Zakladanie Konfuciových inštitútov zohráva v tomto kontexte dôležitú úlohu pri posilňovaní národnej identity, národnej dôstojnosti a národnej súdržnosti prostredníctvom štúdia čínskeho jazyka a kultúry.

Cieľom predkladaného príspevku je priblížiť fungovanie a postavenie Konfuciových inštitútov v európskom priestore. Berúc do úvahy ich funkciu nástroja čínskej mäkkej sily, diskutujeme o ich ekonomických aspektoch, ako aj potenciálnych hrozbách predovšetkým v regióne strednej a východnej Európy.

Konfuciove inštitúty ako nástroj mäkkej sily Číny

Konfuciov inštitút (ďalej len KI) je nezisková verejná inštitúcia, ktorej cieľom je propagovať čínsky jazyk a kultúru. Zvyčajne spolupracuje s akademickými inštitúciami alebo inými organizáciami, prostredníctvom ktorých môže ponúkať služby výučby jazykov a organizovať aktivity na podporu čínskej kultúry. V minulosti boli KI prevádzkované pod záštitou Úradu Medzinárodnej rady pre čínsky jazyk, ktorý sa v čínštine nazýva Hanban a spadal pod ministerstvo školstva.⁴ V súčasnosti už Hanban ako taký nefunguje, pretransformoval sa do Centra jazykového vzdelávania a spolupráce zodpovedajúcom, okrem iného, aj za Konfuciove inštitúty.⁵

Zakladanie KI v cudzích štátoch sa stalo hlavným úsilím Číny o posilnenie ich mäkkej sily vo svete. Podľa všeobecne uznávaného konceptu v medzinárodných vzťahoch, ktorý sformuloval *Joseph Nye*, možno mäkkú silu (z ang. *soft power*) definovať ako schopnosť krajiny ovplyvňovať preferencie iných s cieľom dosiahnuť požadovaný výsledok príťažlivosťou a nie nátlakom alebo peňažným plnením,

⁴ ZHOU, Y., LUK, S.: *Establishing Confucius Institutes: a tool for promoting China's soft power?* In: *Journal of Contemporary China*. 25/2016, s. 628 – 642.

⁵ UNIVERSITAT DE VALÈNCIA: *Hanban / Confucius Institute Headquarters*. [online], [cit. 17/05/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.uv.es/uvweb/confucius-institute-uv/en/hanban/what-is-hanban-1285919278085.html>>.

čo je naopak typické pre tvrdú silu (z ang. *hard power*).⁶ V súlade s touto doktrínou sa čínska diplomacia spolu s naratívom mierového vzostupu Číny v posledných rokoch sústredila práve na vytváranie pozitívneho obrazu krajiny bez ohrozenia mieru alebo bezpečnosti.

Výučba jazykov a propagácia kultúry predstavujú viac ako len nástroje verejnej diplomacie. Vodcovia čínskej komunistickej strany verili, že kultúra je zdrojom národnej súdržnosti, a tak využili jazyk a kultúru na zjednotenie zámorských Číňanov a zachovanie ich čínskej identity. V súčasnosti má propagácia čínskeho jazyka a kultúry, ktorú napomáha posilňovať zakladanie KI, rovnaký cieľ. Navyše možno jasnejšie badať politické ciele. Cieľovou skupinou KI nie sú len cudzinci, ale aj čínska diaspóra. Bývalý čínsky prezident *Ťiang Ce-min* povedal, že zriadenie zahraničných čínskych škôl je dôležitým prístupom k upevneniu vzťahov so zámorskými Číňanmi a zvýšeniu čínskeho vplyvu.⁷

Počas niekoľkých posledných desaťročí môžeme hovoriť o demonizovaní Číny západnými mocnosťami a médiami po viacerých stránkach, zahrňujúc čínsky politický systém jednej strany, otázky ľudských práv, vzťahov a zaobchádzania s Tibetom, Ujgurmi, Taiwanom alebo aj návrat k incidentu na Nebeskom námestí v 90. rokoch. Teória čínskej hrozby propagovaná západnými médiami nielenže poškodzuje národný obraz Číny, ale tiež má za následok náročnejšie začlenenie Číny do komplexnejšieho medzinárodného prostredia a stavia ju do pozície, kedy musí odolávať väčšiemu vonkajšiemu tlaku.⁸ Aj z vyššie uvedených dôvodov je pre Čínu priam

⁶ NYE, J. S.: *Soft Power*. In: *Foreign Policy*. 80/1990, s. 153 - 171, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.2307/1148580>>.

⁷ LAHTINEN, A.: *China's Soft Power: Challenges of Confucianism and Confucius Institutes*. In: *Journal of Comparative Asian Development*. 14(2)/2015, s. 200 - 226, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1080/15339114.2015.1059055>>.

⁸ D'AMATO, S.; DIAN, M.; RUSSO, A.: *Reaching for allies? The dialectics and overlaps between international relations and area studies in the study of politics, security and conflicts*. In: *Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica*. 52/2022, s. 153 - 171, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1017/ipo.2022.13>>.

klúčové vedieť si nielen vytvoriť, ale aj udržať dobrý medzinárodný imidž čínskeho režimu. Je to o to relevantnejšie, keďže ide o jednu z mála vlád riadených komunistickou stranou, ktorá sa vymyká svetovému trendu demokratizácie.¹⁰

Zakladanie KI je preto súčasťou úsilia čínskej vlády zlepšiť pozitívny obraz Číny navonok. KI sú považované za predajcov kultúry, ktorí svoje aktivity cielia na získavanie ľudí po celom svete, pričom ich cieľom je, aby čoraz viac ľudí pochopilo Čínu a stali sa pro-čínsky orientovaní.

Označenie inštitútov názvom „Konfucius“ nie je len kultúrnym symbolom, ale možno v ňom badať aj diplomatický kontext. Vytvorenie siete KI je možné označiť za pokus vlády využiť *Konfucia* na reprezentáciu čínskej kultúry a jeho ideológií o mieri a harmónii na odstránenie obáv v zahraničí z jej rýchleho rastu. V podstate ide o apel na vylepšenie a tvorenie pozitívneho národného imidžu.¹¹

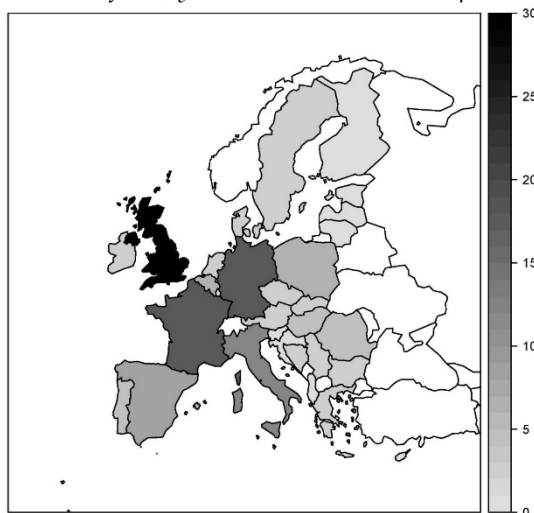
Distribúcia KI

Vzor distribúcie KI odzrkadľuje rôznorodé dôrazy a orientáciu Číny v zahraničnej politike v dôsledku jej konkurenčných medzinárodných identít, pričom sa identifikuje ako hlavná a regionálna veľmoc. Zároveň si Čína uvedomuje svoju pozíciu v medzinárodnom systéme, kde sa stále identifikuje ako vznikajúca veľmoc a v neposlednom rade dáva akcent na identifikáciu svojho národa ako rozvojového.

¹⁰ BRØDSGAARD, K. E.: *China's Political Order under Xi Jinping: Concepts and Perspectives*. In: *China: An International Journal*, 16(3)/2018, s. 5 - 15.

¹¹ HARTIG, F.: *Chinese Public Diplomacy: The rise of the Confucius Institute*. New York: Routledge, 2016. s. 84-98. ISBN 978-1-315-75008-8.

Obrázok č. 1 Počet Konfuciových inštitútov (KI) v Európe v roku 2021

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov z CSIS
© EuroGeographics pre administratívne hranice.

Oficiálne usmernenia čínskej zahraničnej politiky uvádzajú, že pre jej politiku kľúčové sú hlavné mocnosti, prvou prioritou sú okolité oblasti, základom sú rozvojové krajiny a dôležitou etapou sú multilaterálne fóra. Distribúcia KI odráža toto celkové diplomatické usporiadanie.¹² V Európe môžeme pozorovať ku roku 2021 najväčší počet KI vo Veľkej Británii (30), nasledovanej Nemeckom (19) a Francúzskom (18) (pozri Obrázok č. 1).

Ekonomické aspekty KI

Založenie a šírenie KI zahŕňa aj ekonomické aspekty. Okrem toho, že KI môžu generovať príjmy podobným spôsobom ako západné jazykové služby (napr. Vzdelávacia testovacia služba (ETS), ako

¹² HARTIG, F.: *Chinese Public Diplomacy: The rise of the Confucius Institute*. New York: Routledge, 2016. s. 84-98. ISBN 978-1-315-75008-8.

sú TOEFL, TOEIC a GRE a Medzinárodný systém testovania anglického jazyka (IELTS)), ukazuje sa, že znalosť jazyka a kultúry môže znižovať transakčné náklady spojené so zahraničným obchodom, ako aj priamymi zahraničnými investíciami (PZI). Z tohto dôvodu môžu KI slúžiť ako médium pre transfer informácií medzi čínskymi a zahraničnými obchodníkmi, resp. investormi, uľahčovať im vstup na trh či prinášať viac obchodných a investičných príležitostí.¹³

Umiestnenie KI teda odráža obchodné a investičné záujmy Číny v rôznych krajinách, ako aj dopyt týchto partnerských krajín po čínskych tovaroch a investíciách. Z hľadiska medzinárodného obchodu môžeme v posledných rokoch pozorovať globálnu dominanciu Číny. Svedčí o tom aj fakt, že Čína vyviezla v roku 2019 tovary približne v hodnote 2,5 trilióna USD, predstavujúc 13,20 % svetového exportu, čo z tejto krajiny robí najväčšieho exportéra tovarov na svete.¹⁴ Počas pandémie (rok 2020) tento podiel dokonca vzrástol na 14,70 %.¹⁵

Zoznam piatich partnerských krajín, do ktorých Čína vyviezla najviac tovarov v roku 2019 môžeme vidieť v Tabuľke č. 1. Čína vyváža najviac tovarov do USA (podiel na celkovom čínskom exporte približne 16,75 %), pričom v tejto krajine bolo takisto spomedzi všetkých krajín sveta do roku 2021 založených najviac KI – 85. Tretiu priečku v celosvetovom počte KI obsadzuje Južná Kórea (23), ktorá je zároveň jedným z hlavných obchodných partnerov Číny (pozri Tabuľka č. 1).

¹³ YANNI, Q.; JINGE, Y.; BAE, K.-H.: *Research on the Development Strategies of Confucius Institute for Expanding China's Foreign Trade*. In: *International Journal of Contents*. 17(3)/2021, s. 15 - 29.

¹⁴ UNCTAD: *Statistics. Merchandise: Total trade and share, annual*. [online], [cit. 17/05/2022]. Dostupné na internete: <<https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>>.

¹⁵ REUTERS: *China's export share grew in pandemic but may be near peak, UNCTAD says*. [online], [cit. 17/05/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.reuters.com/world/china/chinas-export-share-grew-pandemic-may-be-near-peak-unctad-says-2021-04-27/>>.

Tabuľka č. 1: Porovnanie čínskeho exportu do top 5 partnerských krajín (rok 2019) a počtu KI

Poradie	Krajina	Export (mld. USD)	Počet KI
1.	USA	418,58	85
2.	Hong Kong	279,62	1
3.	Japonsko	143,22	15
4.	Južná Kórea	110,99	23
5.	Vietnam	98,00	1

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov z WITS databázy Svetovej banky.

Zatiaľ čo niektorí autori dospeli k záveru, že založenie KI prispieva k podpore čínskeho exportu do krajín zapojených do stratégie Novej hodvábnej cesty (pozri napr. Xie 2017 alebo Kang, Zhang a Li 2019), iní pozorujú odlišný dopad KI na čínsky export ako na odliv čínskych PZI do zahraničia.^{16,17}

¹⁶ XIE, M. J.: *Study on Investment Effect of Cultural "Going Ou": Based on Data from 1326 Confucius Institutes*. In: *Journal of International Trade*. 17(1)/2017, s. 39 - 49, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.13510/j.cnki.jit.2017.01.004>>.

¹⁷ KANG, J. J.; ZHANG, M. K.; LI, J.: *The promoting effect of Confucius Institutes on China's export trade: An empirical analysis based on the countries along 'The Belt and Road'*. In: *Journal of Chongqing University of Social Science*. 25(5)/2019, s. 1 - 17, <<https://doi.org/10.11835/j.issn.1008-5831.jg.2019.03.001>>.

Tabuľka č. 2: Porovnanie prílevu čínskych PZI do top 5 partnerských krajín (rok 2019) a počtu KI

Poradie	Krajina	PZI (mld. USD)	Počet KI
1.	USA	183,20	85
2.	Austrália	98,90	14
3.	Veľká Británia	83,00	30
4.	Švajčiarsko	61,60	2
5.	Brazília	60,30	11

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov z CSIS.

Prehľad piatich najvýznamnejších partnerských krajín z pohľadu prílevu čínskych PZI v roku 2019, spolu s počtom ich KI je dostupný v Tabuľke č. 2. Môžeme vidieť, že dominancia z pohľadu počtu KI je pre USA potvrdená nielen pre objem čínskeho vývozu, ale aj pre objem prichádzajúcich čínskych PZI, kde dosahuje rovnako prvé miesto. Druhý najväčší počet KI vo svete dosahuje Veľká Británia, ktorá obsadzuje tretiu pozíciu z pohľadu prichádzajúcich čínskych PZI. S výnimkou Švajčiarska tak možno skonštatovať, že Čína investuje prioritne v krajinách, kde je zakladaných viacero KI.

To potvrdzujú napr. aj *Lien, Hoon Oh* a *Selmier* (2012), ktorí dochádzajú k záveru, že založenie a fungovanie KI výraznejšie dopomáha k rastu odchádzajúcich čínskych investícií než čínskeho exportu do daných hostiteľských krajín.¹⁸ Táto skutočnosť môže vyplývať z faktu, že dôvera, ktorá pramení zo znalosti jazyka či kultúry zohráva podstatne dôležitejšiu úlohu pri investičných rozhodnutiach než pri zahraničnom obchode, pri ktorom naopak dominuje nákladová úspornosť. Zároveň je možné pozorovať odlišnosti z hľadiska úrovne ekonomického rozvoja; KI majú tendenciu pozitívne prispievať

¹⁸ LIEN, D.; HOON OH, C.; SELMIER, W. T.: *Confucius institute effects on China's trade and FDI: Isn't it delightful when folks afar study Hanyu?* In: *International Review of Economics and Finance*. 21/2012, s. 147 - 155, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.1016/j.iref.2011.05.010>>.

k objemu vývozu z Číny a PZI v hostiteľských krajinách, najmä v rozvojových krajinách. Tieto efekty však môžu byť nižšie v rozvinutých ekonomikách.

Čínska mäkká sila a KI: hrozby pre európsky priestor?

V európskom priestore sa čínska ekonomická, ako aj politická aktivita rozmohla v poslednej dobe najmä v regióne strednej a východnej Európy (SVE) kvôli zapojeniu krajín do čínskych stratégií zahraničného obchodu a investícií – iniciatívy *Jedno pásmo, jedna cesta* (z ang. *Belt and Road Initiative (BRI)*) a iniciatívy *17+1*. V tejto súvislosti sa objavili nielen pozitívne, ale aj negatívne ohlasy vyplývajúce z obavy z rastúceho čínskeho vplyvu v tomto regióne.

Krajiny SVE ako bývalé socialistické ekonomiky prešli v posledných desaťročiach dvoma tranzitívnymi obdobiami – prvé, týkajúce sa transformácie z plánovaných na trhové ekonomiky a druhé, v tomto kontexte kľúčové, spočívajúce v konvergencii k západnej časti Európy (viac pozri napr. *Fabrizio, Leigh a Mody 2008*).¹⁹ Viaceré z krajín SVE už takisto dosiahli tretiu etapu európskej integrácie, tzn. opustenie vlastnej menovej politiky a začlenenie sa do eurozóny, pričom podobným smerom v podobe členstva v Európskej únii a eurozóne by sa mali vydať aj zvyšné krajiny z tohto regiónu (tzn. krajiny západného Balkánu).²⁰ Napriek týmto očakávaniam sa vo viacerých krajinách SVE objavuje silnejúca čínska ekonomická a politická stopa, ktorá so sebou nesie odklon od európskej integrácie.

Viacere empirické štúdie označujú Veľkú recesiu za dôležitý míľnik vo vzťahoch medzi Čínou a SVE, keďže čínske investície poskytli krajinám SVE novú príležitosť zotaviť sa z hospodárskeho poklesu

¹⁹ FABRIZIO, S.; LEIGH, D.; MODY, A.: *The Second Transition: Eastern Europe in Perspective*. IMF Working Papers 043/2009, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/The-Second-Transition-Eastern-Europe-in-Perspective-22708>>.

²⁰ Spomedzi krajín SVE už spoločnú menu (euro) prijali Estónsko, Lotyšsko, Litva, Slovensko a Slovinsko.

(pozri napr. *Éltető a Szunomár 2016* alebo *Turcsanyi 2017*).^{21,22} Odvtedy Čína a krajiny SVE ešte viac posilnili svoje obchodné a investičné vzťahy, ako reakciu na vznik Iniciatívy 17+1, prostredníctvom ktorej sa Číne podarilo zapojiť krajiny SVE do aktivít ekonomickej diplomacie, ktorá je súčasťou čínskej mäkkej sily. Na druhej strane mäkká sila EÚ a takzvaný „bruselský efekt“, ktorý predstavuje schopnosť regulácií EÚ formovať globálne pravidlá, t. j. vplyv EÚ na susedné krajiny a globálne korporácie v rámci jednotného trhu, oslabujú (pozri napr. *Blockmans 2020*; *Bradford 2020*).^{23,24} Ako uvádza *Krpec a Wise (2021)*, problematickou sa môže najmä zdať posilnená spolupráca Číny a populistických predstaviteľov krajín SVE, ktorá by mohla narušiť dodržiavanie demokratických štandardov EÚ týmito krajinami.²⁵ V budúcnosti je teda možné predpokladať rastúci čínsky vplyv v krajinách SVE na úkor toho európskeho, čo by mohlo v závere ohroziť budúce rozširovanie EÚ.

V prípade nástroja čínskej mäkkej sily – samotných KI – môžeme takisto sledovať isté riziká. Tieto inštitúcie majú napojenia predovšetkým na vzdelávacie centrá, stredné a vysoké školy. Jeden z najväčších problémov, ktorý môže byť identifikovaný je nízka transparentnosť nielen financovania, fungovania, ale aj samotného

²¹ ÉLTETŐ, A.; SZUNOMÁR, Á.: *Chinese Investment and Trade – Strengthening Ties with Central and Eastern Europe*. In: *International Journal of Business and Management*. 4(1)/2016, s. 24 – 48, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.20472/BM.2016.4.1.002>>.

²² TURCSANYI, R. Q.: *Central European Attitudes towards Chinese Energy Investments: The Cases of Poland, Slovakia, and the Czech Republic*. In: *Energy Policy*. 101/2017, s. 711 – 722, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.09.035>>.

²³ BLOCKMANS, S.: *Why Europe Should Harden its Soft Power to Lawfare*. [online], [cit. 19/05/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.ceps.eu/why-europe-should-harden-its-soft-power-to-lawfare/>>.

²⁴ BRADFORD, A.: *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*. Oxford: Oxford University Press, 2020.

²⁵ KRPEC, O.; WISE, C.: *TL SI-06 Grand Development Strategy or Simply Grandiose? China's Diffusion of Its Belt & Road Initiative into Central Europe*. In: *New Political Economy*, 2021, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1080/13563467.2021.1961218>>.

procesu prijímania pracovníkov. Okrem iného, v niektorých prípadoch boli dokázané aj prípady špionáže z čínskej strany či napojenia niektorých inštitútov na čínsku oslobodzovaciu armádu.²⁶

Záver

V procese narastajúcej globalizácie a vzájomnej interdependencie sa Čína snaží nájsť svoje miesto v rámci systému usporiadania veľkých svetových hráčov. Svoj politický režim nemôže priamo vyvážať za hranice, a preto na pretláčanie svojho vplyvu využíva mnoho nástrojov mäkkej sily.

Ako jeden z najvýraznejších nástrojov je badateľné šírenie čínskej kultúry, jazyka a ekonomických vzorcov správania za svoje hranice. K dosiahnutiu tohto cieľa Čína používa Konfuciove inštitúty, ktoré zakladá, prevádzkuje, financuje a kontroluje v desiatkach štátoch sveta. Šírenie KI taktiež odráža ekonomické záujmy Číny, keďže KI sú vo väčšej miere umiestňované v krajinách, s ktorými Čína udržiava významné obchodné a investičné styky. Napríklad, najväčší objem čínskeho exportu a PZI smeruje do USA, pričom v tejto krajine bolo založených do roku 2021 najviac KI (85) spomedzi všetkých krajín sveta.

V európskych podmienkach sa dlhé roky KI šírili obrovskou rýchlosťou vo Veľkej Británii, posledné roky sledujeme tento trend skôr v strednej a východnej časti Európy. V tomto kontexte však rozmach čínskej mäkkej sily za pomoci KI môže prinášať aj isté hrozby. V európskom priestore, najmä v spomínanom regióne SVE, môže dochádzať k narušeniu dodržiavania demokratických štandardov EÚ v dôsledku posilnenej spolupráce Číny s populistickými predstaviteľmi týchto krajín či v závere ich odklon od európskej orientácie a budúceho rozširovania EÚ. V prípade samotných KI

²⁶ EDWARDS, L.: *Confucius Institutes: China's Trojan Horse*. [online], [cit. 19/05/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.heritage.org/homeland-security/commentary/confucius-institutes-chinas-trojan-horse>>.

je rizikom nízka úroveň transparentnosti pri financovaní, fungovaní či dokonca preukázané prípady čínskej špionáže.

Literatúra:

- BLOCKMANS, S.: *Why Europe Should Harden its Soft Power to Lawfare*. [online], [cit. 19/05/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.ceps.eu/why-europe-should-harden-its-soft-power-to-lawfare/>>.
- BRADFORD, A.: *The Brussel's Effect: How the European Union Rules the World*. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- BRØDSGAARD, K. E.: *China's Political Order under Xi Jinping: Concepts and Perspectives*. In: *China: An International Journal*, 16(3)/2018, s. 5 – 15.
- D'AMATO, S.; DIAN, M.; RUSSO, A.: *Reaching for allies? The dialectics and overlaps between international relations and area studies in the study of politics, security and conflicts*. In: *Italian Political Science Review/Rivista Italiana di Scienza Politica*. 52/2022, s. 153 – 171, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1017/ipo.2022.13>>.
- EDWARDS, L.: *Confucius Institutes: China's Trojan Horse*. [online], [cit. 19/05/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.heritage.org/homeland-security/commentary/confucius-institutes-chinas-trojan-horse>>.
- ÉLTETŐ, A.; SZUNOMÁR, Á.: *Chinese Investment and Trade – Strengthening Ties with Central and Eastern Europe*. In: *International Journal of Business and Management*. 4(1)/2016, s. 24 – 48, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.20472/BM.2016.4.1.002>>.
- FABRIZIO, S.; LEIGH, D.; MODY, A.: *The Second Transition: Eastern Europe in Perspective*. IMF Working Papers 043/2009, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/20>

16/12/31/The-Second-Transition-Eastern-Europe-in-Perspective-22708>.

- HARTIG, F.: *Chinese Public Diplomacy: The rise of the Confucius Institute*. New York: Routledge, 2016. s. 84-98. ISBN 978-1-315-75008-8.
- KANG, J. J.; ZHANG, M. K.; LI, J.: *The promoting effect of Confucius Institutes on China's export trade: An empirical analysis based on the countries along 'The Belt and Road'*. In: *Journal of Chongqing University of Social Science*. 25(5)/2019, s. 1 - 17, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.11835/j.issn.1008-5831.jg.2019.03.001>>.
- KRPEC, O.; WISE, C.: *TL SI-06 Grand Development Strategy or Simply Grandiose? China's Diffusion of Its Belt & Road Initiative into Central Europe*. In: *New Political Economy*, 2021, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1080/13563467.2021.1961218>>.
- LAHTINEN, A.: *China's Soft Power: Challenges of Confucianism and Confucius Institutes*. In: *Journal of Comparative Asian Development*. 14(2)/2015, s. 200 - 226, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1080/15339114.2015.1059055>>.
- LI, X.; WORM, V.: *Building China's Soft Power for a Peaceful Rise*. In: *Journal of Chinese Political Science*. 16/2011, s. 69 - 89, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1007/s11366-010-9130-2>>.
- LIEN, D.; HOON OH, C.; SELMIER, W. T.: *Confucius institute effects on China's trade and FDI: Isn't it delightful when folks afar study Hanyu?* In: *International Review of Economics and Finance*. 21/2012, s. 147 - 155, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1016/j.iref.2011.05.010>>.
- NYE, J. S.: *Soft Power*. In: *Foreign Policy*. 80/1990, s. 153 - 171, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.2307/1148580>>.
- REUTERS: *China's export share grew in pandemic but may be near peak, UNCTAD says*. [online], [cit. 17/05/2022]. Dostupné na internete:

- <<https://www.reuters.com/world/china/chinas-export-share-grew-pandemic-may-be-near-peak-unctad-says-2021-04-27/>>.
- TURCSANYI, R. Q.: *Central European Attitudes towards Chinese Energy Investments: The Cases of Poland, Slovakia, and the Czech Republic*. In: *Energy Policy*. 101/2017, s. 711 - 722, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.09.035>>.
- UNCTAD: *Statistics. Merchandise: Total trade and share, annual*. [online], [cit. 17/05/2022]. Dostupné na internete: <<https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>>.
- UNIVERSITAT DE VALÈNCIA: *Hanban / Confucius Institute Headquarters*. [online], [cit. 17/05/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.uv.es/uvweb/confucius-institute-uv/en/hanban/what-is-hanban-1285919278085.html>>.
- XIE, M. J.: *Study on Investment Effect of Cultural "Going Ou": Based on Data from 1326 Confucius Institutes*. In: *Journal of International Trade*. 17(1)/2017, s. 39 - 49, [online], [cit.04/08/22] Dostupné na internete:<<https://doi.org/10.13510/j.cnki.jit.2017.01.004>>.
- YANNI, Q.; JINGE, Y.; BAE, K.-H.: *Research on the Development Strategies of Confucius Institute for Expanding China's Foreign Trade*. In: *International Journal of Contents*. 17(3)/2021, s. 15 - 29.
- ZHOU, Y.; LUK, S.: *Establishing Confucius Institutes: a tool for promoting China's soft power?* In: *Journal of Contemporary China*. 25/2016, s. 628 - 642.

Turecký vplyv na západnom Balkáne

Tamara Harčariková

The Western Balkans region represents a sphere of interests of multiple global actors even in the 21st century. Turkey, as a territorially and historically close state, focuses on achieving its local interests here as well. This paper aims to characterize current influence of Turkey on the Western Balkan countries given by their common history. The first part of the article focuses on the very strategic role of the Western Balkans in the frame of the international system. The second part emphasizes the context of the evolution of relations between Turkey and the Western Balkans since the times of the Ottoman Empire. Furthermore, the paper deals with Turkey's engagement through different tools for enforcing its influence and with obstacles related to that.

Úvod

Vzhľadom na geografickú pozíciu regiónu západného Balkánu, ktorá je preň determinantom v rámci medzinárodných vzťahov ako v minulých časoch, tak i v súčasnosti, sa stáva táto oblasť záujmovou sférou viacerých aktérov, pričom prebúdza pozornosť aj tých regionálnych, – medzi ktorých tiež možno zaradiť Turecko. Historický kontext vzťahu medzi Tureckom a západným Balkánom do veľkej miery poznačil vnímanie dnešnej Tureckej republiky, či už v pozitívnej konotácii, alebo v tej negatívnej. Taktiež vývoj po juhoslovanských vojnách koncom 20. storočia znamenal posun v zahraničnej politike samotného Turecka, ktoré prevzalo aktívnu úlohu na Balkáne a pokúsilo sa dokázať svoj význam západnému svetu.

V súčasnej dobe sú využívané na presadenie vplyvu Turecka v oblasti západného Balkánu konkrétne nástroje, ktoré však majú svoje limity. Angažovanosť tejto regionálnej mocnosti na území západného Balkánu je značne nerovnomerná, pre dosahovanie svojich cieľov využíva sčasti ekonomické nástroje a zvlášť mäkkú moc, pričom práve kultúrny (náboženský) aspekt zohráva dôležitú rolu. Avšak obavy

z neo-osmanizmu a súčasný (ne)demokratický vývoj Tureckej republiky môžu byť prekážkou v budovaní spolupráce.

Západný Balkán a jeho miesto v medzinárodných vzťahoch

Samuel P. Huntington vykresľuje Balkán ako miesto, kde sa stretávajú tri civilizačné okruhy, a práve takýto stret civilizácií môže byť dejiskom konfliktov. Typickými predstaviteľmi pre západokresťanský civilizačný okruh sú Chorvátsko a Slovinsko, pravoslávny tvoria Grécko, Srbsko, Čierna Hora, Bulharsko, Rumunsko, Macedónsko a reprezentantmi islamského sú napríklad Albánsko, Kosovo či centrálna Bosna.¹ Vzhľadom na kultúrnu a etnickú diverzitu bol (a dodnes zostáva) balkánsky región považovaný za príznačné synonymum napätia, resp. za inkohorentný. Vojna v bývalej Juhoslávii a jej rozpad sú ukázkovým bodom v histórii, ktorý podporuje tvrdenia o rozpoltenosti a nestabilite danej oblasti. Aj v súčasnosti sa čoraz viac prejavujú vratké pozície vo vzájomnom vzťahu jednotlivých štátov. Obhajoba kultúrnej svojbytnosti a dôraz na národný štát často dominujú nad „obyčajným“ susedstvom, ktoré tým pádom automaticky neznamená spoluprácu.

Avšak pojem „západný Balkán“ z politického hľadiska nezahŕňa v sebe všetky štáty Balkánskeho polostrova. Tento termín sa objavuje najmä po rozpade Juhoslávie a pokrýva užšiu sféru. Spadajú pod neho štáty bývalej Juhoslávie (okrem Slovinska, Chorvátska) a Albánsko.² Úplná jednota vo vymedzení štátov tvoriacich identitu západného Balkánu nepanuje, no jeho definíciu možno rozhodne považovať skôr za politické rozhodnutie, než geograficky určené. Vytvára model nárazníkovej zóny medzi Východom a Západom pre svoju výhodnú

¹ BUCHER, S.; IŠTOK, S.: *Geopolitická poloha Srbska ako potenciálny dezintegračný činiteľ*. Prešov: Prešovská univerzita, 2015, s. 66 – 67.

² EUROPEAN COMMISSION.: *Western Balkans – Policy background*. [online], [cit. 26/03/22]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/strategy-2020-2024/europe-world/international-cooperation/western-balkans_en>.

a strategickú polohu na pomedzí troch kontinentov. Aj z tohto dôvodu sa v 21. storočí západný Balkán stáva predmetom záujmu viacerých svetových mocností. V regióne hrá dôležitú rolu Severoatlantická aliancia (NATO), ako budúci ideologický a politický spojenec sa javí aj Európska únia (EÚ), no ako eventualita sa ukazuje Rusko a Čína, ktorým novodobá kríza – pandémia koronavírusu – poskytla možnosti pre rozšírenie svojho vplyvu na toto územie.

Europeizácia je pre štáty západného Balkánu príťažlivá najmarkantnejšie, pričom pre EÚ by rozšírenie sa, resp. integrácia štátov západného Balkánu do svojich štruktúr, prinieslo taktiež pozitíva – napríklad zlepšenie medzinárodných ekonomických aj politických vzťahov. Zväčšenie trhu by mohlo byť podnetom pre potenciálny ekonomický rozvoj Únie v budúcnosti a politická stabilita v regióne znamená zasa výhodný bezpečnostný aspekt, keďže západný Balkán je rizikovou oblasťou Európy, vzhľadom na svoj historický vývoj, etnickú / náboženskú / kultúrnu diverzitu, a tiež nacionalizmus a nevyriešené teritoriálne otázky.³ Na druhej strane, tak ako sa jednotlivé štáty nachádzajú v rozličných stupňoch implementácie demokratických hodnôt, odlišnej ekonomickej úrovni či v rámci postavenia v prostredí medzinárodného spoločenstva, tak aj štádiá pristúpenia do EÚ sú rôzne.

Tým, že ekonomiky štátov západného Balkánu vo všeobecnosti definujeme ako rozvojové, sú investície kritickým bodom a jedným z kľúčových nástrojov vplyvu externých aktérov v tomto regióne. Jedným z takýchto aktérov je Čína, ktorá financuje mnoho projektov v oblasti infraštruktúry a stáva sa tak nenahraditeľnou súčasťou rozvoja tohto regiónu skrze diplomaciu dlhovej pasce, a tým si otvára pomyselné dvere do Európy. Rusko sa sústreďuje aj na ďalšie geopolitické ciele – odradenie krajín západného Balkánu od vstupu do NATO či EÚ, pričom neváha využiť svoju energetickú moc ako nástroj

³ GABRIELOVÁ, P.: *Vývoj regiónu západného Balkánu a jeho vzťahov s Európskou úniou*. Bratislava: EKONÓM, 2012, s. 192.

ovplyvňovania, dezinformácie, ale aj mäkkú moc. Hlavným partnerom Ruska je Srbsko, predovšetkým kvôli historickým väzbám medzi oboma štátmi i spoločným kultúrnym znakom odvolávajúc sa na pravoslávie či Slovanstvo. Okrem iného je Rusko významným podporovateľom jednoty Srbska. Úzky vzťah medzi týmito štátmi predstavuje napríklad aj odmietnutie srbskej vlády pripojiť sa k sankciám Európskej únie voči Rusku ako odvetu za anexiu Krymu v roku 2014⁴ a rovnako aj súčasné vážavé odsúdenie ruskej agresie voči Ukrajine.

Turecko taktiež považuje za svoju prirodzenú sféru vplyvu oblasť Balkánu, keďže oproti Číne a Rusku len tu možno hovoriť o priamom susedstve. Lenže Turecko nepredstavuje ani politickú alternatívu ani najväčšieho investora – usiluje sa skôr o dobré vzťahy, aby si udržalo voľnú cestu na Západ – do Európy. Nie je ale úplne vylúčené, že ak by sa raz Turecko vzdalo zámeru prijatia medzi západné mocnosti, pozícia „hovorca islamu a protivníka Západu“⁵ je stále otvorená. Pretože Turecko ako jeden z mála štátov má historické väzby ako v severnej Afrike, v strednej Ázii, na Blízkom východe, tak aj na Balkáne.

Historický kontext dnešných vzťahov medzi Tureckom a západným Balkánom

Historický vývoj západného Balkánu je neoddeliteľnou súčasťou dejín Európy. V období staroveku na územie Balkánu zasahovala grécka kultúra, v ďalších etapách bolo súčasťou Rímskej a Byzantskej ríše. Následná éra okupácie Osmanmi od 14. storočia ovplyvnila nielen históriu západného Balkánu, ale aj kultúrnu a etnickú rôznorodosť tejto oblasti, keďže migračné pohyby a miešanie obyvateľstva boli sprevádzajúcim javom osmanskej expanzie. Osmanským Turkom sa podarilo vytvoriť si most na európsky kontinent, pričom dobývanie

⁴ DABROWSKI, M.; MYACHENKOVA, Y.: *The Western Balkans on the road to the European union*. Brusel: Bruegel, 2018, s. 4.

⁵ HUNTINGTON, S. P.: *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka, 2001, s. 209.

bolo uľahčené vnútornými rozporami medzi balkánskymi štátmi, čím mala v 14. – 16. storočí islamská kultúra možnosť značného rozšírenia sa na balkánske územie.

Obyvateľstvo Balkánu – pravoslávne či katolícke – si uvedomovalo svoje nerovnoprávne postavenie v rámci sociálnych aj ekonomických pomerov. U balkánskych kresťanov vznikla predstava, že za ich zlé hospodárske a sociálne postavenie je zodpovedné osmanské islamské teokratické zriadenie. Preto sa leitmotívom obdobia od 16. – 18. storočia stala snaha o vymanenie sa spod osmanskej nadvlády.⁶ Za dôsledok tejto nadvlády možno označiť prehĺbenie rozdielov v orientácii východných „pravoslávnych“ a západných „katolíckych“ juhoslovanských štátov, ako aj spomalenie, resp. úpadok ich kultúrneho a civilizačného vývoja v porovnaní s kresťanskou západnou Európou.⁷ Náboženstvo sa teda ukazuje ako jeden z hlavných dôvodov konfliktov v tomto regióne. Popritom osmanská hegemonia považovaná za prvok stagnácie vo vývoji Balkánu môže byť príčinou negatívneho vnímania histórie Turecka v tomto regióne (najmä z pohľadu kresťanských štátov).

V ďalšom období, na počiatku 19. storočia, bola Osmanská ríša značne oslabovaná a z jej európskeho územia boli vytvorené novodobé moderné štáty. Osmani postupne stratili všetku kontrolu nad balkánskym regiónom a izolovali sa.

Po 2. svetovej vojne sa vytvára federatívna Juhoslávia ako zväzok mnohých balkánskych národov, ktoré by na danom území dokázali znovu po početných vojnových hrôzach žiť spolu. Väčšina stredo- a východoeurópskych susedov sa v tom čase dostáva pod komunistickú nadvládu, no Juhoslávia sa v roku 1948 rozdelila

⁶ RYCHLÍK, J. (a kol.): *Mezi Vídní a Cařihradem: Utváření balkánských národů*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 49.

⁷ ŠESTÁK, M. (a kol.): *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 169.

so Sovietskym zväzom a zostala nezávislou od veľkých geopolitických a vojenských blokov v Európe.⁸

Trvajúca studená vojna a postavenie Juhoslávie medzi dvoma blokmi vytvárali bližšie puto medzi jej jednotlivými národmi a nútili ich k spolupráci. S koncom studenej vojny a oslabením Sovietskeho zväzu sa však tento faktor celkom vytratil.⁹ Po smrti *Josipa Broz-Tita*, ktorý dokázal udržať krajinu pokope zaistením rovnováhy na takmer štyri dekády, príliš veľa nacionalistov vytiahlo na povrch staré nenávisť a situácia začala eskalovať. K rozpadu Juhoslávie viedol rad dôvodov, či už pád predchádzajúceho komunistického režimu, rozplynutie juhoslovanskej idey, rozdielnosť názorov na spôsob riešenia štátoprávnej krízy, etnické a kultúrne odlišnosti, rozdiely v úrovni ekonomík, historické krivdy medzi jednotlivými národmi, znovu vypestovaná nedôvera, strach a nenávisť. Všetky tieto príčiny postupne viedli aj k desaťročnej občianskej vojne na viacerých frontoch a k následnému konečnému rozpadu už bývalej Juhoslávie. Pričom nástupnícke štáty trpeli násilnými etnickými konfliktmi, ktoré negatívne ovplyvnili celý región najmä z pohľadu vojnových škôd, ľudského utrpenia, sankcií, organizovaného zločinu a podobne.

90. roky 20. storočia predstavovali obdobie, kedy sa do popredia dostávali otázky osmanskej minulosti Turecka. Tradičná turecká zahraničná politika mala tendenciu osmanské obdobie, čo v najväčšej miere ignorovať a vytvárala dojem, že dedičstvo minulosti nemá žiaden vplyv na tureckú spoločnosť. Keď sa však v roku 1992 začala bosnianska vojna, tureckí vodcovia pochopili, že pozostatky Osmanskej hegemonie nemožno úplne vytesniť.¹⁰ Turecko zmenilo svoj dovtedy pasívny prístup a začalo sa pozornejšie zaoberať nestabilitou v balkánskom regióne.

⁸ DABROWSKI, M.; MYACHENKOVA, Y.: Ref. 4, s. 2.

⁹ RYCHLÍK, J. (a kol.): Ref. 6, s. 361 – 362.

¹⁰ DEMİRTAŞ, B.: *Turkey and the Balkans: Overcoming Prejudices, Building Bridges and Constructing a Common Future*. In: PERCEPTIONS, 2013, s. 165.

Jedným z predstaviteľov novej zahraničnej politiky Turecka bol *Ahmet Davutoğlu*, bývalý minister zahraničných vecí, ktorý prispel k podpore tzv. neo-osmanizmu aj v politike Turecka voči západnému Balkánu. *Davutoğlu* vnímal geografiu ako prvý determinant zahraničnej politiky a históriu ako druhý. Balkánska politika Turecka bola považovaná za prirodzené vyjadrenie existujúcich geografických, historických a kultúrnych väzieb,¹¹ pričom islam má predstavovať zjednocujúci faktor. Od druhej polovice 90. rokov začalo teda Turecko prehlbovať nové vzťahy hlavne s balkánskymi moslimami, ktoré boli založené najmä na obchode, investíciách, zásobovaní energiou, podpore cestovného ruchu či kultúry. Na konci tohto desaťročia sa stal Balkán pre Ankaru dôležitým článkom spolupráce.

Súčasný vplyv Turecka na západnom Balkáne

21. storočie už môžeme označiť za obdobie, v ktorom narastá pôsobnosť Turecka a jeho angažovanie sa v oblasti západného Balkánu. Z historického kontextu, ktorý bol načrtnutý vyplýva, že viaceré aspekty mali zásadný dosah na turecké rozhodnutie reagovať na regionálne výzvy západného Balkánu. Masová migrácia tureckých menšín a moslimského obyvateľstva spojená s konfliktmi na Balkáne, v závere minulého storočia, je považovaná taktiež za jeden z impulzov posilnenia prítomnosti Turecka v tomto regióne. V danom čase bolo hlavnou myšlienkou vyvinúť rôzne nové iniciatívy na zastavenie konfliktov a teda aktivizmus Turecka bol založený skôr na politicko-bezpečnostných otázkach. V súčasnosti však nemožno poukazovať len na sprostredkovanie mieru v regióne, keďže na jednej strane hovoríme o ideologických a náboženských dôvodoch, a na strane druhej ekonomická podpora a investície sú rovnako neodmysliteľnou súčasťou presadzovania vplyvu minimálne vo vybraných

¹¹ VRAČIČ, A.: *Turkey's Role in the Western Balkans*. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, 2016, s. 8 – 9.

západobalkánskych štátoch, keďže pôsobenie Turecka na balkánskom území nie je rovnomerné.

Nástroje využívané Tureckom na zlepšenie svojho vplyvu v regióne

Zvýšená prítomnosť Ankary v oblasti západného Balkánu za posledných 20 rokov poskytla obrovský priestor pre vyvolanie polemiky o vplyve Turecka a jeho motívoch v tomto regióne. Významné vzťahy si Turecko udržiava v prevažne moslimských oblastiach Bosny a Hercegoviny, Kosova a Albánsku. Práve tieto územia sú najviac prepojené s tureckou zahraničnou politikou.

Bosna a Hercegovina je charakteristická podstatne odlišnou situáciou od Albánska a Kosova. V dôsledku komplikovaného inštitucionálneho usporiadania krajiny ustanoveného Daytonskou mierovou dohodou (z roku 1995) sa zdá byť Bosna a Hercegovina v kríze. Pretože politickí vodcovia Bosniakov (bosnianskych moslimov), bosnianskych Chorvátov (prevažne katolíkov) a bosnianskych Srbov (väčšinou pravoslávnych) síce sprostredkovali mierovú dohodu, ale teraz sa zameriavajú skôr na svoje úzke etnické záujmy.¹² V tomto prostredí, kedy je každá etnická skupina čoraz viac závislá od svojich spojencov, je viditeľná vysoká miera možnej zraniteľnosti voči cudzím / externým zásahom. Turecký vplyv v Bosne a Hercegovine je výrazne vyšší aj vďaka politickému priateľstvu tureckého prezidenta s vodcom Bosniakov – *Bakirom Izetbegovićom*, ktorý raz opísal *Erdoğana* ako „muža poslaného od Boha“¹³ so zvláštnou úlohou.

¹² SHEHU, R.: *Next generation Turkey and its foreign policy in the Western Balkans*. [online], [cit. 12/04/22]. Dostupné na internete: <<https://idmalbania.org/next-generation-turkey-and-its-foreign-policy-in-the-western-balkans/>>.

¹³ ÜRET, G.: *Erdoğan in Sarajevo: It's my Party and I'll campaign in Europe if I want to*. In: *European Western Balkans*. [online], [cit. 12/04/22]. Dostupné na internete: <<https://europeanwesternbalkans.com/2018/06/05/erdogan-sarajevo-party-ill-campaign-europe-want/>>.

Kultúrny aspekt možno označiť za jeden z hlavných faktorov prístupu soft power či už v medzinárodných vzťahoch vo všeobecnosti, alebo aj v prípade spojitosti Turecka a západného Balkánu. Štáty sa často rozhodujú kam investovať na základe svojich vlastných cieľov zahraničnej politiky a národných záujmov, berúc do úvahy svoje historické, kultúrne, politické, geografické a hospodárske väzby s prijímajúcou krajinou. V prípade Turecka tento prístup mäkkej moci podporila *Davutoğluova* zahraničná politika, ktorá kládla silný dôraz na osmanské dedičstvo.¹⁴ Turecko, označujúc sa za „ochrancu“ moslimov, je vnímané ako líder, ktorý má vedúcu úlohu a miesto pri presadzovaní moslimských hodnôt v centre jeho politického vplyvu.¹⁵ Lenže takáto náboženská rétorika Turecka môže spôsobiť viac rozporov medzi multi-náboženskými štátmi v regióne, príp. narušiť stabilitu a prehĺbiť nerovnomernosť spolupráce medzi jednotlivými (nemoslimskými) štátmi západného Balkánu a Tureckom.

V oblasti kultúry a vzdelávania Turecko podporuje širokú škálu iniciatív, ktoré väčšinou realizuje *TIKA – Turecká agentúra pre spoluprácu a koordináciu*. Tieto impulzy umožňujú podporu renovácie osmanského umeleckého a architektonického dedičstva na celom západnom Balkáne. Oblasť vzdelávania zasa zaznamenala prienik tureckej záštity nad Balkánom skrze budovanie základných a stredných škôl (prevažne v tých štátoch, kde je moslimská zložka najsilnejšia). Turecké školstvo je lákavým pre domácich na západnom Balkáne najmä pre svoje celosvetovo konkurencieschopné štandardy vzdelávania, otvorenosť voči všetkým etnickým skupinám či používanie anglického jazyka. Univerzity sú financované väčšinou prostredníctvom súkromných investícií, príkladom môžu byť Epoka University of Tirana,

¹⁴ SHEHU, R.: Ref. 12.

¹⁵ VRAČIĆ, A.: Ref. 11, s. 6.

International Balkan University of Skopje či International Burch University v Bosne.¹⁶

Ďalším dôkazom presadzovania mäkkej sily je rastúci záujem o turecké médiá v balkánskych štátoch. Turecké televízne programy sú považované za „skrytú zbraň“ *Erdoğanovej* novej kultúrnej politiky v regiónoch, pretože úspešne podnecujú zvedavosť voči Turecku.¹⁷ Prenikanie tureckej kultúry na Balkán zahŕňa niektoré neformálne, ale rovnako strategické komunikačné metódy, vďaka ktorým sú spochybňované protiturecké stereotypy. Týmto spôsobom môžu byť médiá ľahko využívané ako nástroj propagandy

Okrem mäkkej moci sa Ankara presadzuje na území západného Balkánu aj skrze ekonomickú silu. Balkánske krajiny ako transformujúce sa ekonomiky potrebujú veľa investícií. Túto potrebu si uvedomili aj turecké orgány, ktoré sa chcú viac obchodne zapájať v regióne.¹⁸ Turecké investície sa sústreďujú najmä do sféry stavebníctva, bankovníctva, komunikácií, maloobchodu a ťažobného sektora.¹⁹ Pričom zapojenie sa Turecka do vytvorenia strategického partnerstva so západobalkánskymi štátmi závisí od toho, či môže ponúkať produkty za rozumnejšie ceny ako EÚ, alebo poskytnúť zvýhodnené podmienky, ako aj priame investície. Turecké firmy sa zapojili do niekoľkých „strategických projektov“ na západnom Balkáne, ako je napríklad výstavba diaľnice Drač – Priština. Avšak priame investície Turecka na západnom Balkáne v skutočnosti predstavujú menej ako 3 % (k roku 2015) svojich celkových priamych investícií.²⁰ Turecko sa, napriek regionálnej, historickej a kultúrnej

¹⁶ REMIDDI, A.: *Turkey in the Western Balkans: Between Orientalist Cultural Proximity and Re-Orientatonof Regional Equilibria*. In: *Balkan Social Science Review*. Vol. 1, 2013, s. 221.

¹⁷ REMIDDI, A.: Ref. 16, s. 222.

¹⁸ NUROĞLU, E.; NUROĞLU, H.: *Turkey and Germany in the Balkans: Competing with Each Other?* In: *Insight Turkey*, 2019, s. 213.

¹⁹ DEMİRTAŞ, B.: Ref. 10, s. 176.

²⁰ JUSUFI, G.; UKAJ, F.: *Turkey's trade with Western Balkans: Looking beyond the Turkish foreign policy*. In: *InterEULawEast*, 2021, s. 138 – 139.

blízkosti, zatiaľ nestalo hlavným obchodným partnerom balkánskych krajín.

Mäkká moc a najmä zahraničná pomoc tak nemusí slúžiť vždy len na priamu podporu štátom, ktoré sa snažia o rozvoj, ale vo veľkej miere pomáha presadzovať geostrategické, politické, ekonomické i bezpečnostné záujmy štátu, ktorý pomocnú ruku podáva. Z toho dôvodu je nutné opatrne pristupovať a predovšetkým rozlíšiť, aké výhody štáty západného Balkánu získajú v blízkej dobe, ale hlavne to, či poskytnutie podpory nemôže poškodiť ich vlastné národné záujmy z dlhodobého hľadiska.

Prekážky pre rozvoj vzťahov západného Balkánu s Tureckom

Samotný západný Balkán stojí pred mnohými výzvami, ktoré vo viacerých ohľadoch pramenia zo zmrazených konfliktov, nevyriešených otázok či novovznikajúcich situácií. Týmto okolnostiam je bezprostredne vystavený aj vzťah regiónu západného Balkánu a Turecka. Hoci sa Turecko nebojí investícií a ako sprostredkovateľ prostredníctvom regionálnej spolupráce sa snaží prispieť k mieru a stabilite na západnom Balkáne, problémy sa vždy vyskytovali, ako v predošlej ére, tak ani v súčasnej komunikácii sa úplne nevytrátili.

Ankara využíva každú príležitosť, aby ukázala, že hlavným cieľom Turecka nie je nič iné než byť „dobrým priateľom“ všetkých balkánskych krajín. No určité politické skupiny na Balkáne veria, že tureckí politici sa snažia utvoriť priestor pre väčší neo-osmanský vplyv v regióne. Avšak od svojho vzniku Turecká republika nikdy nemala tieto ambície. Možno preto považovať neo-osmanské aspirácie za neopodstatnené.²¹ Na druhej strane, odkaz na osmanskú minulosť má v regióne rôzne konotácie, a tým pádom ovplyvňuje všetky aspekty tureckej zahraničnej politiky. Historické predsudky sú stále existujúcim fenoménom v rámci západného Balkánu.

²¹ TÜRBEDAR, E.: *Turkey's New Activism in the Western Balkans: Ambitions and Obstacles*. In: *Insight Turkey*, 2011, s. 155.

Ani ekonomická podpora štátov západného Balkánu zo strany Turecka nie je prijímaná jednoznačne pozitívne. Turecké investície sa oceňujú v oblastiach, kde prevláda vnímanie „priateľského“ Turecka, no v oblastiach, kde dominujú obavy z neo-osmanizmu sú považované skôr za akúsi ekonomickú inváziu. Tieto regióny by radšej uprednostnili nadviazanie hospodárskej spolupráce s inými západnými štátmi namiesto Turecka.²²

Turecko taktiež v súčasnosti nemá potenciál slúžiť ako príklad, resp. vzorový model modernizácie a rozvoja, ktorý by viedol štáty západného Balkánu cestou základných európskych hodnôt, najmä kvôli mnohým prípadom korupcie na vysokej úrovni, autoritárskemu štýlu vedenia štátu, útokom na slobodné médiá, väzneniu novinárov či porušovaniu ľudských práv. Popritom samo doma zápasí s chudobou i rastúcou infláciou.

Záver

Geopolitický význam západného Balkánu, o ktorý javí medzinárodné spoločenstvo aj v 21. storočí záujem, je dôležitým prvkom pri analýze vplyvu externých aktérov pôsobiacich v tejto oblasti. Hoci demokratická Európska únia predstavuje pre západobalkánske štáty najpríťažlivejšieho politického spojenca, v posledných rokoch sila pôsobenia aj východných mocností, akými sú Čína či Rusko v tejto oblasti narastá. Rovnako väzby Turecka a uplatňovanie jeho špecifickej pozície v regióne západného Balkánu, možno pozorovať naprieč minulosťou až k terajšej dobe.

Vývoj na konci 20. storočia – spojený s mnohými krízami – predstavoval obrat v zahraničnej politike Turecka, ktoré zintenzívnilo svoje hospodárske, kultúrne, politické a diplomatické vzťahy v oblasti západného Balkánu a od toho času sa usiluje v danom priestore udržať si regionálnu moc.

²² NUROĞLU, E.; NUROĞLU, H.: Ref. 18, s. 216.

Medzi nástroje využívané na presadenie vplyvu môžeme zaradiť investície do ekonomiky, keďže z tohto hľadiska má Turecko výhody geografickej blízkosti. Mäkká moc Turecka v regióne je posilnená „spopularizovaním“ tureckej kultúry (napríklad skrze televízne relácie) a prostredníctvom *Tureckej agentúry pre spoluprácu a koordináciu* sú realizované viaceré renovácie pamiatok islamského dedičstva či podpora školstva v celom regióne – najmä v moslimských oblastiach.

Pôsobenie Turecka v tejto oblasti však vedie k rôznym reakciám zvnútra aj z vonkajšieho prostredia. Naratív neo-osmanizmu zostáva najviac rozdeľujúcim prvkom spoločnosti v regióne. Na území Balkánu sa Turecko angažuje značne nerovnomerne, aj v dôsledku negatívneho vnímania minulej osmanskej hegemonie z pohľadu niektorých štátov. Zatiaľ však zostáva západný Balkán pre Turecko relevantným prvkom spolupráce.

Literatúra:

- BUCHER, S.; IŠTOK, R.: *Geopolitická poloha Srbska ako potenciálny dezintegračný činiteľ*. In: Geografický časopis. 1/2015, s. 63 – 83.
- DEMİRTAŞ, B.: *Turkey and the Balkans: Overcoming Prejudices, Building Bridges and Constructing a Common Future*. In: PERCEPTIONS – JOURNAL OF INTERNATIONAL AFFAIRS. Vol. 18, No. 2, 2013, s. 163 – 184. [online], [cit. 10/05/22]. Dostupné na internete: <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/816141>>.
- DABROWSKI, M.; MYACHENKOVA, Y.: *The Western Balkans on the road to the European Union*. Brusel: Bruegel, 2018. [online], [cit.20/04/22]. Dostupné na internete: <https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2018/02/PC-04_2018.pdf>.
- EUROPEAN COMMISSION: *Western Balkans – Policy background*. [online], [cit.10/05/22]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/strategy-2020-2024/europe-world/international-cooperation/western-balkans_en>.

- GABRIELOVÁ, P.: *Vývoj regiónu západného Balkánu a jeho vzťahov s Európskou úniou*. In: *Medzinárodné vzťahy*. 1/2012, roč. 10, s. 191 – 205. [online], [cit.26/04/22]. Dostupné na internete: <<https://fmv.euba.sk/RePEc/brv/journal/MV2012-1.pdf>>.
- HUNTINGTON, S. P.: *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 2001, 1. vyd., 447 s.
- JUSUFI, G.; UKAJ, F.: *Turkey's trade with Western Balkans: Looking beyond the Turkish foreign policy*. In: *InterEULawEast*. Vol. 8, No. 2, 2021, s. 133 – 160. [online], [cit. 12/04/22]. Dostupné na internete: <<https://hrcak.srce.hr/file/392855>>.
- NUROĞLU, E.; NUROĞLU, H.: *Turkey and Germany in the Balkans: Competing with Each Other?* In: *Insight Turkey*. Vol. 21, No. 2, 2019, s. 211 – 236. [online], [cit. 10/05/22]. Dostupné na internete: <<https://www.insightturkey.com/file/1164/turkey-and-germany-in-the-balkans-competing-with-each-other>>.
- REMIDDI, A.: *Turkey in the Western Balkans: Between Orientalist Cultural Proximity and Re-Orientation of Regional Equilibria*. In: *Balkan Social Science Review*. Vol. 1, 2013, s. 217 – 232. [online], [cit. 26/04/22]. Dostupné na internete: <<https://js.ugd.edu.mk/index.php/BSSR/article/view/590/566>>.
- RYCHLÍK, J. (a kol.): *Mezi Vídní a Cařihradem: Utváření balkánských národů*. Praha: Vyšehrad, 2009, 1. vyd., 399 s.
- SHEHU, R.: *Next generation Turkey and its foreign policy in the Western Balkans*. [online], [cit.12/04/22]. Dostupné na internete: <<https://idmalbania.org/next-generation-turkey-and-its-foreign-policy-in-the-western-balkans/>>.
- ŠESTÁK, M. (a kol.): *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, 756 s.
- TÜRBEDAR, E.: *Turkey's New Activism in the Western Balkans: Ambitions and Obstacles*. In: *Insight Turkey*. Vol. 13, No. 3, 2011, s. 139 – 158. [online], [cit.10/05/22]. Dostupné na internete: <<https://www.insightturkey.com/file/655/turkeys-new->

activism-in-the-western-balkans-ambitions-and-obstacles-summer-2011-vol13-no3>.

ÜRET, G.: *Erdogan in Sarajevo: It's my Party and I'll campaign in Europe if I want to*. In: European Western Balkans. [online], [cit.24/04/22]. Dostupné na internete: <<https://europeanwesternbalkans.com/2018/06/05/erdogan-sarajevo-party-ill-campaign-europe-want/>>.

VRAČIĆ, A.: *Turkey's Role in the Western Balkans*. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, 2016. [online], [cit.26/04/22]. Dostupné na internete: <https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2016RP11_vcc.pdf>.

Differences in reporting on protest actions by government friendly and independent online news portals in Hungary

Virag Havasi

In Hungary the ruling party has been in power for 12 years with a two-thirds parliamentary majority and created a system of illiberal democracy. The government has a small but stable majority among the voters in which the government's communication strategy has its role. To illustrate this, we examine the structure of the media market and news reading habits in Hungary and also how three popular Hungarian news portals reported on protest actions during 2019-2020. We found that the pro-government origo.hu reports on protest actions with less news, and if they do, they do so in a way that reflects the government's values. The other two news portals report relevant information in detail, but there are also signs that they mostly avoid news related to protest actions favorable to the government. The effectiveness of protest actions are very low in the country.

Introduction

A political turning point occurred in Hungary in 2010. At that time, the center-right *Fidesz* party came to power of two-thirds parliamentary support and has rewritten Hungary's domestic and foreign policies since then. The Prime Minister himself calls the emerging system as illiberal democracy. The ruling party places a lot of emphasis on successful government communication, which has several typically one-sided channels. Giant poster campaigns, pseudo-surveys called national consultations on specific, politically relevant topics, and the control of an increasingly large part of the press are the elements of the government's communication policy. The latter took place partly through legal means and partly through the construction of a government-friendly press empire, parallelly to which fewer and fewer opposition or independent media players remained on the market. The public service media has also lost its impartiality.

Since then, the support of the government has been stable, over 50%, with which *Fidesz* has preserved its two-thirds majority and thus the

possibility to shape Hungary's laws as it pleases. However, after the 2018 elections, different forms of protests and campaigns increased, dissatisfaction with the government's policy was manifested in more and more areas. Protest actions draw attention to problems and make them a topic of conversation in the public sphere. Therefore, it is a very important question how they are presented and whether these events are presented at all in the news.

In the study we examine how three popular Hungarian news portals reported on protest actions during 2019-2020, one of which is the government's mouthpiece. We begin the study with an overview of general trends in the public sphere and we present the peculiarities of the Hungarian press market and the news reading habits of consumers.

The structure and roles of the public sphere

According to *Habermas*¹ the public sphere is an arena where citizens come together, exchange opinions regarding public affairs, discuss, deliberate, form public opinion. It is a training ground for democracy. With the spread of book printing, literacy, printed and then electronic media more and more people have become well-informed and at the same time can be mobilized for different causes. Along with the expansion of technical possibilities, the demand for information has also increased, the right to information has been recognised as a fundamental right. The power of information is shown by the concept of media as the fourth branch of power. According to this theory, the media is able to shape public opinion, exert pressure, control power, and hold it to account. At the same time, mass media have a potential for manipulation, as *Habermas*² put it: by the 20th century the public

¹ HABERMAS, J.: „A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Vizsgálódások a polgári társadalom egy kategóriájával kapcsolatban.” Budapest: Századvég – Gondolat, 1993.

² HABERMAS, J.: „A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Vizsgálódások a polgári társadalom egy kategóriájával kapcsolatban”. Budapest: Századvég – Gondolat, 1993.

sphere was re-feudalized. The role of the "people" is only to legitimize the decisions made independently of them through the elections.

When the Internet appeared, it carried the promise of fulfilling utopias related to the expansion of democracy. In the public discourse space of the Internet, the average person can turn from a passive observer to a participant. Thanks to social media, opinions and voices that have been marginalized so far can be amplified now, the existing power relations may weaken, the agenda-setting monopoly of the mainstream media is declining.³

As a result of technological changes, the possibility of access to information has expanded, at the same time, navigating through the abundant sources of information and filtering the truth of the information have become problematic. Preventing the spread of fake news has become a serious challenge. Content production has also become democratized, but there is no guarantee for content producers that anyone will read (listen, watch) them.

It is now clear that the web.2 has not led to a better- informed public, an increase in political participation and an increase in rational debate.⁴

In addition to the problems mentioned above, it is typical for people to fall into an opinion bubble. They surround themselves with like-minded people, delete, ban or mute friends whose shared content they disagree with. This process is strengthened by the fact that the machine algorithm also recommends content that people already like.⁵

All this is in line with *Joseph T. Klapper's*⁶ selective perception and retention media theory, according to which individuals prefer news sources that confirm their own opinions, and they either exclude or delay the admission of those which are contrary to their views.

³ GERENCSE P.; SZÜTS Z.: „A társadalmi nyilvánosság webkettes szerkezetváltása.” In: JEL-KÉP: KOMMUNIKÁCIÓ KÖZVÉLEMÉNY MÉDIA 2/2020, p. 39-52.

⁴ GERENCSE P.; SZÜTS Z.: „A társadalmi nyilvánosság webkettes szerkezetváltása.” In: JEL-KÉP: KOMMUNIKÁCIÓ KÖZVÉLEMÉNY MÉDIA 2/2020, p. 39-52.

⁵ GERENCSE P.; SZÜTS Z.: „A társadalmi nyilvánosság webkettes szerkezetváltása.” In: JEL-KÉP: KOMMUNIKÁCIÓ KÖZVÉLEMÉNY MÉDIA 2/2020, p. 39-52.

⁶ KLAPPER, J.: „*The effects of mass communication.*” Free Press, 1960.

Press market and news reading habits in Hungary

In Hungary after the change of government in 2010 with a two-thirds parliamentary majority, a new constitution was created and many related laws were changed, including the regulation of the media. A government-dominated media authority was established and the media market was completely reorganized. One or two independent media organisations still operate, but when the Central European Press and Media Foundation (KESMA) was established in 2018, it gained control over 400 media companies.

Where do Hungarian citizens get information from? According to the 2018 Digital News Report⁷ the reading of the printed press is very limited in Hungary. It is typical only of 20% of the respondents. 70% of people get their information from television news and 87% from online sources. 60% of the consumers also get news through social media. The content shared on Facebook was previously produced by other portals, so there is an overlap between news sites and news circulating on social media. Messaging channels are also used for reading the news, albeit in a low proportion, 11% of the respondents do this. Someone typically first comes across a piece of news on Facebook, but then starts discussing it in private groups and sharing it on messaging channels (in Hungary mostly on Messenger).⁸

Hungarian news consumers are characterized by low level of trust. Overall, 29 % of those surveyed trust the news in general, however in relation to the news found in the search engine, the trust level is higher (41 %). This places the country in 35th place out of the 37 examined countries. The average trust rate is 44%. Despite the low level of trust, 43 % of the people in Hungary share news via social media or email. (Habók, 2018)

⁷ Written by the British Reuters Institute for the Study of Journalism

⁸ HABÓK, L.: „Honnan fogyasztják a híreket a magyarok?” In HWSW. [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <<https://www.hsw.hu/hirek/58976/hirfogyasztas-media-facebook-kozossegi-media.html>>.

In Hungary 77.5% of people over the age of 15 are real users (who have visited any internet content from Hungary measured by the DKT⁹). Magazines reach the most users, but people spend the most time on news sites, averaging 4:02 minutes per quarter, more than on social media platforms (where they spend 2:32 minutes).¹⁰

Research methodology

In the case of three selected news portals, we searched for the expressions “demonstration”, “petition”, “signature collection”, “requesting data of public interest” as well as “strike” and examined how many hits we had, about which events, and how the news was presented.

We chose the years 2019-2020 for analysis, the reason being that 2018 was the year of the national parliamentary election, and 2021 is the year before the next election. This was the year when the opposition held Hungary's first primary election, which created a specific political environment and the press focused more on these events (apart from covid-related news).

The hvg.hu is the online site of an economic weekly, an independent, professional media organ. The index.hu and origo.hu have government related ownership, but while the former has an independent attitude, the latter is a mouthpiece for government propaganda.

All three are among the ten websites in Hungary with the most Internet users. Index.hu reaches 67.2% of users (second place), followed by origo.hu (65,6%, third) and hvg.hu with its 54% occupying the tenth place.

⁹ Digitális Közönségmérési Tanács/ Digital Audience Measurement Council

¹⁰ DKT: „*Internetes közönségmérési adatok (2021. IV. negyedév)*“ In NMHH. [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <https://nmhh.hu/cikk/226391/Internetes_kozonsegmeresi_adatok_2021_IV_negyedev>.

Origo.hu regularly claims that the other two sites are "fake news factories" and "propaganda sites". In one article, they also explain that in their opinion there is no such thing as value neutral journalism, it is just a myth based on lies invented to sell lies more effectively as truth."¹¹

The other two examined sites usually do not pay attention to origo.hu, but if they do so, they mark it with the adjective "pro-government propaganda media".¹²

Demonstrations

In Table 1. we can see how many articles were published about demonstrations on the three examined news portals during 2019-2020, and how many of them were related to Hungary.

It can be seen at a first glance, that origo.hu reports significantly fewer demonstrations, and the same is true for Hungarian-related demonstrations as well.

¹¹ SZALMA, G.: „Kálmán Olga és a többiek.” In: Origo.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <<https://www.origo.hu/itthon/20190703-kalman.html>>.

¹² HVG.HU: „Zúgott a „hazudtok - Tüntetést tartottak a TV2 székházánál László Imre mellett.” In: hvg.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20191002_Zugott_a_hazudtok__Tuntetest_tartottak_a_TV2_szekhzanal>.

Table no. 1: The number of hits on the search term "demonstration" on the three analyzed news portals in 2019- 2020

	2019 all results	2019 Hungary related results	2020 all results	2020 Hungary related results
<i>origo.hu</i>	141	59	159	28
<i>index.hu</i>	1168	424	1076	158
<i>hvg.hu</i>	1940 (!)*	1940 (!)*	1877(!)*	1877(!)*

Source: hvg.hu, origo.hu, index.hu

* The hvg.hu's search engine for the search term "tüntetés" (demonstration) also brought up the news when „kitüntettek valakit” (someone was awarded), " figyelmével tüntetett ki " (honored with her attention), „feltüntet” (indicate). Since there is a huge amount of writing involved, we did not manually sort out these articles, but looked for specific topics and looked at the style and content of hvg.hu which was similar to index.hu's.

In Table 2. we show the triggers that led to the demonstrations and how many news stories covered the demonstration on the given topic on origo.hu and index.hu. Only those triggers are included in the table which were reported by both portals, while the cases that were dealt with only by one or the other are presented after the table.

Table no. 2: Content of news on demonstrations in 2019- triggers and number of news regarding a given topic

Trigger, subject of the demonstration	origo.hu	index.hu
<i>Law on overtime</i>	3	74
<i>The prime minister's inaugural speech</i>	1	22
<i>Decisions in criminal proceedings in connection with previous demonstrations</i>	23	26
<i>Education</i>	4	16
<i>Reorganization of the operation of the Hungarian Academy of Science</i>	1	19
<i>Erdogan's visit to Budapest</i>	2	11
<i>Legislation on homelessness</i>	1	7
<i>Legislation on culture</i>	10	6
<i>Sustainable development</i>	3	42
<i>Pride demonstration</i>	1	1
<i>Supporting the organization of the World Athletics Championships in Budapest</i>	1	1

Source: origo.hu, index.hu

The demonstration against *Péter Gothár* was reported only on origo.hu. He is a theater director who had a harassment case in a theater maintained by the opposition city administration.

The demonstration for *Salvini* was reported only on origo.hu. The Hungarian Prime Minister has an ambition to create an antiglobalist coalition among European right wing extremist parties, in which *Salvini's* party could have a place.

Only origo.hu reported on the so called „Peace procession”, which is a regularly held demonstration of sympathy for the government organized by a Hungarian GONGO (government-sponsored non-governmental organization).

Only index.hu had news about the protests:

- that broke out due to the scandals of politicians from the ruling party (Borkai, Pikó, Kövér),
- about the March 15¹³ demonstration (15 news),
- about the successful protest actions of the LMBTQ community in Ásotthalom,
- about a banned anti-Gypsy march planned by a far-right organization on Törökszentmiklós.

Table no. 3: *Content of news on demonstrations in 2020- triggers and number of news regarding a given topic*

<i>Trigger, subject of the demonstration</i>	<i>origo.hu</i>	<i>index.hu</i>
<i>Transformation of the University of Theater and Film Arts (SZFE)</i>	8	64
<i>Horning demonstration against enabling act¹⁴</i>	8	21
<i>The replacement of the head of Index.hu</i>	1	3

Source: origo.hu, index.hu

In 2020, the year of COVID, there were far fewer demonstrations than the previous year. Because of the restrictions, it was not even possible to organize a demonstration in certain periods of the year. As a result, creative forms of protests have also appeared, such as online demonstrations or car demonstrations.

The most significant campaign of the year was the struggle of the students and teachers of the University of Theater and Film Arts. They even occupied a building of the university and operated it as a free space.

¹³ A National Day in Hungary.

¹⁴ The government became authorized to govern by decree during the emergency due to covid.

Only origo.hu covered the racist statements of an opposition politician (7 times).

In contrast, protest actions related to the sustainable development only appeared on index.hu (9 times: against investments in Göd, Tata, Velence lake) similar to the protest actions in Gyöngyöspata concerning Roma people (7 times). There were some news on index.hu about demonstrations on a wide variety of topics, like:

- an online protest over the enabling act,
- demonstration against *Emőke Bagdy* due to her negative comments regarding the book "Fairytale for Everyone",¹⁵
- demonstration organized because of the new National Core Curriculum,
- demonstration in support of a resident of Children's town of Fót, who wrote a rap song in protest against the closure of the children's town and was punished by the same institution for that,
- demonstration due to the Budapest Party Quarter (Bulinegyed)
- Black lives matter Budapest demonstration,
- demonstration in Budapest supporting Polish women's rights
- demonstration against 5G,
- demonstrations related to the demand for a wage increase (Dunaferr, MÁV, Magyar Posta),
- demonstrations of anti-maskers,
- far right protests („Vesszen Trianon”, Extreme right memorial tour).

There is a striking difference in what kind of event appears on news portals and how often: origo.hu covers fewer events, and if it does, it is less frequent - thus diminishing the importance and existence of protest actions and thus dissatisfaction. Origo.hu writes a disproportionate

¹⁵ A book with fairy tale transcripts by contemporary authors with their characters belonging to various marginalized groups

number of articles about matters in accordance with its values. Index.hu and hvg.hu reported on a wide variety of demonstrations, would they be matters of particular or local importance.

Concerning the ways events are presented we have established the following. Articles of index.hu's reveal the reason and course of the demonstrations. On origo.hu we usually do not find out the reason for the demonstration, but instead we "find out" the "scapegoats" *George Soros*, *Ferenc Gyurcsány* or *Ákos Hadházy* who are usually behind the demonstrations, i.e. they initiated the demonstrations, which was obviously not the case. According to government propaganda, *George Soros* aims to undermine Hungarian democracy through NGOs and settle immigrants. *Ferenc Gyurcsány* is a left-wing ex-prime minister and controls all opposition politicians according to the government's communications. *Ákos Hadházy* is an anti-corruption activist.

As an illustration, here is an example, which is the ministry's position on the teachers' demonstration sent to the MTI National Press Service: "*The demonstration announced today by the trade union of teachers and other trade unions once again serves the political goals of the opposition and the Soros network, not the one of teachers, especially not the goals of children.*"¹⁶ Origo.hu puts it more strongly: Teachers "*are not protesting against the government, but for even higher wages,*¹⁷ so it is outrageous that the opposition and the Soros network have joined the Saturday event and again they only want to use teachers for their own political purposes."¹⁸

¹⁶ HVG.HU: „Az Emmi a pedagógustüntetésről: S.O.R.O.S.” In: *hvg.hu*. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at:

<https://hvg.hu/itthon/20191122_Az_Emmi_a_pedagogustuntetesrol_SOROS>.

¹⁷ Teacher salaries are the lowest here among the OECD member EU countries, and are only 58-66 percent of the salaries of other professionals. EC: „2022. évi országjelentés-Magyarország.” In *ec.europa*. [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2022-european-semester-country-report-hungary_hu.pdf>.

¹⁸ ORIGO.HU: „A kormány megbecsüli a pedagógusokat és kész megvizsgálni további bérigényeiket.” In: *origo.hu*. [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <<https://www.origo.hu/itthon/20191130-emmi-itm-a-kormany-megbecsuli-a-pedagogusokat-es-kesz-megvizsgalni-tovabbi-berigenyeiket.html>>.

On origo.hu, there were only two pieces of news related to sustainable development, both about the climate demonstration. In one of the articles origo.hu points out that the left has shifted the otherwise important question of climate change to a political level, as a result of which even more money flows to left-wing civil society organizations¹⁹ (Whereas the reality is rather the opposite, it is less and less.) The other article downplays the importance of climate change: "*An outraged parent wrote a letter to Origo about how children (including his son) are being terrorized in a Budapest high school, in order to participate in the next event of left-wing climate hysteria, the 'climate strike' on Friday*".²⁰

From the articles of origo.hu we usually do not know what happened at the demonstration, unless one of the participants made a mistake (e.g. the speaker read the national anthem and did not say it by heart, or there was a spelling mistake on a poster). If few people participated in a demonstration, that is also highlighted- emphasizing the low support of dissatisfaction.

Origo.hu highlighted how the Budapest traffic was paralysed by the anti-Erdogan demonstration. Besides the demonstration a diplomatic event and a big football match took place on the same day and the otherwise congested traffic in Budapest drowned in chaos.

The origo.hu articles are further characterized by the mocking tone, the use of permanent adjectives and the use of nicknames.

Origo.hu has an article that discredits the demonstrations in general. „*The professional rioters of Momentum and Párbeszéd*²¹, trained in foreign courses, try to provoke police intervention for the sake of spectacular images

¹⁹ ORIGO.HU: „*Agresszív, hisztérikus kampánnyal terrorizálják a gyerekeket az iskolákban is a klímaaktivisták.*” In: origo.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <<https://www.origo.hu/itthon/20190926-fridays-for-future-harmadik-budapesti-globalis-klimasztrajk.html>>.

²⁰ HVG.HU: „*Gyurcsány ellopta a show-t a klímaünetés előtt*” In: hvg.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20191129_Gyurcsany_ellopta_a_showt_a_Fridays_for_Future_vonulas_elott>.

²¹ Opposition parties.

both on the street, and in the Parliament using among other things the methods of Szrgya Popovics, the father of the so-called color revolutions.”²²

Petition, signature collection

In the Hungarian legal system complaints, suggestions and requests submitted individually or collectively to state and local government bodies must be dealt with and a response is mandatory.²³ A group petition signed by the masses has more pressure exerting power.

In 2012 the USAID-ICNL (2012) report on civil society stated that petitions in Hungary have almost disappeared because they have no effect, there is no point in submitting them. Since then the situation has changed. In 2018 the “aHang” campaign platform and its sister site “SzabadaHang” were created, where anyone can start petitions and campaigns independently. Today nearly 5 percent of domestic Internet users has joined the platform and has become a shaper of Hungarian public life.²⁴ Starting an online petition is very easy, it is also possible on other sites besides SzabadaHang²⁵

Both the number of petitions and news reports about them increased during the examined period. It can also be observed that in cases where there is a demonstration, a petition is almost certainly submitted.

During the research we searched for both the terms “petition” and “signature collection” on the websites. (See Table 4.) On origo.hu the results are the same for the two search terms and there is a lot of overlap in the case of the other two portals as well.

²² ORIGO.HU: „Csak a botránykeltésben jó a balliberális ellenzék.” In: origo.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: < <https://www.origo.hu/itthon/20191230-parbeszed-momentum-botranykeltes-akciozas.html>>.

²³ Basic law (constitution), 2013. CLXV Law on Complaints and Public Interest Disclosers.

²⁴ <<https://ahang.hu/rolunk/>>.

²⁵ <<https://szabad.ahang.hu/>>.

<<https://www.jotform.com/hu/form-templates/category/petition>>.

<<https://www.openpetition.eu/>>.

<<https://www.peticiok.com/>>.

Table no. 4: The number of hits on the search terms „petition”, „signature collection” and „request for data of public interest” on the analyzed news portals in 2019 and 2020

	<i>petition</i>	<i>signature collection</i>	<i>petition</i>	<i>signature collection</i>	<i>request for data of public interest</i>	<i>request for data of public interest</i>
	2019	2019	2020	2020	2019	2020
<i>origo.hu</i>	1	1	63	63	8	1
<i>index.hu</i>	70	75	n.a.	n.a.	61	51
<i>hvg.hu</i>	106	186	75	39	104	135

Source: origo.hu, index.hu hvg.hu

In 2019 the only news from origo.hu regarding petition and signature collection is that the signature collection for joining the European Public Prosecutor's Office (on the initiative of Hadrázy) served to build a database, and the process was problematic in relation to data management.

Most of the news about petitions on hvg.hu²⁶ is related to demonstrations: 6 pieces of news were published about the petition related to education (and the so-called black umbrella demonstrations), 15 concerning the petition related to the “slave law”, and another 6 about the petition in connection with the law on culture.

²⁶ We analyse the hits of hvg.hu as there were no hits on the searched terms on index.hu in 2020, however there were news regarding petitions (when we looked for certain topics, we found them).

A lot of news (8) were published about the petition directed to the Hungarian State Railways and other related protest actions by a creative local advocacy group, the Mátészalkaleaks.

Even more (13) news covered the petition against a Coca Cola advertisement, in which the product was advertised with same-sex couples.

These last two petitions and other related protests were able to attract that much media attention thanks to their interesting nature, not to their national importance.

Hvg.hu reported quite a lot of news about petitions related to sustainable development (petitions requiring the signing of the climate targets plan, shutting down the power plant in the Mátras, petitions against animal torture, fast fashion, the cut down of trees on Normafa and for protection of oceans).

In 2020, the two news sites became more balanced in terms of the number of news reports on petitions, however one third of the news on origo.hu reported on the status of the *Székely* petition.²⁷

Petitions related to the pandemic were covered in less news by origo.hu, moreover, among the many petitions, these were only about the collection of signatures against the Russian and Chinese vaccine, as well as the petitions launched in connection with the restrictions on local governments.

²⁷ This is a European Union petition, to achieve that native national minorities of member states can apply directly for European Union grants as subjects.

Table no. 5: Content of news on petition and signature collection in 2020-
topics and number of news regarding a given topic

Topics	<i>origo.hu</i>	<i>hvg.hu</i>
<i>Székely petition</i>	26	5
<i>Supporting the Liget project</i>	3	1
<i>Harbour of Csopak</i>	1	1
<i>Covid-2019</i>	6	28

Source: *hvg.hu*, *origo.hu*

The news published only on *origo.hu* was about petitions that fit the government's values:

- against *Gyurcsány* initiated by *Rákay Filip* (25),
- against the decisions of mayors belonging to the opposition (6),
- against the Istanbul Convention (1),
- Supporting *Bagdy Emőke* (2).

In 2020, the most news (11) on *hvg.hu* was on the petition related to the SZFE case.

Also this year the news site dealt with a relatively large number of petitions (15) related to sustainable development (petitions for refilling in DM-Rossmann, against fur, usage of PET bottle, against investments like TE campus, Tata, mine opening in Pilismarót, Hajógyári sziget, Liget project).

Hvg.hu gave an account of stories (7) about the petition launched against *Szilárd Demeter's*²⁸ statements.

In 2020, there were petitions related to policy decisions appearing on *hvg.hu*, like the petition concerning public education. Nine news dealt with the petition against the new National Core Curriculum and there was also more news (7) about the petition launched against the planned change in the adoption rules. Workers of the social sector and

²⁸ Director General of Petőfi Literary Museum, writer, publicist.

pedagogues submitted a petition for a wage increase, there were a total of news reports (6) on these on hvg.hu.

This year could also see an apparently funny news (in 5 articles): some demanded the restarting of Lada niva production.

In reporting on petitions the main difference between origo.hu and the other two sites was the number and content of the presented petitions.

Origo.hu reported almost exclusively on petitions in line with the values and interests of the government, with the exception of two cases. One article challenged the purpose of a petition launched by an opposition politician. The other was about a petition that had become outdated because it had achieved its goal (investment in the Harbour of Csopak). The other two pages barely reported on the petitions appearing on origo.hu. It was also possible to sign the petitions in question on the origo.hu website.

Requests for data of public interest

One of the means to exercise control over governments and municipalities is the publicity of data of public interest. After 2010 it became a regular practice in Hungary that the claimant only got access to data of public interest if they used the legal way and turned to the court. The relevant law²⁹ has changed twice in the meantime making access to data of public interest even more difficult. In 2013 it became possible to refuse the release of data if either the request is general or fulfilling this request would make the operation of the data controller impossible. In this case the applicant must make the request more specific. The government politicians wanted to block "abusive" data requests with this regulation.³⁰ Since 2015 it has become possible for the competent bodies to ask for reimbursement for the answer. The

²⁹ „Magyarország alaptörvénye”- the current constitution and Act 2011. CXII.

³⁰ HVG.HU: „Sürgős eljárásban fogadták el az információszabadságot korlátozó törvény.” In: hvg.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20130430_Surgos_eljarasban_fogadtak_el_az_informac>.

National Data Protection and Freedom of Information Authority has received numerous complaints, which disputed the basis or amount of the reimbursement and which were often justified.³¹ In many cases the court declared that the reimbursement was excessive.³²

In Table 4., we can see that origo.hu reports very little about the request of public interest data, compared to the other two sites. In their content these are data requests that serve the interests of the government like in 2019: *Olga Kálmán's*³³ salary, debts of the municipality of Zugló,³⁴ subsidies paid by the Asylum, Migration and Integration Fund.

In 2020 origo.hu reports on one of the data requests of the Hungarian Helsinki Committee in the way that it labels the organisation as a *Soros*-organisation. On the other hand, according to the paper, the purpose of the data request is to obtain the data of prisoners in order to gain new clients and speed up the “prison business.”³⁵

Hvg.hu and index.hu reports on a large number of data requests and their results on a wide variety of topics, the analysis of which exceeds the scope of this article.

Strikes

The Hungarian society is inactive regarding labour disputes, even though there are many grievances of a labour nature. According to the 2020 report of the International Trade Union Confederation (ITUC)

³¹ OROSZI, B.: „Milliókat kért két minisztérium néhány adatigénylés megovalaszolásáért.” In: hvg.hu. [online], [cit. 03/05/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20190911_Milliokat_kert_ket_miniszterium_nehany_adatigenyles_megvalaszolasaert>.

³² TI: „Újabb pert nyertünk: Az EMMI nem kérhet pénzt a Tao.-adatokért!” In transparency.hu. [online], [cit. 03/05/2022]. Available at: <<https://transparency.hu/hirek/ujabb-pert-nyertunk-az-emmi-nem-kerhet-penz-ta-tao-adatokert/>>.

³³ Journalist who took role in the opposition led municipality of the capital.

³⁴ Municipality led by the opposition.

³⁵ Compensation lawsuits have been going on against Hungary for years due to unsatisfactory prison conditions.

workers' rights are regularly violated in Hungary: on a scale of 6, the country was rated 3 in terms of legal security for employees.³⁶

Together with its peers in the region Hungary is among the countries where the number of lost hours per 1,000 paid employees per year is the lowest. According to the KSH data (see Table 6.), the negative peak in terms of the number of strikes in Hungary occurred in the year 2014, when there was no strike, but only one and two strikes were organized in the years before and after that respectively. The 12 strikes in 2019 can be considered exceptional, after which the number of strikes decreased again to 2.³⁷ The background to this was the protests triggered by the so called “slavery act” in 2018, which stimulated other labor actions as well. In 2019, in addition to the 12 strikes held, there were several threats of strikes and preparations for strikes.

Table no. 6: *Strikes in Hungary 2011-2021*

2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
011	012	013	014	015	016	017	018	019	020	021
1	3	1	0	2	7	5	6	12	2	4

Source: ksh.hu

The Hungarian is one of those societies in which citizen activity is at a low level. In 2016, 4.6% of respondents signed petitions, participated in meetings, or became active in political groups, parties, and unions in other ways.³⁸ Hungarians are particularly negative about strikes.

According to the results of a survey in 2015 carried out among employees in the private sector, 54 % of employees consider it

³⁶ ITUC: „2020 ITUC Global Rights Index. The World’s Worst Countries for Workers.” In ituc. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_globalrightsindex_2020_en.pdf>.

³⁷ <https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0073.html>.

³⁸ Are you active citizen? 14/09/2017.

acceptable to go on strike to protect their interests, but 57% of them would not participate in a specific strike under any circumstances, and 32% of them would do only directly in matters directly concerning them. (Dabis et al, 2015)

Table 7. shows how many times the three examined news sites covered strikes in 2019-2020. We can see that there was significantly more strike news on hvg.hu, but this is due to its profile, since it is an economic site.

Table no. 7: *The number of hits on the search terms „strike” on the analyzed news portals in 2019 and 2020*

	2019	2020
<i>origo.hu</i>	23	4
<i>index.hu</i>	142	51
<i>hvg.hu</i>	362	53

Source: hvg.hu, index.hu, origo.hu

Origo.hu reported on the strikes in foreign-owned companies, but apart from that, it presented the strike as a political weapon in the hands of the opposition. It also presented a research result according to which 55% of Hungarians are against a general strike and 60% of those interviewed believe that the motivation for opposition strikes is to gain power and not acting against the overtime law, for the sake of people.³⁹

In every case hvg.hu reports on the events leading up to the strike, the reasons for the strike and the demands, the course of the strike, the negotiations, the results achieved, and also the possible aftermath of the strikes, i.e. it also carries out follow-ups.

³⁹ BODRÁCS, B: „A magyarok döntő többsége elutasítja a sztrájkot és az ellenzéki színészkedést.” In: origo.hu. [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <<https://www.origo.hu/itthon/20190118-sztrajk-ellenzeki-politikusok-szineszkedesei-kutatas-szazadveg.html>>.

Conclusion

In Hungary official government communication always has a core, a short, well-understable slogan, which is widely used on billboards, in political ads and speeches. In the examined period this message was "Hungary performs better", which was recently replaced by the message "*Hungary is moving forward, not backward*". The protest actions show that the country is not doing so well after all, refuting the official message. They inform about the territories where dissatisfaction exists. Therefore it is in the interest of the government that these protest actions should be as little visible as possible and that their content as little known as possible.

Our analysis shows that the pro-government origo.hu reports on the protest actions with less news and even if they do, they do it in a way that reflects the government's values.

In our opinion the other two news portals report relevant information in details, but here too we can see signs that they mostly avoid reporting news regarding protest actions that is favorable to the government.

The effectiveness of protest actions is currently very low in the country. In 2019 the strikes held at multinational companies were typically successful, but there were cases where the strike was followed by retaliation (at the Chinese-owned Hankook), and there was also an unsuccessful strike in the less developed region of Eastern Hungary (S.E.G.A.).

Strikes organized by public employees usually fail- there were strikes among municipal civil servants, theater employees, and an agreement made the strike by the capital's transport company unnecessary. Social workers and teachers could not even go on strike due to legislative restrictions.

There was some success in local struggles as a result of demonstratuions and petitions, but hardly any results at the national level. A partial result was achieved in the aftermath of the campaign against the amendment of the cultural law.

The purpose of data requests of public interest is to obtain information and make it known as widely as possible. It is difficult to judge the success of this. Its significance is shown by the countless lawsuits related to requests of data of public interest: the offices often try to withhold information; in response activists and anti-corruption organizations sue them.

In Hungary the ruling party has been in power for 12 years with a two-thirds parliamentary majority throughout, which is facilitated by the peculiarities of the electoral law. A narrow majority of the population supports the ruling party, while the other half is divided or indifferent to politics. The reasons for this are complex, but the government's propaganda machine has an indisputable "merit" in this success.

Literature:

- BODRÁCS, B: „A magyarok döntő többsége elutasítja a sztrájkot és az ellenzéki színészkedést.” In: *origo.hu*. [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <<https://www.origo.hu/itthon/20190118-sztrajk-ellenzeki-politikusok-szineszkesei-kutatas-szazadveg.html>>.
- ERZSÉBET-FELEKY, D; LŐRINCZI, G.; ROSSU, J.; BALÁZS-RUZS MOLNÁR K.: „Elemző tanulmány az új Munka Törvénykönyvének hatásvizsgálata.” In *docplayer.hu* [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <<https://docplayer.hu/4784032-Elemzo-tanulmany-az-uj-munka-torvenykonvenek-hatasvizsgalata.html>>.
- DKT: „Internetes közönségmérési adatok (2021. IV. negyedév) In NMHH [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <https://nmhh.hu/cikk/226391/Internetes_kozonsegmeresi_adatok_2021_IV_negyedev>.
- EC: „2022. évi országjelentés- Magyarország.” In *ec.europa*. [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2022-european-semester-country-report-hungary_hu.pdf>.

- GERENCSÉR, P; SZÚTS, Z.: „A társadalmi nyilvánosság webkettes szerkezetváltozása.” In: JEL-KÉP: KOMMUNIKÁCIÓ KÖZVÉLEMÉNY MÉDIA 2/2020. s. 39-52.
- HABERMAS, J.: „A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Vizsgálódások a polgári társadalom egy kategóriájával kapcsolatban.” Budapest: Századvég – Gondolat, 1993.
- HABÓK, L.: „Honnan fogyasztják a híreket a magyarok?” 2018. június 19. [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <<https://www.hsw.hu/hirek/58976/hirfogyasztas-media-facebook-kozossegi-media.html>>.
- HVG.HU: „Gyurcsány ellopta a show-t a klímaitűntetés előtt” In: hvg.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20191129_Gyurcsany_ellopta_a_showt_a_Fridays_for_Future_vonulas_elott>.
- HVG.HU: „Sürgős eljárásban fogadták el az információszabadságot korlátozó törvényt.” In: hvg.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20130430_Surgos_eljarasban_fogadtak_el_az_informac>.
- HVG.HU: „Zúgott a „hazudtok - Tüntetést tartottak a TV2 székházánál László Imre mellett.” In: hvg.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20191002_Zugott_a_hazudtok_Tuntetest_tartottak_a_TV2_szekhazanal>.
- HVG.HU: „Az Emmi a pedagógustüntetésről: S.O.R.O.S.” In: hvg.hu. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20191122_Az_Emми_a_pedagogustuntet_esrol_SOROS>.
- ITUC: „2020 ITUC Global Rights Index. The World’s Worst Countries for Workers.” In ituc. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_globalrightsindex_2020_en.pdf>.
- KLAPPER, J.: *The effects of mass communication*. Free Press, 1960.

- ORIGO.HU: „A kormány megbecsüli a pedagógusokat és kész megvizsgálni további bérigényeiket.” In: *origo.hu*. [online], [cit. 04/05/2022]. Available at: <<https://www.origo.hu/itthon/20191130-emmi-itm-a-kormany-megbecsuli-a-pedagogusokat-es-kesz-megvizsgalni-tovabbi-berigenyeiket.html>>.
- ORIGO.HU: „Agresszív, hisztérikus kampánnyal terrorizálják a gyerekeket az iskolákban is a klímaaktivisták.” In: *origo.hu*. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <<https://www.origo.hu/itthon/20190926-fridays-for-future-harmadik-budapesti-globalis-klimasztrajk.html>>.
- ORIGO.HU: „Csak a botránykeltésben jó a balliberális ellenzék.” In: *origo.hu*. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <<https://www.origo.hu/itthon/20191230-parbeszed-momentum-botranykeltes-akciozas.html>>.
- OROSZI, B.: „Milliókat kért két minisztérium néhány adatigénylés megválaszolásáért.” In: *hvg.hu*. [online], [cit. 03/05/2022]. Available at: <https://hvg.hu/itthon/20190911_Milliokat_kert_ket_miniszterium_nehany_adatigenyles_megvalaszolasaert>.
- SZALMA, G.: „Kálmán Olga és a többiek.” In: *Origo.hu*. [online], [cit. 05/05/2022]. Available at: <<https://www.origo.hu/itthon/20190703-kalman.html>>.
- TI: „Újabb pert nyertünk: Az EMMI nem kérhet pénzt a Tao.-adatokért!” In: *transparency.hu*. [online], [cit. 03/05/2022]. Available at: <<https://transparency.hu/hirek/ujabb-pert-nyertunk-az-emmi-nem-kerhet-penzet-a-tao-adatokert/>>.
- USAID-ICNL: „2011 Civil Society Organisation Sustainability Index- Central and Eastern Europe and Eurasia.” In *usaid*. [online], [cit. 03/05/2022]. Available at: <https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/2012CSOSI_0.pdf>.

Other internet sources

<https://ahang.hu/rolunk/>

<https://szabad.ahang.hu/>

<https://www.jotform.com/hu/form-templates/category/petition>

<https://www.openpetition.eu/>

<https://www.peticiok.com/>

https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0073.html

Orientalizmus v 21. storočí – hoaxy o Číne a Indii

Beáta Izsófová

Thanks to the publication of Orientalism (1978) by Edward W. Said, most academic discourses began to use the term orientalism to denote the general condescending attitude of the West towards the societies of the Middle East, Asia and North Africa. People tend to adopt orientalist discourse and stereotypes, dehumanizing the nations and cultures in question. The persistent ideologisation of India and China prevents Western culture from getting to know them more deeply. In the presented article, the author will try to analyse common stereotypes, prejudices and hoaxes about these two states, and point out the manifestations of orientalism in contemporary discourses.

Úvod

Podľa *Saida* je orientalizmus produktom európskeho myslenia, v dôsledku čoho je orientalistický diskurz široko rozšírený práve v európskom vedomí. Vzťah medzi západnou civilizáciou a Orientom je vzťah moci, dominancie a rôznych stupňov hegemonie. Domnienka o dominantnom postavení západnej kultúry je spájaná s presvedčením o akejsi civilizačnej misii používanej na racionálne zdôvodnenie a ospravedlnenie koloniálnej nadvlády a imperialistickej dominancie. Hlavnou črtou európskeho vedomia a kultúry je teda práve myšlienka hegemonného postavenia Európy voči všetkým zaostalým neeurópskym národom a kultúram, a nepripúšťanie menej konvenčných či skeptickejších názorov na identický predmet. Ďalším motívom je Orient ako kraľmo sa šíriace nebezpečenstvo. So Západom sú prevažne spájané hodnoty ako liberálna demokracia, individuálna sloboda a zodpovednosť, samostatná aktivita, pragmatizmus, multikultúrna tolerancia, prosperujúca trhová ekonomika, technologický pokrok a mierová stabilita. Na druhej strane, Východ predstavuje jeho protiklad: pre Orient sú príznačné autoritarizmus, vnútorný kolektivismus, pasivita, kultúrna intolerancia, zaostalá ekonomika a technológia, nepraktickosť, chaos, občianske a susedské vojny, nepredvídateľnosti násilia. Ľudia majú tendenciu prijímať

orientalistický diskurz a stereotypy, čím dehumanizujú dané národy a kultúry.¹ V kontraste s doposiaľ uvedeným, kritici Západu však poukazujú na jeho „vyhrotený individualizmus, pocit nadradenosti, presadzovanie slobody a prosperity iba pre seba, militarizmus, neokolonialistické zábery zahľadené do púťavých hesiel o pomoci, neúprimnosť, tvorbu umelého sveta, žitie z predchádzajúcej podstaty a spirituálne vyprázdňovanie sa. Východ [...] im symbolizuje spätosť s prírodou, blízkosť k ľudskej prapodstate a zdroj duševných impulzov.“²

V ucelenom obraze sa v orientalistickom diskurze ukazuje sila Západu a slabosť Východu. Rozdelenie na slabých a silných je známe z pohľadu orientalizmu, ale aj pre tých, ktorí svet delia na celky. Rozdeľovanie sveta na kultúry, náboženstvá či podľa farby pleti má svoje dôsledky. Dochádza k zrodu nepriateľstva a zdôrazňovaniu odlišností. Okrem toho nastáva i uzatváranie ľudí do skupín, čo vedie k stavaniu bariér, čím sa obmedzuje kontakt medzi spoločnosťami.³ Dôsledkom toho sa zamedzuje kultúrna výmena, dochádza ku kultúrnej izolácii a narúšaniu multikultúrnej spoločnosti, čo napokon môže vyústiť ku konfliktom medzi jednotlivými kultúrami, ktoré môžu prameniť z ich vzájomného nepochopenia, demagógie či dokonca ilúzií.

Napriek globalizačným procesom vo svete a prehlbovaniu vzťahov aj spolupráce medzi Východom a Západom pretrvávajú ideologizovanie Číny a Indie, čo bráni západnej kultúre hlbšie ich spoznávať. Z tohto dôvodu príspevok vychádza z hypotézy, že napriek globalizačným tendenciám ostáva poznanie Číny a Indie nedostatočné, o čom svedčia

¹ Porov. DELVOIE, L. A.: *The History and Politics of Orientalism*. s. 1; porov. KENNEDY, V.: *Edward Said. A Critical Introduction*. s. 34; porov. KRNO, S.: *Východ a Západ*. In: *Studia Politica Slovaca. Časopis pre politické vedy, najnovšie politické dejiny a medzinárodné vzťahy*. s. 116; porov. SAID, E. W.: *Orientalismus. Západní koncepce Orientu*. s. 11-28, 69-73; porov. WALLERSTEIN, I.: *European Universalism. The Rhetoric of Power*. s. 31-33

² KRNO, S.: *Východ a Západ*. In: *Studia Politica Slovaca. Časopis pre politické vedy, najnovšie politické dejiny a medzinárodné vzťahy*. s. 116.

³ Porov. SAID, E. W.: *Orientalismus. Západní koncepce Orientu*. s. 58-59.

hoaxy, predsudky a stereotypné nazeranie na obe krajiny ako súčasné prejavy orientalizmu.

Súčasné hoaxy, predsudky a stereotypy

Začiatkom roka 2020 prepukol koronavírus v meste Wu-chan – čínske úrady pôvodne utajili informácie o situácii, v dôsledku čoho vyústil do národnej epidémie, no ani ostatné vlády nereagovali adekvátne, preto napokon COVID-19 prerástol do globálnej pandémie. Čínska zahraničná politika sa stala ofenzívnejšou (tzv. diplomacia vlčieho bojovníka), čo sa prejavilo na pohraničnom konflikte s Indiou, zvýšených snahách v otázkach návratu Taiwanu alebo zostrení čínsko-amerických vzťahov v Juhočínskom mori. Popritom Komunistická strana Číny zrušila dohodu „jednej krajiny, dvoch systémov“ týkajúcej sa Hongkongu (v rezultáte toho by Hongkong mal byť spravovaný s „vysokým stupňom autonómie“), ako aj program internovania a „prevýchovy“ moslimského obyvateľstva v Sin-ťiangu, čím sa otázka ľudských práv stala problémom globálneho záujmu. Dekády úspešných reforiem a otvárania sa vonkajšiemu svetu sa stali dostatočným dôvodom pre pestovanie hrdosti v Číňanoch, čo však niekedy prerástlo do radikálnejšej podoby. V tomto kontexte sa ofenzívny obrat v čínskej zahraničnej politike ako aj politike ľudských práv môže vnímať ako hnevna reakcia na zahraničnú kritiku súvisiacu s covidom. V tomto období zaznamenávame nárast predsudkov a diskriminácie spojený s koronavírusom proti čínskemu alebo ázijskému obyvateľstvu (vtedajší americký prezident *Donald Trump* sa opakovane zmieňoval o covide ako o „čínskom víruse“). Napríklad, v prvej polovici roka 2020 v Spojených štátoch amerických došlo k viac ako 2000 protiázijským nenávisťným incidentom, ale v tomto roku sa zvýšili nenávisťné incidenty proti čínskemu alebo

ázijskému obyvateľstvu aj v Spojenom kráľovstve a ďalších západných krajinách.⁴

V súvislosti s meniacou sa situáciou, Peter Gries a Richard Turcsányi uskutočnili prieskum zameraný na európsku perspektívu Číny a jej obyvateľov, resp. na „možné ‚prelievanie‘ negatívnych postojov k politike čínskej vlády na čínskych študentov, turistov a miestne čínske komunity v Európe v roku 2020“⁵. Respondenti boli dospelí Európania vo veku 18-70 rokov z 13 štátov: Česko, Francúzsko, Lotyšsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Rusko, Slovensko, Spojené kráľovstvo, Srbsko, Španielsko, Švédsko a Taliansko.

Na základe výsledkov prieskumu, v roku 2020 sa Európania pozerali na Číňanov ako na vysoko kompetentných. Názory sa však rozchádzali v ohľade, či ich majú percipovať vrúcnejšie alebo chladnejšie, čo nasvedčuje tomu, že pri vnímaní Číňanov môžu váhať medzi obdivom alebo závišťou. Konkrétnejšie Srbi zaujímali najvrúcnejšie stanovisko voči čínskemu ľudu, pričom za nimi nasledovali Rusi a Poliaci. Naopak Francúzi, Česi, Švédi a Briti vyjadrovali najchladnejšie tendencie. Európania v priemere považovali Čínu ako krajinu za veľmi mocnú: všetkých 13 štátov sa názorovo zhodovalo v tom, že Čína je ekonomicky a vojensky silná. Pokiaľ ide o hodnotenie čínskych zahraničnopolitických zámerov (negatívne až pozitívne), výsledky prieskumu poukazujú na názorovú diferenciáciu: Srbsko a Rusko sa vyjadrovali pozitívne k zahraničnej politike Číny, Lotyši zaujímali neutrálnu stanovisko a zvyšných desať štátov vnímalo zahraničnú politiku Číny negatívne, pričom švédski respondenti boli najpodozrievavejší voči čínskym zámerom. Badateľná

⁴ Porov. GRIES, P.; TURCSÁNYI, R.: *Chinese Pride and European Prejudice: How Growing Resentment of China Cools Feelings towards Chinese in Europe*. [online], [cit. 01/05/2022]. Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/353695679_Chinese_Pride_and_European_Prejudice_How_Growing_Resentment_of_China_Cools_Feelings_toward_Chinese_in_Europe>.

⁵ Tamže, s. 3.

je aj korelácia medzi percepciou čínskeho ľudu a čínskej vlády. Štáty sa názorovo zhodovali v pohľade, že čínsky ľud aj čínska vláda reprezentujú vyššiu mieru kompetencie/moci ako vrúcnosti/zámerov. Štáty ako Srbsko alebo Rusko s najpozitívnejšou percepciou čínskej zahraničnej politiky vnímali aj čínsky ľud najpriaznivejšie. Obdobné tendencie sú viditeľné aj v prípade Švédska, Francúzska, Spojeného kráľovstva a Česka, ktoré najnegatívnejší postoj vyjadrovali nielen k čínskej zahraničnej politike, ale aj k čínskemu ľudu. Ďalšie výsledky naznačujú, že ruskí respondenti percipovali Čínu ako krajinu najpozitívnejšie a „čínskych disidentov“ najnegatívnejšie. Pokiaľ ide o západoeurópske štáty, miestni Číňania boli hodnotení pozitívnejšie ako podskupiny „Čína“ ako krajina a „čínski politici“ (čo bola aj najnegatívnejšie hodnotená podskupina vo väčšine európskych štátov).⁶

Za zaujímavé považujeme výsledky, aký majú negatívne postoje k čínskej politike vplyv na vytváranie predsudkov zo strany Európanov voči miestnym Číňanom a v prípade akej skupiny Európanov v závislosti od ich politickej orientácie sa prejavujú najvýraznejšie takéto tendencie. Pokiaľ ide o vplyv postojov k čínskej zahraničnej politike a politike ľudských práv na vnímanie miestnych čínskych študentov, turistov a komunit, podľa štatistických údajov binárna premenná ľavica vs. pravica zmiernuje tento vplyv v Spojenom kráľovstve, Taliansku a Nemecku, ale nemá takýto účinok v Španielsku, Švédsku alebo Francúzsku. Štúdia sa bližšie zameriava na prípad Spojeného kráľovstva vzhľadom na skutočnosť, že v tomto štáte bola najväčšia interakcia, čo prispelo k jednoduchšej interpretácii. Výsledky vypovedajú o tom, že negatívne tendencie voči čínskej politike sa prelievajú aj do negatívnych postojov k miestnym čínskym študentom, turistom alebo komunitám, keďže v percepcii respondentov dochádza k spojeniu s čínskymi politikmi a Čínou ako krajinou. V prípade ústupu negatívnych postojov k čínskej vláde

⁶ Porov. tamže.

dochádza k obratu nálad voči miestnym Číňanom na pozitívne, prípadne pozitívnejšie. Tieto tendencie majú výraznejšie prejavy v rámci politickej pravice. Naopak ľavičiari sa snažia zabrániť tomu, aby negativita voči čínskej zahraničnej politike a politike ľudských práv ochladila ich postoje k miestnym Číňanom.⁷

Pokiaľ ide o štáty strednej a východnej Európy, negatívne názory na čínsku politiku v Česku nevyvolávali predsudky týkajúce sa postojov progresivistických voličov (ktorí v prezidentských voľbách v roku 2018 volili *Jiřího Drahoša*) voči miestnym Číňanom. Medzi konzervatívnejšími voličmi (ktorí v prezidentských voľbách v roku 2018 volili *Miloša Zemana*) sa však prelievala nechúť k čínskej zahraničnej politike a politike ľudských práv, takže dochádzalo aj k ochladeniu nálad k miestnym Číňanom. Z toho teda vyplýva, že práve progresivistickí Česi vnímajú najnegatívnejšie čínsku politiku, ale zároveň sú najviac motivovaní minimalizovať prelievanie, ktoré by malo dopad na ich pohľad na miestnych Číňanov. Slovenskí progresivistickí voliči (ktorí v prezidentských voľbách v roku 2019 volili *Zuzanu Čaputovú*) sa vyjadrovali podstatne negatívnejšie k čínskej zahraničnej a ľudskoprávnej politike ako konzervatívnejší voliči (ktorí v prezidentských voľbách v roku 2019 volili *Maroša Šefčoviča*), no na druhej strane tieto dve skupiny neprejavovali rozdielne pocity voči miestnym Číňanom. To znamená, že progresivistickí Slováci boli pravdepodobne viac motivovaní vyhnúť sa prelievaniu negatívnych postojov k politike čínskej vlády na predsudky voči miestnym Číňanom. Okrem toho, negatívne názory na čínsku politiku ochladili nálady spájané s Číňanmi (ako ľuďmi) v prípade oboch skupín slovenských voličov, ale výraznejšie u konzervatívnych voličov. Podľa štatistických výsledkov, progresivistickejší voliči v Maďarsku (ktorí vyjadrujú nespokojnosť s (autoritárskou) vládou *Viktora Orbána*) zaujímajú podstatne negatívnejšie stanovisko k čínskej zahraničnej politike a politike ľudských práv ako konzervatívni voliči (ktorí

⁷ Porov. tamže.

vyjadrujú spokojnosť s (autoritárskou) vládou *Viktora Orbána*), pričom Maďari hlásiaci sa k progresivizmu majú chladnejšie pocity k miestnym Číňanom ako konzervatívci. Identicky ako v prípade Slovenska, negatívne názory k čínskej politike sa prelievali, dochádzalo k ochladzovaniu postojov k miestnym Číňanom v prípade oboch skupín, ale menej u skupiny progresívnych voličov.⁸

Z prieskumu zameraného na európsku perspektívu Číny a jej obyvateľov v roku 2020 vyplývajú nasledovné závery. Priemerné pocity voči čínskemu ľudu v skúmaných štátoch sa do značnej miery zhodovali s priemernými pocitmi voči Číne ako krajine. Srbskí a ruskí respondenti sa vyjadrili najpozitívnejšie k Číňanom, pričom Švédsko, Spojené kráľovstvo, Česko a Francúzsko zaujali najchladnejšie postoje k čínskemu ľudu. Ide však o logický výsledok: negatívne tendencie voči Číne ako krajine a čínskym politikom determinujú vzťah medzi negatívnou namierenou na politiku čínskej vlády (zahraničnej aj domácej) a predsudkami voči miestnym čínskym študentom, turistom a komunitám. Navyše progresivistickí Európania sú motivovaní vyhýbať sa prelievaniu čoraz negatívnejších názorov na čínsku politiku do predsudkov voči miestnym Číňanom. Prieskum tiež ukázal, že prelievanie negatívnych tendencií bol intenzívnejší medzi pravičiarimi v západnej Európe a konzervatívami v strednej a východnej Európe. V konečnom dôsledku na základe výsledkov týkajúcich sa Česka, Slovenska a Maďarska možno konštatovať, že progresívci v strednej a východnej Európe majú tendencie zastávať obdobný postoj ako ľavičari v západnej Európe, a teda nesúhlasia s politikou čínskej vlády, ale zároveň sú viac motivovaní, aby táto averzia neovplyvnila ich názory na miestnych čínskych študentov, turistov a komunity. Číne sa podarilo do istej miery liberalizovať a otvoriť sa okolitému svetu, nadviazať bilaterálne aj multilaterálne vzťahy so Západom, ale, ako ukazuje prieskum, predsudky voči Číňanom v roku 2020 boli čiastočne dôsledkom rétoriky spájanej

⁸ Porov. tamže.

s covidovou pandémiou a čiastočne výsledkom rastúceho strachu z ofenzívnej čínskej zahraničnej politiky a politiky ľudských práv, čo viedlo k šíreniu negatívnych predsudkov a postojov nielen voči Číne ako krajine, ale aj voči čínskym minoritám žijúcim v európskom prostredí.

V ďalšej štúdii autor *Jiayu Wang* skúmal, ako je slogan „Čínsky sen“ („Chinese Dream“ alebo „China Dream“) zastúpený v spravodajstve na webových stránkach dvoch západných spravodajských spoločností CNN a BBC. Analýza verbálnych spravodajských textov a vizuálov ukazuje, že reportéri používajú rôzne diskurzívne stratégie na manipuláciu ideologickej orientácie sociálnych aktérov a sociálnych činností, a tiež ako sa rôzne zdroje používajú na stereotypizáciu „tých druhých“ v spravodajských textoch BBC a CNN, a udržiavajú tak eurocentrický pohľad na vnímanie súčasného čínskeho politického diskurzu.⁹

Podľa autora je politický slogan „Čínsky sen“ prezentovaný ako sen problematického politického systému a politického vodcu alebo strany, ako odtrhnutý od nespokojného čínskeho ľudu a je rekontextualizovaný ako sen „expansionistickej“ a problematickej Číny. Okrem toho sa novinári uchýľujú k vizuálnej reprezentácii, aby rekontextualizovali „čínsky sen“ ako energický, ale iracionálny a politický „sen“ bez podpory ľudí, čo v konečnom dôsledku vedie k tomu, že aj čínska vláda je prezentovaná ako oddelená a nepodporovaná svojím ľuďom. Navyše Číňanov charakterizuje neustála nespokojnosť, „žiadostivosť“, „hľadanie“ a „potreba cítiť“ niečo viac, ako môže poskytnúť vláda, ale v politických kampaniach sú vyobrazení ako emocionálni a iracionálni. V konečnom dôsledku CNN a BBC zaujali postoj „othering-u“ pri vymedzovaní podstaty

⁹ Porov. WANG, J.: *Stereotyping in Representing the “Chinese Dream” in News Reports by CNN and BBC*. In: *Semiotica*, Vol. 2019, No. 226, 2019, s. 29-48. [online], [cit. 14/07/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/sem-2016-0150/html>>.

politického sloganu „Čínskeho sna“. Americké a britské médiá týmto spôsobom nátlakovo alebo hegemonicky uplatňujú svoje vlastné politické názory na „tých druhých“. Tento neustály proces stereotypizácie popiera a vyvracia určité kultúrne alebo interkultúrne pozitívne aspekty v pojme „čínsky sen“. Zároveň tak zachováva nepriateľské ideológie v zmysle politickej komunikácie medzi Spojenými štátmi americkými, Spojeným kráľovstvom a Čínou, a stereotypné ideológie stagnujúceho eurocentrického pohľadu na modernú a neustále sa meniacu Čínu a jej politiku.¹⁰

Pri hľadaní výskumov zameraných na stereotypizáciu indickej kultúry z prizmy 21. storočia sme natrafili na dve štúdie zamerané na vyobrazenie Indov a indickej spoločnosti v modernej filmovej a/alebo knižnej tvorbe: *The Stereotypical Images of Indian Society As Portrayed in The Best Exotic Marigold Hotel Movie* od Anisatuny Khasanahovej a *Stereotypical Portrayal of Indian and French in Richard C. Morais' The Hundred-Foot Journey (2010): An Orientalism Study* od Rheny Indrii Haryonovej. Prvá spomínaná štúdia sa zameriava na stereotypné obrazy indickej spoločnosti a ich zastúpenie vo filme *Báječný hotel Marigold* z roku 2011 (knižná predloha pod názvom *These Foolish Things* pochádza z roku 2004, autorkou je Deborah Moggachová), pričom stereotypné obrazy sú reprezentované britskými postavami a ich protikladom voči indickej spoločnosti. Druhá spomínaná štúdia skúmala stereotypné zobrazovanie v diele *Láska na kari (The Hundred-Foot Journey)* z roku 2010 od Richarda Moraisa (sfilmované v roku 2014) z perspektívy orientalizmu, pričom v diele opäť dochádza ku kontrastnej prezentácii Indov voči európskemu národu, v tomto prípade Francúzov. Obe štúdie sa dopracovali k rovnakým výsledkom: v spomínaných dielach dochádza k dichotomickému vyobrazeniu dvoch spoločností, pričom jedna z nich je považovaná za menejcennú a druhá za nadradenú. Vzťah medzi nimi je podobný vzťahom medzi Orientom a Okcidentom, keďže rozlišuje kontrastné postavenie medzi

¹⁰ Porov. tamže.

„mnou“ a „tým druhým“ a je založený na pozícii moci a dominancie na jednej strane, a podradenosti a odkázanosti na pomoc na druhej strane.¹¹

Autori zobrazujú Indov a Britov/Francúzov kontrastne. Na Indov sa vzťahujú stereotypné obrazy ako neatraktívni, neautentickí alebo podvodníci, závislí, neschopní alebo iracionálni, barbarskí a zaostalí. Sú vyobrazení ako závislí a neschopní, nedokážu čeliť problémom sami a treba im pomôcť. Navyše sa vyznačujú zaostalosťou, lebo žijú pod hranicou chudoby, čo dokazuje ich neschopnosť naplniť základné potreby, ako jedlo, prístrešie, hygiena a vzdelanie. Zaostalosť je vidieť aj z hľadiska sociálnej situácie: sú necivilizovaní a nevzdelaní, čo dokazuje ich barbarskosť a tradičnosť ich spôsobu života. Naproti tomu sú zobrazení západné spoločnosti vykresľované pozitívne. Na Francúzov a Britov sa vzťahujú prívlastky ako atraktívni, nezávislí, kompetentní a civilizovaní. Ich kompetentnosť a nezávislosť sa odráža na ich schopnosti dosiahnuť úspech a nie sú odkázaní na pomoc iných. Z hľadiska sociálneho postavenia majú nadradenú pozíciu, keďže sú dobre vzdelaní. Vyobrazené indické postavy zbožňujú západné kultúry a pozerajú sa na ne „cez ružové okuliare“, lebo ich spoločnosť je civilizovanejšia, ergo lepšia.¹²

Z nášho pohľadu prínosnou sa stala aj bakalárska práca z roku 2016, ktorej autorom je *I. H. Nathani* z University West vo Švédsku. Práca sa zacielená na sledovanie reprezentácie Indie analýzou západného turistického materiálu, konkrétne skúmala, ako sú indická ekonomika

¹¹ Porov. HARYONO, R. I.: *Stereotypical Portrayal of Indian and French in Richard C. Morais' The Hundred-Foot Journey (2010): An Orientalism Study*. In: *Passage*, Vol. 7, No. 3, 2019. s. 84-100. [online], [cit. 14/07/2022]. Dostupné na internete: <<https://ejournal.upi.edu/index.php/psg/article/view/21286>>; porov. KHASANAH, A.: *The Stereotypical Images of Indian Society As Portrayed in The Best Exotic Marigold Hotel Movie*. In: *Jurnal Ilmu Budaya*, Vol 3, No. 3, 2019. s. 349-360 [online], [cit. 14/07/2022]. Dostupné na internete: <<http://ejournals.unmul.ac.id/index.php/JBSSB/article/view/1870>>.

¹² Porov. tamže.

a indická politika, Indovia a indická kultúra reprezentované na západných turistických webových stránkach. Empirické údaje vybrané pre výskum pochádzali z materiálov troch najlepšie predávajúcich turistických webových stránok podľa Amazonu v roku 2016, ktorými boli National Geographic Traveler, C.N. Traveller a Travel & Leisure, pričom vybrané vzorky pochádzali z ich oficiálnych webových stránok. Stránky majú registrované sídla len v Spojených štátoch amerických a Veľkej Británii, ale cestovateľom zo západného sveta poskytujú funkciu sprístupnenia webových stránok v rôznych jazykoch – napriek tomu však štúdia nemôže tvrdiť, že uvedené turistické stránky dostatočne reprezentujú postoj celého Západu.¹³

Autor sa dopracoval k záveru, že skúmaný materiál prezentuje Indiu ako ekonomicky zaostalú krajinu. Vzorka naznačuje, že indický systém horských železníc sa ani po mnohých desaťročiach po páde kolonializmu v zásade nemodernizoval. V inej skúmanej vzorke sú dva indické štáty Kérala a Ásam popísané ako krajiny s „pomalou existenciou“, čo by malo symbolizovať pokojnú a mierumilovnú, no zaostalú Indiu. Zároveň indická ekonomika môže napredovať len s pomocou obyvateľov Západu – teda rovnakým spôsobom, akým sa tvrdilo, že európsky kolonializmus pomáha zlepšovať vtedajšie hospodárstvo. Napr. eurocentrický pohľad sa prejavuje v príbehu o Európanke, ktorá objavuje indické umenie a pomáha ho exportovať, čím vytvára pracovné miesta v Indii. Koniec koncov sa teda indická ekonomika spája s atribútom zaostalosti, akoby sa koloniálne časy ešte neskončili. S ohľadom na prezentáciu indickej politiky, autorove závery nie sú jednoznačné, keďže nie je jasné, či je India opísaná ako politicky demokratická alebo nedemokratická krajina, vzhľadom na to, že opis má podobu otázky – práve tento postoj, a teda skutočnosť, že pokladajú za potrebné vôbec formovať danú myšlienku ako otázku

¹³ Porov. NATHANI, I. H.: *Representation of India: An Empirical Study of Western Tourist Material*. [online], [cit. 14/07/2022]. Dostupné na internete: <<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:948901/FULLTEXT01.pdf>>.

však môže evokovať ich prikláňanie sa ku konštatácii o nedemokratickom charaktere štátu.¹⁴

Na základe analyzovaného materiálu sú Indovia charakterizovaní ako zmes tradičných, moderných, slobodných aj neslobodných ľudí. V skúmanej vzorke je zobrazená skupina žien, ktoré majú na svadbe v Radžastane tradičné oblečenie, pričom ďalšia vzorka opisuje moderný obraz vzdelanej mladej ženy, ktorá bojuje za práva voľne žijúcich živočíchov a je podporovaná indickým najvyšším súdom. Navyše sa ženy označujú ako slobodné, pretože sú samostatné a nezávislé, keďže pracujú na čajových plantážach, ktoré založili britskí kolonizátori v roku 1859. Dokonca iba mladí chlapci spoločne praktizujú náboženské modlitby – z analyzovaného obrázku je evidentné, že všetci vyobrazení sú len chlapci a dievčatám môže byť zakázané učiť sa, ako sa stať náboženskými vodcami guruami. Indovia sú popisovaní ako nábožní ľudia, lebo skupina jednotlivcov je zobrazená pri vykonávaní náboženskej činnosti za účelom sebarealizácie vnútorného ja. Charakteristika Indov sa teda pohybuje niekde medzi tradičným a moderným, keďže Indovia sú označovaní ako moderní aj tradiční vo vybraných empirických údajoch. Indovia, najmä teda indické ženy, sú raz vystihované ako neslobodné a inokedy ako slobodné, kde s dávnou pomocou britských kolonizátorov v súčasnosti môžu pracovať pri výrobe čaju.¹⁵

V neposlednom rade autor predstavuje svoje závery týkajúce sa indickej kultúry, ktorá je vykresľovaná ako starobylá. Skúmaná vzorka zobrazuje starodávneho staršinu prislúchajúceho k etnickej skupine Nágov, ale moderný opis Indie je úplne ignorovaný. Navyše vo vybraných empirických údajoch sa nachádza iba deskripcia dávnej architektúry, konkrétne preslávený Tádž Mahal (hoci v tomto prípade ide o stavbu z doby ríše Veľkých Mogulov, čo sa odzrkadľuje na jej stavebných prvkoch), ale indickí architekti postavili mnoho moderných

¹⁴ Porov. tamže.

¹⁵ Porov. tamže.

diel, ktorým sa tiež vôbec nevenuje pozornosť. Koncepty obdivujúce indickú kultúru ju konštruujú ako zastaranú, avšak, pravdaže, na základe tohto typu popisu nemožno považovať indické a iné rozvojové postkoloniálne krajiny za necivilizované a zároveň to neoprávňuje rozvinutý Západ pomáhať civilizovať krajiny s históriou kolonializmu.¹⁶

Kvôli tomuto druhu reprezentácie na západných turistických webových stránkach je India vnímaná v duchu stereotypného obrazu, ktorý naznačuje, že v porovnaní s ňou je západný svet lepší. Inými slovami, indická ekonomika, politika, ľud aj kultúra sú hierarchicky situované pod západnou civilizáciou. V tomto zmysle západné turistické weby predstavujú úzkoprsý eurocentrický pohľad na Indiu, čo v konečnom dôsledku môže poškodiť jej tvár v dnešnom globalizovanom svete, kde je Západ považovaný za postindustriálny región a India je vnímaná ako zaostalá. V určitom zmysle by to mohlo znížiť aj vplyv indickej moci vo svete, keďže politika *soft power*, ktorá by mohla postaviť Indiu vedľa niektoré západné krajiny, nemusí byť realizovateľná kvôli obdobnej nelichotivej reprezentácii.

V súvislosti s indickými reáliami možno konštatovať, že západnú spoločnosť prekypujúcu konzumom a duchovnou plytkosťou fascinuje spiritualita príznačná pre indické prostredie, preto dochádza k neprestajnému šíreniu jogy a duchovnej filozofie hinduizmu na Západ. Poznávanie cudzieho obmedzované len na túto rovinu však opäť vedie k romantizujúcim predstavám o exotickej krajine plnej mystickosti.

Po prvotnom období intenzívnejšieho záujmu o indickú náuku a jogu došlo k jeho ochabnutiu, no pozornosť sa opätovne zvýšila po rozšírení povesti o *Ramanovi Maharišim* ako o vynikajúcej postave na jogistickej scéne – stal sa propagátorom mierneho typu džánajogy, pričom bol aj vykladačom advaitickej filozofie a duchovným mentorom značného počtu stúpenčov aj v našich stredoeurópskych

¹⁶ Porov. tamže.

končinách. Veľké oživenie záujmu o jogu a indické duchovné náuky v západných krajinách po druhej svetovej vojne viedlo k zakladaniu študijných stredísk a ašramov, v ktorých sa vyučovali rôzne smery filozofie a praxe jogy ako odnože existujúcich indických inštitúcií, či dokonca ako hnutia špeciálne založené s cieľom „vývozu do cudziny“. Popri seriózných a duchovne aj znalostne vyspelých guruoch patrilo k tomuto prúdu na Západ aj isté percento menej hodnoverných a komerčne zameraných podnikavých jedincov. Ako príklad poslúži hnutie Transcendentálnej meditácie, ktorú založil guru vystupujúci ako *Mahariši Mahéš Jógí*. Po prvotných neúspechoch na svojej prednáškovej ceste po Európe sa stal známym preto, že u neho istú chvíľu pobudli aj členovia skupiny Beatles. Ďalším notoricky známym guruom komerčného typu bol *Radžníš Čandra Mohan Džain* známy aj ako *Osho*, ktorý sa preslávil aj ako sexguru. Stal sa hlásateľom duchovnej cesty na základe vlastnej eklektickej filozofie, pričom založil finančne úspešný ašram v indickom meste Púna slávny kolektívnymi meditačnými stretnutiami „v Evinom rúchu“ a promiskuitou. Čoskoro bol ašram pod dohľadom indickej tajnej služby, preto *Radžníšovi* stúpenci pre neho založili ašram v Oregone v Spojených štátoch amerických. Popularita ašramu viedla k prílevu nových členov z mnohých štátov. Pre federálne vyšetrenie ašramu, následnému *Radžníšovmu* zatknutiu a jeho vyhosteniu bol ašram rozpustený. Isté skupiny stúpenčov však pokračujú v činnosti vychádzajúc z jeho spisov (napr. aj na českom území).¹⁷

Vzťah so zahraničím a emigrantskými komunitami postupom času uznala aj domáca tradícia, i keď sa stretla s odporom ortodoxných brahmanských kruhov. Otvorenosť a univerzálnosť hinduizmu však neustále potláča hranice ortodoxného vplyvu, ba dokonca zahraničné vetvy hinduizmu s členmi neindického pôvodu sú už prijímané ako súčasť tradície. Takým príkladom je Medzinárodná spoločnosť pre Krišnovu vedomie (International Society for Krishna Consciousness –

¹⁷ Porov. WERNER, K.: *Náboženské tradice Asie 1*. s. 101-102.

ISKCON), známe aj ako Hnutie Hare Krišna, ktoré možno označiť za hnutie so silnou misionárskou tendenciou. Hnutie založil v roku 1966 A. Č. *Bhaktivédanta Swámi Šríla Prabhupáda*, indický náboženský aktivista a mysliteľ pôvodom z Bengálska. Misijné poslanie sa zakladá na propagácii myšlienok, ktoré sú obsiahnuté v Bhagavadgíte a Bhágavatapuráne v duchu gaudíjskej višnuistickej tradície, nadväzujúcej na učenie stredovekého bengálskeho hinduistického svätca *Čaitanju* a jeho nasledovníkov (čaitanjovské hnutie). Významná časť stredovekých višnuistických mysliteľov vychádza z učenia bhakti (hlása oddanosť a neobmedzenú lásku k bohu) a filozofického monizmu (advaita). Boh *Krišna* (jedna z inkarnácií boha *Višnu*) sa vníma ako najvyššia duchovná bytosť sveta, pričom jeho uctievaním a pochopením človek nachádza dokonalé náboženské poznanie a sebarealizáciu. Prívrženci propagujú svoje učenie ako védске. K znakom hnutia patria vegetariánstvo, verejné spievanie mantier venovaných *Krišnovi* a tiež propagácia sexuálnej abstinencie. Slovenské centrá sa nachádzajú v Bratislave, Zvolene a Prešove, pričom Hnutie prevádzkuje aj sieť vegetariánskych reštaurácií Govinda v Bratislave, Košiciach a Prešove.¹⁸

Zaujímavou skutočnosťou, ktorú si, ako sa domnievame, občania v slovenskom prostredí zriedka uvedomujú (ak vôbec), je pôvod rómskych spoluobčanov. Rómovia pôvodne pochádzajú zo severozápadnej Indie a radili sa k najnižšej vrstve spoločnosti. V súčasnosti používajú mnohé varianty pestrého jazyka, ktorý sa podobá dnešnej hindčine a pandžábčine. Žili kočovným spôsobom života a na západ sa vybrali približne v 9. storočí, pričom v prvej polovici 14. storočia sa dostali do európskeho prostredia, konkrétne na Balkán – najviac sa rozšírili práve v týchto krajoch vrátane strednej

¹⁸ Porov. ENCYCLOPAEDIA BELIANA. *Haré Krišna*. [online]. [cit. 13/07/2022]. Dostupné na internete: <<https://beliana.sav.sk/heslo/hare-krisna>>; porov. OFICIÁLNE STRÁNKY MEDZINÁRODNEJ SPOLOČNOSTI PRE VEDOMIE KRIŠNU. ISKCON SLOVENSKO. [online]. [cit. 13/07/2022]. Dostupné na internete: <<https://iskcon.sk/>>; porov. WERNER, K.: *Náboženské tradice Asie 1*. s. 100.

Európy. Z náboženského hľadiska sa vzdali vlastnej pôvodnej viery, adaptovali sa novému prostrediu a prijímali lokálne dominantné náboženstvá. Zmena v ich spoločenskom postavení nastala po tom, čo parížsky arcibiskup exkomunikoval kočovníkov (1427), v dôsledku čoho európske obyvateľstvo zaujalo k nim odlišný, negatívnejší postoj. Napr. *Mária Terézia* zakázala kočovanie, právne upravila aj používanie rodného jazyka a uzatváranie vzájomných manželstiev, pričom *Jozef II.* zase podnikol kroky vedúce k vzdelávaniu a christianizácii Rómov. V roku 1893 rómske obyvateľstvo predstavovalo asi 1,8 % všetkých obyvateľov Uhorska – z približne 275 000 Rómov vyše 40 000 žilo na území dnešného Slovenska (najväčšie rómske komunity sa nachádzali približne v okolo Šamorína, Nitry, Komárna, Nových Zámkov, Levíc, Lučenca, Rimavskej Soboty, Rožňavy, Košíc či Kežmarku). Počas druhej svetovej vojny sa stali obeťami holokaustu, keď boli posielaní do pracovných táborov. V súčasnosti žije na Slovensku asi 300 000 Rómov, z ktorých sa však väčšina hlási k inej národnej príslušnosti. Politické zmeny po roku 1989 spôsobili narastanie rozdielov medzi nimi a majoritnou časťou spoločnosti, pričom vládnuce strany zatiaľ neuskutočňovali výrazné kroky pre zastavenie tohto trendu.¹⁹ „*Akoby sme pestovali kastovníctvo zložené na iných tradíciách. Rozširujúce s nožnice a z nich vyplývajúce problémy sa stali živnou pôdou pre etnických radikálov až extrémistov z radov tzv. bieleho obyvateľstva.*“²⁰

Záver

Príspevok sa zakladal na hypotéze, že napriek globalizačným tendenciám ostáva poznanie Číny a Indie nedostatočné, o čom svedčia prevažne negatívne hoaxy, predsudky a stereotypné nazeranie na obe krajiny ako súčasné prejavy orientalizmu. Pôvodná koncepcia orientalizmu vychádza síce zo starších diskurzov, no z vyššie spomínaných príkladov sa môžeme domnievať, že jeho určitá forma

¹⁹ Porov. KRNO, S.: *Himalájske mocnosti*. s. 159-161.

²⁰ Tamže, s. 161.

presahuje aj do súčasnosti. Pri snahe o zber informácií, ktoré by mohli poskytnúť ucelený pohľad na orientalizmus v 21. storočí v súvislosti s Čínou a Indiou, natrafili sme na problém nedostatku zdrojov a výskumov realizovaných v oblasti danej problematiky. Náš výber príkladov bol preto determinovaný publikáciami a/alebo výskumami sprístupnenými na internete. Z informácií uvedených v prezentovanom príspevku vyplýva, že pre nedostatok informačných materiálov majú naše výsledky len približný neobsažný charakter, povahu obmedzenej generalizácie a podávajú len fragmentárnu predstavu realizácie konceptu orientalizmu v 21. storočí. Napriek tomu z výsledkov možno konštatovať, že aj v súčasnosti je badateľný presah prejavov orientalizmu v súvislosti so stereotypmi ohľadom čínskej a indickej spoločnosti. Na základe uvedeného je potvrdenie alebo vyvrátenie hypotézy diskutabilné. Uvedomujeme si, že daná oblasť je veľmi obširná a veríme, že v sebe skrýva príležitosti pre uskutočňovanie ďalších výskumov pre dosiahnutie hutnejších a komplexnejších výsledkov. Téma si zasluhuje rozsiahlejšie štúdium, tento priestor však poskytuje aspoň niekoľko príkladných ukážok.

Literatúra:

- DELVOIE, L. A.: *The History and Politics of Orientalism*. In: *International Journal*, 2005. s. 272-274.
- GRIES, P.; TURCSÁNYI, R.: *Chinese Pride and European Prejudice: How Growing Resentment of China Cools Feelings towards Chinese in Europe*. [online], [cit. 01/05/2022]. Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/353695679_Chinese_Pride_and_European_Prejudice_How_Growing_Resentment_of_China_Cools_Feelings_toward_Chinese_in_Europe>.
- Haré Krišna*. [online], [cit. 13/07/2022]. Dostupné na internete: <<https://beliana.sav.sk/heslo/hare-krisna>>.
- HARYONO, R. I.: *Stereotypical Portrayal of Indian and French in Richard C. Morais' The Hundred-Foot Journey (2010): An Orientalism Study*. In: *Passage*, Vol. 7, No. 3, 2019. s. 84-100. [online], [cit. 14/07/2022].

- Dostupné na internete:
 <<https://ejournal.upi.edu/index.php/psg/article/view/21286>>.
- KHASANAH, A.: *The Stereotypical Images of Indian Society As Portrayed in The Best Exotic Marigold Hotel Movie*. In: *Jurnal Ilmu Budaya*, Vol 3, No. 3, 2019. s. 349-360 [online], [cit. 14/07/2022]. Dostupné na internete:
 <<http://ejournals.unmul.ac.id/index.php/JBSSB/article/view/1870>>.
- KENNEDY, V.: *Edward Said. A Critical Introduction*. Great Britain: Policy Press, 2000. 180 s.
- KRNO, S.: *Himalájske mocnosti*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2014. 188 s.
- KRNO, S.: *Východ a Západ*. In: *Studia Politica Slovaca. Časopis pre politické vedy, najnovšie politické dejiny a medzinárodné vzťahy*. Ročník IX. 1/2016. Bratislava: Ústav politických vied SAV, 2016. s. 113-125
- NATHANI, I. H.: *Representation of India: An Empirical Study of Western Tourist Material*. [online], [cit. 14/07/2022]. Dostupné na internete:
 <<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:948901/FULLTEXT01.pdf>>.
- OFICIÁLNE STRÁNKY MEDZINÁRODNEJ SPOLOČNOSTI PRE VEDOMIE KRIŠNU. ISKCON SLOVENSKO. [online], [cit. 13/07/2022]. Dostupné na internete: <<https://iskcon.sk/>>.
- SAID, E. W.: *Orientalismus. Západní koncepce Orientu*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2008. 464 s.
- WALLERSTEIN, I.: *European Universalism. The Rhetoric of Power*. London; New York: The New Press, 2006. 112 s.
- WANG, J.: *Stereotyping in Representing the "Chinese Dream" in News Reports by CNN and BBC*. In: *Semiotica*, Vol. 2019, No. 226, 2019. s. 29-48. [online], [cit. 14/07/2022]. Dostupné na internete:
 <<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/sem-2016-0150/html>>.
- WERNER, K.: *Náboženské tradice Asie 1*. Bratislava: CAD Press, 2008. 392 s.

Between east and west: Hungary's unique stance on the war in Ukraine and the reasons behind it

Daniel Kiss

Hungary has taken a unique approach toward the current most important geopolitical situation concerning the European Union and NATO. Seemingly disrupting Western unity by being hostile towards the ally, Ukraine, while keeping good relations with the enemy, Russia, Hungary's stance has been widely criticized but seldom understood. Hungary's strained relationship with Ukraine stems in particular interethnic conflict and its relationship with Russia is mostly pragmatic, not ideological. Research also shows that even though Hungary is presented in the international media as a 'black sheep', its stance has sympathies in the West and stems in popular support domestically.

Introduction

Hungary has been quite the prominent actor of international politics and a frequent talking point of global media through Viktor Orbán's tenure as prime minister since 2010, despite its small size and geopolitical relevance. Now, as the war in Ukraine shapes day-to-day discourse it's almost natural that Hungary would take centre stage once again and stir further controversy within the European Union and NATO communities.

Hungary has been criticised as the only country standing in the way of a unified response against Russian aggression in the West. In my paper I will try to not only investigate the reasons for this 'deviance', but also disprove this assumption by showing that differing national interests hinder a unified support for Ukraine and complete disassociation with Russia even without Hungary.

First, we will have an overview of Hungary's role in the Russo-Ukrainian war and the nature of the government's relationship with it. Second, we will look at the reasons behind this: Hungary's relationships with Ukraine and Russia, and the domestic politics that influence Hungarian international affairs. Lastly, I would also like to point out the popular background of the Hungarian government's

stance and how it compares with other EU countries' opinions and interests.

Hungary and the War

As a neighbouring country of Ukraine, Hungary has been directly affected by the Russian invasion since its start on 24 February. So far (the end of July 2022) over 995 thousand refugees have arrived from Ukraine to Hungary, one tenth of the total figure of refugees who had to leave their home country because of the war.²¹

Since the outbreak of the conflict, Hungary's local communities and volunteers have taken part in welcoming these refugees and offering humanitarian aid to them at the borders and transit centres as well as offering them refuge in private and municipal residences. The Hungarian government however has not been as straight-forward in showing its solidarity to Ukrainians.²²

The government has positioned itself internationally between East and West regarding the war. On one hand, Hungary aligns with and serves Eastern interests through the government's reluctant support for sanctions against Russia, not only refusing to aid Ukraine with armaments, but also blocking all weapons shipments going through Hungarian territory altogether,²³ spreading pro-Russian narratives in state media by blaming the war on failed US foreign policy, avoiding labelling the conflict as a war, and going as far as drawing parallels

²¹ *Ukraine Data Explorer*. The Humanitarian Data Exchange (HDX), United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/?>>.

²² Hungarians helping Ukraine's refugees no excuse for limited government action. Human Rights Watch, 2022. 03. 08. [online], [cit. 25/07/2021]. Available at: <<https://www.hrw.org/news/2022/03/08/hungarians-helping-ukraines-refugees-no-excuse-limited-government-action>>.

²³ This is done to avoid making the Hungarian minority in Ukraine a target for Russian retribution, according to the government's narrative.

between *Hitler* and president *Zelensky*.²⁴ Prime minister *Viktor Orbán* himself called the Ukrainian head of state an enemy of the Hungarian nation and has maintained his opposition against severing ties with Russia, first stressed in protest against ‘the renewal of a cold war’ in 2015, during the first wave of EU sanctions responding to the annexation of Crimea.²⁵

On the other hand, as a member of the European Union and a close ally of the United States of America through its NATO membership, Hungary has thus far supported most sanctions imposed on Russia: Hungary gave the green light to banning Russian banks from SWIFT, banning Russian flights from European airspace, and the supply of EU and NATO weapons to Ukraine. Hungary also fulfils the obligation it has on the defence of European borders.²⁶

Ukrainian-Hungarian Relations

The first reason behind Hungary’s peculiar stance on the issue is its relationship with Ukraine. Even though the government been friendly with Russia, Hungary also voiced support for Ukrainian EU-membership in 2016. Hungary offered visa-free travel to all Ukrainians despite the European Union’s earlier reluctance to do so. Hungary also openly vowed to not only respect Ukrainian sovereignty but also to assist in reinforcing it. In return, Hungary asked Ukraine’s support for the Hungarian minority living within its borders. At that moment, the prime minister of Ukraine described Ukrainian-Hungarian relations as

²⁴ *Expert Blog: The Russian invasion of Ukraine and Hungary’s continuing dance between East and West*. Nottingham Trent University. [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://www.ntu.ac.uk/about-us/news/news-articles/2022/03/expert-blog-the-russian-invasion-of-ukraine-and-hungarys-continuing-dance-between-east-and-west>>.

²⁵ *Is Ukraine’s biggest problem in the European Union?* War on the Rocks, 2022. 04. 29. [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://warontherocks.com/2022/04/is-hungary-ukraines-biggest-problem-in-the-european-union/>>.

²⁶ *Expert Blog: The Russian invasion of Ukraine and Hungary’s continuing dance between East and West*. Nottingham Trent University. [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://www.ntu.ac.uk/about-us/news/news-articles/2022/03/expert-blog-the-russian-invasion-of-ukraine-and-hungarys-continuing-dance-between-east-and-west>>.

very positive and Ukraine as proud to have the Hungarian minority within its national borders.²⁷

In contrast, the animosity between the two countries has hit unprecedented levels since the start of the Russian invasion. Top Hungarian officials have gone as far as personally insulting the Ukrainian president and criticizing Ukraine for not being thankful enough to Hungary.²⁸ The Hungarian government has also criticized the European Union for implementing sanctions against Russia, claiming that they are counterproductive and are against Ukraine's interests as well. In contrast, Ukraine claims the sanctions help their cause by weakening Russia's ability to wage war.²⁹ Ukraine also accused Hungary of serving Russian interests by rejecting the principles behind EU-sanctions, thereby acting as a 'trojan horse' for Putin within the bloc.³⁰

The stark contrast between the two countries' relations compared to only 6 years ago cannot be attributed to a Hungarian change of heart: Hungary has not had a change of government since 2010 and its foreign policy has largely been consistent regarding the EU and Russia as well. Therefore, we must look at what changed in Ukraine between 2016 and 2022.

²⁷ *Hungary supports Ukraine's EU membership*. Cabinet office of the Prime Minister, 2016. 11. 25. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://miniszterelnok.hu/hungary-supports-ukraines-eu-membership/>>.

²⁸ *Hungary, Ukraine step up war of words*. Euractiv, 2022. 06. 07. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/hungary-ukraine-step-up-war-of-words/>.

²⁹ *Ukraine pushes back after Hungary's Orban attacks EU sanctions*. Radio Free Europe / Radio Liberty, 2022. 07. 15. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.rferl.org/a/ukraine-hungary-orban-attacks-eu-sanctions/31945176.html>>.

³⁰ *Hungary, Ukraine step up war of words*. Euractiv, 2022. 06. 07. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/hungary-ukraine-step-up-war-of-words/>.

The Hungarian Minority in Ukraine

Hungary itself was among the first nations to recognize Ukraine's independence in exchange for guarantees on their recognition of the native Hungarian minority's³¹ rights to use their mother tongue and practice their own culture.³² Conflicts around this minority in Subcarpathia however have surfaced only in the past decade. *Viktor Orbán's* government granted Hungarian citizenship to the community and has been funding its local schools, churches, businesses, and newspapers, thereby securing extra votes for the Hungarian general elections but also creating stronger ties with the minority than what they have with their home country of Ukraine. Subcarpathian Hungarians have also started to observe the remembrance day of the Trianon treaty, strengthening a sentimental bond to the idea of a Greater Hungary. Contemporaneously, Subcarpathian Hungarians also tend to listen to government-affiliated Hungarian news channels where they face pro-Russian narratives, such as the Russian casus belli of needing to protect the Russian minority instead of wanting to conquer land. These facts have aroused Ukrainian suspicions over the Hungarian minority's true loyalties.³³

The outbreak of the Russo-Ukrainian war in 2014 not only resulted in Ukrainian animosity toward its Russian minority but also worsened the relationship with the Hungarian minority as well. Several incidents of nationalist extremism targeted Subcarpathian Hungarians: Marches

³¹ They ended up under Ukrainian authority after the turbulent border-changes of the 20th century, whereby after the 1920 treaty of Trianon Subcarpathia (also known as Transcarpathia or Zakarpattia) first became part of Czechoslovakia, then independent, reconquered by Hungary, then annexed by the USSR as part of the Ukrainian SSR and finally remained part of Ukraine after the breakup of the Soviet Union.

³² *In Ukraine, a minority group feels ambivalence about the war.* The New York Times, 2022. 06. 16. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.nytimes.com/2022/06/16/world/europe/ethnic-hungarians-ukraine-war.html>>.

³³ *In Ukraine, a minority group feels ambivalence about the war.* The New York Times, 2022. 06. 16. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.nytimes.com/2022/06/16/world/europe/ethnic-hungarians-ukraine-war.html>>.

were held in Uzhhorod with an intent of intimidation, their flags have been ripped down and their cultural centre has been attacked twice in 2017 and 2018.^{34,35} The Ukrainian government claimed Russian provocation behind some of these incidents,³⁶ as part of Russia's plan of undermining Ukrainian national unity, some warning that these provocations were meant to create causes for a future Russian invasion. Similar conflicts have erupted in Ukraine around a supposed Ruthenian autonomy, Romanian independence in Bukovina and other separatist protests in Lviv and Odesa, all either fabricated or blown out of proportion by the Russian news agency, TASS.³⁷

Ukraine however has not been without fault in the escalation of ethnic tensions. Aimed against the Russian minority, they implemented controversial language laws in 2017, limiting the use of minority languages in school, and in 2019, making Ukrainian compulsory in all spheres of public life, effectively only allowing all other languages to be spoken in private or during religious events. This resulted in Hungary blocking ministerial-level political meetings between NATO and Ukraine ever since 2018. Aside from Hungarians, the country's Bulgarian, Greek, Romanian, and Polish minorities were affected as well, prompting similar outcries from all kinstates and even

³⁴ ECMI Minorities Blog. *Disinformation, digital nationalism and the Hungarian minority in Ukraine*. European Centre for Minority Issues, 2022. 04. 25. [online], [cit. 26/07/2022].

³⁵ *In Ukraine, a minority group feels ambivalence about the war*. The New York Times, 2022. 06. 16. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.nytimes.com/2022/06/16/world/europe/ethnic-hungarians-ukraine-war.html>>.

³⁶ *Poland charges three with terrorism & sees Russian link in arson attack on Hungarian Centre in Ukraine*. Kharkiv Human Rights Protection Group, 2019. 01. 10. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://khp.org/en/1547000188>>.

³⁷ ECMI Minorities Blog. *Disinformation, digital nationalism and the Hungarian minority in Ukraine*. European Centre for Minority Issues, 2022. 04. 25. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.ecmi.de/infochannel/detail/ecmi-minorities-blog-disinformation-digital-nationalism-and-the-hungarian-minority-in-ukraine>>.

international organizations such as the Council of Europe, the Venice Commission, the European Union, and NATO itself.³⁸

Hungary protested that the new language laws pose a threat to the existence of Ukraine's minorities instead of improving the quality of teaching the national language. The Hungarian government's narrative therefore blames Ukraine of following Putin's playbook by depriving minorities of their fundamental rights, creating tense interethnic relations by speaking against these rights, and tolerating hate-speech against the minorities. This would result in a destabilized, weak Ukraine, fulfilling the goal of the Russian provocations. Hungary has reiterated its support for Ukrainian sovereignty and territorial integrity but underlined that it cannot support their Western integration until human rights are again fully respected. This being not only right by principle, but also aligning with Ukraine's national interests.³⁹

Russian-Hungarian Relations

The second reason behind Hungary's unique stance on the war is its positive relationship with Russia. Hungary has acted as a 'spokesperson' for them within the EU and NATO, alienating even its closest allies⁴⁰ and leading some to suspect this being the true

³⁸ *Why is Hungary 'blocking' Ukraine's NATO accession?* Embassy of Hungary, Washington. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://washington.mfa.gov.hu/eng/news/why-is-hungary-blocking-ukraines-nato-accession#:~:text=Hungary%20has%20always%20been%20a,Hungarians%20are%20again%20fully%20respected.>>>.

³⁹ *Why is Hungary 'blocking' Ukraine's NATO accession?* Embassy of Hungary, Washington. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://washington.mfa.gov.hu/eng/news/why-is-hungary-blocking-ukraines-nato-accession#:~:text=Hungary%20has%20always%20been%20a,Hungarians%20are%20again%20fully%20respected.>>>.

⁴⁰ *The war in Ukraine undermines Orban's illiberal project.* Foreign Policy, 2022. 05. 10. [online], [cit. 29/07/2022]. Available at: <<https://foreignpolicy.com/2022/05/10/ukraine-conflict-visegrad-group-orban-hungary-illiberal/>>>.

intention behind blocking past talks with Ukraine.⁴¹⁴² Although formally siding with Ukraine in the conflict, the Hungarian government continues to avoid antagonizing Putin's regime both internationally and domestically.⁴³ In fact, *Orbán* has been classified as *Putin's* ally in the Russian information war by portraying Russia in government-affiliated media as a victim of the West's bullying.⁴⁴

To see the reason behind this, we must understand another aspect of *Orbán's* foreign policy. The ruling *Fidesz-KDNP* coalition declared an 'Eastern Opening' economic policy after 2010, whereby the Hungarian market opened toward Russia and China, inevitably building stronger ties with these powers than before. This was in part a prerequisite to run the system of 'Overhead Reduction' (*Rezsicsökkentés*) which put a price cap on utilities since 2013, keeping consumers' energy bills low and resistant against market fluctuations. To minimize the government's spending on the difference between the real market price and the reduced price, the procurement of cheap Russian gas supplies was needed even at the cost of going against the EU's struggle of decreasing Eastern energy dependence. Aside from gas, Hungary's need for cheap electricity too led to creating further ties with Russia. The expansion of the nuclear reactor complex at Paks has been planned to be carried out with Russia's atomic energy agency, Rosatom. The

⁴¹ *Expert Blog: The Russian invasion of Ukraine and Hungary's continuing dance between East and West*. Nottingham Trent University [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://www.ntu.ac.uk/about-us/news/news-articles/2022/03/expert-blog-the-russian-invasion-of-ukraine-and-hungarys-continuing-dance-between-east-and-west>>.

⁴² *Is Ukraine's biggest problem in the European Union?* War on the Rocks, 2022. 04. 29. [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://warontherocks.com/2022/04/is-hungary-ukraines-biggest-problem-in-the-european-union/>>.

⁴³ *In Ukraine, a minority group feels ambivalence about the war*. The New York Times, 2022. 06. 16. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.nytimes.com/2022/06/16/world/europe/ethnic-hungarians-ukraine-war.html>>.

⁴⁴ *ECMI Minorities Blog. Disinformation, digital nationalism and the Hungarian minority in Ukraine*. European Centre for Minority Issues, 2022. 04. 25. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.ecmi.de/infocannel/detail/ecmi-minorities-blog-disinformation-digital-nationalism-and-the-hungarian-minority-in-ukraine>>.

need to sustain this cooperation led to Hungary criticizing the first economic sanctions against its partner after the 2014 annexation of Crimea.⁴⁵ These same reasons stand behind the current reluctance for implementing newer sanctions and the opposition of the sanctions deliberately affecting energy imports from Russia. This is why Hungary notoriously accepted Russia's demand of paying for imported natural gas in roubles instead of euros, which prompted Ukraine to again accuse Hungary of helping Putin in waging war and undermining EU unity with its continued hostility toward Ukraine.⁴⁶

The Role of the Media

Russian influence has not only affected Hungarian energy dependence but seemingly shaped the entire political landscape in Hungary. *Viktor Orbán* has been following President *Vladimir Putin's* leadership model for quite some time, where the ruling party exercises strong control over the country's media environment and ensures the loyalty of an oligarchy made rich with state contracts. One could argue that authoritarianism in Hungary developed without a need for a Russian example to follow, however we cannot disregard the fact that *Orbán* himself expressed great admiration for it when praising non-liberal models of governing in his infamous 2014 speech on illiberal democracy.⁴⁷

What is sure, is that the *Fidesz-KDNP* government has relied greatly on an anti-EU and anti-Western rhetoric to mobilize its voter base,

⁴⁵ *Is Ukraine's biggest problem in the European Union? War on the Rocks*, 2022. 04. 29. [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://warontherocks.com/2022/04/is-hungary-ukraines-biggest-problem-in-the-european-union/>>.

⁴⁶ *Hungary 'helping Putin' in the war, says Ukraine's foreign ministry*. Euronews, 2022. 04. 07. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at: <<https://www.euronews.com/2022/04/07/hungary-helping-putin-in-the-war-says-ukraine-s-foreign-ministry>>.

⁴⁷ *A munkaalapú állam korszaka következik (beszéd, Tusványos 2014)*. Mandiner, 2014. 07. 28. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at: <https://mandiner.hu/cikk/20140728_orban_viktor_a_munkaalapu_allam_korszaka_kovetkezik_beszed_tusvanyos_2014>.

speaking to those who feel let down by Hungary's 2004 EU accession and those rural voters who feel left behind the Budapest elite's opportunities. Courting *Putin* therefore cannot be explained with economic interests alone, but also as a part of *Orbán's* continuous campaign against Brussels.⁴⁸

It cannot be overlooked however, that Hungary still has an EU-dependent economy and relies greatly on NATO for military defence. The political elite and mainstream media therefore have refrained from advocating for a sort of 'Huxit' and kept a positive or at least neutral view on the existing military alliances. Anti-NATO narratives and outright Kremlin propaganda are however spread in the media's 'grey zone'⁴⁹ and social media, what's more, some media outlets also tend to adopt unfiltered news from the state news agency, MTI, often reporting unedited Russian standpoints. This, coupled with the government projecting a positive image of Russia for the past years, resulted in a dissensus regarding NATO's priorities among Hungarians, making Ukraine's support an issue divided along party sympathies.⁵⁰

The government's narrative also outgrew the country's borders, so to speak. In part due poor coverage of Ukrainian cable television in (Hungarian-populated) border areas, Subcarpathian Hungarians have also been largely exposed to pro-Russia and anti-Western narratives through Hungarian coverage. This, combined with seeing that

⁴⁸ *Is Ukraine's biggest problem in the European Union?* War on the Rocks, 2022. 04. 29. [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://warontherocks.com/2022/04/is-hungary-ukraines-biggest-problem-in-the-european-union/>>.

⁴⁹ Openly biased outlets that lack the funds and professional background of the mainstream media, adopting sources from alternate portals spreading Kremlin narratives.

⁵⁰ *A Kreml hangja uralta a magyar közösségi médiát az Ukrajna elleni háború kitöréséig.* Political Capital, 2022. 03. 10. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at: <https://www.politicalcapital.hu/hirek.php?article_read=1&article_id=2964>.

Hungary funds them more than the Ukrainian state does, casts their doubts over whether Ukraine genuinely wants them to integrate.⁵¹

The Hungarian minority however rejects separatist sentiments. The Hungarian Cultural Association of Subcarpathia (KMKSZ) voiced its support for Ukrainian territorial integrity and assured the community of the Hungarian state's continued effort to support Ukrainian EU-membership.⁵² In contrast, irredentist sentiments regarding Subcarpathia are kept alive in Hungary itself. According to a member of the parliamentary radical nationalist *Mi Hazánk (Our Homeland)* party, Ukrainians fear the opportunity granted by the Russian invasion for Hungarian territorial expansion.⁵³ We cannot discard these views as simple conspiracy theories, since Ukrainian governmental figures have voiced similar concerns and as a chain reaction even Slovak politicians have expressed their own fears of Hungarian irredentist claims targeting Slovakia's territorial integrity.⁵⁴

Both the KMKSZ and the Hungarian Democratic Federation in Ukraine (UMDSZ) dismissed such irredentist notions however, claiming that the Subcarpathian minority does not aspire for nor will initiate amendments to the recent language laws nor push for any sort of autonomy. In their opinion, interethnic relations aren't as tense

⁵¹ *In Ukraine, a minority group feels ambivalence about the war.* The New York Times, 2022. 06. 16. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.nytimes.com/2022/06/16/world/europe/ethnic-hungarians-ukraine-war.html>>.

⁵² *ECMI Minorities Blog. Disinformation, digital nationalism and the Hungarian minority in Ukraine.* European Centre for Minority Issues, 2022. 04. 25. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.ecmi.de/infocchannel/detail/ecmi-minorities-blog-disinformation-digital-nationalism-and-the-hungarian-minority-in-ukraine>>.

⁵³ *Ukraine war feeds dreams of Hungarian far-right reclaiming lost land.* Balkan Insight / BIRN, 2022. 05. 04. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at: <<https://balkaninsight.com/2022/05/04/ukraine-war-feeds-dreams-of-hungarian-far-right-reclaiming-lost-land/>>.

⁵⁴ *ECMI Minorities Blog. Disinformation, digital nationalism and the Hungarian minority in Ukraine.* European Centre for Minority Issues, 2022. 04. 25. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.ecmi.de/infocchannel/detail/ecmi-minorities-blog-disinformation-digital-nationalism-and-the-hungarian-minority-in-ukraine>>.

in day-to-day life as in they are for example in the Donbas, Transnistria, Abkhazia, or South Ossetia. Despite their political differences, Hungarians and Ukrainians coexist peacefully and although Hungarians don't see the war as their own struggle, they won't take advantage of it either.⁵⁵

Popular support and the International Context

The Hungarian government's accusation of Ukraine being nationalist and extremist was dismissed by the UMSZ as a show put on for the general election campaign.⁵⁶ This suggests that not only does *Fidesz-KDNP* mobilize its voter base by maintaining a strong anti-Western rhetoric but also that the people require of them a certain animosity toward Ukraine in protest of the perceived oppression against Hungarians. Research shows that Hungarians are the least supportive of Ukraine's accession to the European Union and NATO, and most perceive Russia as a strategic partner the same way as before the invasion. The governing parties also must cater to the need of Hungarians to be more aligned between the Eastern and Western powers than fully committing to one or the other.⁵⁷

The role of the April elections cannot be understated as the war became a focal point for government communications in search for popular support. During the campaign *Fidesz-KNDP* was portrayed by government-affiliated media as the sole guarantor of peace and security

⁵⁵ *Ukraine war feeds dreams of Hungarian far-right reclaiming lost land*. Balkan Insight / BIRN, 2022. 05. 04. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at: <<https://balkaninsight.com/2022/05/04/ukraine-war-feeds-dreams-of-hungarian-far-right-reclaiming-lost-land/>>.

⁵⁶ *Ukraine war feeds dreams of Hungarian far-right reclaiming lost land*. Balkan Insight / BIRN, 2022. 05. 04. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at: <<https://balkaninsight.com/2022/05/04/ukraine-war-feeds-dreams-of-hungarian-far-right-reclaiming-lost-land/>>.

⁵⁷ *GLOBSEC Trends 2022: Central and Eastern Europe amid the War in Ukraine*. Globsec, 2022. 05. 31. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <<https://www.globsec.org/publications/globsec-trends-2022-central-and-eastern-europe-amid-the-war-in-ukraine/>>.

for Hungarians, including those in Subcarpathia, by depicting the opposition as wanting to join the war on the side of Ukraine.⁵⁸ This strategy was built on exploiting a national consensus: Nine out of ten Hungarians agreed that the country has to stay out of the conflict and everything has to be done to keep it this way according to a study done in late February by a right-leaning think tank. Only 9% of people were on the opinion that active participation in anti-Russian action would be more important than staying out of the war.⁵⁹

Instead of feeling a greater need to support Ukraine, the Hungarian population doubled down on its anti-Ukrainian sentiments and Russian sympathies in the past months. Fewer people view the invasion as Russian aggression than before (showing an 8% drop over 2 months) with more people now thinking Russia is defending itself (15% in early March versus 25% in early May). Looking at party sympathies, we can see that *Fidesz-KDNP* voters are content with the government's approach to the war and reject a stronger condemnation of Russia. In general, support for this inbetweener stance has risen, attributed by the left-wing media as a result of the government media's adoption of Russian propaganda.⁶⁰

The government's foreign policy also enjoys the support of a substantial part of the opposition's voter base, since most Hungarians generally reject EU sanctions that would result in higher energy bills. Another common point between *Fidesz-KDNP* and opposition voters however is the preference for Hungarian alignment

⁵⁸ ECMI Minorities Blog. *Disinformation, digital nationalism and the Hungarian minority in Ukraine*. European Centre for Minority Issues, 2022. 04. 25. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.ecmi.de/infochannel/detail/ecmi-minorities-blog-disinformation-digital-nationalism-and-the-hungarian-minority-in-ukraine>>.

⁵⁹ *A közvélemény szerint Magyarország biztonsága az első*. Századvég, 2022. 02. 27. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <<https://szazadveg.hu/hu/2022/02/27/a-kozvelemeny-szerint-magyarorszag-biztonsaga-az-első-n2491>>.

⁶⁰ *Hat a propaganda, egyre kevesebben tartják agresszióknak Ukrajna lerohanását, a magyarok egynegyede szerint Oroszország csak védekezik*. Népszava, 2022. 05. 13. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <https://nepszava.hu/3156769_orszorszag-haboru-ukrajna-felmeres-publicus-intezet-nepszava>.

with Western values and rejecting getting closer to Russia at a cost of distancing the country from the EU and the US.⁶¹

The Hungarian government's standpoint has not only found its sympathies among the domestic opposition, but also with countries that support Ukraine more staunchly. It is in fact Germany that resists sanctions against Russian energy imports the most, having had a broader cooperation with Russia and now seemingly hiding behind Hungary's louder voice in the international scene. In fact, Hungary has never been a key actor on EU policy toward Russia. Along with it, several other countries could be accused of 'undermining EU unity': Italy and Finland have also built strong ties with Russia, Austria also blocks sanctions on energy imports, and Spain is even deepening its energy dependence at the moment.⁶²⁶³ This approach would paint Hungary not as much as the 'black sheep', but more as the 'patsy' of the European Union.

It must be stressed that although the EU's popular support for Ukraine seems strong with Hungary alone being the outlier, people in Bulgaria, Greece and Slovakia share remarkably similar views on Russia's culpability. While there is an overwhelming support for humanitarian aid, most EU citizens oppose direct military involvement or higher energy costs due to sanctions. In general, Bulgarians show the

⁶¹ *Hat a propaganda, egyre kevesebben tartják agressziónak Ukrajna lerohanását, a magyarok egynegyede szerint Oroszország csak védekezik.* Népszava, 2022. 05. 13. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <https://nepszava.hu/3156769_orszorszag-haboru-ukrajna-felmeres-publicus-intezet-nepszava>.

⁶² *Is Ukraine's biggest problem in the European Union?* War on the Rocks, 2022. 04. 29. [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://warontherocks.com/2022/04/is-hungary-ukraines-biggest-problem-in-the-european-union/>>.

⁶³ *Van egy uniós ország, amely a háború kezdete óta még több gázt vesz az oroszoktól.* Azonnali, 2022. 07. 25. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <https://azonnali.hu/cikk/20220721_van-egy-unios-oroszag-amely-a-haboru-kezdetekor-ota-meg-tobb-gazt-vesz-az-oroszoktol>.

lowest support for Ukraine, Hungarians polling much higher on agreement with providing aid and taking in refugees.⁶⁴

Conclusion

The Hungarian standpoint therefore is not as peculiar as one would think at first glance. Several countries have similar or stronger ties with Russia and some EU member states' populations side with Russia more than Hungarians do. Hungary's relationship with Ukraine is more unique, but not tied directly to *Orbán's* politics: The protection of ethnic Hungarian communities is a constitutional obligation, not just the current government's priority.⁶⁵ The Hungarian government however admits that the need for peace outweighs ethnic conflicts at the moment, but the way of achieving this peace is the true issue on which they diverge from the European Union. *Viktor Orbán* declared at his 2022 oath of office that sanctions against Russia will not work⁶⁶ and reiterated his views more recently in his controversial speech in Băile Tușnad: While the West believes that 1. Ukraine can win a war against Russia with Anglo-American training and NATO weaponry, 2. sanctions will weaken Russia and destabilize Moscow, 3. we can manage the economic consequences of these sanctions, meaning they hurt Russia more than they hurt us, and 4. the world will line up behind

⁶⁴ *Support for Ukraine is strong in Europe, but nations are not as united as it looks.* YouGov, 2022. 05. 05. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <<https://yougov.co.uk/topics/international/articles-reports/2022/05/05/support-ukraine-strong-europe-nations-are-not-unit>>.

⁶⁵ *Why is Hungary 'blocking' Ukraine's NATO accession?* Embassy of Hungary, Washington. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://washington.mfa.gov.hu/eng/news/why-is-hungary-blocking-ukraines-nato-accession#:~:text=Hungary%20has%20always%20been%20a,Hungarians%20are%20aga in%20fully%20respected.>>>.

⁶⁶ *Orbán Viktor beszéde a miniszterelnöki eskütételét követően.* Cabinet office of the Prime Minister, 2022. 05. 16. [online], [cit. 29/07/2022]. Available at: <<https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-aminiszterelnoki-eskutetelet-kovetoen-2/>>.

us because we are right, the reality is that this strategy failed and this war might mark the end of Western hegemony in the world.⁶⁷

This is how Hungary once again tries to shape international discourse in its own way, adopting a standpoint that could garner sympathies with countries who have similar views or interests, but with an undertone that is sceptical toward the entire Western community and truly questions the need for the unity that the European Union and NATO are trying to achieve. The latter is the true reason behind Hungary's alienation in the issue and the international community's difficulty in trying to understand Hungary's individual interests. Although it was speculated that Hungary would finally have to choose between East and West,⁶⁸ it seems that this consistent behaviour might survive against the odds of these unprecedented times.

Literature:

A közvélemény szerint Magyarország biztonsága az első. Századvég, 2022. 02. 27. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <<https://szadveg.hu/hu/2022/02/27/a-kozvelemeny-szerint-magyarorszag-biztonsaga-az-első~n2491>>.

A Kreml hangja uralta a magyar közösségi médiát az Ukrajna elleni háború kitöréséig. Political Capital, 2022. 03. 10. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at: <https://www.politicalcapital.hu/hirek.php?article_read=1&article_id=2964>.

A munkaalapú állam korszaka következik (beszéd, Tuszványos 2014). Mandiner, 2014. 07. 28. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at:

⁶⁷ Orbán Viktor előadása a XXXI. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban. Cabinet office of the Prime Minister, 2022. 07. 23. [online], [cit. 29/07/2022]. Available at: <<https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-eloadasa-a-xxxi-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>>.

⁶⁸ *Is Ukraine's biggest problem in the European Union? War on the Rocks, 2022. 04. 29. [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://warontherocks.com/2022/04/is-hungary-ukraines-biggest-problem-in-the-european-union/>>.*

- <https://mandiner.hu/cikk/20140728_orban_viktor_a_munkaala_pu_allam_korszaka_kovetkezik_beszed_tusvanyos_2014>.
- ECMI Minorities Blog. Disinformation, digital nationalism and the Hungarian minority in Ukraine.* European Centre for Minority Issues, 2022. 04. 25. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.ecmi.de/infochannel/detail/ecmi-minorities-blog-disinformation-digital-nationalism-and-the-hungarian-minority-in-ukraine>>.
- Expert Blog: The Russian invasion of Ukraine and Hungary's continuing dance between East and West.* Nottingham Trent University [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://www.ntu.ac.uk/about-us/news/news-articles/2022/03/expert-blog-the-russian-invasion-of-ukraine-and-hungarys-continuing-dance-between-east-and-west>>.
- GLOBSEC Trends 2022: Central and Eastern Europe amid the War in Ukraine.* Globsec, 2022. 05. 31. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <<https://www.globsec.org/publications/globsec-trends-2022-central-and-eastern-europe-amid-the-war-in-ukraine/>>.
- Hat a propaganda, egyre kevesebben tartják agressziónak Ukrajna lerohanását, a magyarok egynegyede szerint Oroszország csak védekezik.* Népszava, 2022. 05. 13. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <https://nepszava.hu/3156769_oroszorszag-haboru-ukrajna-felmeres-publicus-intezet-nepszava>.
- Hungarians helping Ukraine's refugees no excuse for limited government action.* Human Rights Watch, 2022. 03. 08. [online], [cit. 25/07/2021]. Available at: <<https://www.hrw.org/news/2022/03/08/hungarians-helping-ukraines-refugees-no-excuse-limited-government-action>>.
- Hungary 'helping Putin' in the war, says Ukraine's foreign ministry.* Euronews, 2022. 04. 07. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at: <<https://www.euronews.com/2022/04/07/hungary-helping-putin-in-the-war-says-ukraine-s-foreign-ministry>>.

- Hungary supports Ukraine's EU membership.* Cabinet office of the Prime Minister, 2016. 11. 25. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://miniszterelnok.hu/hungary-supports-ukraines-eu-membership/>>.
- Hungary, Ukraine step up war of words.* Euractiv, 2022. 06. 07. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/hungary-ukraine-step-up-war-of-words/>.
- In Ukraine, a minority group feels ambivalence about the war.* The New York Times, 2022. 06. 16. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.nytimes.com/2022/06/16/world/europe/ethnic-hungarians-ukraine-war.html>>.
- Is Ukraine's biggest problem in the European Union? War on the Rocks,* 2022. 04. 29. [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://warontherocks.com/2022/04/is-hungary-ukraines-biggest-problem-in-the-european-union/>>.
- Orbán Viktor beszéde a miniszterelnöki eskütételét követően.* Cabinet office of the Prime Minister, 2022. 05. 16. [online], [cit. 29/07/2022]. Available at: <<https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-miniszterelnoki-eskutetelet-kovetoen-2/>>.
- Orbán Viktor előadása a XXXI. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban.* Cabinet office of the Prime Minister, 2022. 07. 23. [online], [cit. 29/07/2022]. Available at: <<https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-eloadasa-a-xxxi-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>>.
- Poland charges three with terrorism & sees Russian link in arson attack on Hungarian Centre in Ukraine.* Kharkiv Human Rights Protection Group, 2019. 01. 10. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://khpg.org/en/1547000188>>.
- Support for Ukraine is strong in Europe, but nations are not as united as it looks.* YouGov, 2022. 05. 05. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <<https://yougov.co.uk/topics/international/articles->

reports/2022/05/05/support-ukraine-strong-europe-nations-are-not-unit>.

The war in Ukraine undermines Orban's illiberal project. Foreign Policy, 2022. 05. 10. [online], [cit. 29/07/2022]. Available at: <<https://foreignpolicy.com/2022/05/10/ukraine-conflict-visegrad-group-orban-hungary-illiberal/>>.

Ukraine Data Explorer. The Humanitarian Data Exchange (HDX), United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) [online], [cit. 25/07/2022]. Available at: <<https://data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/?>>.

Ukraine pushes back after Hungary's Orban attacks EU sanctions. Radio Free Europe / Radio Liberty, 2022. 07. 15. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://www.rferl.org/a/ukraine-hungary-orban-attacks-eu-sanctions/31945176.html>>.

Ukraine war feeds dreams of Hungarian far-right reclaiming lost land. Balkan Insight / BIRN, 2022. 05. 04. [online], [cit. 27/07/2022]. Available at: <<https://balkaninsight.com/2022/05/04/ukraine-war-feeds-dreams-of-hungarian-far-right-reclaiming-lost-land/>>.

Van egy uniós ország, amely a háború kezdete óta még több gázt vesz az oroszoktól. Azonnali, 2022. 07. 25. [online], [cit. 28/07/2022]. Available at: <https://azonnali.hu/cikk/20220721_van-egy-unios-oroszag-amely-a-haboru-kezdetekor-ota-meg-toobb-gazt-vesz-az-oroszoktol>.

Why is Hungary 'blocking' Ukraine's NATO accession? Embassy of Hungary, Washington. [online], [cit. 26/07/2022]. Available at: <<https://washington.mfa.gov.hu/eng/news/why-is-hungary-blocking-ukraines-nato-accession#:~:text=Hungary%20has%20always%20been%20a,Hungarians%20are%20again%20fully%20respected.>>>.

Dezinformácie v kontexte COVID-19 (SARS-CoV-2)

Klaudia Libáková

The paper is devoted to misinformation and its dissemination in connection with the COVID-19 pandemic. The current problem for people in the context of ongoing threats to society is the search for truth. Why do not the media also analyze the causes of the conflict in Ukraine? Similarly, analyzes and discussions in the media were also lacking regarding the issue of the existence of Covid-19 and the subsequent vaccination. The aim of the post is to point out how misinformation affects the management of the human mind. Is it appropriate for the media to pay most attention to foreign topics, when Slovakia itself has many unresolved existential problems?

Úvod

V celom svete prebieha „boj“, ktorý ešte neskončil, „boj“ proti globálnej pandémie choroby COVID-19, ktorú spôsobuje vírus SARS-CoV-2. Každý národ stál a naďalej stojí pred úlohou vysporiadať sa s pandemiou COVID-19, ktorá značne zaťažuje jeho finančné, materiálne a taktiež personálne zdroje. Slovenská republika v reakcii na pandémiu COVID-19 podnikla množstvo bezprecedentných opatrení na záchranu životov a zdravia obyvateľstva, ako aj na udržanie ekonomiky. Postupne sme sa prispôbili situácii a boli sme nútení prijať neodkladné opatrenia, zákaz vychádzania, vyhlasovanie a predlžovanie núdzového stavu, nosenie rúšok či respirátorov a celoštátne a regionálne testovanie. Pandémia COVID-19 a sprievodné vládne opatrenia mali výrazný dopad na rôzne oblasti spoločenského života, prakticky na každý aspekt systému spoločnosti, ako aj na každodenný život ľudí. Spolu s pandemiou COVID-19 sa ale začali šíriť aj falošné správy, ktoré sťažovali vynakladané úsilie poraziť túto novú chorobu. Akú obrovskú silu má vplyv dezinformácií na človeka sme mohli vidieť na Slovensku v podobe zaočkovanosti obyvateľstva. Cieľom príspevku je poukázať na dôležitosť neustáleho overovania informácií z viacerých zdrojov.

Sociálne médiá a dezinformácie

Pretrvávajúca pandémia COVID-19, známa aj ako pandémia koronavírusu, spôsobila problémy na celom svete. Práve v súvislosti s touto pandémiou začal čeliť celý svet ďalšiemu veľkému problému, ktorým sa stalo šírenie dezinformácií. Slovenská republika, ako aj zvyšok sveta v súčasnosti čelí dezinformačnej vojne. Za dezinformácie považujeme nepravdivé informácie, ktoré sú zámerne šírené a ľahko zneužitú s úmyslom zavádzať, profitovať alebo inak narúšať objektívny obraz reality.¹ Dezinformácie môžu byť vo forme textu, obrázka, videa, grafiky alebo zvuku. Sociálne dištancovanie počas pandémie kvôli zníženiu nákazy zvýšilo využívanie sociálnych médií, takto ľudia zostali aspoň v online spojení. Na túto skutočnosť nadväzuje i zameranie tohto príspevku, nakoľko túto tému som si vybrala najmä z dôvodu jej aktuálnosti a dôležitosti. Facebook, Twitter a YouTube či Instagram sú sociálne médiá, ktoré zohrávajú v dnešnej spoločnosti prvoradú úlohu pri výmene informácií, čo sa zintenzívnilo najmä v časoch celosvetovej pandémie, ktorá ľudí prinútila zostať doma. V tomto období išlo o informácie týkajúce sa najnovších správ o tejto chorobe a o boji na jej zvládnutie. Tento nekonečný a nekontrolovateľný prístup občanov k informáciám pomáhal pri rozhodovaní v ich každodennom živote.² Prečo sa práve počas pandémie množstvo dezinformácií zvyšovalo? Podľa môjho názoru dôvodom väčšieho vzniku dezinformácií bol zo začiatku nedostatok informácií o víruse, neistota, úzkosť ako reakcia na neistotu, nejednoznačnosť ako súčasť života, konšpiračná teória ako

¹ *Dezinformácie a informačné operácie*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/dezinformacie/index.html>>.

² MINTAL, J. M.: *Dezinformácie a konšpiračné teórie v masmediálnom priestore*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/profile/Jozef-Mintal/publication/361114946_DEZINFORMACIE_A_KONSPIRACNE_TEORIE_V_MASMEDIALNOM_PRIESTORE/links/629e089ca3fe3e3df862486d/DEZINFORMACIE-A-KONSPIRACNE-TEORIE-V-MASMEDIALNOM-PRIESTORE.pdf>.

návrat ľudí k zmyslu života či kontrole nad ním, samota, nedôvera voči hlavným médiám.

V tomto kontexte treba uviesť, že sociálne siete sa stali kľúčovým nástrojom na šírenie informácií o celosvetovej núdzovej situácii v oblasti verejného zdravia počas pandémie koronavírusu (COVID-19) a umožňujú používateľom vzájomnú interakciu v oblastiach komentárov. Spolu s týmito vylepšenými komunikačnými schopnosťami založenými na technológii existuje aj množstvo informácií – z veľkej časti nepresných – o aktuálnych udalostiach. Znamená to, že dezinformácie sa môžu počas pandémie rýchlo šíriť, čím ovplyvňujú správanie ľudí. Ak sa dezinformácie šíria v izolovaných spravodajských „zámočkoch“, ktoré ich šíria jednotne bez opráv alebo dokonca bez pravdivých informácií, môže to byť veľmi deštruktívne. V dnešnom svete sú platformy sociálnych médií ako Facebook, Twitter a YouTube nevyhnutné na prenos informácií. V týchto médiách sú zahrnuté najnovšie informácie o stave vírusu, ktoré pomáhali a pomáhajú obyvateľom pri rozhodovaní o ich každodennom správaní. Okrem tohto platformy sociálnych médií majú možnosť ponúkať efektívne spôsoby, ako môžu vlády a štátne orgány komunikovať informácie o rizikách a širokej verejnosti poskytnúť informácie ako požiadať o pomoc.³

Rozmanité komunikačné kanály sociálnych médií však podporovali aj šírenie nepravdivých informácií, ktoré mohli a naďalej môžu ohroziť demokraciu. Motívom, cieľom šíriteľov dezinformácií mohlo byť podľa môjho názoru spôsobenie chaosu v spoločnosti, podkopanie dôvery v štát, získanie popularity, zvyšovanie vlastných finančných príjmov, pocit uspokojenia vlastných psychologických potrieb.

Ako môžeme v súčasnosti konštatovať, od začiatku epidémie sa objavilo množstvo mylných predstáv a nesprávnych príbehov

³ HUANG C.; XU, X.; CAI, Y. (et al.): *Mining the characteristics of COVID-19 patients in China: analysis of social media posts*. In: *J Med Internet Res*. 2020;22:e19087. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7236610/>>.

týkajúcich sa vírusu. Najznámejšími dezinformáciami na Slovensku a aj vo svete bola konzumácia cesnaku, ktorá mala zabraňovať infekcii COVID-19, alebo COVID-19 sa šíri prostredníctvom mobilných sietí 5G.

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) varovala, že veľké množstvo informácií – niektoré sú pravdivé a niektoré nie – sťažuje jednotlivcom prístup k dôveryhodným zdrojom a spoľahlivej pomoci, keď ju potrebujú a označuje to ako „infodémiu“.⁴ Keďže materiál uverejnený na stránkach sociálnych médií ako je YouTube sa považuje za verejne dostupný, je dôležité, aby lekárske informácie ponúkané a vo veľkej miere využívané verejnosťou boli spoľahlivé a najvyššej kvality.

Príležitostne to môže byť ťažké, pretože vedecké chápanie tak komplikovanej témy, akou je globálna pandémia, je nesmierne zložitá. Každopádne nepresné informácie týkajúce sa pandémie COVID-19 boli v poslednej dobe predmetom niekoľkých publikovaných výskumov.^{5,6} Zdá sa, že nebezpečenstvo vystavenia používateľov najmä sociálnych sietí falošným materiálom týkajúcim sa COVID-19 je neustále vysoké. Je zrejmé, že vplyv dezinformácií môže byť negatívny. Nepravdivé informácie o histórii COVID-19 alebo napríklad o skutočnej účinnosti respirátorov alebo rúšok viedli ľudí k rozhodnutiu nechrániť seba a ani ostatných ľudí.⁷

⁴ Na koronavírus cesnak a dym? WHO spustila informačnú kampaň. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.ta3.com/clanok/168764/na-koronavirus-cesnak-a-dym-who-spustila-informacnu-kampan>>.

⁵ MENA, P.; BARBE, D.; CHAN-OLMSTED, S.: *Misinformation on Instagram: the impact of trusted endorsements on message credibility*. In: *Social Media+ Society*. 2020;6. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2056305120935102>>.

⁶ LI, H. O.-Y.; BAILEY, A.; HUYNH, D. (et al.): *YouTube as a source of information on COVID-19: a pandemic of misinformation?* In: *BMJ Glob Health*. 2020;5. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32409327/>>.

⁷ Sú rúška zbytočné? Názor už menia aj Nemci a Američania. [online]. [cit. 10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://svet.sme.sk/c/22373841/vojna-o-ruska-niekde-su-povinne-inde-mavaju-odporucanim-who.html>>.

Je možné, že technológie dnešných sociálnych médií spájajú ľudí, ktorí veria v dezinformácie, a v dôsledku toho na seba vzájomne pôsobia a ovplyvňujú sa predovšetkým v podobne zmýšľajúcich skupinách ľudí.

Keďže môžu rýchlo osloviť obrovské množstvo ľudí, sociálne médiá zohrávajú kľúčovú úlohu pri šírení správ počas núdzových situácií. Kľúčovým prvkom v oblasti prevencie sú informácie zdieľané zdravotníckymi orgánmi o aktuálnom stave vírusu a šírení choroby v jednotlivých krajinách. Podľa predchádzajúcich výskumov môže komunikácia na sociálnych sieťach uľahčiť prenos vedeckých poznatkov rýchlo,⁸ zlepšiť rozhodovacie procesy a upozorniť verejnosť na riziká.

„Pochopenie“ správ počas dramatických udalostí môže mať teda aj negatívne účinky. Ak nebudú mať užívatelia sociálnych médií dostatok relevantných informácií, mohli by začať klebety a ich následné šírenie. Už v počiatkových štádiách pandémie sme predsa okrem šírenia vírusu vnímali aj druhý problém, a to obrovské množstvo informácií, pri ktorých nebolo možné zaručiť, že pochádzajú z renomovaných a dôveryhodných zdrojov. WHO to nazvala vtedy „infodémiou“. Dnes už môžeme len súhlasiť s názorom svetovej zdravotníckej organizácie, že dezinformácie sa šíria rýchlejšie ako samotný vírus.⁹

⁸ GOEL, A.; GUPTA, L.: *Social Media in the Times of COVID-19*, *Journal of Clinical Rheumatology: Practical Reports on Rheumatic & Musculoskeletal Diseases*, 26 (2020) 220–223. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <https://journals.lww.com/jclinrheum/Citation/2020/09000/Social_Media_in_the_Times_of_COVID_19.3.aspx>.

⁹ *Čo je pravda a čo nie: ako rozpoznať dezinformácie o koronavírusu*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/news/sk/headlines/priorities/fake-news/20200326STO75917/co-je-pravda-a-co-nie-ako-rozpoznat-dezinformacie-o-koronaviruse>>.

Vplyv dezinformácií na spoločnosť

Politické dezinformácie na platformách sociálnych médií vo všeobecnosti predstavujú riziko pre demokratické inštitúcie aj pre stav svetového zdravia. Nesprávne informácie o aktuálnych udalostiach sa môžu šíriť rýchlejšie a rozsiahlejšie ako faktické informácie, čo môže viesť k politickým nedorozumeniam a mať negatívne dôsledky na demokraciu.¹⁰ V skutočnosti môže byť ťažké odhaliť nepravdivé informácie, pretože majú tendenciu sa časom meniť a v mnohých situáciách sa znova objavovať. Odhaliť dezinformácie, ktoré sú pevne zakorenené v myšlienkach ľudí, môže byť náročné, najmä ak sa šíria prostredníctvom sietí, ktoré sú izolovanejšie a venujú sa dezinformáciám.¹¹

Platforma YouTube uznala pretrvávajúcu dostupnosť nepravdivých informácií a plánovala odstraňovať všetko, čo nie je v súlade s jej pravidlami. Išlo najmä o videá šíriace nepravdivé informácie o očkovaní a vakcínach.¹² Zdá sa však nevyhnutné pozrieť sa na prevalenciu nepravdivých informácií na YouTube spojených so zdravotným problémom, akým je COVID-19 – nielen v jeden deň, ale na základe dlhšieho časového obdobia, vzhľadom na jeho možné účinky na svetové zdravie. Je dôležité preskúmať videá a súvisiace vlákna komentárov, aby sa mohla úplne posúdiť existencia dezinformácií. Je možné v tejto súvislosti predpokladať, že šírenie nepravdivých informácií v homogénnych sieťach, s možnosťou falošného vnímania toho, že informácie sú presné a overené mnohými

¹⁰ *Ako nepodľahnúť dezinformáciám? Prinášame päť tipov od odborníkov.* [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <https://slovakia.representation.ec.europa.eu/news/ako-nepodlahnut-dezinformaciam-prinasame-pat-tipov-od-odbornikov-2022-05-06_sk>.

¹¹ DONZELLI, G.; PALOMBA, G.; FEDERIGI, I. (et al.): *Misinformation on vaccination: a quantitative analysis of YouTube videos.* In: *Hum Vaccin Immunother.* 2018 Jul 3;14(7):1654-1659. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6067837/>>.

¹² *KORONAVÍRUS: YouTube odstráni všetky dezinformácie týkajúce sa očkovania.* [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.noviny.sk/634075-koronavirus-youtube-odstrani-vsetky-dezinformacie-tykajuca-sa-ockovania>>.

podobne zmýšľajúcimi hlasmi bez akejkoľvek opravy, by mohlo mať negatívny vplyv ako na jednotlivcov, rovnako aj na skupiny. Dokonca aj presné zdravotné informácie propagované spravodajstvom môžu byť nesprávne interpretované alebo nedôveryhodné tým, čo čitatelia čítajú v sekcii komentárov v dôsledku vzájomného postavenia obsahu masmédií a medziľudskej komunikácie v sociálnych médiách. Z tohto dôvodu musia hodnotenia informačnej homogenity v online sieťach brať do úvahy primárne mediálne materiály (ako sú novinárske videá) a súvisiace vlákna komentárov. Sociálne médiá umožňujú používateľom robiť vlastné rozhodnutia o svojich informačných zdrojoch, čo umožňuje zhromažďovať neobjektívne a selektívne informácie. Zdieľam názor, že ku kontaktu medzi podobnými ľuďmi dochádza vo vyššej miere ako medzi odlišnými ľuďmi.

Jednotlivci sa s väčšou pravdepodobnosťou spoja s tými, ktorí zdieľajú ich ideológiu, ich názory. Diskusné siete sú heterogénnejšie štruktúrované, ako by sa naznačovalo obavami verejnosti. Konkrétnejšie komentáre vytvorené používateľmi, ktoré vyjadrovali odlišné názory na YouTube, s väčšou pravdepodobnosťou súviseli navzájom než komentáre, ktoré mali rovnakú perspektívu. Stupeň homogenity v rámci sietí platí pre pravdivosť informácií aj pre politické názory. Podľa tejto úvahy by dávalo zmysel, aby sa niektoré nesprávne informácie spájali s inými nepravdivými údajmi. Je rozumné predpokladať, že stránky sociálnych médií to vo všeobecnosti používajú. Používatelia, ktorí si pôvodne pozreli odporúčanie videa s nepravdivými alebo nepresnými informáciami, môžu byť presmerovaní na ďalší obsah, ktorý propaguje dezinformácie pomocou algoritmov odporúčaní, ako sú tie, ktoré sa nachádzajú na platformách ako YouTube. To môže používateľov uzatvoriť v informačnej sieti, ktorá je tvorená prevažne nepravdivými informáciami. V skutočnosti prieskum na YouTube ukázal, že dezinformačný obsah sa používateľom odporúča na základe ich konkrétnej histórie vyhľadávania. Miera, do akej sú rôzne nepravdy

navzájom prepojené v online sieťach, je stále neznáma napriek týmto prvým dôkazom o kontexte dezinformácií v sociálnych médiách.¹³

V súčasnosti už môžeme povedať, že rozšírená neistota pandémie zvýšila šírenie nepravdivých informácií, ktoré tiež prenikali do sietí s prevahou pravých informácií.

Slovo „fragmentácia“ najlepšie vystihuje koncept, že správy alebo informácie sa môžu šíriť medzi niektorými skupinami jednotlivcov, ale medzi inými nie. Súvisí to s nebezpečenstvom fragmentácie komunikačných prostredí a ich rozdelenia do podskupín, ktoré sú homogénne v informáciách, ktoré dostávajú a o ktorých diskutujú, ale zároveň sú od seba izolované, čo vedie k nerovnomernému šíreniu správ a informácií. Vzhľadom na dostupnosť dodatočných informačných zdrojov môže fragmentácia spravodajských kanálov na sociálnych médiách na jednej strane prospieť šíreniu relevantných informácií z normatívneho hľadiska. Na strane druhej, fragmentácia so sebou prináša aj riziká, najmä ak tieto organizácie polarizujú a šíria nenávistné prejavy, nepresné informácie alebo extrémistické presvedčenia. Dôležité je v takýchto prípadoch, do akej miery je rozdiel v politickom presvedčení zodpovedný za menej osobných kontaktov medzi ľuďmi, čo vedie k fragmentácii informačných a debatných sietí. To priamo súvisí s myšlienkou homofýlie. Z vlastných skúseností viem, že stále existujú výmeny názorov medzi ľuďmi, ktorí zastávajú rôzne politické názory, a to aj napriek tomu, že komunikačná priepasť sa týka len politickému extrému.¹⁴

Pokiaľ ide o dezinformácie, fragmentácia podskupín charakterizovaných informačnou homogenitou by znamenala, že niektoré segmenty siete sú neúmerne vystavené dezinformáciám

¹³ Ak by bola vakcína na koronavírus, zaočkovať by sa dali dve tretiny Slovákov. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/1823977/prieskum-sav-ak-by-bola-vakcina-na-koronavirus-zaockovatby-sa-dali-len-dve-tretiny-slovakov/>>.

¹⁴ LEWANDOWSKY, S.; ECKER, U. K. H.; SEIFERT, C. M. (et al.): *Misinformation and its correction: continued influence and successful debiasing*. In: *Psychol. Sci. Public Interest*. 2012;13(3):106-131. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1529100612451018>>.

a zároveň sú odrezané od spoľahlivých informačných zdrojov. Organizácie, ktoré sú sústavne vystavované nesprávnym informáciám, môže takáto sieťová štruktúra viesť k tomu, že ich akceptujú ako pravdivé bez toho, aby sa stretli s akýmkoľvek odporom alebo opravou.

Pandémia COVID-19 nielenže spôsobila rozšírenie vírusu po celom svete, ale taktiež v súvislosti s jej šírením vznikalo množstvo informácií. Vráťane nepravdivých informácií a konšpiračných teórií, ktoré sa šírili aj prostredníctvom online sociálnych sietí. Boju proti nepravdivým informáciám na platformách sociálnych médií bránia mnohé prekážky. Pochopenie toho, či šírenie nepravdivých informácií rozdeľuje používateľov v online sieťach do vytváraných „skupín“ nám pomôže nájsť riešenia týchto problémov. Z dlhodobého hľadiska môžu niektorí používatelia uviaznuť v zhlukoch, ktoré sú primárne naplnené falošnými informáciami, a odrezaní od iných zhlukov, ktoré ponúkajú rozpory alebo opravy.

Podľa Strategickej agendy Rady EÚ na roky 2019 – 2024 sa EÚ venuje obrane spoločnosti, jednotlivcov a slobôd pred hybridnými výzvami, akými sú ohováranie a dezinformačné kampane. Cieľom je zlepšiť spoluprácu pri zisťovaní, prevencii a protipatrení útokov a zároveň zvýšiť odolnosť voči týmto hrozbám. Rada EÚ v decembri 2020 schválila závery, ktoré obhajujú ďalšie zlepšenie opatrení na úrovni EÚ na boj proti hybridným hrozbám vrátane dezinformácií. Pandémia COVID-19 zvýšila náchylnosť EÚ a jej členských štátov na hybridné hrozby. Rada EÚ vo svojich odporúčaníach zdôraznila interdisciplinárny charakter a širokú účasť zainteresovaných strán na stratégii EÚ v oblasti reakcie na dezinformácie. S cieľom vytvoriť kompletnú platformu pre členské štáty a inštitúcie EÚ odporučila ďalšie posilnenie pracovných skupín pre strategickú komunikáciu v rámci služby pre vonkajšiu činnosť EÚ a systému rýchleho varovania. Ministri EÚ požiadali Komisiu, aby vytvorila a presadila transparentnejšie normy pre internetové platformy. Takéto nariadenia by podporili zdravý digitálny verejný priestor, zvýšili

by zodpovednosť a otvorenosť v boji proti dezinformáciám. Inštitúcie EÚ sa snažia zvýšiť povedomie o rizikách dezinformácií a podporiť používanie spoľahlivých zdrojov vo svetle rastúcich dezinformačných aktivít spojených s epidemiou COVID-19. Európska komisia a vysoký predstaviteľ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku 10. júna 2020 spoločne zverejnili oznámenie s názvom „*Boj proti dezinformáciám o ochorení COVID-19 – Aké sú fakty*“, aby navrhli konkrétne kroky na posilnenie odolnosti EÚ voči výzve dezinformácií. Patrí medzi ne rozšírenie strategických komunikačných schopností EÚ, zvýšenie spolupráce so zahraničnými partnermi a zvýšenie pomoci EÚ pre overovateľov faktov a výskumníkov pri zachovaní slobody prejavu a plurality. EÚ vyzvala internetové platformy, aby pomohli v boji proti falošným správam a iným snahám o dezinformácie počas epidémie odstránením nezákonných alebo nepresných informácií. Boj proti nepravdivým informáciám o očkovaní proti COVID-19 sa stal vážnejším so spustením imunizačných programov v celej EÚ.^{15,16,17}

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) označila infodémiu, ktorá sa momentálne ešte stále preháňa svetom, za spoločníka pandémie koronavírusu COVID-19. Pre jednotlivcov je náročné nájsť dôveryhodné zdroje a potrebnú pomoc kvôli množstvu informácií. Niektoré z nich sú zavádzajúce alebo nepresné, či o víruse, jeho pôvode, jeho účinkoch, ako aj o krokoch prijatých úradmi v boji proti pandémie. S cieľom odhaliť mylné predstavy o pandémie koronavírusu a reakcii Komisia EÚ zostavila zoznam faktov, ktoré možno použiť na pomoc ľuďom rozoznať pravdu od fikcie. Na webovej stránke

¹⁵ *Boj proti dezinformáciám*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/coronavirus/fighting-disinformation/>>.

¹⁶ SARVAŠ, Š.: *Doba COVID-ová a explózia dezinformácií*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://infosecurity.sk/komentare/doba-covid-ova-a-explozia-dezinformacii/>>.

¹⁷ *Boj proti dezinformáciám*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/coronavirus/fighting-disinformation/>>.

môžeme získať rady a informácie o tom, ako odhaliť internetových robotov a odhaliť sprisahania. Pandémia je nástroj, ktorý zločinci používajú na spustenie mnohých útokov. Využívajú potrebu informácií a zásob a sústreďujú sa na nedostatky v digitálnej infraštruktúre.¹⁸

Najdôležitejšie v zabraňovaní vzniku dezinformácií je overovanie zdrojov, strategická komunikácia, právne nástroje na európskej alebo národnej úrovni, obmedzenie financovania dezinformácií, podpora od štátu pre profesionálnu žurnalistiku.

Záver

Pandémia COVID-19 bola sprevádzaná obrovskou vlnou zavádzajúcich informácií, rovnako aj neustálymi pokusmi zahraničných mimoeurópskych účastníkov ovplyvňovať dianie najmä v krajinách Európskej únie, ktorí ťažili z tejto situácie. Ľudia od začiatku pandémie cítili strach aj vplyvom rýchlo sa meniacich mediálnych správ. Falošné a nepresné informácie o zdravotnej starostlivosti, rôzne poplašné správy a konšpiračné teórie boli hrozbou pre verejné zdravie. Pandémia nám všetkým ukázala, aká je spoločnosť slabá v boji proti dezinformáciám. Zároveň ich šírenie nie je otázkou slobody, ale ohrozuje základné hodnoty, ako aj samotnú demokraciu. Väčšina krajín je odhodlaná bojovať proti aktérom, ktorí z tejto krízy profitujú a ohrozujú životy občanov alebo šíria propagandu prípadne nenávisť. Pokiaľ ide o krajiny EÚ tak Európska komisia navrhla konkrétne opatrenia, ktoré budú podkladom najmä pre *Európsky akčný plán pre demokraciu* a *Akt o digitálnych službách*. Hlavným zistením tohto príspevku bolo, že dezinformácie sú v súčasnej dobe veľmi nebezpečné. Vďaka sociálnym médiám sa šíria nebezpečne rýchlo. Východiskom z tejto situácie je učenie ľudí kritickému mysleniu

¹⁸ *Boj proti dezinformáciám*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/coronavirus/fighting-disinformation/>>.

a overovanie zdrojov. Potrebujeme jednoznačne posilniť postavenie občanov, zvyšovať ich povedomie a posilniť spoločenskú odolnosť. Bude potrebné podporovať a presadzovať projekty zamerané na mediálnu gramotnosť, venovať osobitnú pozornosť zraniteľným skupinám, najmä deťom a mladým ľuďom, pri ktorých hrozí vyššie riziko, že dezinformáciám uveria.

Literatúra:

Ak by bola vakcína na koronavírus, zaočkovať by sa dali dve tretiny Slovákov. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/1823977/prieskum-sav-ak-by-bola-vakcína-na-koronavirus-zaočkovať-by-sa-dali-len-dve-tretiny-slovakov/>>.

Ako nepodľahnúť dezinformáciám? Prinášame päť tipov od odborníkov. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <https://slovakia.representation.ec.europa.eu/news/ako-nepodľahnúť-dezinformáciám-prinášame-päť-tipov-od-odborníkov-2022-05-06_sk>.

Boj proti dezinformáciám. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/coronavirus/fighthing-disinformation/>>.

Čo je pravda a čo nie: ako rozpoznať dezinformácie o koronavírusu. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.europarl.europa.eu/news/sk/headlines/priorities/fake-news/20200326STO75917/co-je-pravda-a-co-nie-ako-rozpoznať-dezinformácie-o-koronavírusu>>.

Dezinformácie a informačné operácie. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformácie/dezinformácie/index.html>>.

DONZELLI, G.; PALOMBA, G.; FEDERIGI, I. (et al.): *Misinformation on vaccination: a quantitative analysis of YouTube videos.* In: *Hum Vaccin Immunother.* 2018 Jul 3;14(7):1654-1659. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6067837/>>.

- GOEL, A.; GUPTA, L.: *Social Media in the Times of COVID-19*, *Journal of Clinical Rheumatology: Practical Reports on Rheumatic & Musculoskeletal Diseases*. 26 (2020) 220–223. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <https://journals.lww.com/jclinrheum/Citation/2020/09000/Social_Media_in_the_Times_of_COVID_19.3.aspx>.
- HUANG C.; XU, X.; CAL, Y. (et al.): *Mining the characteristics of COVID-19 patients in China: analysis of social media posts*. In: *J Med Internet Res*. 2020;22:e19087. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7236610/>>.
- HÚSKOVÁ, E.: *Hoaxy môžu zabíjať ako smrteľné vírusy, tvrdí najnovšia štúdia*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<http://www.antipropaganda.sk/hoaxy-mozu-zabijat-ako-smrtelne-virusy-tvrdi-najnovsia-studia/>>.
- Koronavírus (COVID-19)*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://news.google.com/covid19/map?hl=sk&mid=%2Fm%2F02j71&gl=SK&ceid=SK%3Ask>>.
- KORONAVÍRUS: YouTube odstráni všetky dezinformácie týkajúce sa očkovania*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://www.noviny.sk/634075-koronavirus-youtube-odstrani-vsetky-dezinformacie-tykajuca-sa-ockovania>>.
- LEWANDOWSKY, S.; ECKER, U. K. H.; SEIFERT, C. M. (et al.): *Misinformation and its correction: continued influence and successful debiasing*. In: *Psychol. Sci. Public Interest*. 2012;13(3):106–131. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1529100612451018>>.
- LI, H. O.-Y.; BAILEY, A.; HUYNH, D. (et al.): *YouTube as a source of information on COVID-19: a pandemic of misinformation?* In: *BMJ Glob Health*. 2020;5. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete: <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32409327/>>.
- MENA, P.; BARBE, D.; CHAN-OLMSTED, S.: *Misinformation on Instagram: the impact of trusted endorsements on message credibility*. In:

- Social Media+ Society. 2020;6. [online]. [cit.10/8/22.]Dostupné na internete:
<<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2056305120935102>>.
- MINTAL, J. M.: *Dezinformácie a konšpiračné teórie v masmediálnom priestore*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete:
<https://www.researchgate.net/profile/Jozef-Mintal/publication/361114946_DEZINFORMACIE_A_KONSPIRACNE_TEORIE_V_MASMEDIALNOM_PRIESTORE/links/629e089ca3fe3e3df862486d/DEZINFORMACIE-A-KONSPIRACNE-TEORIE-V-MASMEDIALNOM-PRIESTORE.pdf>.
- Na koronavírus cesnak a dym? WHO spustila informačnú kampaň*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete:
<<https://www.ta3.com/clanok/168764/na-koronavirus-cesnak-a-dym-who-spustila-informacnu-kampan>>.
- SARVAŠ, Š.: *Doba COVID-ová a explózia dezinformácií*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete:
<<https://infosecurity.sk/komentare/doba-covid-ova-a-explozia-dezinformacii/>>.
- Sú rúška zbytočné? Názor už menia aj Nemci a Američania*. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete:
<<https://svet.sme.sk/c/22373841/vojna-o-ruska-niekde-su-povinne-inde-mavaju-odporucanim-who.html>>.
- WANG, Y.; MCKEE, M.; TORBICA, A. (et al.): *Systematic literature review on the spread of health-related misinformation on social media*. In: *Social Science & Medicine*. 2019;240. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete:
<<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7117034/>>.
- WASZAK, P. M.; KASPRZYCKA-WASZAK, W.; KUBANEK, A.: *The spread of medical fake news in social media – the pilot quantitative study*. In: *Health Policy Technol*. 2018;7(2):115–118. [online]. [cit.10/8/22.] Dostupné na internete:

<<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211883718300881>>.

Weekly Operational Update on COVID-19 - 6 September 2021. [online].
[cit.10/8/22.] Dostupné na internete:
<https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/weekly-updates/wou_20-nov_cleared.pdf>.

Legitimita obecných zastupiteľstiev v rozhodnutiach Ústavného súdu Slovenskej republiky¹

Dominika Petrášová

The aim is to discuss the issue of the legitimacy of the municipal council. Local self-government and the municipal council within it are one of the important guarantees of the democratic system in the country. A municipal council is essential for the effective functioning of local self-government. At the same time, we pay attention to the legislation's defections in this area and offer suggestions de lege ferenda. Based on our findings, we provide a critical view of the practical problems associated with the activities of the municipal council, which are the results of secondary legislation.

Úvod

Problém legitimacy aktérov komunálnej politiky, konkrétne legitimacy obecných zastupiteľstiev, je v súčasnosti stále aktuálnejší. Spoločenská dynamika sa v posledných desaťročiach kontinuálne zvyšuje, a práve z tohto titulu je právny systém, vo svojej podstate konzervatívny prvok sociálneho univerza, vystavený mnohým aktuálnym výzvam.

V súčasnosti sa otázkam legitimacy aktérov komunálnej politiky venuje na systematickej a dlhodobej úrovni na Slovensku malá pozornosť, a považujeme za nevyhnutné otvoriť otázku legitimacy obecných zastupiteľstiev v rozhodnutiach ústavných súdov, aby sme takouto formou prispeli k vedeckej diskusii na Slovensku a na základe rozboru konkrétnych prípadových štúdií navrhli de lege ferenda úpravu súčasnej platnej legislatívy v Slovenskej republike. Cieľom príspevku je zaoberať sa otázkami legitimacy obecných zastupiteľstiev, ktoré riešia rozhodnutia Ústavného súdu. Ide o analýzu na základe dvoch vybraných prípadov.

¹ Tento článok je súčasťou projektu VEGA 1/0290/20 - Sociálna spravodlivosť a starobné dôchodkové sporenie v Slovenskej republike.

Pod legitimitou práva rozumieme schopnosť právneho normatívneho systému vyvolať v jeho adresátoch dobrovoľnú potrebu jeho akceptácie.² Predpokladom tejto legitimacy musí byť aj legalita.

Podľa judikatúry Ústavného súdu SR „Rešpektovanie princípu právneho štátu predpokladá, že všetky subjekty v štáte, t. j. orgány územnej samosprávy ... sa budú správať zákonom predpokladaným spôsobom, resp. zosúladiť svoje správanie s platným právnym poriadkom. Vzhľadom na túto skutočnosť priamo Ústava v záujme ochrany princípu právneho štátu vo svojom čl. 67 ods. 3 (obdobne aj čl. 8 ods. 1 charty) dáva priestor na dozor štátu, resp. ingerenciu štátu do vecí územnej samosprávy, ktorý je však striktné obmedzený požiadavkou vykonania takej zásahu iba spôsobom ustanoveným zákonom, t. j. vykonania zásahu do vecí územnej samosprávy len zákonne súladným spôsobom.“³

Musí byť rešpektovaná teória tzv. vôľového prvku v samospráve:

„Treba rozlišovať u obce ako právnickej osoby (§ 18 ods. 2 písm. c/ Občianskeho zákonníka a § 1 ods. 1 zák. č. 369/1990 Zb.) vykonávanie právnych úkonov od rozhodovania o týchto úkonoch. Zatiaľ čo rozhodovanie znamená vytváranie vôle vo vnútri, v rámci organizačnej štruktúry obce o tom, či, resp. aký právny úkon obec urobí (vykoná), právne konanie je prejavom už takto vytvorenej vôle navonok voči tretím osobám s cieľom založiť, zmeniť alebo zrušiť právny vzťah. Funkcia štatutárneho orgánu právnickej osoby ktorým je nesporne starosta obce (§ 13 ods. 3 cit. zákona), znamená výhradné oprávnenie konať menom obce navonok, t. j. prejavovať vôľu obce vo vzťahu k tretím osobám. Táto funkcia však sama osebe nezahŕňa jeho výlučné oprávnenie vytvárať vôľu, ktorá je potom prejavovaná navonok

² SCHULZ, G.: *Romantika. Dějiny a pojem*. Litomyšl - Praha: Paseka 1999, s. 24.

³ Rozhodnutie Ústavného súdu SR pod sp. zn.: IV. ÚS 156/2010, obdobne i rozhodnutie Ústavného súdu SR, sp. zn. II. ÚS 119/2010, a tiež rozhodnutie Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 107/2010

práve v podobe právnych úkonov urobených na základe uvedeného konateľského oprávnenia.⁴

Oprávnenie rozhodovať o právnych úkonoch, t.j. o tom, či, resp. aký úkon obec urobí (prejaví) je zo zákona rozdelené medzi starostu obce a obecné zastupiteľstvo. Rozhodovanie obecného zastupiteľstva nie je samo osebe autoritatívnym výrokom obce, ktorým sa individuálny právny vzťah účastníkov zakladá, mení alebo ruší, ale je prejavom vôle obce. Tento prejav sa tvorí a prejavuje uznesením obecného zastupiteľstva. Právne účinky vyvolá však len vtedy, ak spĺňa formálne a meritórne náležitosti. Bez prejavu vôle a jeho vyjadrenia v objektívne zistiteľnej forme nemožno hovoriť o právnom úkone. Táto zásada platí aj pre prejavy vôle obce (obecného zastupiteľstva) v oblasti občianskeho práva.“

Máme tu na mysli rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Odo 21/02 a takisto aj rozsudok Najvyššieho súdu SR ako súdu dovolacieho, sp. zn. 1M Obd V 3/2004, v ktorom sa konštatuje – s poukazom na to, že v danom prípade ide o stav, keď primátor musí rešpektovať rozhodnutie mestského zastupiteľstva a tiež jeho rozsah, pričom prekročenie predstavuje neplatný právny úkon (...) že činnosť samosprávy obcí a miest, ich práva a povinnosti sú upravené zákonom č. 369/1990 Zb., o obecnom zriadení, pričom v zmysle § 11 ods. 4 písm. a/ a g/ obecné zastupiteľstvo je zastupiteľským zborom, ktorý rozhoduje o základných otázkach života obce.

ÚS SR Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 255/2010 zo 6. októbra 2010

Predmetom konania sa pred ústavným súdom stalo posúdenie, či postupom a uznesením Obecného zastupiteľstva obce V. Z 25. novembra 2009, ktorým v bode I nesúhlasilo s vyhotovením

⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Odo 21/02 a obdobne v rozsudku Najvyššieho súdu SR ako súdu dovolacieho, sp. zn. 1M Obd V 3/2004 sa konštatuje, že činnosť samosprávy obcí a miest, ich práva a povinnosti sú upravené zákonom č. 369/1990 Zb., o obecnom zriadení, pričom v zmysle § 11 ods. 4 písm. a/ a g/ obecné zastupiteľstvo je zastupiteľským zborom, ktorý rozhoduje o základných otázkach života obce.

zvukovo-obrazového záznamu zo svojho rokovania, nastalo porušenie základného práva sťažovateľa na prijímanie a rozširovanie informácií pomocou zvukovo-obrazového záznamu podľa čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy v spojení s čl. 13 ods. 4, čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 ústavy a práva podľa čl. 10 ods. 1 dohovoru.

Podľa právnych názorov ústavného súdu vyslovených napr. v rozhodnutiach vo veciach vedených pod sp. zn. II. ÚS 28/96 a sp. zn. II. ÚS 7/00 sloboda prejavu a právo prijímať, vyhľadávať a rozširovať idey a informácie je zaručené každému jednotlivcovi ako jeho základné právo.

Prostredníctvom práva prijímať, vyhľadávať a rozširovať idey a informácie sa každému umožňuje dozvedieť sa a získať informáciu a následne aj spracovať ju pre svoju aj potrebu iných, a v súlade s ústavou k tomu patrí aj právo informáciu ďalej rozširovať. Z tejto ústavnej definície vyplýva fakt, že právo na informácie, zaručené v čl. 26 ústavy je trojzložkové - vyhľadávanie, prijímanie a rozširovanie informácií. Sú to tri relatívne samostatné zložky práva na informácie. Vyhľadávanie je vlastne zisťovanie, či informácie vôbec existujú, aké a kde sa nachádzajú. Prijímanie je získanie informácie tak, aby mohla byť subjektom pre vlastnú ale aj pre potrebu iných spracovaná. Získanie sa môže uskutočniť aj zmyslovými orgánmi, aj rôznymi technickými prostriedkami - zvukovými, obrazovými, zvukovo-obrazovým záznamom, alebo akýmkoľvek iným spôsobom. Rozširovanie informácií je preto akýkoľvek spôsob odovzdania prijatej informácie ďalšiemu subjektu, resp. ďalším subjektom (mutatis mutandis I. ÚS 57/00). Ústava ponecháva oprávnenému subjektu rozhodnutie, ako právo prijímať, vyhľadávať a rozširovať informácie o verejných veciach uplatní a či využije technické zariadenia, ktoré sú určené na vyhotovenie obrazového, zvukovo-obrazového alebo zvukového záznamu (podobne aj II. ÚS 28/96).

V prípade obecného zastupiteľstva zákon o slobode informácií ustanovuje podmienky a spôsob vykonania povinnosti poskytovať informácie o činnosti zastupiteľstva v § 5 ods. 9 v spojení s § 5 ods.

2 zákona. Nepokrýva všetky aspekty základného práva na informácie v zmysle čl. 26 ods. 1 ústavy a na uvedený prípad sa nevzťahuje (podľa § 3 ods. 1 zákon sa vzťahuje len na také informácie, ktoré má povinná osoba k dispozícii, ale nie je možné použiť ho na nahrávanie práve prebiehajúcej udalosti).

Podľa právneho názoru ústavného súdu čl. 26 ods. 5 ústavy hovorí o povinnosti orgánov územnej samosprávy poskytovať informácie o svojej činnosti. Z čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy vyplýva právo každého na informácie, či ide o vyhľadávanie, prijímanie alebo rozširovanie, ktoré je iné než povinnosť orgánov územnej samosprávy podľa čl. 26 ods. 5 ústavy.

V prípade verejného rokovania orgánov územnej samosprávy sa táto povinnosť „primeraným spôsobom“ poskytovať informácie o svojej činnosti nemôže vzťahovať na tých, ktorí sa takéhoto rokovania priamo zúčastňujú. Ustanovenie čl. 26 ods. 5 ústavy nie je možné chápať ako zrkadlový obraz čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy, teda 87 tak, že by čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy stanovoval právo každého na informácie a čl. 26 ods. 5 ústavy tomu zodpovedajúcu povinnosť orgánu územnej samosprávy (I. ÚS 57/00). Nesúhlas Obecného zastupiteľstva obce V. s vykonávaním zvukovo-obrazového záznamu zo svojho mimoriadneho zasadnutia konaného 25. novembra 2009, opierajúci sa o bod I napadnutého uznesenia smeroval iba proti právu sťažovateľa na slobodné prijímanie informácií, a to prostredníctvom zvukovo-obrazového záznamu, nesmeroval však proti právu sťažovateľa na prijímanie informácií vlastnými zmyslami, dokonca ani proti právu sťažovateľa tieto informácie vyhľadávať a rozširovať. Musíme však podotknúť, že zasiahol do práva sťažovateľa informácie rozširovať pomocou vyhotoveného zvukovo-obrazového záznamu.

Napadnutým uznesením, ktorým obecné zastupiteľstvo nesúhlasilo s vyhotovením zvukovo-obrazového záznamu zo svojho rokovania, zasiahlo do práva sťažovateľa prijímať a rozširovať informácie zvukovo-obrazovým záznamom, a to podľa čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy, ako aj podľa čl. 10 ods. 1 dohovoru. V rozhodnutí sp. zn. PL. ÚS 15/98

ústavný súd vyslovil záver, že obmedzenie práva na informácie v súlade s ústavou sa dovoľuje len vtedy, ak je splnená formálna podmienka zákona a dve kumulatívne materiálne podmienky. Pri formálnej podmienke ide o obmedzenie prijaté Národnou radou Slovenskej republiky v právnom predpise so silou zákona.

Prvou materiálnou podmienkou je požiadavka, že obmedzenie musí slúžiť na ochranu práv a slobôd iných, alebo sa ním musí chrániť bezpečnosť štátu, verejný poriadok, verejné zdravie alebo mravnosť. Na splnenie prvej materiálnej podmienky stačí preukázať existenciu jedného z citovaných záujmov. Druhou materiálnou podmienkou je podmienka nevyhnutnosti prijať obmedzenia.

Takéto kritériá na obmedzenie slobody prejavu a práva na informácie obsahuje aj judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva k čl. 10 dohovoru. Základným predpokladom ústavnosti obmedzenia práva na informácie je, aby toto bolo obmedzenie uložené zákonom. Zákonom, ktorý určuje podmienky obmedzenia práva na informácie o priebehu rokovania obecného zastupiteľstva je zákon o obecnom zriadení. Ustanovenie § 12 ods. 4 zákona o obecnom zriadení (s účinnosťou od 1. apríla 2010 ide o ustanovenie § 12 ods. 9, pozn.) umožňuje obmedziť právo na informácie z rokovania obecného zastupiteľstva, ktoré sú zásadne verejné.

V posudzovanom prípade je možné uvažovať o obligatórnej verejnosti rokovania obecného zastupiteľstva, keďže v programe rokovania mimoriadneho zasadnutia bolo aj zmluvné zabezpečenie právnej pomoci pre obec, a to pri zastupovaní v súdnych konaniach, a predmetom rokovania malo byť použitie verejných prostriedkov na odmeny osôb, ktoré vykonávajú za odplatu činnosť pre obec [§ 12 ods. 4 písm. a) zákona o obecnom zriadení]. Z priebehu mimoriadneho zasadnutia Obecného zastupiteľstva obce V. konaného 25. novembra 2009 nevyplýva, že malo v úmysle vyhlásiť rokovanie 88 obecného zastupiteľstva za neverejné, keď zástupkyňa starostu uviedla: „Ak chcete tu zostať, rešpektujte naše rozhodnutie celého obecného zastupiteľstva.“ Dôvodom úmyslu zástupkyne starostu pokračovať

v rokovaní neverejne bolo až „nevynútenie vykonateľnosti“ bodu I napadnutého uznesenia. Keďže nejestvuje také obmedzenie práva na informácie, ktoré by na úrovni zákona umožňovalo zasahovať do práva na informácie z verejného zasadnutia obecného zastupiteľstva, nebola naplnená základná podmienka čl. 26 ods. 4 ústavy pre možnosť obmedziť právo na informácie. Preto ani nie je potrebné skúmať, či sa naplnili ďalšie podmienky, ktoré boli ustanovené v čl. 26 ods. 4 ústavy, teda či ide o opatrenie v demokratickej spoločnosti, nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti. Podmienky, ktoré boli ustanovené v čl. 10 ods. 2 dohovoru, za ktorých možno právo prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky obmedziť, sú do značnej miery zhodné s podmienkami podľa čl. 26 ods. 4 ústavy.

Dôvodom nesúhlasu s vyhotovením zvukovo-obrazového záznamu bolo rušenie priebehu rokovania obecného zastupiteľstva, a z toho vyplynulo, že obecné zastupiteľstvo sa do istej miery bránilo prijať opatrenie nevyhnutné na zabezpečenie verejného poriadku. Postup obecného zastupiteľstva a jeho hlasovanie o tom, že sťažovateľ nemá právo pokračovať vo vyhotovovaní zvukovo-obrazového záznamu z rokovania obecného zastupiteľstva, nie je možné podľa názoru ústavného súdu ospravedlniť argumentom o rušení verejného poriadku pri rokovaní obecného zastupiteľstva. Sťažovateľ nenarušoval verejný poriadok, rušil poslancov len podľa ich subjektívneho nazerania. Preto sa rozhodnutie obecného zastupiteľstva nedá považovať za opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku.

Prípadný stret základného práva poslancov na súkromie (ochranu osobnosti) so základným právom sťažovateľa na prijímanie informácií zvoleným spôsobom bolo potrebné podľa názoru ústavného súdu riešiť v prospech sťažovateľa. Obecné zastupiteľstvo konalo a rozhodovalo verejne. Poslanci obecného zastupiteľstva sú verejnými činiteľmi a rokovania obecného zastupiteľstva sú zásadne verejné.

V súvislosti s tým preto nie je možné uvažovať o tom, že by prevádzilo základné právo poslancov na súkromie. V skutočnosti išlo o získavanie informácie z ich verejnej činnosti, o ich verejnoprávnom úkone, a nie zo súkromia. Takže nie je nevyhnutné a potrebné rešpektovať základné právo na súkromie na úkor garantovania základného práva na informácie.

Ústavný súd v tomto konaní nezistil žiaden legitímny dôvod na obmedzenie práva sťažovateľa prijímať informácie z verejného zasadnutia obecného zastupiteľstva, k akému došlo postupom Obecného zastupiteľstva obce V. Nemôžeme hovoriť ani o opatrení v demokratickej spoločnosti, ktoré je nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, ani o bezpečnosti štátu, ani verejného poriadku, ochrane verejného zdravia a mravnosti (čl. 26 ods. 4 ústavy) ani o žiadnom z dôvodov verejného záujmu podľa čl. 10 ods. 2 dohovoru.

Zo zistených skutočností a uvedených právnych východísk vyplýva, že Obecné zastupiteľstvo obce V. na svojom zasadnutí 25. novembra 2009 prijatím nesúhlasu s vyhotovením zvukovo-obrazového záznamu zo svojho rokovania uplatnilo proti sťažovateľovi zásah do výkonu jeho práva na informácie zaručeného v čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy, ako aj v čl. 10 ods. 1 dohovoru, ktorý v okolnostiach daného prípadu nebol legálny, keďže sa neopieral o „zákon“ a nebol ani legitímny, keďže nebol odôvodnený niektorým z legitímnych cieľov.

Ústavný súd dospel k záveru, že uznesením Obecného zastupiteľstva obce V. č. 13/2009 z 25. novembra 2009, ktorým v bode I obecné zastupiteľstvo nesúhlasilo s vyhotovením zvukovo-obrazového záznamu zo svojho rokovania, bolo porušené základné právo sťažovateľa na prijímanie a rozširovanie informácií pomocou zvukovoobrazového záznamu zaručené v čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy, ako aj právo zaručené v čl. 10 ods. 1 dohovoru, a vzhľadom na to uznesenie Obecného zastupiteľstva obce V. z 25. novembra 2009, ktorým v bode I nesúhlasilo s vyhotovením zvukovoobrazového záznamu zo svojho rokovania, ústavný súd toto uznesenie v napadnutej časti zrušil.

Ústavný súd dospel preto k názoru, že len konštatovanie porušenia jeho základného práva a zrušenie napadnutého uznesenia nie je dostatočným zadosťučinením pre sťažovateľa, a uznal za odôvodnené priznať sťažovateľovi aj finančné zadosťučinenie podľa citovaného ustanovenia zákona o ústavnom súde, ktoré podľa zásad spravodlivosti a s prihliadnutím na všetky okolnosti zisteného porušenia práv sťažovateľa považuje za primerané v ním požadovanej výške, t. j. v sume 900 Eur.

ÚS SR Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 13/02 z 3. apríla 2003

Predmetom konania je sťažnosť pre porušenie označených základných práv uznesením obecného zastupiteľstva obce z 26. októbra 2001 a jeho nečinnosťou v rámci volieb do orgánov samosprávy obcí, v ktorých na funkciu poslanca obecného zastupiteľstva obce kandidoval aj sťažovateľ.

Po uvoľnení troch mandátov poslancov obecného zastupiteľstva bol tretí mandát uvoľnený vo februári 2001. Sťažovateľ na obecnom úrade požiadal o sprístupnenie zápisnice z posledného zasadnutia obecného zastupiteľstva, na základe čoho obecné zastupiteľstvo sťažovateľovi oznámilo, že neschválilo nástup na uprázdnený mandát poslanca ani podávanie informácií prostredníctvom právnik.

Sťažovateľ tvrdil, že obecné zastupiteľstvo v rozpore s príslušnou zákonnou úpravou neurobilo potrebné kroky na obsadenie uprázdneného mandátu a svojou nečinnosťou, ako aj napadnutým uznesením porušilo jeho právo na prístup k voleným a iným verejným funkciám za rovnakých podmienok.

Sťažovateľ uviedol, že obecné zastupiteľstvo uznesením zasiahlo do jeho práv podľa čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy bez toho, aby boli splnené príslušné ústavné podmienky, a namietal aj porušenie svojho práva na slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice podľa čl. 10 dohovoru.

Ústavný súd skonštatoval, že v dôsledku uprázdnenia mandátu v obecnom zastupiteľstve obce a postupnom vzdaní sa (neuplatnení) práva nastúpiť za poslanca na uprázdnený mandát ako náhradník sa stal sťažovateľ náhradníkom. Podľa ústavného súdu článkom 30 sa v spojení s čl. 2 ods. 1 ústavy je občanovi zaručená možnosť odovzdať svoj hlas v prospech kandidáta na volené miesto aj možnosť dostať hlas od iných občanov, a ak sa splnia podmienky ustanovené príslušným zákonom o voľbách, získava občan právny nárok na obsadenie mandátu poslanca.

V uvedenej veci boli splnené podmienky z cit. ustanovení § 51 zákona o voľbách do orgánov samosprávy obcí. Ústavný súd ďalej skonštatoval, že sťažovateľ získal právny nárok na obsadenie mandátu poslanca obecného zastupiteľstva obce, keďže sa posledný náhradník v poradí pred sťažovateľom nepochybným písomným prejavom vôle (listom z 10. septembra 2001) vzdal práva nastúpiť za poslanca na uprázdnený mandát v tomto zastupiteľstve. Sťažovateľ preto splnil všetky podmienky, ktoré boli ustanovené v § 51 zákona o voľbách do orgánov samosprávy obcí a odmietnuť jeho nastúpenie ako náhradníka na uprázdnený mandát a odovzdať mu osvedčenie o tom, že sa stal poslancom, nemá oporu v citovanom ustanovení. Ustanovenie, že „*nastúpenie náhradníka vyhlási obecné (mestské) zastupiteľstvo*“ (§ 51 ods. 2 zákona o voľbách do orgánov samosprávy obcí), nemožno vykladať a uplatňovať tak, že obecné (mestské) zastupiteľstvo je tým oprávnené meniť poradie náhradníkov alebo akokoľvek zasahovať do volieb. Citované ustanovenie nedáva obecnému (mestskému) zastupiteľstvu inú alternatívu než povinnosť rešpektovať právo občanov zúčastňovať sa na správe verejných vecí „*slobodnou voľbou svojich zástupcov*“, rešpektovať právo voličov obce vybrať si svojich zástupcov vo voľbách do orgánov samosprávy obcí.

Sťažovateľ napadol uznesenie obecného zastupiteľstva aj v časti, ktorou neschválilo podávanie informácií pre neho prostredníctvom jeho právneho zástupcu. Ústavný súd potvrdil, že napadnuté uznesenie, ktorým obecné zastupiteľstvo neschválilo podávanie

informácií pre sťažovateľa prostredníctvom jeho právneho zástupcu, treba považovať za „zásah“ do výkonu práva sťažovateľa na informácie tak v zmysle čl. 26 ústavy, ako aj čl. 10 dohovoru. Napadnutým uznesením bol sťažovateľ obmedzený predovšetkým v práve vyhľadávať a prijímať informácie, ktoré sú orgány samosprávy obcí ako orgány verejnej moci v zmysle čl. 26 ods. 5 ústavy povinné poskytovať.

V rozhodnutí sp. zn. PL. ÚS 15/98 ústavný súd vyslovil, že *„obmedzenie práva na informácie v súlade s ústavou je dovolené len vtedy, ak sa splní formálna podmienka zákona a dve kumulatívne materiálne podmienky...“*.

Ústavný súd súhlasil so sťažovateľom, že napadnutým uznesením bol vykonaný *„preventívny zásah“* do jeho práva na informácie, nakoľko jeho cieľom bol *„všeobecný zákaz“* poskytovať mu informácie bez ohľadu na ich povahu, obsah alebo inú vlastnosť, či účel využitia z *„dôvodu zneužívania informácií na klamlivé udania orgánom polície a prokuratúry“* (dôvod uvedený v napadnutom uznesení), resp. z dôvodu potreby chrániť týmto postupom *„záujmy občanov obce B. pred nekalou činnosťou ich spoluobčana“* (dôvod uvedený vo vyjadrení starostu obce). Ústavný súd preto súhlasil so sťažovateľom aj v tom bode, že takýto všeobecný zákaz sa neopiera o *„zákon“*, pod ktorým sa podľa judikatúry ústavného súdu rozumie *„neurčitý počet všeobecne záväzných právnych predpisov s týmto stupňom právnej sily“* (napr. II. ÚS 7/00).

V súvislosti s namietaným porušením čl. 13 ods. 2 v spojení s čl. 30 ods. 4 ústavy ústavný súd konštatuje, že vzhľadom na predchádzajúci záver o porušení čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy obmedzením práva sťažovateľa na informácie, ku ktorému došlo napadnutým uznesením obecného zastupiteľstva, nevznikla z hľadiska týchto článkov žiadna samostatná a ústavne relevantná otázka. Z týchto dôvodov ústavný súd sťažnosti v tejto časti nevyhovел.

Pre už konštatované porušenie základných práv sťažovateľa napadnutým uznesením ústavný súd toto uznesenie podľa § 56 ods. 2 prvej vety zákona o ústavnom súde zrušil.

Návrhy de lege ferenda

Základnou úlohou obce pri výkone samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o potreby jej obyvateľov. Orgánmi zodpovednými za zdravé, transparentné a zákonné fungovanie obce sú obecné zastupiteľstvo a starosta obce. V prípade, že povinnosti a právomoci orgánov obce nie sú riadne vykonávané alebo sú vykonávané protizákonne, právny poriadok dáva buď samotným orgánom obce, iným orgánom verejnej správy alebo občanom do rúk prostriedky kontroly, ale aj prostriedky nápravy.

Ako problematická sa javí kontrola v obecnej samospráve, ktorá by mala väčšie kompetencie pri kontrole činnosti samosprávy a starostu obce. Potrebné je preto upraviť kompetencie medzi dvoma obligatónnymi orgánmi obce. Predstavujú totiž výrazné nedostatky plynulého a efektívneho chodu samosprávy, najmä čo sa týka mocenského boja miestnych politikov v zastupiteľstvách alebo na starostovských postoch. Je nutné využiť nastavenie kompetencií k tomu, aby sa čo najviac minimalizovali výhody, ktoré plynú z obsadených funkcií, čo je dosiahnuteľné len väčšou mierou kontroly.

Na základe vyššie uvedených rozhodnutí vieme zhrnúť, že spolupráca starostu a zastupiteľstva nie je vždy taká, aká by mala byť. Príčinou môže byť, že každý poslanec je z iného politického tábora, resp. z inej politickej strany. Preto sa stáva, že sa nevedia zhodnúť a porušia tým konkrétne zákon 138/1991 Zb. o majetku obcí v znení neskorších predpisov, a to zo strany starostu. Starosta musí so zastupiteľstvom spolupracovať a prerokovávať všetky uznesenia, najmä o nakladaní majetku obce, čo je dôležitá oblasť v rozhodovaní, lebo sa týka financií obce.

Takže v podstate ide o dobro obce a výhody a nevýhody, ktoré v prvom rade postihujú obec, nie ich zástupcov či samotného starostu. Táto spolupráca by nemala byť len negatívna. Existujú aj situácie, keď sa starosta so zastupiteľstvom musia resp. mali by sa dohodnúť hneď na prvom zasadnutí. Aj keď nie všetci môžu byť za schválenie, vždy je pravdepodobnosť, že sa dohodnú aj napriek rozdielnym názorom.

Poslanci by medzi sebou nemali mať spory na zasadnutiach. Často návrhy obsahujú dôležité finančné body – napr. v oblasti podpory podnikania, vytvorením čo najlepších podmienok pre strategických investorov, čím chce obec zvýšiť zamestnanosť, a tým aj kvalitu života obyvateľov, vyčlenenie sumy na podporu školstva, v sociálnej oblasti podpora napríklad opatrovateľskej služby, spoločné stravovanie, s cieľom pomôcť svojim obyvateľom, ktorí sa ocitli v ťažkej životnej situácii. Je nevyhnutné, aby každé mesto, resp. každá obec mala transparentnú a efektívnu samosprávu, poskytujúcu príležitosti pre vyvážený ekonomický rozvoj v súlade so zvyšovaním kvality spoločenského, kultúrneho a športového života, vzdelávania a bezpečnosti v meste.

Kým bude transformácia a spolupráca predstaviteľov obcí a miest v miestnej samospráve na špičkovej úrovni, je potrebné uskutočniť ešte veľa zmien. Na záver preto dodávame výrok, ktorým by sa mali určite riadiť predstavitelia našej krajiny, konkrétne mestá a obce: *„Stretávanie sa je začiatok, zostať spolu je pokrok a pracovať spoločne je úspech.“* (Henry Ford)

Záver

Územnú samosprávu ako formu verejnej moci je na miestnej úrovni v zmysle Ústavy Slovenskej republiky aj zákona o obecnom zriadení možné vykonávať viacerými spôsobmi, pravidlom je však výkon samosprávy prostredníctvom orgánov obce, ktorým je starosta obce a obecné zastupiteľstvo. Ako sa ukazuje, ústavný súd sa musí zaoberať rôznymi otázkami, ktoré súvisia s legitimitou činnosti obecných zastupiteľstiev. Na základe analýzy vo vyššie uvedenom texte príspevku môžeme konštatovať, že zákon o obecnom zriadení napriek niekoľkým novelizáciám obsahuje viacero legislatívnych nedostatkov, a preto je nevyhnutné zamyslieť sa nad prijatím nového zákona.

Literatúra:

Rozhodnutie Ústavného súdu SR: II. ÚS 28/96, I. ÚS 57/00, PL. ÚS 7/96

Rozhodnutie Ústavného súdu SR: II. ÚS 48/97, I. ÚS 57/00, II. ÚS 7/00,
PL. ÚS 15/98, PL. ÚS 22/00.

Rozhodnutie Ústavného súdu SR: II. ÚS 255/2010, II. ÚS 28/96, II. ÚS
7/00, I. ÚS 57/00, PL. ÚS 15/98.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3 Odo 21/02 a obdobne
rozsudku Najvyššieho súdu SR ako súdu dovolacieho, sp. zn. 1M
Obd V 3/2004.

Zákon č. 369/1990 Zb., o obecnom zriadení, § 11 ods. 4 písm. a/ a g/
obecné zastupiteľstvo je zastupiteľským zborom, ktorý rozhoduje o
základných otázkach života obce.

Dezinformácie a vyváženosť v médiách

Tomáš Imrich Profant

The aim of this text is to problematize the dominance of criticism of misinformation, or hoaxes, and the media that spread them or allegedly spread them. This text presents three studies devoted to the issue of mainstream media and the way in which these media spread certain discourses. First research is focused on Radio and Television of Slovakia, which excluded radical left-wing economic positions in the program Večera s Havranom during the examined period. The second research is concerned with public debates about the media. Analyses of the normative affiliation of the debaters show that very often there is no opponent in the debates and people with a similar normative orientation meet there. The third analysis shows the lack of discussion between the middle current and the left-wing alternative in the Czech Republic in the form of an exchange of reactions to comments. Taken together, these three studies paint a more comprehensive picture of the lack of discussion in the mainstream media.

Úvod

Za jeden z problémov súčasnosti sú považované dezinformácie či hoaxy. Niekedy ide o empiricky nekorektné tvrdenia, kritizované však bývajú aj problematické naratívy, ktoré môžu byť s dezinformáciami spájané. Takéto perspektívy potom vedú k rozdeleniu mediálnej scény na tradičné a alternatívne médiá namiesto doterajších mienkotvorných, či seriózných a bulvárnych. Alternatívne médiá sú obviňované zo zneužívania dezinformácií pre rôzne účely. V prvom rade propagandistické, ale aj komerčné či politické. Rozdeleniu mediálnej krajiny napomáha myšlienka hybridnej vojny. Tá podobne ako akákoľvek iná vojna uľahčuje rozdelenie spoločnosti na nás a ich. Upevňuje tak mediálne odlíšenie tradičných od alternatívnych médií. Východiskovým bodom tohto textu tak je existencia vnímania časti mediálnej produkcie ako neakceptovateľnej.

Vedľa takéhoto vnímania naďalej existuje analýza venujúca sa tým médiám, ktoré sa považujú za tradičné a ich vzťahu k mediálnej inakosti, či mediálnemu kraju. Cieľom predkladaného textu je venovať

sa práve tomuto vzťahu, a to na prezentácii výsledkov niekoľkých rokov výskumu. Tento výskum analyzoval spôsob, akým je vylučovaná radikálna ekonomická ľavica zo stredo-ľavej diskusie, kto na Slovensku diskutuje o médiách, a (ne)existenciu diskusie medzi alternatívou a mainstreamom v podobe výmeny komentárov. Analýzy ukazujú, že stredný prúd má problém s radikálnejšími postojmi, a to aj mimo dezinformačnej scény, a že o samotných médiách sa diskutuje takmer výlučne bez ideologickej oponentúry. Dá sa povedať, že ťažko možno hovoriť o diskusii. Skôr ide o špecifickú formu monológu, v ktorej „diskutujúcich“ je síce viacero, ale v istom zmysle rozprávajú to isté.

Ontologicky vychádza tento text z postštrukturalistickej predstavy spoločnosti ako priestoru diskurzu, ktorý dominuje subjektom (*Foucault 2000, 2002, Gramsci 1959, Laclau – Mouffe 2001*). Metodologicky potom vychádza z kvalitatívnej obsahovej analýzy (*Schreier 2012*) a čiastočne z kritickej diskurzívnej analýzy (*Wodak – Meyer 2009*).

Vylučovanie radikálnej ľavice

Prvý argument (*Profant 2020a*) sa týka problematiky vylučovania radikálne ľavicových ekonomických postojov v diskusii *Večera s Havranom*. Práca analyzuje sedem debát s ekonomickou témou a štyri s neekonomickou, ktoré sa ale ekonomike venujú, od apríla 2014 do marca 2015 a na konkrétnych príkladoch ilustruje spôsoby, akými dochádza k vylučovaniu radikálne ľavicových ekonomických postojov.

Základným spôsobom je priama a nepriama legitimizácia kapitalizmu. Priamo je kapitalizmus legitimizovaný tým, že je jednoducho označený za najlepší systém s dodatkom, že ide o demokratický kapitalizmus, ktorý sa dá kontrolovať a modifikovať v rámci demokratickej spoločnosti. Stále sa však hovorí o zmenách v rámci systému a nie o zmene samotného systému.

Nepriamo sa dá kapitalizmus legitimizovať napríklad prostredníctvom akceptácie reklamy. Zatiaľ čo vizuálny smog

je kritizovaný ako estetický problém, reklama je legitímna ako komunikačný kanál, ktorý tu údajne vždy bol. Argument, že kapitalizmus je problém, alebo ho treba zrušiť, nezaznel.

Ďalší spôsob vylučovania radikálnej ľavice sa dial prostredníctvom existencie iba jednej pozície v rámci diskusie. V prípade diskusie o schránkových firmách zastávali všetci traja diskutujúci veľmi podobné stanovisko, čo sa ukazovalo napríklad na ich často opakovaných súhlasných formuláciách. Argument, že regulácia daňových rajov nie je riešením, ale že tieto sú len symptómom hlbšieho problému, nezaznel. Podobné to bolo s hospodárskym rastom, ktorý nebol nikým kritizovaný v žiadnej z diskusií.

Jedna pozícia bola v diskusii prítomná aj v situácii proti sebe debatujúcich oponentov. Firmy boli považované za dobré (predátorské), alebo zlé (cnostné). Žiaden z diskutujúcich však nezastával stanovisko problematizujúce systémové imperatívy, ktoré nútia firmy nejakým spôsobom konať bez ohľadu na to, či sú „lepšie“ alebo „horšie“.

Ďalší spôsob, ako nezahrnúť postoj radikálnej ekonomickej ľavice, obsahoval iba dve alternatívy v rámci kapitalizmu – sociálnu demokraciu a neoliberalizmus, ktoré boli reprezentované hosťami. Témou bola Syriza, ktorá napriek posunu k ideologickému stredu nebola nikým kritizovaná zľava.

V niektorých diskusiách došlo ku zmienkam o závažných spoločenských problémoch, avšak ich ekonomické príčiny analyzované neboli. Napríklad príčiny úspechu *Zlatého úsvitu* v Grécku a *Marine Le Penovej* vo Francúzsku neboli nijak vzťahnuté na spôsob, akým kapitalizmus vytvára nerovnosti. Problémy ako nerovnosť či nezamestnanosť boli iba zmienené, ale o ich príčinách sa hostia nebavili.

Jediný spôsob, ako sa do *Večere s Havranom* dostali radikálne ľavicové ekonomické myšlienky bolo prostredníctvom prieskumov verejnej mienky. Hoci tieto väčšinou obsahovali stredové ideologické

pozície, v jednom prípade 39 % respondentov nepovažovalo kapitalizmus za dobrý a 35 % by ho radšej nahradilo socializmom alebo modifikovaným socializmom, a 55 % si myslelo, že svet riadia korporácie. Takéto odpovede však boli následne neutralizované diskutujúcimi.

Posledným spôsobom vysporiadania sa s radikálne ľavicovými ekonomickými myšlienkami bolo prostredníctvom ich zosmiešnenia a delegitimizácie ako konšpiračných teórií. Ich nositeľom bol diskutujúci, ktorý zároveň bol reprezentantom konšpiračných teórií. Kritika Svetovej banky bola považovaná za konšpiračnú napriek existencii vskutku obrovského množstva relevantnej viac alebo menej radikálnej kritiky tejto organizácie.

Radikálne ľavicové ekonomické postoje boli prostredníctvom všetkých týchto spôsobov v spomenutom časovom rámci vylúčené prípadne delegitimizované. Prečo sa to tak ale dialo? V prvom rade boli do *Večere s Havranom* pozývaní primárne stredoví a stredoľaví diskutujúci. To preukázali dotazníky, ktoré vyplnili, ako aj ich vlastná pozicionalita. Samotní tvorcovia sa dajú označiť za ideologicky stredoľavo orientovaných a žiaden z diskutujúcich sa nevnímal ako radikálne naľavo a iba jeden si o sebe myslel, že sa nachádza ideologicky vľavo. Nie je teda nijak prekvapivé, že radikálne ľavicové ekonomické tézy v diskusiách nezazneli.

Cieľom tvorcov bolo, aby debaty boli kvalitné. Pozývaní boli preto experti vo svojom odbore a ľudia schopní hovoriť na kameru. Cieľom nebola vyváženosť názorov, naopak, tvorcovia sa snažili, aby sa z diskusie nestal boxerský ring.

Ďalšou príčinou absencie radikálne ľavicových ekonomických postojov alebo vo všeobecnosti názorovej plurality v niektorých diskusiách bola snaha vysvetliť tému, či podporiť konkrétnu pozíciu v určitej téme v spoločnosti.

S problémom hľadania expertov sa tvorcovia vysporiadavali oslovením ľudí s určitou skúsenosťou, aby im niekoho odporučili. Medzi takýchto ľudí patril *Petr Šabata* a *Dalibor Roháč*. U oboch

by sa len ťažko dalo očakávať, že budú odporúčať radikálnu ekonomickú ľavicu do diskusie.

A napokon platí tiež, že jeden z tvorcov nepovažoval „inštrumentálny marxizmus-leninizmus“ za v súčasnosti relevantný.

Podstatné je, že toto vylučovanie radikálnej ekonomickej ľavice sa deje bez nejakého tlaku od ľudí z nadriadených pozícií. Určitá nevyváženosť sa deje prostredníctvom subjektov, ktorých cieľom nemusí byť túto nevyváženosť dosahovať a ktorí sa naopak považujú za demokratické liberálne subjekty usilujúce o rovnosť, keď už nie v distribúcii statkov, tak aspoň vo výmene myšlienok.

Nevyváženosť vo verejných diskusiách o médiách

Názorová pluralita nie je problematická len vo *Večeri s Havranom*. Vyuváženosť chýbala aj vo verejných diskusiách o médiách v období od februára do júla 2018 (Profant 2020b). Toto obdobie bolo obzvlášť plodné na diskusie o médiách a analyzovaných ich bolo 34. Témami týchto diskusií boli investigatívna žurnalistika, alternatívne médiá a to, čo sa dialo po nástupe J. Rezníka na čelo RTVS. Analýza skúmala normatívnu afiliáciu diskutujúcich. Išlo napríklad o médium v prípade novinárov, politickú stranu alebo mimovládnu organizáciu.

V drvivej väčšine diskusií bola prítomná normatívna podobnosť. Dominantná afiliácia zahŕňala SDKÚ-DS, *Za ľudí*, ANO, Most-Híd, KDH, *OĽaNO*, PS, SME, Denník N, Trend, Aktuality, .týždeň, Respekt, Postoj, *Za slušné Slovensko*, SFPA, SSPI, Memo 98, NOS, Globsec a Konšpirátori.sk. Jednoznačná opozičná afiliácia v rámci debaty sa dala nájsť iba v dvoch diskusiách s politikmi (*KDH-Smer*, *OĽaNO-SNS*) a v jednej *Večeri s Havranom*, do ktorej Michal Havran pozval riaditeľa RTVS Rezníka diskutovať o situácii v RTVS.

Alternatívne médiá vytvorili vlastný, omnoho menší svet diskusií o médiách a názorová jednota vládla aj tam. Argumentovali však, že k nim nikto zo stredného prúdu diskutovať nepríde, pretože by sa spoločensky znemožnil.

To, že analyzované diskusie boli normatívne jednotvárne, čo sa týka diskutujúcich, potvrdzovali aj samotní organizátori diskutujúcich, ktorí často diskusie moderovali. Medzi diskutujúcimi nenachádzali žiadne konflikty, diskutujúci boli z jedného cesta, jednoducho, boli si názorovo blízki.

Prečo k takejto normatívnej podobnosti došlo? Prvou príčinou je mediálna rutina, ktorá znižuje význam vyváženosti a na jej miesto kladie praktickejšie požiadavky pri tvorbe diskusií. Podobne ako v prípade *Večere s Havranom* bola dôležitá snaha nájsť niekoho, kto je odborne zdatný, zároveň však niekedy ľudia nie sú schopní prísť a je potrebné ich pod časovým tlakom nahradiť. Tiež je dôležité, aby hostia vedeli dobre rozprávať.

Podstatné môže byť, že nie je nikdy celkom isté, čo presne daní diskutujúci v diskusii povedia. To sa dá riešiť tým, že sa ich organizátori diskusie dopredu opýtajú alebo si dopredu zistia, čo by asi tak mohli hovoriť.

Dôležitým prvkom, ktorý mohol obmedziť výber hostí bola pieta. Po smrti *Jána Kuciaka* sa nemuselo zdať vhodné, aby do diskusie o médiách bol pozvaný hosť, ktorý by viedol polemiku. Smrť *Jána Kuciaka* však zmienili iba traja respondenti.

Kľúčová však bola podobne ako v prípade *Večere s Havranom* expertnosť. Tá plne prevážila vyváženosť, keďže sa pretavila do normy objektivity v zmysle neustrannosti experta alebo expertky. Napríklad u *Branislava Závodského* bol *Ján Benčík* človekom, ktorý mapuje bez komentára a nie je oponentom *Mariana Kotlebu*. Podobne *Alexander Duleba* nebol stranou sporu, ale odborníkom.

Vyváženosť v diskusiách potom bola explicitne odmietnutá. Niektorí organizátori nepreferovali diskusie, ktoré by mali riešiť konflikt, preferovali robenie osvedy prostredníctvom rozprávajúcich sa ľudí a niektorí tiež neverili v zmysluplnosť nepočúvajúcich sa diskutujúcich z opačných pólů. Sú tiež kontexty, ako napríklad *Pohoda*, kde sa podľa organizátorov diskusií vyváženosť nehodí do danej atmosféry.

Súčasťou organizácie diskusií bolo vylúčovanie ľudí kategorizovaných najčastejšie ako „nepríčetných“ a pochádzajúcich z alternatívnych médií kvôli šíreniu dezinformácií. Tento dôvod obmedzovania vyváženosti diskusií súvisí s hodnotou spoločenskej zodpovednosti žurnalistiky. Základným mechanizmom legitimizácie vylúčovania je argumentačný faul slameným panákom, ktorý inštrumentálne zneužíva absurdnú argumentáciu o vyváženosti – napríklad, že nemá zmysel diskutovať o tom, či je zem plochá alebo guľatá. Takýto argument sa potom dá použiť na odmietnutie diskusie s kýmkoľvek, kto je v argumentácii s týmto argumentom afilovaný.

Hoci verejné diskusie v skúmanom období neboli vyvážené, diskusia s opačným názorom bol aj vítaná. Celkovo ale diskusiám dominovali diskutujúci zo stredného prúdu.

Chýbajúca výmena reakcií medzi médiami

Posledná analýza (Dukátová – Augustín – Profant 2021) sa venovala jednej forme verejnej diskusie – výmene článkov, ako reakcií na iné články medzi stredným prúdom a ľavicovou alternatívou. Prvotná analýza našla tri desiatky reakcií v médiách alternatívnej ľavice (Alarm, Denník Referendum a Britské listy) na článok alebo osobu v strednom prúde. Tieto texty neboli do stredného prúdu ani len zaslané. Hlavné dôvody, ktoré boli zistené prostredníctvom rozhovorov sa týkali skúsenosti s odmietnutím publikovať texty v strednom prúde. Takéto odmietnutie bolo očakávané zo strany autorov a autoriek, a preto svoje reakcie do stredného prúdu radšej neposielali. Niektorí dokonca konkrétne médium stredného prúdu nepovažovali za dôveryhodné či morálne, a preto tam svoju reakciu neposlali. Ďalší autori a autorky kritizovali prístup týchto médií, ktoré od nich vyžadovali priveľa úprav. A ďalší musia publikovať vo svojich domovských médiách alternatívnej ľavice. Niektorí tiež nepovažujú zasielanie reakcií pôvodným médiám za zaužívanú prax.

Dopadom absencie výmeny reakcií medzi stredným prúdom a ľavicovou alternatívou môže byť posilňovanie bublín. Hrozbou

je rozpad verejnej diskusie, ak medzi sebou proti sebe stojace ideologické prúdy nebudú diskutovať. Zároveň ale platí, že fenomén názorových bublín či komôr ozvien je určitým spôsobom prirodzený a v spoločnosti dlhodobo prítomný. Problémom však je, že autori medzi sebou nedokážu kriticky diskutovať. Je tu určité odmietanie, konkurencia či prezieravosť. Hoci podľa iných sú zas medzi súperiacimi médiami dobré vzťahy.

Celkovo platí, že autori a autorky alternatívnej mediálnej ľavice posielajú svoje reakcie na stredný prúd do alternatívnych médií a výskum tiež ukázal, že médiá stredného prúdu takéto reakcie publikujú extrémne zriedka. Táto forma diskusie medzi ideologickými oponentami teda nie je využívaná. Slúži skôr na posilňovanie názorovej jednotnosti jednej z komôr ozvien.

Záver

Médiá na Slovensku sa od posledných niekoľko rokov už nezvyknú deliť na bulvárne a mienkotvorné, ale na mainstreamové, či tradičné a alternatívne, nazývané aj dezinformačné. Toto delenie zodpovedá čiernobielemu videniu sveta, v ktorom sa oddeľuje dobro od zla a jednoznačne sa dá ukázať, ktoré médiá nám prinášajú pravdu a ktoré klamú. Kritické prístupy v žurnalistike (napr. *Hall 1982*) sa obvykle do veľkej miery zvykli (kriticky) zaoberať práve stredným mediálnym prúdom. Študovali spôsoby, akými tento prúd vytváral hegemonický diskurz, ktorý dominoval v spoločnosti. K týmto štúdiám prispieva aj tento príspevok, ktorý zhŕňa tri štúdie venujúce sa jednostrannosti na strane médií stredného prúdu.

Ukazuje, že v týchto médiách môže dochádzať k vylučovaniu myšlienok radikálnej ekonomickej ľavice, že o týchto médiách sa verejne takmer vôbec nediskutuje kriticky s oponentami takýchto médií a že medzi týmito médiami a ľavicovými alternatívnymi médiami neprebíha diskusia v podobe výmeny komentátorských reakcií okrem iného z dôvodu praktického odmietania tejto diskusie na strane stredného prúdu.

Inými slovami, to, čo tieto výskumy ukazujú je, že médiá stredného prúdu naďalej trpia neduhmi, o ktorých sa dnes už len možno domnievať, že nie sú aberáciou, ale základnou črtou ich fungovania. Médiá majú v spoločnosti svoju funkciu, a tou nie je sprostredkovať diskusiu či zaisťovať verejnú prezentáciu spoločenskej názorovej rôznorodosti. Ich funkciou sa zdá byť potláčanie tejto rôznorodosti, zužovanie diskusného priestoru a zaisťovanie ideologickej konformity. V tomto sa zdajú byť slovenské médiá stredného prúdu úspešné.

Literatúra:

- FOUCAULT, M.: *Moc, subjekt a sexualita*. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 233.
- FOUCAULT, M.: *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann & synové. 2002, s. 318.
- SCHREIER, M.: *Qualitative Content Analysis in Practice*. London, Thousands Oaks, New Delhi, Singapore: Sage, 2012, s. 272.
- WODAK, R.; MEYER, M.: *Methods of Critical Discourse Analysis* (2nd ed.). London: SAGE, 2009, s. 200.
- DUKÁTOVÁ, Z.; AUGUSTÍN, M.; PROFANT, T.: *K diskusi medzi českým mediálnym stredným prúdom a jeho ľavicovou alternatívou z pohľadu ľavice*. In: *Sociológia - Slovak Sociological Review*, 53(6)/2021, s. 549–576. Dostupné na internete: <doi:10.31577/sociologia.2021.53.6.21>.
- PROFANT, T.: *Excluding the Radical Economic Left from the Slovak Public Discourse: A Moderate Leftist Talk Show as a Case Study*. In: *East European Politics and Societies and Cultures*, 34(2)/2020a, s. 326–350. Dostupné na internete: <doi:10.1177/0888325419852157>.
- PROFANT, T.: *Slovenské verejné diskusie o médiách: Analýza normativity diskutujúcich*. In: *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 56(5)/2020b, s. 639–664, Dostupné na internete: <doi:10.13060/csr.2020.043>.
- GRAMSCI, A.: *Sešity z vězení*. Praha: Československý spisovatel, 1959, s. 143.

- LACLAU, E.; MOUFFE, C.: *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. London and New York: Verso, 2001, s. 198.
- HALL, S.: *The rediscovery of "ideology": return of the repressed in media studies*. *Culture, society and the media*. London and New York: Methuen, 1982, s. 56–90.
- HALL, S.; CURTI, L.: *The 'unity' of current affairs television*. In: Gray, A.; CAMPBERLL, J.; ERIKSON, M.; HANSON, S.; WOOD, H. (eds.): *CCCS Selected Working Papers*. Volume 2. London and New York: Routledge, 2007, s. 325–364.

Vplyv ideológií na dezinformácie

Martin Šoman

Ideology is around us all the time. People with power, namely heads of government, presidents or dictators use ideology to shape world according to their vision. In recent years we have seen an increase in the spread of disinformation. States newly use disinformation as a tool, which helps weaken enemies. If ideology affects all aspects of life, thanks to leaders which use it, disinformation can't be exception. In our research we will look on how ideologies affects disinformation. We will focus specifically on each main ideology in present and also in history. Main focus of research is to provide dividing of how ideologies affects disinformation and describe this influencing in each main ideology.

Úvod

V úvode nami rozoberanej problematiky je v prvom rade potrebné zdefinovať si význam pojmov ideológia a dezinformácia. Vďaka tomuto zdefinovaniu budeme môcť dospieť k základnej odpovedi, ktorá sa vynára pri pohľade na tému nášho výskumu. Ako vôbec môžu ideológie ovplyvňovať dezinformácie? História pojmu ideológia je značne obširna. Ako prvý použil pojem ideológia filozof *Antoine Destutt de Tracy*, ktorý ním označoval vedu o ideách.⁵ V priebehu dejín sa význam pojmu ideológia menil. Mimo iných sa ideológia označovala aj ako systém politických názorov, svetonázor určitej spoločenskej triedy či skupiny alebo aj ako súbor politických ideí orientovaných na jednanie. Pre potreby nášho výskumu budeme používať definíciu *Andrewa Heywooda*, ktorý ideológiu definoval ako „viac či menej previazaný súbor ideí, ktoré sa stávajú základom organizovaného politického postupu, či už má tento postup existujúci systém moci zachovať, pozmeniť alebo zvrhnúť.“⁶

Čo sa týka druhého pojmu, dezinformácia, jeho významová história nie je tak bohatá ako pri pojme ideológia. Slovo dezinformácia

⁵ CRANSTON. M.: *Ideology*. [online], [cit. 6/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/topic/ideology-society>>.

⁶ HEYWOOD, A.: *Politické ideológie*. Plzeň: Aleš Čeňek s.r.o., 2008, s. 29.

sa sporadicky objavovalo už v 19. storočí ako synonymum slova nesprávna informácia. Pravý význam však získal tento pojem až v polovici 20. storočia. V tomto období ho používala sovietska KGB na pomenovanie oddelenia vytvoreného na šírenie propagandy.⁷ V súčasnej dobe, pre ktorú je šírenie dezinformácií príznačné najmä vďaka sociálnym sieťam, je definícia pojmu jednoznačnejšia ako v predošlom prípade. Pojmom dezinformácia sa označuje klamlivá alebo falošná informácia, ktorej cieľom je ovplyvnenie úsudku.⁸ Ďalším možným cieľom šírenia dezinformácií je zavádzanie alebo priamo uškodenie. Dezinformácie majú rôznu podobu. Môže sa napríklad jednať o text, obrázok, video či zvuk.⁹

Po tom, čo sme si zadefinovali oba pojmy sa vraciame k základnej otázke, predostretej hneď na začiatku. Ako teda môžu ideológie ovplyvňovať dezinformácie a ich šírenie? V prostredí politiky nám vyplýva jednoznačná odpoveď. Ak sú ideológie základom organizovaného politického postupu, je zrejmé, že ak je cieľom politickej činnosti šírenie dezinformácií, napríklad v tábore nepriateľa, fundamentom stále zostáva ideológia ako taká. Čo však v prípade, ak sa dezinformácie šíria mimo politického postupu? Tu sa budeme opierať o tvrdenia filozofa *Slavoja Žižeka*, ktorý poukazuje na to, ako ideológie ovplyvňujú nazeranie každého človeka na okolitý svet.¹⁰ V takomto prípade je ovplyvnené ideológiou aj šírenie dezinformácií mimo politických záujmov, keďže jednotlivci stojaci za šírením týchto dezinformácií sú ovplyvnení ideológiou, tak ako všetci ostatní ľudia.

⁷ *The Real Story of 'Disinformation'*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/disinformation-meaning-origin>>.

⁸ ALVAROVÁ, A.: *Průmysl lži. Propaganda, konspirace a dezinformační válka*. Praha: Triton, s. 300.

⁹ *Dezinformácie a informačné operácie*. [online], [cit.06/9/2022]. Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/dezinformacie/index.html>>.

¹⁰ HENDRICKS, S.: *What does Slavoj Žižek mean when he talks about ideology?*. [online], [cit.06/9/2022]. Dostupné na internete: <<https://bigthink.com/the-present/slavoj-zizek-ideology/>>.

Socializmus a dezinformácie

Prvú ideológiu, ktorú podrobíme výskumu v kontexte dezinformácií, je socialistická ideológia. Jedná sa o jednu zo základných ideológií v politickom spektre. Za základný znak socializmu považujeme odpor ku kapitalizmu a snahu vytvoriť alternatívu, ktorá by sa vyznačovala výraznejším humanizmom a dôrazom na sociálne potreby. Jadrom socializmu je nazeranie na ľudí ako na spoločenské tvory. Najdôležitejšou hodnotou socialistickej ideológie je rovnosť, konkrétne sociálna rovnosť. Medzi socialistami prevláda názor, že vďaka sociálnej rovnosti bude spoločnosť zaručene v stabilnom stave. Rovnako má táto sociálna rovnosť oslobodzovať v zmysle, že uspokojuje materiálne potreby a je základom rozvoja osobnosti.¹¹

Za najvýznamnejšieho štátneho protagonistu socialistickej ideológie v historickom prostredí je všeobecne považovaný Sovietsky zväz. Jeho predstavitelia sa na socialistické myšlienky odvolávali od revolúcie v roku 1917 až do pádu Sovietskeho zväzu v roku 1991.¹² Počas spomínaného obdobia bol príznačný pre sovietsky režim odpor voči kapitalistickému západu, ktorý korešponduje s definíciou socialistickej ideológie. Dôležitým aspektom je pre náš výskum masívna dezinformačná kampaň, ktorá prebiehala s cieľom poškodiť západné kapitalistické štáty. Tu môžeme pozorovať jednoznačný vplyv ideológie na dezinformácie a ich šírenie.

Takisto je dôležité uviesť, že analyzovať dezinformácie v kontexte socialistickej ideológie je absolútna nutnosť. Je tomu tak z dôvodu, že Sovietsky zväz sa stal po svojom vzniku základným východiskom v propagande pre ostatné štáty, založené aj na iných ideologických základniach. Môžeme uviesť, že socialistická ideológia zosobnená

¹¹ HEYWOOD, A.: Ref. 2, s. 117.

¹² DAUGHERTY, G.: *Communism vs. Socialism: What's the Difference?*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.investopedia.com/ask/answers/100214/what-difference-between-communism-and-socialism.asp>>.

v Sovietskom zväze drží absolútny primát v šírení dezinformácií. Uvedené prvenstvo však súvisí s nadstavbou marxizmu-leninizmu, ktorá pripúšťala každé klamstvo slúžiace záujmom diktatúry proletariátu. Môžeme tak konštatovať, že dezinformácie boli integrálnou súčasťou politického systému Sovietskeho zväzu.¹³

Za jednu z najvýznamnejších dezinformácií z dielne Sovietskeho zväzu považujeme okolnosti Katynského masakru, počas ktorého bolo na rozkaz sovietskeho vodcu *Stalina* zabitých približne 20 000 poľských vojakov a civilistov. Vďaka dezinformáciám šíreným z prostredia Sovietskeho zväzu sa zhruba 50 rokov predpokladalo, že autorom tohto zločinu bola nemecká armáda. Medzi podobne úspešné dezinformácie v kontexte socialistickej ideológie môžeme zaradiť sovietsku kampaň počas Kórejskej vojny. Sovietsky zväz presviedčal dezinformáciami občanov východného bloku o tom, že Američania používajú v Kórei bakteriologické zbrane, ktoré spôsobovali epidémie. Rovnako sovietska propaganda tvrdila, že vírus, ktorý spôsobuje ochorenie AIDS bol vytvorený v laboratóriách americkou vládou.¹⁴

Vplyv ideológie socializmu na šírenie dezinformácií pod taktovkou Sovietskeho zväzu je badateľný aj v oblasti tajných služieb. Najpočetnejšie operácie tykajúce sa šírenia dezinformácií vykonávala v Sovietskom zväze KGB. Z počiatku sa na týchto operáciách zúčastňovali a realizovali ich príslušníci KGB, ktorí oplývali okrem profesionálnej zdatnosti vyžadovanej na plnenie daných úloh aj ideologickým presvedčením. Neskôr však vďaka profesionalizácii KGB dochádza k zotieraniu znakov ideológie v špionážnej a dezinformačnej praxi. V súvislosti s týmto krokom došlo aj k zníženiu efektivity rozširovaných dezinformácií. Podobne ideológia vplývala na šírenie dezinformácií aj na celoštátnej úrovni. Počas vlády *Michaila Gorbačova*, ktorý sa snažil reformovať Sovietsky zväz, čím výrazne

¹³ BITTMAN, L.: *Mezinárodní dezinformace. černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce.* Praha: Mladá fronta, 2000, s. 50.

¹⁴ BITTMAN, L.: Ref. 9, s. 133.

oslabil základné prvky socialistickej ideológie sa dezinformačné toky produkované Sovietskym zväzom významne zmiernili.¹⁵ Aj v tomto prípade tak môžeme sledovať priamy vplyv ideológie na dezinformácie, keďže sa s oslabením ideologickej nadstavby upustilo od snahy ďalej ich šíriť.

Fašizmus a dezinformácie

Ďalšia ideológia, pri ktorej sa budeme usilovať o dokázanie jej vplyvu na šírenie dezinformácií, je fašizmus. Príznačnou pre fašizmus je idea zjednotenej pospolitosti, ktorá sa opiera o vieru, že v jednote je sila. Individualizmus je v rámci ideológie fašizmu absolútne degradovaný. Do popredia sa stavia spoločenská skupina, ktorá individuum pohlcuje. Hlavným ideálom fašistickej ideológie je nový človek. Jedná sa o hrdinu motivovaného povinnosťou, ctou a sebaobetovaním. Zároveň musí byť nový človek fašizmu pripravený zasvätiť svoj život sláve svojho národa alebo svojej rasy. Ideológia fašizmu sa vždy zameriava proti niekomu alebo niečomu. Voju pokladá za prostriedok na očistu spoločnosti, čím neprihliada na jej negatívne aspekty.¹⁶

Už z konca definície je zrejmé, že dezinformácie mohli byť v období vzostupu fašizmu ovplyvňované touto ideológiou a aj hojne využívané. Je to mu tak preto, že ak je fašizmus vždy namierený proti niekomu či niečomu, dezinformácie môžu byť využívané ako vhodný nástroj na oslabenie cieľa. Fašistická propaganda, ktorá často rozširovala dezinformácie, bola tak mocná, že jej vplyv je možné sledovať až dodnes. V dokumentárnych filmoch zobrazujúcich nemeckú armádu počas druhej svetovej vojny môžeme vidieť najmä tanky typu Tiger či Panter, pričom najpoužívanejšími tankami nemeckej armády boli tanky typu Panzer III a Panzer IV. Rovnako stojí

¹⁵Perestroika. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.history.com/topics/cold-war/perestroika-and-glasnost>>.

¹⁶ HEYWOOD, A.: Ref. 2, s. 219.

za zmienku miera motorizácie nemeckej armády, ktorá je vďaka nemeckej propagande takisto vnímaná skreslene.¹⁷

Využívanie a šírenie dezinformácií sa v minulosti uskutočňovalo aj priamo pre potreby fašistických ideologických cieľov. Napadnutiu Poľska nacistickým Nemeckom predchádzali dezinformácie o útoku poľskej armády na rozhlasovú stanicu v Gliwiciach.¹⁸ Oplyvnenie tejto dezinformácie vyplýva z definície fašizmu, podľa ktorej na vojnu nie je nazerané negatívne. Zároveň môžeme tvrdiť, že vojna bola cieľom nacistického Nemecka a spomínaná dezinformácia poslúžila ako prostriedok na jej vypuknutie.

Fašistická ideológia operovala so šírením dezinformácií aj počas toho, ako sa Nemecko snažilo svoje ciele dosiahnuť vojnou. *Hitlerov* plán útoku na Sovietsky zväz niesol názov operácia Barbarossa. Súčasťou plánu bolo šírenie dezinformácií, ktoré mali poslúžiť na zmätenie spojencov. Z centrály v Berlíne bola vojenským pridelencom nacistického Nemecka v Moskve, Tokiu a Berne poslaná správa, ktorá hovorila o presune ôsmich nemeckých divízií zo sovietsko-nemeckých hraníc smerom k Veľkej Británii. Následne bola táto správa úmyselne podstrčená sovietskym tajným službám, ktoré na základe toho predpokladali prípravu Nemecka na inváziu smerujúcu na Britské ostrovy.¹⁹

Dezinformačná kampaň s bezprecedentným výsledkom, ktorá bola uskutočnená na základe cieľov fašistickej ideológie sa týkala sovietskeho maršala *Tuchačevského*. *Michail Tuchačevskij* bol jedným z najschopnejších sovietskych generálov v predvojnovom období. Nacistickému Nemecku prekážal najmä pre jeho obavy z nemeckého zbrojenia, ktoré naznačovalo prípravu na vojnu. Rovnako boli

¹⁷ DRÁBIK, J.: *Premyslená nacistická propaganda nás balamutí dodnes*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/998845/premyslena-nacisticka-propaganda-nas-balamuti-dodnes/>>.

¹⁸ POPE, C.: *How a False Flag Sparked World War Two: The Gleiwitz Incident Explained*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.historyhit.com/gleiwitz-incident-explained/>>.

¹⁹ BITTMAN, L.: Ref. 9, s. 67.

pre Nemecko preháňajúce jeho strategické schopnosti, keďže sa v rámci fašistickej ideológie chystali Nemci Sovietsky zväz zlikvidovať. Dezinformácie pochádzajúce z nemeckého tábora o vojenskom sprisahaní, na ktorého čele mal stáť práve *Tuchačevskij* vyústili do jeho popravy nariadenej priamo *Stalinom*. Výsledkom dezinformačnej kampane bolo výrazné vojenské oslabenie najväčšieho ideologického nepriateľa nacistického Nemecka.²⁰ Za zmienku však taktiež stojí, že aj napriek absolútnym ideologickým rozporom medzi Sovietskym zväzom a nacistickým Nemeckom sa jeden z hlavných predstaviteľov Nemecka *Joseph Goebbels* inšpiroval sovietskym systémom šírenia dezinformácií. Presvedčenie učiť sa systematickému vytváraniu a šíreniu dezinformácií od Sovietskeho zväzu prezentoval verejne a nabádal k nemu aj ostatných nacistických pohlavárov.²¹

Liberalizmus a dezinformácie

V poradí tretia ideológia, na ktorú sa zameriame v súvislosti s dezinformáciami, je liberalizmus. Hlavnou témou liberálnej ideológie je jednotlivec, ktorého ideológia stavia na prvé miesto. Zároveň je veľmi dôležité budovanie spoločnosti, v ktorej jednotlivci môžu uspokojovať svoje záujmy a dosahujú takzvanú sebarealizáciu. Liberálna ideológia predpokladá, že ľudia sú jednotlivci disponujúci rozumom. Jedným z hlavných cieľov liberálnej ideológie je dosiahnutie čo najväčšej slobody jednotlivca zlučiteľnej so slobodou všetkých ostatných. Liberálna ideológia sa taktiež snaží o odmeňovanie na základe nadania a ochoty pracovať. V súvislosti s takýmto odmeňovaním sa predpokladá, že jednotlivci majú nárok na rovnaké osobné a politické práva.²² Keďže uspokojovanie jednotlivcov prebieha v liberalizme cez peniaze a najdôležitejší je záujem jednotlivca,

²⁰ BITTMAN, L.: Ref. 9, s. 68-69.

²¹ ALVAROVÁ, A.: Ref. 4, s. 39.

²² HEYWOOD, A.: Ref. 2, s. 43.

je zrejme, že môže nastať situácia, kedy je záujmom jednotlivca dosahovanie zisku aj za použitia dezinformácií.

V porovnaní s ostatnými analyzovanými ideológiami je liberalizmus v súvislosti s dezinformáciami najšpecifickejší. Ako sme uviedli v úvode, dezinformácie nemusia byť šírené štátmi alebo priamo v mene ideológie. Tento aspekt je pri liberalizme najdôležitejší. Ako prvý príklad, ktorý dokonale prezentuje vytváranie a šírenie dezinformácií v liberalizme, je reklamná kampaň spoločnosti BP z roku 2005, ktorá spopularizovala koncept individuálnej uhlíkovej stopy.²³ Dôležité je pri tejto kampani poukázanie na nezmyselnosť tohto konceptu v rámci riešenia problémov klimatickej zmeny.²⁴ Šírenie takýchto dezinformácií však v kontraste s inými ideológiami neprebíha s cieľom poškodiť inú ideológiu ale dosahovať zisk.

Ďalší príklad poukazujúci na vplyv liberálnej ideológie na šírenie dezinformácií pochádza z obdobia začiatku 50. rokov. Konkrétne v roku 1953 boli zverejnené viaceré štúdie, ktoré poukazovali na nezvratné dôkazy o tom, aké škodlivé účinky má fajčenie na ľudský organizmus. Z počiatku sa zdalo, že budú cigarety zakázané a tabakový priemysel skolabuje. Priekopníkom v tejto problematike sa stal *John Hill*, vlastník jednej z tabakových spoločností, ktorý nastavil víťaznú stratégiu v boji za práva tabakových spoločností. *Hill* sa opieral najmä o tvrdenie, že každý má právo spochybňovať. Rovnako tak mali podľa jeho názoru tabakové spoločnosti právo spochybňovať vedecké poznatky o návykovosti cigariet a úmrtnosti spôsobenej ich fajčením.²⁵ Ako dnes môžeme vidieť, *Hillova* stratégia bola úspešná. Jej motívy boli samozrejme spôsobené túžbou po pretrvávajúcom zisku z predaja cigariet. Tu môžeme pozorovať jednoznačný vplyv liberálnej ideológie.

²³ KAUFMAN, M.: *The carbon footprint sham*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://mashable.com/feature/carbon-footprint-pr-campaign-sham?europa=true>>.

²⁴ RITCHIE, H.; ROSER, M.: *CO2 emissions*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://ourworldindata.org/co2-emissions#per-capita-co2-emissions>>.

²⁵ ALVAROVÁ, A.: Ref. 4, s. 153-154.

Rovnako tak je dôležité uviesť, že *Hillov* úspech pripravil pôdu pre súčasných šíriteľov dezinformácií, ktorí sa často bránia rovnakým argumentom ako *John Hill*.

Aj keď je výrazným špecifikom dezinformácií ovplyvnených liberálnou ideológiou to, že ich nemusia produkovať štáty, nie je to pravidlom. Liberálne štáty takisto produkovali dezinformácie. Ako príklad môže poslúžiť Veľká Británia počas druhej svetovej vojny, kedy bola spustená v Spojených štátoch amerických dezinformačná kampaň pod taktovkou Britov. Jej cieľom bolo vykreslenie nacistického Nemecka ako najväčšieho nepriateľa dovedy izolovaných Spojených štátov. Cieľom tejto kampane bolo, samozrejme, získať verejnú mienku amerického obyvateľstva na svoju stranu, čím by sa stal vstup Spojených štátov do vojny bo boku Británie viac pravdepodobným.²⁶

Zhodne s Veľkou Britániou šíril dezinformácie aj druhý najvýznamnejší predstaviteľ liberálnej ideológie, Spojené štáty americké. Američania síce v súvislosti s demokratickými hodnotami nepoužívali pojem dezinformácie, no tie im najmä v Studenej vojne slúžili na realizáciu cieľov ich medzinárodnej politiky. Konkrétne môžeme spomenúť zosadenie *Mossadeka* a dosadenie *Šáha* na jeho miesto v čele Iránu. K tomuto cieľu vyvinuli Spojené štáty veľké úsilie šíriť o *Mossadekovi* dezinformácie medzi iránskym obyvateľstvom.²⁷ Z dezinformácií, ktoré boli produkované Amerikou v nedávnej minulosti stojí za zmienku šírenie správ o vlastnení zbraní hromadného ničenia Irakom.²⁸

²⁶ BITTMAN, L.: Ref. 9, s. 70-72.

²⁷ KAPUSCINSKI, R. : *Šáhínšáh. Příčinou jeho pádu bylo i to, že neznal vlastní zemi*. Žilina: Absynt s.r.o., 2017, s. 45.

²⁸ MATTHEWS, D.: *No, really, George W. Bush lied about WMDs*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.vox.com/2016/7/9/12123022/george-w-bush-lies-iraq-war>>.

Nacionalizmus a dezinformácie

Všeobecná definícia nacionalizmu deklaruje, že ústredným princípom politickej organizácie je národ. Nacionalizmus vychádza z dvoch predpokladov. Prvým je presvedčenie o tom, že ľudstvo je prirodzene rozdelené medzi národy. Druhým predpokladom je viera v národ ako najvhodnejšiu a jedinou možnú legitímnu jednotku politického vládnutia. Snahou politického nacionalizmu je zosúladienie štátnych hraníc s hranicami národa. Je dôležité uviesť, že nacionalizmus bol využívaný k podpore vojen, dobyvačných vojen, imperializmu a izolacionizmu.²⁹

Súčasná doba je okrem rozmachu šírenia dezinformácií typická aj opätovným vzostupom nacionalizmu. Mohli by sme to nazvať aj renesanciou nacionalizmu, keďže takmer v každom liberálno-demokratickom štáte západu môžeme sledovať narastajúce nacionalistické tendencie. Tie kulminovali v roku 2016, kedy došlo k Brexitu. Významne prispela k ovplyvneniu rozhodovania britských voličov dezinformácia pôvodom z Nemecka. Kauza zosmiešňovania tureckého prezidenta *Erdogana Janom Bohmermannom* v Nemecku bola neskôr zneužitá v kampani na odchod Británie z Európskej únie. Keďže bol *Bohmermann* v Nemecku za zosmiešňovanie *Erdogana* potrestaný, poukazovali obhajcovia Brexitu na to, že v Nemecku neexistuje sloboda slova kvôli ochrane moslimov. Samozrejme, toto tvrdenie bolo v priamom rozpore s realitou, no aj tak poslúžilo záujmom predstaviteľov Brexitu, ktorí sa snažili Britániu izolovať od zvyšku európskeho kontinentu.³⁰

Ďalším dôkazom o vplyve nacionalistickej ideológie na šírenie dezinformácií bol do porážky v posledných prezidentských voľbách bývalý prezident Spojených štátov *Donald Trump*. Najlepším príkladom previazanosti ideologickej nadstavby *Trumpovej* politiky a šírenia dezinformácií je bájny múr na hranici s Mexikom, ktorý bol jedným

²⁹ HEYWOOD, A.: Ref. 2, s. 159.

³⁰ ALVAROVÁ, A.: Ref. 4, s. 167-182.

z hlavných bodov *Trumpovej* predvolebnej kampane v roku 2016.³¹ V súčasnosti ide pravdepodobne o najslávnejší múr, ktorý nikdy nebol dostavaný. Jeho kompletná výstavba by Spojené štáty stála podľa rôznych odhadov 21 až 40 miliárd dolárov.³² Cieľom šírenia dezinformácií ohľadom výstavby múru nebolo presvedčiť voličov o tom, že múr bude reálne dostavaný. *Trumpovým* cieľom bolo najmä vymedzenie sa voči svojmu južnému susedovi a prezentovanie samého seba ako silného nacionalistického vodcu, ktorý v geopolitickom kontexte vráti Spojené štáty do izolovaného postavenia.

Za najvýraznejšieho predstaviteľa nacionalizmu v súvislosti so šírením dezinformácií jednoznačne označujeme súčasnú Ruskú federáciu. Jej cieľom je prostredníctvom šírenia dezinformácií rozdeliť svojich západných súperov a prinavrátiť si stratené územia, o ktoré Rusko po páde Sovietskeho zväzu prišlo. Zároveň sú tieto nacionalistické ciele doplnené o značnú dávku antiamerikanizmu.³³ Po konci Studenej vojny došlo na západe k obmedzeniu financovania humanitných vied. Naopak, v Rusku sa pokladá financovanie týchto odborov za najlepší spôsob ako docieľiť navrátenie stratených území. Cieľmi ruskej propagandy založenej na ruskom imperializme sa stali hlavne Európska únia, Severoatlantická aliancia, mimovládne a neziskové organizácie, západné nadnárodné korporácie, multikulturalizmus, neomarxizmus a islam.³⁴

Úspešnosť a efektívnosť šírenia dezinformácií zo strany Ruskej federácie je v porovnaní s ostatnými štátnymi či neštátnymi širiteľmi spomínanými v našom výskume na bezprecedentnej úrovni. Môžeme dokonca tvrdiť, že spôsob, akým Ruská federácia šíri dezinformácie,

³¹ VALVERDE, M.: *Donald Trump promised to build a border wall and make Mexico pay for it. That didn't happen.* [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.politifact.com/truth-o-meter/promises/trumpometer/promise/1397/build-wall-and-make-mexico-pay-it/>>.

³² MARSHALL, T.: *Rozdelený svet*. Bratislava: Premedia, 2018, s. 59.

³³ PACEPA, I.; RYCHLAK, R.: *Dezinformace. Tajná strategie Ruska, jak zničit západ*. Brno: BizBooks, 2016, s. 303.

³⁴ ALVAROVÁ, A.: Ref. 4, s. 205-208.

je najúspešnejším a najprepracovanejším v histórii. Ako dôkaz môžeme použiť takzvané „troll factories“. Jedná sa o štátom riadené zriadenia, ktorých zamestnanci majú v náplni práce šírenie dezinformácií. Je nutné podotknúť, že títo zamestnanci prechádzajú prepracovaným tréningom a ich plat patrí v Rusku k nadštandardným.³⁵ Vplyv „troll factories“ bol badateľný hlavne v amerických prezidentských voľbách v roku 2016, ale aj v prostredí iných ideologických nepriateľov Ruskej federácie spomínaných vyššie.³⁶

Záver

V našom výskume vplyvu ideológií na dezinformácie sme sa venovali štyrom hlavným ideologickým prúdom. Ako prvá bola v prostredí dezinformácií podrobená výskumu socialistická ideológia. Medzi hlavné črty dezinformačných tokov založených na myšlienkach socializmu patrilo ich nasmerovanie voči najväčšiemu nepriateľovi, konkrétne kapitalistickému západu. Rovnako je významným zistením fakt, že marxizmus-leninizmus pripúšťal klamstvá a šírenie dezinformácií v záujme proletárskej revolúcie. Taktiež sme dospeli k záveru, že s oslabením presadzovania socialistickej ideológie v Sovietskom zväze a vo východnom bloku došlo aj k výraznému zmierneniu šírenia dezinformácií. Keďže socialistická ideológia prestávala byť striktné presadzovaná, kapitalistický západ už nebol tak jednoznačne vnímaný ako priamy nepriateľ, a teda neexistovala nutná potreba šíriť dezinformácie v jeho prostredí. Zároveň bola socialistická ideológia v súvislosti s dezinformáciami východiskovou pre iné ideologické prúdy.

Druhou rozoberanou ideológiou bola fašistická. Z jej definície vyplýva zameranie sa na voči niečomu či niekomu. Prostriedkom

³⁵ ALVAROVÁ, A.: Ref. 4, s. 96-98.

³⁶ *Russia's Top Five Persistent Disinformation Narratives*. [online], [cit. 06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.state.gov/russias-top-five-persistent-disinformation-narratives/>>.

na dosiahnutie cieľov je vojna, ktorá nie je vnímaná negatívne. Práve vo vojenskom prostredí boli fašistickými diktatúrami dezinformácie hojne využívané. Vplyv fašistických dezinformácií je možné pozorovať aj dnes, kedy je vo vojnových záberoch zobrazovaná nemecká technika, ktorá nebola tak často využívaná. Taktiež je vďaka nemeckej propagande skreslený pohľad na úroveň motorizácie ich armády. Vďaka šíreniu dezinformácií bol oklamaný najväčší ideologický nepriateľ Nemecka počas druhej svetovej vojny, Sovietsky zväz. Nemci schválne šíрили dezinformácie, aby presvedčili Sovietov o neochote podniknúť voči nim útok. Aj napriek tomu, že bol Sovietsky zväz najväčším ideologickým nepriateľom, Nemci verejne prezentovali názor o potrebe inšpirovať sa od Sovietov v oblasti šírenia dezinformácií.

Najviac špecifickou medzi nami rozoberanými ideológiami bol liberalizmus. Toto tvrdenie uvádzame preto, že ideológia liberalizmu je jediná, ktorá ovplyvňuje šírenie dezinformácií primárne v mimo štátnom prostredí. Vyplýva to už zo základnej definície liberalizmu, ktorá hovorí o jednotlivcovi a jeho uspokojovaní ako o primárnej prioritě. Uspokojovanie jednotlivca prebieha skrz peniaze. Nevylučuje sa teda to, aby jednotlivec alebo skupina jednotlivcov šířila dezinformácie s cieľom vlastného uspokojenia. Konkrétnym príkladom je napríklad spoločnosť BP, ktorá rozšířila koncept individuálnej uhlíkovej stopy. Učinila tak vo svojej reklamnej kampani najmä zo strachu zo straty ziskov, keďže sa jedná o ropnú spoločnosť. K uspokojovaniu majiteľov tak dochádzalo naďalej aj za použitia dezinformácií týkajúcich sa životného prostredia a klimatickej zmeny. Rovnako sa dezinformačnou kampanou bránili tabakové spoločnosti, ktoré sa opierali o možnosť spochybňovať vedecké poznatky. Tým pádom predišli zákazom tabakových výrobkov a naďalej produkovali obrovské zisky za cieľom vlastného uspokojovania sa. Aj napriek tomu, že v prostredí liberálnej ideológie dochádza k šíreniu dezinformácií najmä v mimo štátnom sektore, dezinformácie využívali aj štátni predstavitelia odvolávajúci sa na ideológiu liberalizmu. Veľká Británia

počas druhej svetovej vojny spustila dezinformačnú kampaň s cieľom zatiahnuť Spojené štáty do vojny. Rovnako tak využívali dezinformácie Američania počas studenej vojny alebo pri útoku na Irak.

Poslednou ideológiou, ktorou sme sa vo výskume zaoberali bol nacionalizmus. Medzi ciele tejto ideológie patrí napríklad izolacionizmus alebo zosúladenie hraníc národa s hranicami štátu. Obidva tieto ciele sú nacionalistickými predstaviteľmi alebo štátmi dosahované aj prostredníctvom šírenia dezinformácií. Typickým príkladom je Brexit, pred ktorým prebiehala masívna dezinformačná kampaň na ovplyvnenie voličov. Rovnako tak za cieľom presadzovania nacionalistickej a izolacionistickej politiky šíril *Trump* dezinformácie ohľadom vybudovania múru na hranici s Mexikom. Najvýraznejším predstaviteľom nacionalizmu je v súčasnosti Ruská federácia. Cieľom ruských predstaviteľov je rozšírenie hraníc Ruskej federácie a vytvorenie bipolárneho sveta podobného tomu z čias Studenej vojny. Na splnenie týchto cieľov sú dezinformácie využívané na pravidelnej báze. Najdôležitejším poznatkom v poslednej časti nášho výskumu je fakt, že štátom riadené šírenie dezinformácií sa javí ako najúspešnejšie a najefektívnejšie.

Literatúra:

- ALVAROVÁ, A.: *Průmysl lži. Propaganda, konspirace a dezinformační válka*. Praha: Triton, 308 s.
- BITTMAN, L.: *Mezinárodní dezinformace. černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. Praha: Mladá fronta, 2000, 358 s.
- CRANSTON, M.: *Ideology*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.britannica.com/topic/ideology-society>>.
- DAUGHERTY, G.: *Communism vs. Socialism: What's the Difference?*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.investopedia.com/ask/answers/100214/what-difference-between-communism-and-socialism.asp>>.

- Dezinformácie a informačné operácie*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/dezinformacie/index.html>>.
- DRÁBIK, J.: *Premyslená nacistická propaganda nás balamutí dodnes*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://dennikn.sk/998845/premyslena-nacisticka-propaganda-nas-balamuti-dodnes/>>.
- HENDRICKS, S.: *What does Slavoj Žižek mean when he talks about ideology?*. [online], [cit. 06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://bigthink.com/the-present/slavoj-zizek-ideology/>>.
- HEYWOOD, A.: *Politické ideológie*. Plzeň: Aleš Čeňek s.r.o., 2008, 362 s.
- KAPUSCINSKI, R.: *Šáhinšáh. Příčinou jeho pádu bylo i to, že neznal vlastní zemi*. Žilina: Absynt s.r.o., 2017, 163 s.
- KAUFMAN, M.: *The carbon footprint sham*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://mashable.com/feature/carbon-footprint-pr-campaign-sham?europa=true>>.
- MARSHALL, T.: *Rozdelený svet*. Bratislava: Premedia, 2018, 247 s.
- MATTHEWS, D.: *No, really, George W. Bush lied about WMDs*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.vox.com/2016/7/9/12123022/george-w-bush-lies-iraq-war>>.
- PACEPA, I.; RYCHLAK, R.: *Dezinformace. Tajná strategie Ruska, jak zničit západ*. Brno: BizBooks, 2016, 398 s.
- Perestroika*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.history.com/topics/cold-war/perestroika-and-glasnost>>.
- POPE, C.: *How a False Flag Sparked World War Two: The Gleiwitz Incident Explained*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.historyhit.com/gleiwitz-incident-explained/>>.
- The Real Story of 'Disinformation'*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/disinformation-meaning-origin>>.

- RITCHIE, H.; ROSER, M.: *CO2 emissions*. [online], [cit.06/9/22].
Dostupné na internete: <<https://ourworldindata.org/co2-emissions#per-capita-co2-emissions>>.
- Russia's Top Five Persistent Disinformation Narratives*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.state.gov/russias-top-five-persistent-disinformation-narratives/>>.
- VALVERDE, M.: *Donald Trump promised to build a border wall and make Mexico pay for it. That didn't happen*. [online], [cit.06/9/22]. Dostupné na internete: <<https://www.politifact.com/truth-o-meter/promises/trumpometer/promise/1397/build-wall-and-make-mexico-pay-it/>>.

Názov: **Pravdou proti praude**
„Nie je to pravda, ale mohla by byť“
Zborník príspevkov

Editori: Mgr. Michaela Ružičková
Mgr. Patrik Furik
PhDr. Lukáš Jakobovič, MBA

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Miesto vydania: Košice
Rok vydania: 2023

Rozsah strán: 209
Rozsah: 10,8 AH
Vydanie: prvé

ISBN 978-80-574-0209-1 (e-publikácia)

